

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ
GELİR VE HARCAMA EĞİLİMLERİ
ARAŞTIRMASI
2007-2008**

PROJE NO: 106K309

YRD.DOÇ.DR. FEHİM BAKIRCI
ARŞ.GÖR. İSMAİL ŞENTÜRK
ARŞ.GÖR. HÜMEYRA SADAKLIOĞLU
ARŞ.GÖR. EMRE ASLAN
ARŞ.GÖR. BİLGE SEVİM AYTEKİN

**2009
TOKAT**

ÖNSÖZ

TÜBİTAK tarafından **106K309** nolu **Bilimsel Araştırma Projesi** olarak desteklenen bu çalışma; toplam 36 devlet ve özel üniversite ve bu üniversitelerin hemen hemen tamamında yaygın olarak bulunan fakültelerinde lisans eğitimine devam eden 10278 öğrencinin katılımıyla yapılmıştır.

Bu çalışma; öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerini belirlemeye yönelik kapsamlı bir araştırmaya dayanmaktadır. Analiz yöntemleri ve ulaşılan veri seti itibarıyla pek çok çalışmadan farklı özgün bir yapıya sahip olan bu çalışma Türkiye’de önemli bir boşluğu doldurulabilecek ve yüksek öğrenim öğrencileriyle ilgili çalışmalar için bir veri kaynağı olabilecek niteliktedir.

Çalışmada istatistiksel frekans ve oran analizi ve parametrik bulgulara dayalı ekonometrik analiz gibi iki farklı analiz yöntemi kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinden oluşan deneklerle yapılan yüz yüze anket görüşmeleri sonrasında derlenen bilgiler doğrultusunda yapılan bu analizlerde, öncelikle tasnif değişkenleri kullanılarak normal ve çapraz tablolar oluşturulmuş ve istatistiksel anlamlılık değerlendirmeleri yapılmıştır. Daha sonra yine öğrencileri temsil eden tasnif değişkenleri esas alınarak parametrik analizlerle seçilen uygun model yardımıyla gelir-harcama eğilimleri belirlenmiştir. Bu analizlerden elde edilen bulgular; gerek teorik açıdan gerekse ekonometrik ve istatistik test değerleri açısından anlamlı ve güvenilir sonuçlardır.

Şüphesiz bu proje başlangıcından sonuna kadar pek çok kişinin değerli katkılarıyla ortaya çıkmıştır. Böyle bir çalışmanın proje olarak kabulüne destek vererek literatüre kazandırılmasını sağlayanlar başta olmak üzere; çalışmanın ana veri kaynağının oluşturulmasında katkıları olan üniversitelerimizin değerli yöneticilerine, öğretim elemanlarına ve anketleri ciddiyetle cevaplayan öğrencilerine, veri setinin oluşturulmasına ve derlenmesine yardımcı olan bursiyerlere, analizlerin titizlikle yapıp sonuçların değerlendirilmesinde büyük fedakarlıklar göstererek zaman ve emek harcayan araştırmacılara, fikirleri ve katkılarıyla çalışmaya destek veren tüm öğretim üyesi arkadaşlarıma ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

23.03.2009

Yrd.Doç.Dr. Fehim BAKIRCI

Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ÖZET.....	XVIII
ABSTRACT	XIX
GİRİŞ.....	1
1 GELİR HARCAMA TEORİSİ	4
1.1 GELİR-HARCAMA TEORİSİ VE KAVRAMLAR.....	5
1.1.1 Kavramlar	5
1.1.1.1 Tüketim ve Tüketim Harcamaları	5
1.1.1.2 Tüketici	8
1.1.1.3 Tüketici Geliri	11
1.1.2 Tüketici Davranışları.....	14
1.1.2.1 Genel Olarak İnsan Davranışları	14
1.1.2.2 Ekonomik Davranışlar	15
1.1.2.3 Tüketici Davranışları	16
1.1.3 Tüketici Davranış Teorileri	17
1.1.4 Tüketici Davranışları Teorisinin Kritiği.....	26
1.2 GELİR – HARCAMA İLİŞKİSİ.....	27
1.2.1 Tüketim Harcamalarını Etkileyen Faktörler.....	29
1.2.1.1 İktisadi Faktörler	30
1.2.1.1.1 Gelir	30
1.2.1.1.1.1 Mutlak Gelir Hipotezi	32
1.2.1.1.1.2 Nispi Gelir Hipotezi	34
1.2.1.1.1.3 Sürekli Gelir Hipotezi	36
1.2.1.1.1.4 Yaşam Boyu Gelir Hipotezi	38
1.2.1.1.2 Gelir Dağılımı	41
1.2.1.1.3 Servet	42
1.2.1.1.4 Fiyatlar ve Fiyat Beklentileri	43
1.2.1.1.5 Faiz Oranları ve Enflasyon	44

1.2.1.1.6 Tasarruflar	46
1.2.1.1.7 Geçmiş Tüketim	47
1.2.1.1.8 Vergi İndirimleri ve Barro-Ricardo Hipotezi.....	48
1.2.1.1.9 Tüketici Kredisi	49
1.2.1.1.10 Diğer Ekonomik Faktörler	49
1.2.1.2 Demografik Faktörler	50
1.2.1.2.1 Yaş.....	50
1.2.1.2.2 Eğitim.....	52
1.2.1.2.3 Meslek.....	53
1.2.1.2.4 Cinsiyet ve Medeni Durum	54
1.2.1.3 Sosyolojik Faktörler	55
1.2.1.3.1 Aile	55
1.2.1.3.2 Sosyal Sınıf	56
1.2.1.3.3 Sosyal Statü.....	57
1.2.1.3.4 Referans Grupları	57
1.2.1.3.5 Kültür.....	58
1.2.1.3.6 Diğer Sosyolojik Faktörler.....	59
1.2.1.4 Psikolojik Faktörler	60
1.2.1.4.1 Algılar	62
1.2.1.4.2 Tutumlar ve İnançlar.....	62
1.2.1.4.3 Veblen Etkisi, Bendwagon ve Snob Etkileri.....	63
1.2.1.4.4 Reklam ve Moda.....	64
1.3 GELİR HARCAMA DAVRANIŞLARINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK MODELLER	65
1.3.1 Harcama Modelleri.....	66
1.3.2 Modellerin Tahmini ve Çeşitli Problemler.....	78
1.3.2.1 Değişkenlere Ait Veriler ve Veri Problemleri	79
1.3.2.2 Modellerin Tahmini ve Tahmin Problemleri	81
2 TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ VE GENEL ÖĞRENCİ PROFİLİ	84
2.1 TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN KISA TARİHİ	84
2.2 ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ DAĞILIMLARI	88
2.3 TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN YAPISI	99
2.4 TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI.....	100

2.5 ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME.....	103
3 ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ GELİR – HARCAMA EĞİLİMLERİ	
ARAŞTIRMASI	106
3.1 LİTERATÜR ÖZETİ.....	106
3.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE KISITLARI.....	122
3.2.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi	122
3.2.2 Araştırmanın Kapsamı.....	126
3.2.3 Araştırmanın Materyali	128
3.2.4 Araştırmanın Yöntemi.....	129
3.3 ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR	134
3.3.1 Demografik Bulgular.....	134
3.3.2 Ortalamalara İlişkin Bulgular	167
3.3.3 Çapraz Analizler ve Bulgular	170
3.3.4 Parametrik Analizler ve Bulgular	207
3.3.4.1 Uygun Model Seçimi İçin Tahmin Modellerinin Değerlendirilmesi	207
3.3.4.1.1 İktisadi Değerlendirme	207
3.3.4.1.2 İstatistiki Değerlendirme.....	216
3.3.4.1.2.1 Tahminin Standart Hatası (s) ve p istatistiği	216
3.3.4.1.2.2 t Testi.....	217
3.3.4.1.2.3 F Testi	218
3.3.4.1.2.4 R ² Değerleri	219
3.3.4.1.3 Ekonometrik Değerlendirme	220
3.3.4.1.3.1 Çoklu Doğrusallık Değerlendirmesi	220
3.3.4.1.3.2 Ardışık Bağımlılık (Autocorrelation) Değerlendirmesi.....	221
3.3.4.2 Üniversitelere Göre Tahminler	223
3.3.4.3 Fakültelere Göre Tüketim Fonksiyonları.....	226
3.3.4.4 Eğitim Alanlarına Göre Tüketim Fonksiyonları	230
3.3.4.5 Cinsiyete Göre Tüketim Fonksiyonları	230
3.3.4.6 Öğrencinin İkamet Ettiği Yere Göre Tüketim Fonksiyonları.....	231
3.3.4.7 Öğrenim Türüne Göre Tüketim Fonksiyonları	233
3.3.4.8 Sınıf Düzeyine Göre Tüketim Fonksiyonları.....	233

3.3.4.9	Öğrencinin Ailesinin İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Tüketim Fonksiyonları	235
3.3.4.10	Üniversitelerin Bulunduğu Bölgelere Göre Tüketim Fonksiyonları.....	236
3.3.4.11	Devlet ve Özel Üniversitelerinin Öğrencilerinin Tüketim Fonksiyonları ..	237
3.3.4.12	Gelir Gruplarına Göre Öğrencilerin Tüketim Fonksiyonları	238
3.3.4.13	Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahminleri	241
3.3.4.13.1	Cinsiyet Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahmini	241
3.3.4.13.2	Öğrenim Türü Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu	242
4	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	245
	KAYNAKLAR	255
	EKLER.....	264
	EK – 1: ORTALAMALARA İLİŞKİN DİĞER BULGULAR	265
	EK – 2: DİĞER ÇAPRAZ ANALİZLER	285
	EK – 3: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GELİR VE HARCAMA EĞİLİMLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK ANKET SORULARI.....	369

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Harcama Gruplarına Göre Engel Eğrileri	29
Şekil 2: Tüketim Fonksiyonu.....	65
Şekil 3: Yarı Logaritmik Model.....	71
Şekil 4: Türk Yükseköğretim Sisteminin Organizasyon Şeması	99
Şekil 5: Yıllara Göre Okullaşma Oranlarında Gelişmeler.....	103
Şekil 6: Ortaöğretimden Yükseköğretime Geçiş Sistemi	105
Şekil 7: Ankete Katılan Öğrencilerin Fakültelere Göre Dağılımı.....	134
Şekil 8: Ankete Katılan Öğrencilerin Öğrenim Türüne Göre Dağılımı	134
Şekil 9: Ankete Katılan Öğrencilerin Okudukları Sınıflara Göre Dağılımı	135
Şekil 10: Ankete Katılan Öğrencilerin Mezun Oldukları Liselere Göre Dağılımı	135
Şekil 11: Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	136
Şekil 12: Ankete Katılan Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı	136
Şekil 13: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaldıkları Yerlere Göre Dağılımı	137
Şekil 14: Ankete Katılan Öğrencilerin Okudukları Şehirde İkamet Edip Etmeme Durumlarına Göre Dağılımı	137
Şekil 15: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin İkamet Ettiği Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı	138
Şekil 16: Ankete Katılan Öğrencilerin Anne-Babalarının Hayatta Olma Durumlarına Göre Dağılımı	138
Şekil 17: Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Mesleklere Göre Dağılımı.....	139
Şekil 18: Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Mesleklere Göre Dağılımı	139
Şekil 19: Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	140
Şekil 20: Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	140
Şekil 21: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Bağlı oldukları Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Dağılımı	141
Şekil 22: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Sahip Oldukları Ortalama Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	141
Şekil 23: Ankete Katılan Öğrencilerin Engelli Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı.....	142
Şekil 24: Ankete Katılan Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Dağılımı	142
Şekil 25: Ankete Katılan Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumlarına Göre Dağılımı	142
Şekil 26: Ankete Katılan Öğrencilerin Gelirlerini Elde Etme Durumlarına Göre Dağılımı ..	143

Şekil 27: Ankete Katılan Öğrencilerin Tatil Dönemlerinde Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre Dağılımı	143
Şekil 28: Ankete Katılan Öğrencilerin Aylık Ortalama Harcama Miktarlarına Göre Dağılımı	144
Şekil 29: Ankete Katılan Öğrencilerin Gıda Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	144
Şekil 30: Ankete Katılan Öğrencilerin Barınma Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	145
Şekil 31: Ankete Katılan Öğrencilerin Giyim Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	145
Şekil 32: Ankete Katılan Öğrencilerin İnternet Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	145
Şekil 33: Ankete Katılan Öğrencilerin Ulaşım Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	146
Şekil 34: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitim Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	146
Şekil 35: Ankete Katılan Öğrencilerin Sağlık Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	146
Şekil 36: Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyal Faaliyet Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı.....	147
Şekil 37: Ankete Katılan Öğrencilerin Spor Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	147
Şekil 38: Ankete Katılan Öğrencilerin İletişim Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	147
Şekil 39: Ankete Katılan Öğrencilerin Sigara Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	148
Şekil 40: Ankete Katılan Öğrencilerin Alkol Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	148
Şekil 41: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğlence Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı	148
Şekil 42: Ankete Katılan Öğrencilerin Şans Oyunları Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı.....	149

Şekil 43: Ankete Katılan Öğrencilerin Diğer İhtiyaçlar İçin Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı.....	149
Şekil 44: Ankete Katılan Öğrencilerin Kredi Kartı Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı..	149
Şekil 45: Ankete Katılan Öğrencilerin Sahip Oldukları Kredi Kartı Sayısına Göre Dağılımı	150
Şekil 46: Ankete Katılan Öğrencilerin Kredi Kartı Borçlarını Ödeme Durumlarına Göre Dağılımı	150
Şekil 47: Ankete Katılan Öğrencilerin Maddi Durumlarını Tanımlamalarına Göre Dağılımı	151
Şekil 48: Ankete Katılan Öğrencilerin Tasarruf Yapma Durumlarına Göre Dağılımı	151
Şekil 49: Ankete Katılan Öğrencilerin Borçlu Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı ..	152
Şekil 50: Ankete Katılan Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumlarına Göre Dağılımı	152
Şekil 51: Ankete Katılan Öğrencilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	153
Şekil 52: Ankete Katılan Öğrencilerin Fakülteye Ulaşımında Tercih Ettikleri Araçlara Göre Dağılımı	153
Şekil 53: Ankete Katılan Öğrencilerin Aldıkları Mesleki Eğitimin Harcamalarını Etkileme Derecesine Göre Dağılımı	154
Şekil 54: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Zamanlarına Göre Dağılımı.....	154
Şekil 55: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişte Geçirdikleri Süreye Göre Dağılımı	155
Şekil 56: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Sıklıklarına Göre Dağılımı	155
Şekil 57: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Çıkarken Liste Yapıp Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	156
Şekil 58: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Listesine Bağlı Kalıp Kalmama Durumlarına Göre Dağılımı	156
Şekil 59: Ankete Katılan Öğrencilerin Giyim Alışverişlerini Yaptıkları Yerlere Göre Dağılımı	157
Şekil 60: Ankete Katılan Öğrencilerin Gıda Alışverişlerini Yaptıkları Yerlere Göre Dağılımı	157
Şekil 61: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışlarını Değerlendirmelerine Göre Dağılımı	158

Şekil 62: Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyal Faaliyetlere Katılım Düzeylerine Göre Dağılımı	158
Şekil 63: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Arkadaşlarının Etkisi Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	159
Şekil 64: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında İhtiyaçlarının Etkisi Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	159
Şekil 65: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Çevrenin Etkisi Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	160
Şekil 66: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Aile Yapısının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	160
Şekil 67: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Sosyokültürel Çevrenin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	161
Şekil 68: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Tutkunun Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	161
Şekil 69: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Alışkanlıkların Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	162
Şekil 70: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Fiyatın Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	162
Şekil 71: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Kalitenin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	163
Şekil 72: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Markanın Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	163
Şekil 73: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Reklamın Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	164
Şekil 74: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Ürünün Yerli Malı Olmasının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı.....	164
Şekil 75: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Ürünün Yabancı Mal Olmasının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı.....	165
Şekil 76: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Arkadaşlarının Fikirlerinin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı.....	165
Şekil 77: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Alışveriş Yapılan Yerin Fiziksel Özelliklerinin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	166

Şekil 78: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Firma İmajının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı	166
Şekil 79: Mutlak Gelir Hipotezine Ait Tüketim Eğrisi	209
Şekil 80: Yarı Logaritmik Tüketim Fonksiyonu.....	210
Şekil 81: Yarı Logaritmik Modele Ait Tüketim Eğrisi	210
Şekil 82: Yarı Logaritmik Modele Ait Tüketim Eğrisi	211
Şekil 83: Çift Logaritmik Modele Ait Tüketim Eğrisi	211
Şekil 84: Ters Modele Ait Tüketim Eğrisi	212
Şekil 85: Logaritmik Ters Modele Ait Tüketim Eğrisi	212
Şekil 86: Working Leser Modeline Ait Tüketim Eğrisi	213
Şekil 87: Orana Doğrusal Modele Ait Tüketim Eğrisi.....	213
Şekil 88: Orana Ters Modele Ait Tüketim Eğrisi	214
Şekil 89: Sürekli Gelir Modeline Ait Tüketim Eğrisi	214
Şekil 90: Nispi Gelir Modeline Ait Tüketim Eğrisi	215

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Devlet Üniversiteleri.....	85
Tablo 2: Vakıf Üniversiteleri	87
Tablo 3: Toplam ve Fakültelerdeki Öğrenci Sayısının Üniversitelere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı	88
Tablo 4: Öğrencilerin Fakültelere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	91
Tablo 5: Fakültelerdeki Öğrencilerin İllere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	93
Tablo 6: Örgün Öğretim Gören Lisans Öğrencilerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı	95
Tablo 7: Öğrencilerin Üniversitelere ve Seçilen Fakültelere Göre Cinsiyet Dağılımları	96
Tablo 8: Aylık Burs – Öğrenim Kredisi Miktarları.....	102
Tablo 9: Yıllar İtibari ile Burs, Öğrenim, Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayıları	102
Tablo 10: Anket Uygulanan Üniversiteler.....	127
Tablo 11: Üniversitelere Göre Öğrencilerin Gelir, Tüketim, Tasarruf ve Borç Miktarları....	168
Tablo 12: Fakültelere Göre Öğrencilerin Gelir, Tüketim, Tasarruf ve Borç Miktarları	169
Tablo 13: Fakültelere Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	170
Tablo 14: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	171
Tablo 15: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	172
Tablo 16: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	173
Tablo 17: Fakültelere Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu.....	174
Tablo 18: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	175
Tablo 19: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	176
Tablo 20: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	177
Tablo 21: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	178
Tablo 22: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	179
Tablo 23: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	180
Tablo 24: Fakültelere Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları	181
Tablo 25: Öğrenim Türlerine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları	182
Tablo 26: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	183
Tablo 27: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	184
Tablo 28: Barınma Yerlerine Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları	185

Tablo 29: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	186
Tablo 30: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Aylık Toplam Harcamaları.....	187
Tablo 31: Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Öğrencilerin Kredi Kartı Kullanma Durumu....	188
Tablo 32: Aylık Ortalama Harcama Durumuna Göre Öğrencilerin Borçlanma Durumu	189
Tablo 33: Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Öğrencilerin Borçlanma Durumu.....	190
Tablo 34: Kredi Kartı Kullanma Durumu Göre Öğrencilerin Borçlanma Durumu.....	191
Tablo 35: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Zamanı	192
Tablo 36: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Alışverişte Geçirdikleri Süre	193
Tablo 37: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Sıklıkları	194
Tablo 38: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	195
Tablo 39: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler.....	196
Tablo 40: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Öğrenim Türleri	197
Tablo 41: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Cinsiyetleri.....	198
Tablo 42: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Barınma Yerleri.....	199
Tablo 43: Mezun Oldukları Liselere Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	200
Tablo 44: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	201
Tablo 45: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler.....	202
Tablo 46: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	203
Tablo 47: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler.....	204
Tablo 48: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü	205
Tablo 49: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Barınma Yerleri	206
Tablo 50: Uygun Model Seçimine Tabi Tutulacak Modellerin Tahmini	208
Tablo 51: Tahmin Modellerinin İktisadi Değerlendirmesi.....	216
Tablo 52: Tahmin Modellerine Ait Standart Hatalar	217
Tablo 53: Tahmin Modellerine Ait t Değerleri.....	218
Tablo 54: Tahmin Modellerine Ait Hesaplanan F Değerleri	219

Tablo 55: Tahmin Modellerine Ait R^2 Değerleri	219
Tablo 56: Tahmin Modellerine Ait Durbin-Watson İstatistikleri	222
Tablo 57: Üniversitelere Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)	224
Tablo 58: Fakültelere Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)	229
Tablo 59: Eğitim Alanına Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$).....	229
Tablo 60: Cinsiyete Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$).....	229
Tablo 61: Öğrencinin İkamet Ettiği Yere Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)	232
Tablo 62: Öğrenim Türüne Göre Tüketim Fonksiyonları	232
Tablo 63: Sınıf Düzeyine Göre Tüketim Fonksiyonları.....	232
Tablo 64: Ailenin İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Tüketim Fonksiyonları.....	234
Tablo 65: Üniversitenin Bulunduğu Bölgelere Göre Tüketim Fonksiyonları	234
Tablo 66: Üniversite Türüne Göre Tüketim Fonksiyonları	240
Tablo 67: Gelir Gruplarına Göre Öğrencilerin Tüketim Fonksiyonları	240
Tablo 68: Cinsiyet Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahmini	241
Tablo 69: Öğrenim Türü Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahmini	243
Tablo 70: Fakültelere ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	265
Tablo 71: Öğrenim Türü ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	266
Tablo 72: Sınıflarına ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	266
Tablo 73: Cinsiyetlerine ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	267
Tablo 74: Kaldıkları Yerlere ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	267
Tablo 75: Geldikleri Yerleşim Birimleri ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	268
Tablo 76: Kardeş Sayıları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri.....	269
Tablo 77: Okuyan Kardeş Sayıları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri.....	270
Tablo 78: Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayıları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	270
Tablo 79: Anne ve Babalarının Durumları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	271
Tablo 80: Anne Mesleği ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri.....	272
Tablo 81: Baba Mesleği ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri	273
Tablo 82: Anne Eğitim Durumu ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri.....	274

Tablo 83: Baba Eğitim Durumu ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri.....	275
Tablo 84: Aile Gelirleri ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri.....	276
Tablo 85: Alışverişe Çıkma Zamanına ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları.....	277
Tablo 86: Fakülte ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları ..	278
Tablo 87: Öğrenim Türü ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları.....	279
Tablo 88: Sınıf ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları	280
Tablo 89: Cinsiyet ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları ..	281
Tablo 90: Yaş ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları.....	282
Tablo 91: Kaldıkları Yer ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları.....	283
Tablo 92: Kredi Kartı Kullanımı ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları.....	284
Tablo 93: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	285
Tablo 94: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	286
Tablo 95: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Aylık Ortalama Gelirleri	287
Tablo 96: Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	288
Tablo 97: Okuyan Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	289
Tablo 98: Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	290
Tablo 99: Anne- Babanın Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	291
Tablo 100: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	292
Tablo 101: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	293
Tablo 102: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	294
Tablo 103: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	295
Tablo 104: Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	296
Tablo 105: Okuyan Kardeş Sayısına Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu.....	297
Tablo 106: Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	298
Tablo 107: Anne Ve Babanın Durumuna Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu ...	299
Tablo 108: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu.....	300

Tablo 109: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	301
Tablo 110: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	302
Tablo 111: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu	303
Tablo 112: Öğrencinin Aylık Ortalama Gelirine Göre Harç Kredisi Alma Durumu.....	304
Tablo 113: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	305
Tablo 114: Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	306
Tablo 115: Anne Ve Babanın Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları	307
Tablo 116: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları	308
Tablo 117: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	309
Tablo 118: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları	310
Tablo 119: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları.....	311
Tablo 120: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Aylık Toplam Harcamaları.....	312
Tablo 121: Aylık Ortalama Harcama Durumuna Göre Öğrencilerin Kredi Kartı Kullanma Durumu	313
Tablo 122: Borçlu Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	314
Tablo 123: Fakültelere Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	315
Tablo 124: Öğrenim Türlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	316
Tablo 125: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	317
Tablo 126: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	318
Tablo 127: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	319
Tablo 128: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	320
Tablo 129: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	321

Tablo 130: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	322
Tablo 131: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	323
Tablo 132: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu	324
Tablo 133: Aylık Ortalama Harcama Tutarına Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Zamanı.....	325
Tablo 134: Aylık Ortalama Harcama Tutarına Göre Öğrencilerin Alışverişte Geçirdikleri Süre	326
Tablo 135: Aylık Ortalama Harcama Tutarına Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Sıklıkları	327
Tablo 136: Giyim Harcamalarını Yaptıkları Yerlere Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri.....	328
Tablo 137: Gıda Harcamalarını Yaptıkları Yerlere Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri	329
Tablo 138: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Sınıf.....	330
Tablo 139: Öğrenim Türüne Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	331
Tablo 140: Bulundukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	332
Tablo 141: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	333
Tablo 142: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	334
Tablo 143: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler.....	335
Tablo 144: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	336
Tablo 145: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler.....	337
Tablo 146: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü	338
Tablo 147: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü	339
Tablo 148: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü.....	340
Tablo 149: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü	341
Tablo 150: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü	342
Tablo 151: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü	343

Tablo 152: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise.....	344
Tablo 153: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise	345
Tablo 154: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise	346
Tablo 155: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise	347
Tablo 156: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise	348
Tablo 157: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Geldikleri Yerleşim Birimleri	349
Tablo 158: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Geldikleri Yerleşim Birimleri.....	350
Tablo 159: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Geldikleri Yerleşim Birimleri ...	351
Tablo 160: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Geldikleri Yerleşim Birimleri....	352
Tablo 161: Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Öğrencilerin Geldikleri Yerleşim Birimleri.....	353
Tablo 162: Ailenin Sahip Olduğu Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Geldikleri Yerleşim Birimleri.....	354
Tablo 163: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Sahip Oldukları Kardeş Sayısı ..	355
Tablo 164: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Sahip Oldukları Kardeş Sayısı...	356
Tablo 165: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Öğrencilerin Sahip Oldukları Kardeş Sayısı.....	357
Tablo 166: Ailenin Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Kardeş Sayısı	358
Tablo 167: Annenin Eğitim Durumuna Göre Mesleği.....	359
Tablo 168: Annenin Eğitim Durumuna Göre Babanın Mesleği	360
Tablo 169: Babanın Eğitim Durumuna Göre Annenin Mesleği	361
Tablo 170: Babanın Eğitim Durumuna Göre Mesleği	362
Tablo 171: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Annenin Mesleği..	363
Tablo 172: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Babanın Mesleği.	364
Tablo 173: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Annenin Eğitim Durumu	365
Tablo 174: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Babanın Eğitim Durumu	366
Tablo 175: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Annenin Eğitim Durumu	367
Tablo 176: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Babanın Eğitim Durumu	368

ÖZET

İktisadi davranışlar arasında en önemli davranışlardan birisi de tüketicilerin gelir-harcama davranışlarıdır. Bu nedenle iktisadin en çok ilgi odağı olan ve araştırılan konularından da birisi olmuştur. Bu tür araştırmalarda genellikle tüketicilerin gelirleriyle harcamaları arasındaki ilişkileri ve bu ilişkileri etkileyen diğer iktisadi faktörlerle beraber, sosyolojik ve psikolojik faktörler de belirlemeye çalışılır. Bu davranışsal incelemeler, algıları, yaşam tarzları, zevk ve tercihleri, eğilimleri ve temsil gücü farklı olan, hanehalkları, yaşlılar, gençler, öğrenciler gibi farklı sosyal gruplar üzerinde yapılmaktadır.

Bu çalışma; Türkiye’de üniversite öğrencilerinin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerini ve bunları etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik bir çalışmadır. Bu amaçla; gelir-harcama ilişkileri öncelikle teorik boyutu ile değerlendirilmiş daha sonra 36 devlet ve vakıf üniversitesinde eğitimine devam eden 10.287 lisans öğrenciyle anket yapılarak ampirik olarak da ele alınmıştır. Anketlerden elde edilen veriler çeşitli demografik faktöre ve tasnif faktörüne göre istatistiksel ve ekonometrik analize tabi tutulmuştur. Bu çalışma ile üniversite öğrencileri üzerine yapılacak benzeri çalışmalara ışık tutabilecek nitelikte çeşitli bulgular elde edilmiş ve geniş bir veri seti oluşturulabilmiştir.

Analizler sonucunda öğrencilerin harcamalarının büyük oranda gelir düzeyinden etkilendiği belirlenmiştir. Ayrıca; öğrencilerin harcama kararlarında iktisadi faktörlerin dışında demografik, sosyolojik ve psikolojik pek çok faktörün de etkili olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin demografik özellikleri başta olmak üzere; üniversite ve fakülte farklılıkları, eğitim alanı (sosyal-fen bilimleri gibi) ve öğrenim türü (gündüz-gece öğrenimi), öğrenim gördüğü sınıf düzeyi, öğrencinin kaldığı yeri (yurt, ev vb.), öğrencinin ailesinin yaşadığı yerleşim birimi vb. gibi çeşitli tasnif değişkenleri, öğrencilerinin gelir-tüketim eğilimleri üzerinde etkili faktörlerdir ve bu faktörler öğrenci eğilimlerini anlamlı sayılabilecek düzeyde farklılaştırmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Gelir, Harcama, Tüketim Fonksiyonu, Üniversite Öğrencisi

ABSTRACT

Since income-expenditure behaviour of consumers is one of the most significant economic behaviour, it has been among the most favored focus of interest and research subject. These researches usually intend to find out the relationship between income and expenditures of consumers and other economic factors along with sociological and psychological factors. Such behavioral studies are conducted on different social groups such as households, old and young people and students whose perceptions, life styles, tastes and preferences, tendencies and representative power are different.

The objective of this study is to define income, expenditure, savings and debtness tendency of university students in Turkey and factors affecting these tendencies. To that end, first of all, income-expenditure relationship is evaluated theoretically, then an empirical study is carried out by delivering questionnaires to 10287 students from 36 state and private universities. Statistical and economic analysis is applied to the data received from the questionnaires according to various demographic and classification factors. As a result of this study, various findings which will form a basis for similar studies and a wide data set is produced.

These analyses have shown that student expenditures are highly affected by income level. In addition to economic factors, expenditure decisions of students are affected by several factors such as demographic, sociological and psychological ones. Demographic characteristics especially, various classification variables such as university and faculty differences, field of education (social studies and sciences) and type of education (daytime and evening education), class level, accomodation type (dormitory, house, etc.) and parental settlement have effect on students' income-expenditure tendencies and these factors differentiate student tendencies significantly.

Keywords: Income, Expenditure, Consumption Function, University Student

GİRİŞ

Üniversiteler; toplumun ekonomik ve sosyal alt yapısını oluşturan, eğitim, öğretim, kültür, ve bilimsel düşünce merkezleri olarak, ulusal düzeyde çok yönlü fonksiyonlar üstlenmiş kurumlardır. Toplumun ve bireylerin değişen ve farklılaşan çağa ayak uydurabilmeleri ve dünyaya entegre olabilmelerinde öncü rol üstlenmiş olan üniversitelerin ekonomik anlamda temel ürünü öğrencilerdir. Öğrencilerin gerek eğitimleri esnasında gerekse hayata atıldıktan sonraki davranış ve eğilimleri onların algıları ve yaşam standartlarıyla yakından ilgilidir. Bu algı ve standartları büyük ölçüde belirleyen temel unsur ise gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma davranış ve eğilimleridir. Yüksek gelir ve harcama düzeyine sahip öğrencilerin tamamının kaliteli hayat yaşadıkları ve bunun da onların eğitim düzeyini ve kalitesini olumlu etkilediğini öne sürmek çok iddialı bir yargı olsa da; gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğiliminin birey ve toplum psikolojisi üzerindeki bilimsel çalışmalarla belirlenmiş etkisi göz önüne alındığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun eğitim hayatının pozitif yönde etkilediği öngörülebilir. Bu yaklaşımlarla yüksek öğrenimde temel ekonomik ve sosyal sorunları belirlemek ve çözüme yönelik politikalar üretmek için ABD ve İngiltere başta olmak üzere pek çok dünya ülkesinde ampirik araştırmalar yapılmaktadır. Kurumsal araştırma birimlerince yapılan “yüksek öğrenimde gelir ve harcama araştırmaları” yardımıyla hem öğrencilerin güncel durumları belirlenmekte hem de dinamik boyutlu bakış açısıyla gelişmeler ve değişimler takip edilerek politika yapıcılara uygun öneriler geliştirilmektedir

Özellikle gençlerin ekonomik sosyalleşmeleri, bireysel ve sosyal gelişimleriyle yakından ilgilidir. Gençlerin özellikle ebeveynlerinden uzak öğrencilik dönemlerinde; bir gelir sahibi olmaya yönelten psikolojik faktörler, sosyolojik faktörlerle birleşerek kişiliği oluşturan, güç ve statünün etki ve kontrolünü hissetmeye başladığı, kendini ifade etmeye yönelik sosyal isteklerin ortaya çıktığı bir süreç yaşanır. Çünkü gençler bağımsız bir bireysel gelire sahip olma ve özgür iradeleriyle harcama yapma kararlarının, insanlarla ilişkilerini belirlemede ve kontrol etmede önemli bir araç olduğunun farkına varmaya başlarlar. Bu kararların bireysel algılar ve eğilimler doğrultusunda alınması, kişisel kimliğin bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Gençler hayatlarının bu döneminden itibaren sahip olabildikleri ve kontrol edebildikleri maddi varlıklara göre kendilerini tanımlamaya başlarlar. Bu anlamda konu incelenmesi gereken önemli bir konudur. Özellikle Türkiye’de yüksek öğretim kurumlarında eğitim gören üç milyondan fazla gencin varlığı göz önünde bulundurulduğunda konunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca; eğitim hizmetleri alanında hizmet alanlara

(öğrencilere) yönelik daha kaliteli hizmetler sunulmasının yolu onları daha iyi tanımaktan geçer. Bu amaçla çeşitli tanımlayıcı veri setlerinin oluşturulması gerekmektedir. Bu oluşum, işletmeler, politikacılar, ekonomistler gibi çeşitli birimlerin faaliyetleri için son derece önemlidir.

Yukarıda ifade edilmeye çalışılan konunun önemi doğrultusunda; öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerinin bilimsel olarak ulusal boyutta incelenmeye ihtiyaç olduğu düşünülmüş ve Türkiye’de böyle bir araştırma boşluğunu doldurabilecek ve bu tür araştırmalara bir zemin hazırlayabilecek bir çalışma yapılması uygun görülmüştür.

Bu çalışmanın başlıca amaçları Türkiye’deki üniversite öğrencilerin gelir harcama ve diğer ekonomik - sosyal eğilimlerini belirlemek, farklı bölgelerdeki üniversite öğrencilerinin ekonomik ve sosyal eğilim farklılıklarını tespit etmek, akademik çalışmaların ihtiyaç duyabileceği nitelikte veriler sağlamak ve yabancı ve yerli literatürde eksikliği duyulan Türkiye’deki öğrencilerin gelir-harcama eğilimlerine ilişkin bilgilere ulaşmaktır.

Bu tür araştırmalarda genellikle çeşitli faktörlerle etkileşimleri de göz önünde bulundurularak gelir-harcama ilişkileri analiz edilmeye çalışılır. Genellikle hanehalkı boyutunda yapılan bu çalışmalarda, gelire harcama arasında mutlak doğrusal bir ilişkinin varlığı temel hipotezdir. Ancak, gelir kaynaklarının ve harcama eğilimlerinin çeşitliliği ve bunları etkileyen diğer faktörlerin varlığı, farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Sonuçta, bütün bu ilişkiler yumağından hanehalklarının yaşam standartlarını ve refah düzeylerini yansıtacak bulgular elde edilmeye çalışılır. Hanehalkı araştırmalarında kullanılan bu yaklaşımlar öğrencilerin ekonomik ve sosyal durumunun tespitinde de kullanılabilecek niteliktedir.

Böyle bir çalışmayla; üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumlarını yansıtacak bulguların elde edilmesi ve gelir-harcama eğilimlerinin çeşitli tasnif değişkenlerine göre belirlenip mukayese edilmesi, araştırmanın ana özgünlük değerini oluşturmaktadır. Ayrıca elde edilecek bulguların yanı sıra oluşturulacak veri tabanı, gerek literatür açısından gerekse gelecekteki çalışmalara öncülük etmesi açısından önemlidir.

Bu doğrultuda yapılan çalışma; Türkiye genelindeki devlet ve vakıf üniversitelerinin dört yıllık eğitim veren ve üniversitelerde yaygın olarak bulunan fakültelerin öğrencilerini kapsamaktadır. Çalışmanın temel beklentisi, Türkiye’de üniversite eğitime devam eden öğrencilerin iktisadi davranışlarıyla ilgili karar ve eğilimlerini belirleyerek, onların sorunlarına daha rasyonel çözümler üretilmesi ve bu uygulayıcılara katkı sağlanabilmesidir.

Çalışmanın ilk bölümünde konuyla ilgili kavramsal tanımlara ve gelir-harcama teorilerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye’deki yüksek öğretimin yapısı ve genel öğrenci profiline ilişkin bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde bu konuyla ilgili daha önce yapılmış olan yerli ve yabancı literatüre ve ampirik çalışmaların sonuçlarına yer verilerek yapılan çalışmanın diğer çalışmalar içerisindeki önemi belirtilmiştir. Son bölümünde ise çalışmanın metodolojisine ilişkin bilgilere yer verilerek uygulama sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş ve bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca konuya ilişkin çeşitli öneriler de sunulmuştur.

1 GELİR HARCAMA TEORİSİ

İnsan yaşamında çok yönlü bir öneme sahip olan gelir, tüketim harcamaları ve tüketici davranışları, diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi iktisat biliminde de her zaman güncelliğini korumuş ve geniş araştırmalara konu olmuştur. 17. ve 18. yüzyıla kadar geri giden tüketim araştırmaları ilk kez, Sir Frederick Eden, ve Le Play gibi düşünürler tarafından ele alınmıştır. İktisat bilimi ve kullanılan yöntemlerin gelişimiyle birlikte, tüketim üzerinde daha geniş ve kapsamlı araştırmalar yapılmaya başlamıştır. Klasik ve Marjinalist olarak tanınan iktisatçılar, *Homoeconomicus* felsefesinden hareketle, daha çok iktisadi etkenler ve ölçülebilir parasal değerler temeline oturarak tüketim teorisini geliştirmişlerdir. Daha sonra bu düşünce yapısı, modern tüketim teorisinin de temel varsayımı haline gelmiştir. Bu yaklaşıma göre insan, bütün şartlarda kişisel çıkarını kollayan, haz ve elem hesabı yapan bir varlık olarak algılanmıştır. Bunun sonucu, tüketimi belirleyen faktörler olarak gelir ve diğer iktisadi değerler ön plana çıkmıştır. Bu konuda yapılmış olan ilk ve en meşhur çalışma Ernest Engel'e aittir.

Bireysel ve toplumsal yönü olan bir varlık olarak insan; iktisadi etkenlerin yanı sıra sosyokültürel faktörlerin, psikolojik motiflerin baskısı altındadır. Geleneksel aile ve toplum yapısına sahip ortamlarda bu tür faktörlerin tüketim davranışları üzerindeki etkisi daha çok ön plana çıkmakta ve toplumlar arası farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Klasik ve Marjinalist teoriler, daha sonraki Keynesyen Teori, Deussenberry, Friedman, ve Modigliani Teorileri, tüketimi iktisadi etkenlerle -özellikle gelirle- değerlendirerek modeller oluşturmuşlardır. Bunların dışında, son teorik gelişmelerde de ölçülebilir faktörler olması göz önünde bulundurularak iktisadi değişkenlerle tüketici talep ve davranış yapısını belirleyen ekonometrik çalışmalar yapılmıştır.

Tüketicinin geliri onun harcama yapmasını belirleyen önemli bir faktör olmakla birlikte, belki bundan daha önemli etkiye sahip, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin de olabileceği düşünülmelidir. Özellikle demografik özelliklerin tüketim davranışları üzerindeki etkileri en çok ilgi duyulan araştırma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu yönelim, temel kabul edilen iktisadi olguların dışında tüketim davranışlarının etkileşim boyutunun gelişimini ve alanlar arası ortak araştırmaların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Günümüzde tüketim / harcama davranışları iktisat biliminin olduğu kadar, sosyoloji, pazarlama ve diğer pek çok bilim dalının da ana konularından biri haline gelmiştir.

1.1 GELİR-HARCAMA TEORİSİ VE KAVRAMLAR

İktisat ilminin konusu, toplum düzeyinde yaşayan insanlar ile bu insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için yapmak zorunda oldukları ekonomik faaliyetlerdir. Başka bir ifade ile; üretim, mübadele, bölüşüm ve tüketim gibi olaylar iktisadın ana sorunlarını oluşturmaktadır. Bir toplumun elinde bulunan üretim faktörlerinin kullanılması ve bunun karşılığında topluma harcama yapma imkanını sağlayan bir kazancın elde edilmesi, iktisat biliminin önemle üzerinde durduğu konulardır. Yani gelir ve tüketimin iktisat biliminde ayrı bir yeri ve önemi vardır.

1.1.1 Kavramlar

Gelir harcama teorisi incelenirken ele alınması ve yakından tanınması gereken, tüketim, tüketici ve gelir gibi önemli kavramlar vardır. Bu kavramların anlam ve kapsamı belirlenerek araştırma konusunun mahiyeti ve ana çerçevesi daha net belirlenebilir. Bu doğrultuda, aşağıda bu kavramların tanımları ve içerikleri ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır.

1.1.1.1 Tüketim ve Tüketim Harcamaları

İktisat biliminin konusunu, iktisadi olaylar oluşturur. İktisadi olayların temelinde, toplumsal yaşam içerisinde değerlendirilen insanların iktisadi faaliyetleri yer alır. İktisadi faaliyetlerin nihai amacı ise; insanların refah seviyelerini maddi olarak yükseltmektir. Bunun için öncelikle, insan ihtiyaçlarını tatmine yarayan mal ve hizmetlerin üretilmesi zorunluluğu vardır. Daha sonra üretilen bu mal veya hizmetlerin fayda sağlamak üzere insanlar tarafından kullanılması gerekir. İşte iktisatta üretimin karşısında yer alan, bir bakıma zıddı olan bu olaya tüketim denir. Tüketim, bir malın üretim ve mübadelesinden sonraki ekonomik faaliyet sürecinin son aşamasıdır.

Tüketim; *insanların cari ihtiyaç ve isteklerinin tatmini için belirli bir zaman aralığında kaynakların kullanılması olayıdır* (Bannock vd., 1987:87). Bu amaçla gelirin kullanılmasına da tüketim harcaması denilmektedir. Tüketimin bu tanımla ortaya çıkan özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür;

1. Tüketime konu olan mal ve hizmetlerin iktisadi mal ve hizmetler olması gerekir.
2. Psikolojik ve fizyolojik etmenlere dayanan istekler karşısında, bu istekleri tatminde kullanılacak malların talep edilmesi gerekir.

3. Bu malları elde ettikten sonra, tüketim olayının gerçekleşmesi için, o mal veya hizmetin kullanılması ve onlardan fayda sağlanması gerekir.

4. Bu kullanımın, doğrudan doğruya insan ihtiyacına yönelik olması gerekir.

5. Kullanılan mal ve hizmetlerin, tüketicinin psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarını tatmin etmesi gerekir.

Malların tüketiminden söz edilince, boş zamanın (gündelik rutin bakım faaliyetlerinin yanı sıra serbest zamanı da içeren) giderek daha fazla malın satın alınmasıyla geçirildiği bir zaman aralığında tüketilen ya da satın alınan malların bol çeşitliliği de akla gelir (Featherstone, 1996:41-42). Tüketim aynı zamanda dayanıklı mallar ile dayanıksız mallar ve zaman içerisinde bu sektörlere harcanan gelirin farklılık gösterdiği bir harcamalar dizisidir. Mallar tüketilerek veya elde bulundurulularak tüketiciye bir haz (tatmin) sağlayabilirler. Bu anlamda bazı toplumlarda malların çifte simgesel boyutu daha çok ön plana çıkmıştır. Bu simgesel ayırım, malların sadece üretim, görünüş vb. imajına değil, malların görünüş çağrışımlarının toplumsal ilişkilere, toplum yapısına, kültürel özelliklere, hayat tarzı farklılıklarının vurgulanmasına da katkı sağlamaktadır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinden hareketle, bir ferdin yaptığı tüketimi sıralamaya tabi tutmak mümkündür. Buna göre, fizyolojik ihtiyaçlara yönelik tüketim birincil (önceliği olan, asli) tüketimdir. Fizyolojik ihtiyaçlardan sonra gelen ihtiyaçlara yönelik tüketim ise ikincil (önceliği olmayan, fer'i) tüketimdir (Engel vd., 1993:284-290). Birincil tüketim insan yaşamının sürekliliği için gerekli olduğundan onlara öncelikli olarak ihtiyaç vardır. İkincil ve lüks tüketim ise bu açıdan bakıldığında önceliği olmayan ihtiyaçlardır. Önceliği olan tüketimin en büyük özelliği, onun keyfiyet yönünden sınırlı olması, şekil ve çeşit yönünden yapısını koruyor olmasıdır. İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçların hemen aynı yapıda kalması buna örnek gösterilebilir. Buna karşılık ikincil ve lüks tüketim keyfiyet, çeşit ve şekil bakımından fazlasıyla sınırsız ve çoktur. Geçmişten günümüze bir değerlendirme yapıldığında bunun gerçekten sınırsız ve her zaman gelişmeye müsait olduğu görülecektir. Tüketimin güncelliğini koruması ve geniş değerlendirmelere tabi tutulup ilmi ve felsefi tartışmaların ortaya çıkması da asıl buradan kaynaklanmaktadır.

Toplumsal gelişmeler yaşandıkça önceliği olmayan ihtiyaçlara yönelik tüketim araçlarına olan istek şiddetle artar. İnsanlar o ihtiyacı zorunlu bir ihtiyaç olarak algılamaya başlarlar ve bu tür mallara aşırı bir talepte bulunurlar. Zamanla öyle bir duruma gelinir ki;

insanlar bir ihtiyacın, yaşamın sürekliliği için önemini ayırt edemez olurlar. Buradan, ikincil ve lüks ihtiyaç maddelerinin insan hayatında tamamen yeri yoktur şeklinde bir sonuç çıkarmak mantıken yanlış olur. Realitede bu tür ihtiyaçlar insanların yaşam zevk ve tercihleriyle şekillenmiş, sosyal, kültürel, demografik varlığıyla yoğrulmuş ihtiyaçlardır (Eröz, 1977:246). Cinsiyet, yaş, ekoloji (kırsal yada kentsel yaşam), ekonomik güç, mesleki statü, gibi şeyler ihtiyaçların farklılığını ortaya çıkaran en önemli etkenlerdir. Bunların belirlediği ihtiyaçlar; sanat ve edebiyat gibi olumlu ve yüce ihtiyaçlar ve sigara, içki, kumar gibi olumsuz ve zararlı ihtiyaçlara yönelik değişik tüketim mal ve hizmetlerinin varlığını gerektirir.

Tüketim, ihtiyacı tatmin etmek için bir anlık verilen bir karar olarak algılanmamalıdır. Kişinin ihtiyaçlarını giderecek araçların temini bir karar sürecinden geçtikten sonra mümkün olur ve tüketime hazır hale gelir (Engel vd., 1993:46-52). Bu süreç, ihtiyacın ortaya çıkmasından tatminine kadar olan zaman aralığındaki sosyokültürel, ahlaki, ailesel ekonomik ve ferdi değerlendirmeleri, kaynakların teminini, araştırma ve bilgi edinmeyi (enformasyon), alternatif değerlendirmeleri ve nihayet satın alma kararı aşamasını ve sonuçlarını içerir. Tüketimde enformasyon önemli bir etkidir (Preteceille ve Terrail, 1985:23). Mal ve hizmetleri kullanma yeteneğini kazanmaya ayrılan zamanın hazırlanması, süresi ve yoğunluğunun yanı sıra bu yeteneklerin gündelik uygulaması, muhafazası ve korunması bir toplumsal sınıf ölçütüdür. Kişilerin tüketim pratiklerine ayırdıkları zaman, onların temsil ettikleri sınıfların karakteristik özelliklerini, alışkanlıklarını gösterir ve bundan dolayı insanların sınıfsal statülerine yönelik fikir verme yönü de vardır.

Tüketim ve hayat tarzı, farklı tercih ve yargıları içerir. Şahsi beğeni yığınları, tüketim tercihleri ve hayat tarzları özgün sınıf ve meslek fraksiyonlarına yol açar ve böylece bir tercihler ve beğeniler gruplandırması ortaya çıkar. Bununla birlikte, yerine getirdiği tüketim faaliyetleriyle etrafına uygun ve meşru sayılan sinyaller veren, tavırlar sergileyen ve bu tarz hareketlerle de kendisine bir tatmin sağlayan taklitçi kişilikler de oluşabilir. Simgesel mallar ve tüketim metalarının aşırı arz ve talebinin yol açtığı enflasyon sorununun altında, böyle bir tüketim davranışının yattığı açıkça görülmektedir (Featherstone, 1996:45-46).

Tüketim; bünyesel olarak iktisadi, demografik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin baskısı altındadır. İleride daha detaylı görülecek olan bu faktörler tüketimi belirlemede hemen hemen aynı etkiye sahip olmalarına rağmen, iktisadi analizlerde davranışsal faktörlere yer veren araştırmalara pek az rastlanmaktadır. Yapılan araştırmaların hemen hemen tamamına

yakını iktisadi faktörleri ön plana çıkaran çalışmalardır. Tüketim; gelir, servet, faiz oranları gibi faktörlerle fonksiyonel bir etkileşim içindedir. Daha açık bir ifadeyle tüketim, başlangıçtaki servetin, cari ve gelecekte beklenen gelirin bugünkü değerinin lineer bir fonksiyonudur (Blanchard ve Mankiv, 1988). Geçici veya beklenmedik gelirler tüketim eğilimini fazla etkilemediği için bunlar fonksiyonel olarak göz ardı edilebilmektedir. Ancak gelecekle ilgili belirsizlik ve risk ihtimali tüketim davranışı üzerinde etkilidir. Belirsizlik tüketicilerin marjinal faydasını artırdığı için, gelecekteki tüketimi artırırken cari tüketimin ertelenmesine neden olur. Çünkü tüketiciler yaşamlarının sürekliliği için belirsizlik karşısında ihtiyatlı davranmak zorundadırlar. Burada şunu da söylemek gerekir ki belirsizliğin tüketim üzerindeki etkisi, sahip olunan servet oranınca azalır (Blanchard ve Mankiv, 1988). Çünkü daha büyük bir servet miktarına sahip olan bir tüketicinin hayatının belli bir kısmına ait tüketimi garanti altına alınmış gibidir. Servetin getirisi de göz önünde bulundurulursa daha büyük bir tüketim miktarının garanti altına alınması muhtemeldir. Sonuç olarak tüketim, gelir hareketlerine aşırı hassasiyet gösteren bir kavramdır.

Tüketim eyleminin odağında insanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla insanı inceleyen tüm bilim dallarının tüketim konusuyla ilgilendiğini söylemek mümkündür. İnsanlık tarihi boyunca iç içe olan bütün sosyal bilimlerde, tüketime yönelik insan davranışları çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Dolayısıyla, tüketici davranışlarını açıklayan teorilerin geliştirilmesinde sosyal bilimler arasında bir etkileşim söz konusudur.

1.1.1.2 Tüketici

Ekonomik yaşamda üretici ve üretim faktörü olarak karşımıza çıkan bireyler, ihtiyaçları nedeniyle de zorunlu olarak tüketicidirler. Öncelikle tüketici, ihtiyaçlarla donatılmış, zevkleri olan ve tercih yapabilen, iktisadi kaynakları mal ve hizmetleri satın almak için kullanan, bu eylemlerinin neticesinde de fayda sağlayarak tatmine ulaşan bireydir. Ekonomik yaşamın en önemli ajanlarından birisi olan tüketici, birey olarak aldığı kararlarla kendi yaşamına yön verirken, hangi malların, ne kadar ve hangi metotlarla üretileceği, faktörler arası dağılımın nasıl yapılacağı, gelirlerin ihtiyaçların giderilmesinde nasıl kullanılacağı, tasarrufların nasıl değerlendirileceği gibi ekonomik kararları da etkileyecektir. Çünkü tüketici mal ve hizmetleri satın almakla bir yandan üretim alanlarına talep oluştururken, diğer yandan da emek, sermaye ve doğal kaynakların sahibi olarak bu alanlara üretim faktörleri arz eder ve bir gelir sağlar. Böylece tüketici, sahip olduğu üretim faktörlerini üretici kesime sunarak mal, para ve üretim faktörlerinin ekonomide sürekli dolaşımını sağlar.

Tüketiciler bir azınlık grubu değildirler. Bu grup dünyanın tüm nüfusunu kapsar, herkes bir tüketicidir (McConnell vd., 1993:750). Yakın tarihli çalışmalarda tüketici birimler birey olarak değil bir grup (aile/hanehalkı, yetişkinler, çocuklar, gençler, yaşlılar, tüketim yapan kurumlar vb.) olarak ele alınmaya başlanmış ve yeni bir tüketici incelemesi hareketi doğmuştur. Fertlerin haricinde bir ülkedeki en büyük tüketici gruplarından birisi ailedir. Tüketim araştırmalarında aile biriminin ele alınmasının ve çeşitli bilimsel kıstaslara göre aile grupları tespit etmek ve bir araya getirilmiş aile gruplarının tüketim şekillerinin (mal ve hizmetlerin miktarı, türü, kalite ve fiyatı olarak) incelenmesinin ana nedeni, tüketimin gelişim hızını daha kolay hesaplamaktır. Zaman zaman aile bireylerini oluşturan çocuklar, gençler, yetişkinler gibi sosyal tabakaların da davranışları ayrıca incelenmektedir. Çünkü aile içerisinde bu grupların gelir ve harcama davranışları birbirinden farklılıklar arz etmektedir. İkinci bir tüketici grubu ise ordu birlikleri, hastaneler, yatılı okullar, bünyesinde çok sayıda eleman barındıran işletmeler, cezaevleri, kamplar gibi toplu tüketim yapan kurumlardır (Doğu, 1977). Bu tür grupların ailelerden ve fertlerden farklı tüketim davranışı vardır. Tüketim araştırmalarında bu grupların ele alınmasının nedeni de tüketim eğilimlerinin ve tüketim gelişme hızlarının tespit edilmesinin aile gruplarına göre daha kolay olmasıdır.

Yukarıda yapılan bu sınıflandırma teorik olarak var olmasına karşın, ampirik çalışmalarda tüketiciler gerek hanehalkı boyutunda gerekse bireysel boyutta en çok demografik ve ekonomik faktörlere göre sınıflandırılarak değerlendirilirler.

Mal ve hizmetleri ihtiyaçlarını gidermek üzere satın almaya karar verenler, fertler ve aileler ekonomik anlamda asıl tüketici olarak kabul edilirler. Ekonomik anlamda aile (hanehalkı) tüketim davranışının temel karar alma birimidir (Lipsey vd., 1987). Ortak ihtiyaçların tespiti ve giderilmesi aile kararlarıyla alınırken, ferdi ihtiyaçlar ferdin şahsi kararlarıyla giderilmektedir.

Tüketiciler gelirlerini istedikleri gibi harcayabilirler. Onlar, mevcut alternatifleri dikkatli bir şekilde inceledikten sonra mal ve hizmetleri satın alabilirler. Bu satın alımlar iradelerinin dışında olabileceği gibi, tüketicilerin kişisel tercihlerine göre de olabilir (Awh, 1976:41-42). Tüketiciler moda dışı giyinebilir, servetlerini dergi ve gazetelere yatırabilir, pahalı spor arabalardan düzinelerce satın alan mirasyediler gibi de davranabilirler. Fakat iktisadi düşüncede bütün tüketicilerin hepsi aynı davranmasa da genel olarak hepsinin tutarlı davranacağı varsayılmaktadır. İktisat teorisinde bu durumun genel ifadesi olarak ‘homoeconomicus’ kavramı kullanılmıştır. Tutarlı veya rasyonel davranış varsayımı bireysel

bir tüketicinin belli bir koşullar dizisine yönelik tepkisini tahmin eden bir tüketici tahmin modeli geliştirmek için zorunludur. Bir tüketici gurubunun davranışı da böyle olmalıdır. Çünkü küçük sapmalara rağmen genel davranışlar bu şekilde rasyonel ve tutarlıdır. Bu yüzden tüketicinin faydasını maksimize etmeye çalışacağı ve istikrarlı bir zevkler ve tercihler listesine sahip olacağı varsayılmaktadır. Tüketici; faydasını, geliri veri iken değişik mal bileşimleri arasında, her mal bileşimine harcadığı son ünite gelirin getireceği faydalar eşit olacak şekilde dağıttığında maksimum kılabilir (Runyon ve Stewart, 1987:105). Fayda kavramı klasik iktisadi düşüncedeki ‘fayda bizzat tüketicinin kendisinden kaynaklanır’ fikrinden uzaklaşarak, tüketicilerin ihtiyaçlarını gidermek için kullandıkları mal ve hizmetlere atfettikleri değerden ortaya çıktığı fikri etrafındaki tartışmalara konu olmaya başlamıştır. Bir tüketicinin otomobilden fayda elde etmesinin tahmini yerine son yıllarda tartışılan şey, otomobilin modelinin, onun motor gücünün, fiyatının, dış konforunun ve diğer özelliklerinin sağladığı fayda olmuştur. Otomobilin tüm bu özelliklerinden ayrı ayrı elde edilen fayda tüketicinin toplam faydasını oluşturur. Bu faydaların her biri fertlerin ayrı ayrı ihtiyaçlarına yönelik tatmin sağlamaktadır.

Tüketici sınırlı geliri ile ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak ve refahını ençoklaştırmak için tercihlerini özenle yapmak durumundadır. Zira iyi veya kötü seçim yapması tüketicinin kendi hayat standardının yüksek ya da düşük olmasını belirleyecektir. Ancak bir tüketici için zaman ve bütçe kısıtı altında toplam faydasını maksimum kılacak mal bileşimine ulaşmak birinci derecede bir problemdir (Runyon ve Stewart, 1987:105). Bu; tüketicinin bütçesi, zamanı ve tüketim mal ve hizmetlerinin nasıl paylaştırılacağı (tahsis) gibi bir iktisadi sorundur.

Bir tüketici her ne kadar rasyonel davranmaya çalışsa da onun dışa yansıttığı bir iç dünyası vardır (Featherstone, 1996:47-48). Yani bir tüketicinin kökeni, hayat yörüngesini açığa çıkaran eğilimleri, davranış kalıpları ve sınıf özellikleri; vücut şeklinde, ölçüsünde, kilosunda, duruşunda, yürüyüşünde, hal ve hareketlerinde veya tedirginliğinde belirgindir. O nedenle bir tüketicinin içinde bulunduğu toplum kültürü maddi ve manevi birikimi bedenine nakşolunmuştur. Bu açıdan hangi giysilerin giyildiği değil, nasıl giyildiği gibi konular ön plana çıkmıştır. Bu anlamda iktisadi düşünce gereği rasyonel davranması gereken tüketici, birikimi olan kültürel ve sosyal değerlerin gerektirdiği gibi davranabilir. Yani bir tüketici ihtiyaçlarını maksimum tatmin düzeyinde değil de asgari bir tatmin düzeyinde karşılamayı isteyebilir.

Tüketici mal ve hizmetleri satın alırken geliri, malların fiyatları, gelecekle ilgili risk ve belirsizlik ihtimali, ihtiyacın şiddeti gibi durumları göz önünde bulundurarak duyarlı davranmaktadır. Özellikle dayanıklı tüketim mallarıyla dayanıksız mallar arasında seçim yapmak durumunda kaldığında daha duyarlı davranmaktadır (Throop, 1992). Tüketicinin duyarlılığını tespit etmek için ölçülmesi gereken şeyler; belirsizlik olgusu, risk yada finansal kriz ihtimalidir. Eğer finansal kriz ihtimali yüksek ise hanehalkları likit olmayan dayanıklı tüketim mallarını elde bulundurmaktan ziyade, gelirlerini dayanıksız mallara ve hizmetlere kaydırır ve likit değerlerden elde bulundurmaya daha çok tercih ederler. Böyle bir durum tüketicinin toplam harcamalarında bir azalışa neden olurken, toplam tasarruflarında önemli oranda bir artışa sebep olmaktadır. Tasarrufların artıp, borçsuzluğun yüksek olması tüketicinin gelecekteki muhtemel krizlere karşı dayanıklılığını artıracaktır. Bu aşamada dayanıklı mallara olan talebi daha düşük olan tüketicinin, finansal varlıkları elde bulundurmaları ileriki aşamalarda bu mallara olan talebini artıracaktır. Bu bakımdan hayatın başlangıç yıllarında (öğrencilik ve evlilik öncesi yıllarında) tüketici duyarlılığı hanehalklarının reel finansal değerleriyle pozitif, borçsuzluğu ile negatif ilişkilidir.

1.1.1.3 Tüketici Geliri

İktisat ilminin en önemli konularından birisi olmasından dolayı, yıllardan beri gelir kavramı üzerine farklı yorumlamalar getirilerek, değişik tanımlamalar ve detaya ilişkin izahlar tartışıla gelmiştir. Ancak sebep sonuç ilişkileri açısından, iktisadın ileri gelen düşünürlerinin olaya farklı açılardan yaklaşmaları ve değişik yorumlar getirmeleri ve ayrıca iktisadi analizlerde tüketim, tasarruf, yatırım, borçlanma, vergileme v.s. fonksiyonel ilişkiler bazında ayrı ayrı yorumlanıp değerlendirmeleriyle, gelir kavramı tarifi zor bir olguya dönüşebilmektedir.

Gelir, en çok bilinen şekliyle, insanların işgücü piyasasına katılarak elde ettikleri parasal miktar, yani ücretli istihdam kazançlarıdır (Doğanoğlu, 1993:9) Bu yönüyle gelir, iktisatçıların daha çok üzerinde durduğu bir kavram olarak çalışılan saatlerle bağlantılı, maaşlar ve ücretler; paranın kullanımı ile bağlantılı, faiz ve temettüleri; rantlar, karlar v.b. toplumun toplam gelirine yani, milli gelire ilavede bulunan ve üretim sürecine fiili katılımdan dolayı elde edilen bir kavram olarak ele alınmıştır. Bir kişi veya özel işletme açısından kazancın gelir sayılabilmesi için, bunun cari yıl içinde yapılan üretime katılmanın sonucu olması gerekir. Bir müteşebbis açısından gelir, dönem boyunca üretilen bir tam mamulün üretim maliyetinin üzerinde bir değerde satılması sonucu elde edilen fazlalıktır (Keynes,

1969:47). Kişiler; emek, sermaye, doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerine ve müteşebbislik gibi bir vasma sahip olarak üretime katılır ve karşılığında ücret, kar, rant ve faiz gibi kazançlar elde ederler. Bireysel açıdan gelir kavramı ise; “tüketicilerin belli bir dönemde elde ettikleri tasarruf ve/veya tüketime konu olan aynı ya da nakdi kazanç ve iratların toplamıdır” şeklinde tanımlanabilir (Avralıoğlu, 1976:36). Bu tanımlamalar doğrultusunda sosyal katmanların her birinin geliri buna göre ayrıca belirlenebilir. Örneğin bir öğrencinin geliri; öğrencilik döneminde boş zamanlarında çalışmasının karşılığında elde edebileceği kazançlarından oluşabileceği gibi, daha çok ailesinden elde ettiği ve burs olarak kamu ve özel kaynaklardan sağladığı kazançlardan da oluşabilir. Bu tanımlamalar doğrultusunda gelirin şu özellikleri taşıdığı görülür:

- i) Gelirin belli bir dönem içerisinde elde edilmiş olması.*
- ii) Gelirin tasarruf ve/veya tüketim yapma vasfına sahip olması.*
- iii) Gelirin aynı veya nakdi kazanç ve iratlardan oluşması.*

Tüketiciler için diğer önemli bir gelir kaynağı da, daha önceden elde edilmiş olan servetin şimdi kullanılmasıdır. Ancak genelde bu tür gelirler dönem içerisinde bir akım oluşturmadığı için gelir kalemleri içerisinde sayılmamaktadır. Mesela, yapılan “Hanehalkı Gelir Tüketim Harcamaları Anketi” çalışmalarında sıkça karşılaşılan bir durum, ferdin baba evinde oturarak kira harcamaları sorusunu cevapsız bırakması gibi. Burada nakdi olarak bir harcama yapılmamaktadır; ancak, benzeri bir evde oturulduğunu düşünerek ona yapılacak kira ödemesi kadar bir miktarın tüketicinin gelir ve gider kalemleri içerisinde görünmesi gerekmektedir. Bu durum doğrudan değil de dolaylı bir gelir oluşumu olduğunu gösterir. Ayrıca önemli bir husus da, servetin değişmesi neticesindeki tüm artışlar o dönemin geliri olarak değerlendirilemez. Mesela, piyangodan ikramiye çıkması, peşin kira alınması, satılan değerli eşyalardan bir meblağın elde edilmesi, bunların cereyan ettikleri dönemin gelirleriyle ilişkisi yoktur. Çünkü tüketicinin dönem başı servetinin maddi değeri ile geliri, beklentilerinin daha üstünde oluşmuştur. Bu artışlar o dönemin geliri olarak değerlendirilemez. Hicks bu duruma ışık tutarak geliri, ex ante ve ex post gelir olarak iki kavram halinde ele almıştır (Hicks, 1946:172). Ex post gelir, bir tüketicinin bir devrede harcayabileceği toplam satın alma gücüdür. Bu satın alma gücü hangi kaynaktan elde edilirse edilsin, bütün kaynaklardan o dönem içinde ele geçen nakti imkanların toplamıdır. Ex ante gelir ise, toplam gelirin o döneme isabet eden kısmını gösteren gelirdir.

Exante gelir kavramı daha çok dinamik analizlerde kullanılmaktadır. Çalışmamızda gelirin elde ediliş zamanını veya tüketilme zamanını irdelemeyip, sadece birbirlerine olan etkilerini ortaya çıkarmak amacıyla olduğumuz için, statik bir yaklaşımdan hareketle, ex post gelir kavramını daha çok kullanacağız. Çünkü tüketime yöneltilen gelirin daha önceki veya daha sonraki dönemlere ait olmasının bizim için hiç bir önemi yoktur. Biz sadece gelirin tüketime olan etkisini irdelemeye çalışacağız.

Buraya kadar tüketici birim seviyesindeki gelir kavramını incelemeye çalıştık. Şimdi de bir tüketicinin gelirini nerelerden elde edebileceğini, yani gelirin kaynağını izaha çalışalım.

Bir tüketici için gelirin muhtemel üç tür kaynağı vardır (Erginay, 1985:109-110):

a) *Ticari faaliyetten doğan ve çalışma karşılığı elde edilen gelirler* : Bu tür gelirler arasında esnaf ve sanatkarın, tüccarın ve sanayicinin ticari kazancını, çiftçilerin zirai kazançlarını, serbest meslek sahiplerinin mesleki kazançlarını ve işçi ile memurların maaş ve ücretlerini sayabiliriz. Bu gruba giren gelirlerin en önemli özelliği devamlılık arz etmeleridir. Bu bakımdan geçici ve devam arz etmeyen bir faaliyetten elde edilen gelirler bu gruba girmezler. Ancak şunu eklemek gerekir ki, geçici ve devamlı olmamalarına rağmen ikramiye ve tazminatlar ve para ile temsil edilebilen mallar da ücretler grubuna gelir olarak alınmaktadır. Ticari kazancın diğer önemli bir özelliği, maaş ve ücret gelirlerinin miktarı genelde aylık olarak tespit edilebilirken, ticari faaliyetten doğan gelirlerin miktarı genellikle, cari hesap yılı sonundaki muhasebe kayıtları neticesinde tespit edilebilmektedir. Çiftçilerimizin gelirleri de böyledir. Hasat dönemi sonunda yıllık olarak ancak tespit edilebilir.

b) *Servet gelirleri*: Herhangi bir tüketicinin belli bir andaki mali varlıklarının toplamını ifade eden servet; nakit stoku, banka mevduatı, hisse senetleri gibi anında nakde çevrilebilir değerler (likit servet) ve gayrimenkuller gibi nakde çevrilmesi zaman alan maddi varlıklar (fiziki servet) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Pekin, 1988:62). Servet gelirleri ise, bu tür değerlerin tabii semereleri veya bunların başkaları tarafından kullanılması karşılığı olarak elde edilen gelirlerdir. Öztüketim dediğimiz servet sahibinin kendi mallarını bizzat kullanmasından doğan faydalar da bu grupta yer alır (bir tüccarın, sanayicinin, ev sahibinin, kendi binalarını, makinelerini, kendilerinin kullanmaları gibi). İntifa hakkı, iştirakler, kredi hakları gibi özel haklardan doğan, para ile ölçülebilen değerler de, bu tür gelir ve iratlar içerisine girer.

c) *Değer artışı gelirleri*: Bu tür gelirler de iktisadi gelişme, fiyat hareketleri, köyden şehre göç, imarlaşma, şehirleşme, v.b. durumlar neticesinde özellikle gayrimenkullerin ve altın, döviz, hazine bonosu, tahvil, hisse senedi gibi menkul değerlerin kıymetlerinde meydana gelen, gerçek veya suni artışlar neticesinde elde edilen gelirlerdir. Bu gelirler menkul veya gayrimenkul değerın kullanılmasından değil, dış etkenlerdeki değişimlerden meydana gelen gelirlerdir. Bu özelliklerinden dolayı bu tür gelirler, süreklilik arz etmezler. Ancak, elde edildikleri dönemin tüketim harcamalarına önemli ölçüde etkide bulundukları için önem arz ederler.

1.1.2 Tüketici Davranışları

1.1.2.1 Genel Olarak İnsan Davranışları

İnsan davranışını belirleyen etkenler, doğuştan ziyade kültürel birikimin oluşturduğu çevrenin etkisiyle oluşmaktadır. İnsan davranışının belirleyicileri, insanın kişiliğinden gelen içsel değişkenler ile karar alma alanında etkili olan dışsal değişkenlerdir. Belli şartlar altında oluşan bir ferдин davranışı, onu bu davranışa yönelten bir dürtü ve uyarıcının varlığına bağlıdır. Uyarının fert tarafından algılanması veya uyarıya tepki gösterilmesi davranış olarak ortaya çıkmaktadır (Lipsey vd., 1987:18). Davranışların ortaya çıkmasında uyarıcıların yanında, ana (örneğin gelir farklılaşması, fiyat değişmesi) ve tali şartlar (örneğin enformasyon) önemli rol oynamaktadır. Her uyarıcı etki belli bir davranışın ortaya çıkmasına yol açmaz. Hatta aynı tarz uyarılar bazen aynı şahıs üzerinde farklı davranışları da ortaya çıkarabilir. Ancak belli bir uyarı eşiğinin üzerindeki etkiler belli davranışlara neden olmaktadır. İnsan davranışları sadece bir tek nedene bağlı olmadığı gibi homojen de değildir. Aksine farklı değerlendirme ve tercihlere bağlı olarak bir şeyi yapma veya yapmama şeklinde ortaya çıkar. İnsan davranışlarının onu etkileyen faktörlere yeterli derecede istikrarlı tepkiler gösterip göstermediği ise apriori bir öngörü ile değil, bilimsel temellere dayalı olan ampirik kanıtlarla açıklanabilir.

İnsan davranışlarının ortaya çıkmasında şuuraltının önemi büyüktür. Ferдин hayatının her olayı, önemsiz de olsa hafızasında yer eder (Fustier, 1974:15). Ayrıca bir insanın şimdiki hareket ve davranışları, tüm bir ırkın tecrübelerinden ve yüzyıllar boyunca bu ırkın geliştirmiş olduğu, kendisine göre şekillendirmiş olduğu hayat alışkanlıklarından etkilenir. Aynı millete, aynı etnik menşee mensup kişilerde görülen davranış benzerliği ve tutarlılıklarını bu şekilde açıklamak mümkündür.

İnsanlık tarihinin gelişiminde, sosyal yapıyı oluşturmada; iktisadi yapı, iktisadi faaliyetler önemli bir yere sahiptir. İnsanların ve toplumların içinde bulundukları hallerin ve davranışların farklılığı ve çeşitliliği, onların geçim tarzlarının ve uğraştıkları iktisadi faaliyet çeşitlerinin farklı olmasından ileri gelir. İnsanı ve davranışlarını iktisadi yapıdan soyutlayarak değerlendirmek yanlış olur (Katona, 1963:6). İktisadi faaliyetler, insanları toplu halde yaşamaya zorlayan en önemli faktördür. Ancak ekonomik çevre, değişmez bir şekilde aynı gelişmeler veya aynı olaylar karşısında insanları aynı tepkiyi göstermeye sevk etmezler. Bu durum insanları mekanik bir yapıdan kurtardığı gibi ekonomiden de dışlamamış olmaktadır.

İnsanların ekonomik davranışlarını, salt haz-elem mekaniği çerçevesinde ve bu düşünce kalıbı içerisinde ele almak eksik ve yanlış olur. İnsanlar hayatlarında dengeli olmayı arzu ettikleri için doğru yaşama, ahlaklı olma, yeteneklerini iyi kullanma gibi bir hayat tarzını da seçebilirler (Kehrer vd., 1996:72-77). Mesela, Weber; Konfüçyanizm’de dünyaya karşı fazla ilgi duymayan, esas itibarıyla hayata olumlu bakan ve kişisel ilişkilere özel sadakatle bağlı, ahlaki prensiplerden bahseder. Gelişmiş sanayi toplumlarında farklı hristiyan mezheplerine mensup insanların ekonomik davranış ve zihniyetleri arasında da fark olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan, insanların ekonomik davranışlarını etkileyen farklı motivasyonlar mevcuttur. Bunlar insanları farklı düşünmeye ve farklı davranmaya sevk edebilirler.

1.1.2.2 Ekonomik Davranışlar

Ekonomik davranış, insani varoluşun temel esaslarından birisidir. Toplumun maddi ihtiyaçlarının teminatı, doğal ortamlarla (toprağın verimi, iklim vb.), teknik donanımın niteliği ile ve bilhassa ekonomik zihniyetle bağlantılı olarak değişen miktarda enerji ve zaman kullanmayı gerektirir. Dolayısıyla bütün bu faaliyetler bir ekonomik davranışı gerektirir. Ekonomik davranış bireysel bir davranıştır, ancak diğer insanların davranışlarıyla sürekli ve anlamlı bir etkileşimi söz konusudur.

Ekonomik davranışlar, belli bir ekonomik durumun, ekonomik açıdan önemli görülen amaca uygun bir son duruma doğru dönüşümünü sağlayan davranışlardır. Ekonomik davranışlar, bir yandan ekonomik bir amacın (kazanç, fayda v.b.) ve diğer yandan bu amaca ilişkin kültürel değer ve normların varlığı ile belirlenmektedir. Bir ekonomik davranış sosyal değerler tarafından belirlenebildiği gibi, sosyal değer yargılarının da ekonomik davranıştan etkilenmesi mümkündür (Kehrer vd., 1996:74).

Ekonomik davranışlar, yalnızca bir içsel değişken olan dürtüler (uyarılar) tarafından değil aynı zamanda dışsal bir değişken olarak kabul edilen toplum tarafından da

belirlenmektedir (Erkan, 1991:46-48). Ekonomik ilişkilerinde birbirini etkileyen birimler, ekonomik faaliyetleri için temel olan sosyal olayın ötesindeki (iş ve arkadaş çevresi, semt, mahalle vb.) toplum bütünü ve sosyal tabakanın sahip olduğu değer sistemi (din, ahlak, kültür...) ve rol beklentilerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Zira toplumda var olan değer ve normlar ekonomik karar birimlerinin davranışlarında etkili olmaktadır. Bu yüzden insan davranışlarını tek bir sebebe bağlayarak izah etmek mümkün değildir.

Ahlaki değer ölçüleri ve sosyal kurallarda, geliştirdikleri sosyal kontrol mekanizmasıyla ekonomik birimlerin, belli davranış tipi ve kalıplarını belirlemektedir. Dini tutum ve kurallar da ekonomik davranışların yönlendirilmesinde etkili olmaktadır. Bu anlamda iktisadi ve sosyal amaçlı çalışmalarda modern kapitalizmin doğuşunda, dini etkilerin özellikle de protestan ahlak sisteminin tesirine dikkat çekilmiştir (Weber, 1997:38).

Ekonomik davranışları belirleyen başka bir önemli faktör de toplumsal yapıdır. Bir toplum düzeni içerisinde; temel fonksiyonlar olarak uyum, amaçların gerçekleştirilmesi, bütünleşme ve norm ve davranış kalıplarının korunması fonksiyonlarının yerine getirilmesi gerekmektedir (Erkan, 1991:63). Bu fonksiyonların gelişip ayrışması, toplumun tarihi ve kültürel gelişimine paralel olarak ortaya çıkmakta ve modern toplumlarda en üst düzeye çıkmaktadır. Uyum fonksiyonu; ekonomik, amaçların gerçekleştirilmesi; politik, bütünleşme; sosyal, norm ve davranışların korunması fonksiyonu ise kültürel alt sistemler tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplumsal çerçevede ilişkiler ve davranışlar bu dört alanın faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda izah edilen bütün bu ekonomik davranışların, psikolojik yönlerinin tespit edilerek ölçülmesi mümkündür (Katona, 1963:8). Çünkü insan davranışı ve kararları iktisadi ve psikolojik teorilerle açıklanabilir niteliktedir. Başka bir deyimle davranışlar keyfi ve belirlenemez değil, tahmin edilebilir olaylardır. İnsan davranışlarını belirleyen algılama, motivasyon ve eğilimler ölçülebilir niteliktedir ve nedensel faktörlere bağlanabilirler. Bu açıdan da ekonomik davranışların tahmin edilebilirliği söz konusudur.

1.1.2.3 Tüketici Davranışları

Tüketici davranışları; ihtiyaçları gidermeye yarayan mal ve hizmetler konusunda kişilerin tüketici olarak nasıl ve niçin karar aldıkları ve davrandıkları anlamına gelir. Tüketici davranışları insan davranışı ve ekonomik davranışlarla iç içedir ve birçok bilim dalı ile yakından ilgilidir. Tüketici davranışları, özellikle sosyoloji, psikoloji, ekonomi, ve pazarlama bilim dallarından yoğun bir şekilde yararlanılarak açıklanmaya çalışılır. Tüketici davranışında

ekonomi biliminin konuyu -diğer değişkenleri de ele almak kaydıyla- rekabet ve fiyat yönüyle ele alması, diğer disiplinlere göre bakış açısını farklılaştırmaktadır (Runyon ve Stewart, 1987:120).

Tüketici, *homoeconomicus* düşüncesinden hareketle hayatının bir anında veya bütün dönemlerinde hep bir *en az* ya da *en çok* arayışı içerisinde (Bulmuş, 1994:38). Yani tüketiciler sürekli olarak bir maksimizasyon veya minimizasyon amacı peşinde koşmaktadırlar. Tüketicilerin belirli bir dönemdeki ihtiyaçlarına yönelik olarak ayırdıkları sınırlı miktarda bir gelirleri vardır. Onlar, bu geliri çeşitli mal ve hizmetlere kendilerine en çok faydayı sağlayacak şekilde dağıtmak isterler.

Bütün bunlar göstermektedir ki; tüketici hep bir amaç peşindedir. Ancak bu amacına ulaşmada önünde bazı engeller de mevcuttur. Bu engeller tüketici maksimizasyonu için kısıtlar olduğu anlamına geldiğinden, artık tüketicinin davranışı optimal davranış olmak zorundadır. Yani, *en çok* ya da *en az* arayışı artık yerini *en iyi*'ye bırakmalıdır. Buna göre, *en iyi* (*optimizasyon*) arayışı tüketici davranışlarına her alanda hakim olan temel özelliktir.

1.1.3 Tüketici Davranışı Teorileri

İktisadi faaliyetlerin nihai amacı, insanların maddi olarak refah düzeylerini artırabilmektir. Bu da, mevcut kaynaklara göre sınırsız sayılan, durmadan tekrarlanan, yenilenen ve çeşitlilik arz eden ihtiyaçların maksimum seviyede karşılanması ile mümkündür. İhtiyaçların karşılanması, mal ve hizmetlerin tüketilmesi sonucunda fayda sağlaması demektir. İktisadi anlamdaki fayda -ki sübjektif bir kavram olup, ahlaki, hukuki, felsefi, sosyal veya siyasal hiç bir içeriği yoktur- mal ve hizmetlerin ihtiyaçları karşılama özelliği veya tüketim işlemi sonucunda tüketicinin elde ettiği doyumdur. Buna ulaşmak için tüketicinin amacı, kıt kaynaklarını en iyi şekilde kullanarak faydasını maksimize etmeye çalışmaktır. Tüketicinin bu amaca ulaşmak yolunda alacağı karar ve sergileyeceği davranışların analizinde şu temel varsayımlar benimsenmiştir (Yiğitbaşı, 1992:25-26):

- Analiz edilecek tüketim kararı, bütün tüketicilerin ortak özelliklerini taşıyan ve rasyonel davranan tek tüketicinin belli bir zaman aralığındaki kararıdır;

- Tüketicinin tam bir bilgiye sahip olduğu yani ihtiyaçlarının ve bu ihtiyaçları giderecek malların neler olduğunu, bu malların fiyatlarını ve kendi gelirinin ne kadar olduğunu ve bu mallardan elde edeceği faydayı bilmesidir;

- Kararları etkileyebilecek birçok içsel ve dışsal faktörler olmasına rağmen, tüketici tüketim kararlarını tam bir serbestlik içerisinde verebilmektedir;

- İhtiyaçları giderebilecek özelliğe sahip, birbirinin ikamesi ve tamamlayıcısı olan birçok mal ve hizmet mevcuttur, bunların ihtiyaçları giderme özellikleri aynıdır ve küçük birimlere bölünebilirler;

- Tüketicinin sınırsız ihtiyaçlarını giderecek mal ve hizmetler sınırlıdır. Bu nedenle tüketici ne kadar çok mal ve hizmet kullanırsa o kadar çok tatmine ulaşır ve faydasını maksimize eder. Bu amaçla tüketici, tüketim mallarını birbirleri yerine kullanabilecek (ikame edebilecek) şekilde tercihler yapar ve buna imkan tanıyan mal ve hizmet bileşimlerini seçer.

Bu varsayımların ışığı altında tüketici, hangi mal ve hizmetlerden ne kadar tüketmelidir ki, faydasını maksimize edebilsin? Yani tüketici bir fayda mukayesesini ile karşı karşıyadır. Bu noktada faydanın ölçülebilir bir kavram olarak kabul edilip edilmemesi durumuna göre, kardinal ve ordinal olmak üzere iki temel yaklaşım mevcuttur. Tüketim teorisi, tüketici davranışlarını incelerken, böyle birtakım soyut kavramlardan ve varsayımlardan hareket etmektedir.

Bu geleneksel yaklaşımların ötesinde, tüketici davranışlarını daha ileri boyutta açıklamaya çalışan ve tüketici dengesindeki değişimlerin nedenlerini izaha yönelik yeni yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Bunlardan *Açıklanmış Tercihler Teorisi*, Samuelson'un geliştirdiği bir teoridir ve tüketici tercihlerinin sıralanmasıyla ilgili olarak kayıtsızlık eğrilerinin var olduğunu ve orijine göre dışbükey olduklarını, Hicks-Allen yaklaşımına oranla daha açık ifade eder. Ancak bu yaklaşımda talep eğrilerinin elde edilmesi için kayıtsızlık eğrilerinin kullanımı gerekli değildir (Awh, 1976:87).

Tüketimin zamanlar arası optimal dağılımı yaklaşımda ise; tüketicinin üç farklı konuda optimizasyon arayışı içerisinde olduğu belirtilmiştir. Tüketici öncelikle harcamalarını mallar arasında optimal dağılımını sağlar. Belirli bir döneme ait harcamaların çeşitli mal ve hizmetler arasında bunlardan en çok faydayı elde edecek şekilde nasıl dağıtılması gerektiği belirlenir. Bunun sonucu olarak tüketici mal ve hizmetlere olan ihtiyacının şiddeti ile bunları elde etmek için gerekli harcamayı göz önünde bulundurarak bir optimizasyon arayışı içine girer. Tüketici, bu optimizasyon sorununu mal ve hizmetlere ait dönem taleplerini belirleyerek çözer. Bu söylenenler şimdiye kadar anlatılan teorilerde çözümlenmeye çalışılmıştır.

Tüketicinin optimizasyon arayışı bununla bitmemektedir. Aynı zamanda harcamaları karşılayabilecek bir gelir elde etmek için çalışma ve boş zaman arasında bir tercih yapması gerekmektedir. Bu tercihin oluşumunda tüketicinin içinde bulunduğu sübjektif şartlar etkili olmaktadır. Başka bir anlamda, tüketicinin çalışma sırasında işten duyduğu zahmet, onun dinlenme ihtiyacının şiddetini belirleyecektir. Dinlenirken duyduğu hazzın şiddeti ile, bir dizi mal ve hizmet tüketirken duyduğu hazzın şiddeti arasında kendi öznel durumuna uygun bir optimizasyonu arayacaktır.

Bunun yanı sıra, harcamaların bütün hayatı kapsayan dönemler arasında optimal dağılımını da sağlayabilmelidir. Bu son optimizasyon arayışının çözümü zamanlar arası tüketim başlığı altında izah edilebilir.

Tüketici, bütün hayatı boyunca yapacağı tüketim harcamasını hayatını oluşturan dönemler arasında en çok faydayı sağlayacak şekilde dağıtmayı arzu eder. Böyle bir şey ise ancak tüketicinin belirli bir dönemde yapacağı harcamanın o dönemde elde edeceği gelirinden farklı olmasıyla mümkündür.

Mikroekonomik analizde zaman unsurunun incelenebilmesi için bazı varsayımların yapılması gerekmektedir (Bulmuş, 1994:51). Bunlar:

- Bir tüketicinin hayatı eşit uzunluktaki birkaç dönemden oluşmaktadır.
- Tüketicinin her bir dönem harcaması o dönem gelirinden farklıdır. Bunun sonucu olarak, tüketici bazı dönemlerde mali piyasaya borçlanırken, bazı dönemlerde bu piyasaya borç verir.
- Tüketici ister borçlansın ister borç versin, bu işlemleri her dönemin başında yapmaktadır.
- Tüketici, her bir dönemde sahip olduğu üretim faktörlerini satarak üretim sürecine, satın aldığı malları tüketerek de tüketim sürecine katılır.

Bu varsayımlar ışığında; tüketicinin, hayatının herhangi bir döneminde yaptığı alımları, sonraki dönemlerin mal fiyatları konusundaki beklentilerinden ve elde etmeyi umut ettiği gelirlerinden etkilenecektir. Dolayısıyla tüketici, mal fiyatları ve gelir konusunda ileriye yönelik olarak tahminlerde bulunacaktır. Eğer yapacağı bu tahminlerinde isabetli olursa ve zevk ve tercihlerde de herhangi bir değişme olmazsa, satın alacağı mal miktarları tahmin ve beklentiler doğrultusunda gerçekleşir. Eğer tahminlerde bir yanılma olursa o zaman tüketici hayatının bütün dönemlerine ait gelir ve harcama planlarını yeniden gözden geçirir.

Bireysel malların satın alımları ve tüketici davranışları analiz edilirken, ne kadar çalışılacağı ve zamanlar arasında nasıl tercih yapılacağı hususunda kayıtsızlık eğrisi yaklaşımı daha uygun görülmektedir (Gowland ve Paterson., 1993:219). Zamanlar arası tercihten kasıt, tüketicinin şimdi mi yoksa gelecekte mi tüketeceğine karar vermesidir. İki farklı dönemin tüketiminin analizini yaparak bunu göstermek mümkündür. Mesela, bu dönemlerin çalışma dönemi ve emeklilik dönemi olduğu kabul edilir ise; kurulacak model, bireylerin karar vermede zorlandıkları bir durum olan emeklilik için ne kadar tasarruf etmeleri gerektiğine yönelik olacaktır.

Geleneksel tüketici davranış analizlerinde, tüketicinin belirli ve risksiz alternatifler arasında seçim yapacağı gibi üstü kapalı bir önyargı vardır (Parasız, 1994:67). Oysa gerçek hayatta her bir tüketicinin aldığı kararlar, risk ihtimalini bünyesinde barındırır. Ayrıca gelir dağılımında dengesizliklerin olduğu, piyasaların sürekli dalgalandığı, fiyat artışlarının ve faiz oranlarının istikrarsız bir seyir takip ettiği ortamlarda belirsizlik hakim olacağından, tüketicilerin gelecekle ilgili tüketim kararlarını rasyonel bir tarzda almaları oldukça güçtür¹. Belirsizlik durumu sadece bu iktisadi olayların neticesinde ortaya çıkmayabilir. Yangın, hastalık, doğal afetler vb. beklenmedik durumlar sürekli bir belirsizlik halini canlı kılan olaylardır. Bu tür olaylar bir tüketicinin harcama gücünü kısmen veya tamamen ortadan kaldıracak gibi, beklenmedik gelirler elde etmek suretiyle de tüketici bir anda daha fazla tüketme imkanına kavuşabilir. Bütün bu durumlar, tüketici davranışlarını iktisadi olduğu kadar sosyolojik ve psikolojik olarak da etkileyebilir.

Geleneksel tüketici davranış teorisi, belirsizlik durumlarının çözümünü kapsamadığı için, Von Neuman ve Mongenstern bazı durumlarda tüketicinin yapacağı seçimi belirlemede kullanılabilecek bir model oluşturmuşlardır (Henderson ve Quant, 1986,49). Risk içeren durumları hafifletmek için sigorta ve portföy farklılaştırması yöntemleri kullanılmıştır. Sigorta ile tüketici karşılaşacağı riski bir prim ödeyerek, yani belli bir miktar harcamayı göze alarak ortadan kaldırmayı amaçlar. Ayrıca tüketicilerin sahip oldukları portföylerinin de aynı belirsizliği taşıdığı göz önünde bulundurulursa, servetin farklı alanlara yatırılması yoluyla risk ve belirsizlik durumu dağıtmaya çalışılır (Parasız, 1994:67). Bireyin elindeki aktif türü ne kadar fazlaysa, toplam portföy riski o kadar az olacaktır. Bununla birlikte her aktif tipine ilişkin bir ölçek ekonomisi vardır. Yani farklı yatırım araçlarını elde tutmanın tüketiciye

¹ Tüketicinin aldığı kararlar olayların gerçekleşme sıklığının bilinmesine bağlı olarak alınıyorsa *risk altında*, olayların gerçekleşme sıklığı bilinmeden alınıyorsa *belirsizlik altında* alınıyor demektir.

alternatif maliyetinin yanı sıra ek maliyetleri de olabilir. Bütün bunlar tüketicinin yatırımlarını farklılaştırma ya da bir alana yatırım yapma eğilimini belirler.

Belirsizliğin tüketim üzerindeki etkisi bireyin servet düzeyine de bağlıdır. Daha yüksek servet düzeyine sahip bir tüketicinin hayat boyu gelirinin büyük bir kısmı belirlidir. Bu da tüketiciye daha rahat davranma imkanı sağlar.

Bazı iktisatçılar tüketici davranışlarına ilişkin bu teorilerin çözümlemeleri konusunda tamamen ikna olmamışlardır. Fayda teorileri oldukça detaylı bir anlatıma sahip olmasına rağmen, uygulayıcı iktisatçıların ampirik çalışmaları, gerçek hayatın karmaşıklığını açıklamaya yönelik fazla bir katkı sağlamadığını göstermiştir. Bunun sonucu olarak birçok iktisatçı tüketici talep çözümlemesinde pragmatik bir yaklaşım kullanmıştır (Koutsoyiannis, 1989:61). Bu yazarlar temel talep kanununu ispatlanmış gibi varsayarak fayda teorisine ve bireysel tüketici davranışına herhangi bir atıfta bulunmadan talep fonksiyonlarını piyasa verilerine dayanarak oluşturmaktadırlar. Bu tür çalışmalarda talep çok değişkenli bir fonksiyon olarak tanımlanır ve değişik ekonometrik metotlar kullanılarak tahmin edilebilir. Bu tipteki talep fonksiyonları açıkça tüketicinin gerçek yaşamdaki yani piyasadaki davranışlarına dayanılarak oluşturulur. Dolayısıyla bir tek birey yerine, bireylerin oluşturduğu grupların davranışları incelenir. İncelenen tüketici davranışları ise genellikle tüketicilerin gıda, konut, sağlık, dayanıklı ve dayanıksız mal ve buna benzer mal ve hizmetlerin alınması davranışlarıdır.

Pragmatik yaklaşımlardan olan doğrusal harcama sistemleri, çoğunlukla fayda fonksiyonlarını kullanarak tüketici davranışlarını analiz eden bir yaklaşımdır. İlk olarak R. Stone tarafından kullanılmıştır (Koutsoyiannis, 1989:67-69). Talep fonksiyonları normal şekilde fayda fonksiyonunun bütçe kısıtı altında maksimizasyonu ile elde edilir. Kayıtsızlık eğrileri analizine benzer bir yaklaşım sergilemektedir. Bununla birlikte bu yöntem ikame imkanı olmayan mallar arasında yapılan bir analizdir. Kayıtsızlık eğrileri analizi ise ikame edilebilirlikle yapılabilen bir analizdir. Bu yönteme ait kayıtsızlık eğrileri eksnlere doksan derecelik açı yapan köşeli kayıtsızlık eğrileridir. Bu eğriler mal grupları arasında ikamenin imkansız olduğunu ima eder. Fayda fonksiyonu toplanabilme özelliğine sahiptir. Yani, toplam fayda değişik mallardan elde edilen faydaların toplamına eşittir. Mesela, tüketicilerin harcamaları beş değişik kategoride sınıflandırıldığında: *A-Gıda ve içecekler*, *B-Giyim*, *C-Dayanıklı tüketim maddeleri*, *D-Konut ve barınmaya yönelik harcamalar*, *E-Hizmet harcamaları* gibi. Bu durumda toplam fayda,

$$U = \sum U^5, \quad (1-1)$$

ya da,

$$U = UA + UB + UC + UD + UE \quad (1-2)$$

şeklinde tanımlanır. Toplanabilirlik, değişik mal gruplarına ait faydaların birbirlerinden bağımsız olduğunu ifade eder. Yani, A, B, C, D, ve E mal grupları arasında ikame ya da tamamlayıcılık söz konusu değildir.

Lancaster'ın öncülük ettiği *Tüketici Teorisine Yeni Bir Yaklaşım*'a göre de, bir tüketici bir malı özellikleri ya da niteliklerine göre talep eder (Salvatore, 1983:154). Tüketicinin faydasının artmasına sebep olan asıl faktör de malın kendisi değil sahip olduğu özellikleridir. Mesela bir tüketici şekeri tatlılık özelliğinden dolayı talep eder ve bu özellik şekerin faydasının asıl kaynağıdır. Genelde, bir mal birden çok özelliğe sahip olduğu gibi, aynı özellikler farklı mallarda da bulunabilir. Mesela, şeker tat ve kalori kaynağıdır ve bu özellikler balda da farklı oranlarda mevcuttur, tat verme özelliği sakarinde de bulunmaktadır.

Yakın tarihli birçok çalışmada, tüketici davranışları ekonomik anlamda bir bütünlük içerisinde analiz edilmeye çalışılmıştır. Yerleşik iktisat, genel iktisat teorisini gerçek hayattan kopardığı için oldukça fazla eleştirilmiştir. Bunun en önemli nedeni de neoklasik modellerin birey davranışlarının izahından, iktisadi sistemin işleyişine kadar, değişik gerekçelerle birçok noktada gerçek hayata uymayan varsayımlarla hareket etmesidir. İktisat teorisini ve özellikle tüketim teorisi ve tüketici davranışı konularını gerçek hayatla uyumlaştırmak için yapılan teorik çalışmalar, yerleşik iktisat teorisinden sapmalara neden olmaktadır. Bu çalışmalar; Yeni Klasik, Yeni Keynesyen ve diğer yeni tartışmaların ortaya çıkışının yanı sıra, günümüz iktisat teorisinin durumunu ortaya koymak bakımından da önemlidir. Bütün bu gelişmeler içerisinde tüketici davranışı teorisi de yerleşik iktisat (ağırlıklı olarak neoklasik iktisat)'ın aksine seyir izleyerek yeni bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır. Yeni Keynesyenler, neoklasik iktisadın tüketici davranışlarına ilişkin yaklaşımlarını eleştirerek işe başlamışlardır ve neoklasiklerden farklı bir mikroiktisadi yaklaşım geliştirmişlerdir. Tüketici davranışlarının açıklanmasına yönelik ileri sürülen yeni yaklaşımların en önemlilerini şöyle sıralamak mümkündür (Demir, 1996:41-42):

-İşlemsel Rasyonellik İlkesi: Rasyonellik ilkesi, işlemsel ve özsel olmak üzere ikiye ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. “Verilen şartlar ve kısıtların dayattığı sınırlar çerçevesinde amaçlara ulaşmak uygun olduğunda davranış özsel olarak rasyoneldir. Yani amaçlar verildiğinde rasyonel davranış tamamen içinde meydana geldiği ortamın özellikleri tarafından

belirlenir. Davranış uygun ölçüp biçme sonucu olduğunda, işlemsel olarak rasyonel olma özelliği kazanır. Davranışların işlemselliği onu meydana getiren sürece bağlıdır” (Lavoie, 1992:52-54).

-Doyurulabilir İstekler İlkesi: Bu ilke Neoklasiklerin ‘azalan marjinal fayda’ ilkesini çağrıştırmaktadır. Ancak neoklasik teoriye göre doyum, fiyatın geçersiz veya gelirin sonsuz olması durumunda mümkündür. Ancak Yeni Keynesyen iktisatta doyum, pozitif fiyatta ve sınırlı gelirle de mümkündür. Burada tüketicilerin nasıl davrandıklarını izah edebilmek için istek ile ihtiyaç kavramları üzerinde durmak gerekir. Yeni Keynesyen iktisatçılara göre ihtiyaçların bir sıralamasını yapmak mümkündür. Bazı ihtiyaçlar diğerlerine göre önceliklidirler. İsteklerde ihtiyaçların bu sıralaması içerisinde biçimlenirler. “İhtiyaçlar, düşük düzeydeki ihtiyaçlar ve yüksek düzeydeki ihtiyaçlar olarak ikiye ayrılırsa, *fırsat maliyeti* kavramı da anlam değiştirmek durumunda kalmaktadır. İhtiyaçları bir piramit gibi düşünecek olursak, piramidin her düzeyinde ihtiyaçların şiddeti farklılaştığı için tüketim ürünlerinin ikame edilebilirliği ve alternatif maliyeti değişmektedir. Yani piramidin farklı kısımlarında bulunan ihtiyaçlar birbiri yerine ikame edilemezler”. Bir ferdin ihtiyaçları günlük ve geçici olarak kullanılan ürünlerin tüketilmesiyle veya uzun süre kullanılacak olan malların tüketilmesiyle giderilmesi mümkündür. Rasyonel bir tüketici günlük ihtiyaçlarını giderecek tüketim kararını verirken, büyük oranda alışkanlık ve temayüllerine, sosyal çevresinin beğenilerine, geleneklerine, inanç ve tecrübelerine dayanacak ve piyasanın (özellikle reklamların) etkisinde kalacaktır (Lavoie, 1992:67).

-Bağımsız Olmama İlkesi: Bu ilke de neoklasik düşüncenin aksine, tercihlerin birbirinden etkilendiğini ve bağımsız olarak oluşmadığını ifade etmektedir. Mal ve hizmetlerin kullanımıyla ihtiyaçların giderilmesinde ulaşılan tatmin duygusu, mevcut sosyal normlardan ayrı düşünülemez. Dolayısıyla iktisat teorisinde bireyler, aynı özelliklere sahip soyut bir dünyada değil kurumsal, siyasal, sosyal ve hukuki açılardan birbirinden farklı dünyalarda yaşamakta, tüketim kalıpları, davranışları ve elde ettikleri fayda bakımından birbirlerini etkilemekte ve birbirlerinden etkilenmektedirler. Burada “faydanın toplumsal içeriğinin farklı olduğu ve bütün insanlar için geçerli bir fayda fonksiyonunun oluşturulmasının imkansız olduğu” söylenebilir (Demir, 1996:43).

-İhtiyaçların Tabii Sıralaması İlkesi: Bu ilkede ihtiyaçların bir sıralamasının olduğu ve tabii olarak öncelikli olanların daha acil tatminine çalışılacağı durumu ifade edilmektedir. Tüketicinin harcama kalemlerini oluşturan gıda, giyim, konut, ısıtma-aydınlatma, sağlık-

temizlik, kültür-eğitim, ulaşım-haberleşme harcamaları gibi harcamaların tatmin önceliği birbirlerinden farklıdır. Bu harcamalar içerisinde gıda, giyim ve konut harcamalarının yaşamın sürekliliği için diğer harcamalardan önce yapılması gerekir. Sosyal ve psikolojik faktörlerin ortaya çıkardığı diğer ihtiyaçlara, tüketici bütçesinin elverdiği ölçüde, yerine ve zamanına göre harcamalar yapılır. Ayrıca gelir ve sosyal statü gibi faktörlerin değişmesiyle fizyolojik ihtiyaçlara yönelik harcamaların da değişebileceği Engel'in ampirik araştırmalarıyla gözlemlenmiştir. Son yıllarda modern ekonomi tekniklerinden yararlanılarak, tüketici davranışının ampirik sonuçlarına daha çok önem verilmesi bu değerlendirmeyi desteklemektedir (Cohen ve Cyert, 1995:64).

-İhtiyaçların Sadeleştirilemezliği İlkesi: Bazı ihtiyaçların diğerleriyle ikame edilemeyeceğini ifade etmekte ve sonuçta her şeyin bir fiyatı olmadığını ima etmektedir. Girshick ve Haavelmo, ABD verilerini kullanarak yaptıkları ampirik çalışmanın sonucunda şu bulgulara ulaşmışlardır; yiyecek ve yiyecek dışı harcamalar arasında yiyecek dışı malların fiyatı, yiyecek mallarına nisbeten arttığı zaman, kısmi bir ikame sözkonusudur, böyle bir durumda yiyecek talebinde artış meydana gelir (Cohen ve Cyert, 1995:66-67). Bu ilke ihtiyaçlar arasında *kısmi bir ikamenin* olduğunu ifade etmektedir. Ancak tam bir ikamenin olabileceğini söylemek mümkün değildir. Çünkü, yiyecek ihtiyacı veya giyecek ihtiyacı gibi bir ihtiyaç mutlak olarak kültür-eğitim ihtiyacıyla ikame edilemez. Sevme-sevilme, ait olma vb. gibi insan ihtiyaçlarının bir fiyatı yoktur ve tatmini için bir bedel ödenmez.

-İhtiyaçların Büyümesi İlkesi: Tüketicilerin gelirleri sürekli aynı seviyede kalmaz, zaman içerisinde az yada çok artış gösterebilir. Reel yada parasal anlamda gelirin artması yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasını uyacaktır. Farklı tüketiciler için ihtiyaçların ortaya çıkışının başlangıç noktası ve ihtiyaç sıçramasının esnekliği farklı olacaktır. Burada ihtiyaçların büyümesindeki en önemli faktör, gelirdeki reel yada parasal anlamdaki artıştır. Gelir arttıkça ihtiyaç sıralaması ve her ihtiyaç düzeyinin başlangıç noktası değişmeye başlayacaktır. O zaman da aynı gelir grubuna sahip tüketicilerin tüketim kalıplarının benzerliğinden bahsedilecektir. Çünkü tüketicinin psikolojik tatmini, içinde bulunduğu toplumun yada referans grubu olarak seçtiği grubun davranışlarına bağlıdır. Dolayısıyla “tatmin olma, sadece psikolojik faktörlerle sınırlandırılmayacak ve sosyal bağlamda gerçekleşen bir durumdur” (Lavoie, 1992:73).

Burada sıralanan ilkeler, bütün Yeni Keynesyenlerce kabul görmüş ilkeler olarak algılanmamalıdır. Ancak yerleşik iktisadın geliştirilmesinde, Kurumcu iktisadın ve özellikle

de Veblen'in tüketici davranışlarıyla ilgili görüşlerinin anlaşılmasında bir köprü vazifesi görmektedirler.

Ayrıca, bütün bu teorik gelişmeler tüketici davranışının ampirik olarak incelenebilmesine zemin hazırlamış ve kolaylaştırmıştır. Ampirik tüketici davranışları, genel bir teori olmayıp çeşitli tüketici davranışlarının bireysel olarak araştırılmasına ve tüketim alışkanlıklarının tespitine yöneliktir. Ampirik tüketici davranışları; tüketicilerin ferdi ihtiyaçlarına ve satın alma şartlarına bağlıdır. Ampirik araştırmalarda her tüketicinin ayrı bir gizemli davranışı ortaya çıkar. Bu açıdan tüketicinin aldığı ürünlerin bir dili vardır ve bu dil sayesinde tüketici kişisel arzu ve isteklerini, şahsi görüşlerini, temayüllerini ifade eder ve bir anlamda kendini gizler. Satın alınan ürünle tüketici şu mesajları vermeye çalışır (Fustier, 1974:19-23):

- Zenginlik ve cömertlik; zengin görünme arzusu, pazarlıksız mal almakla cömertlik ve gözü tokluk gösterilmeye çalışılır.

- Güç; tüketici gösterişli ve lüks mallara yönelir.

- Üstünlük; halkın avam, burjuva gibi sınıflara ayrılmasına neden olur.

- Yaratıcılık; tüketici kendisine üretici ve icat edici faaliyet gösterme imkanı veren nesnelere yönelir.

- Gençlik; tüketicideki temayüller göz önünde bulundurularak tüketiciye genç olduğu hissini verecek, ya da kullanılması gençlik imajı ile bağdaşan bir sürü mamul arz edilmiş bulunmaktadır. Bu duyguyla, kızlar anneleri gibi değil anneleri kızları gibi giyinir.

- Kibarlık ve zevk; bazı tüketiciler bir mamulü seçmenin kriteri olarak estetik olmayı tercih edeceklerdir. Estetik zevk vermesi için güzel ve harmonik olan nesneler aranır.

- Cinsel çekicilik; nesneler bir cinsiyete aidiyeti teyit ederler ve bu cinsiyetin normlarına uygunlukla hareket ihtiyacını oluştururlar.

- Karşılama; büyük sayıda tüketim mamulleri insanlar arasındaki ilişkileri kolaylaştırmak için yapılmıştır. Giyimdeki titizlik ve dikkat, evin tertibi ve şekli, misafir ağırlarken kullanılan eşyalar, hatta misafir odası içindikiler bu kategoriye girerler.

- Geleneklere ve kurulu düzene uygunluk ve saygı; herkesin bildiği, yerli üretim mamullerini satın alma vb. kişilik olarak sivrilmeme, toplum normları dahilinde kalma, toplum tarafından terbiyeli ve ölçülü, iyi aile çocuğu olarak kabul edilme arzusunun bir ifadesidir. Mamulün ahlaki boyutu bu uygunluk göz önünde bulundurularak ele alınır.

- Şefkat; eşya ve nesne sevmeye ihtiyacı –çocuğun ayısını sevdiği gibi- özellikle duygusal hayatları tatmin edici olmayanlar da bu eğilimi gösterirler. Sevilen eşyanın kaybı kişinin duygusal hayatında bozukluklar oluşturabilir.

- Sadakat; satın alınacak nesne, aynı zamanda geçmişe bağlılığın bir ifadesi de olabilmektedir. Aynı markadan sürekli alışveriş bunun ifadesidir.

- Duygusal emniyet; insan çölde yaşamak istemez. Sadece hayatının sürekliliğine yardımcı olan nesnelerden oluşan bir altyapıya dayanarak yaşayabilir. Bunlar, tüketicinin dünyadaki varlığının ve gücünün bir simgesidirler. Onları daima el altında bulundurur, sever, onlara hayrandır.

Görüleceği üzere, tüketiciler bu düşünce ve eğilimleri doğrultusunda karmaşık bir davranış yumağı oluşturabilmektedirler.

1.1.4 Tüketici Davranışları Teorisinin Kritiği

Sosyal bilimlerde, bilimsel yöntemlerin uygulanabilmesi esnasında bazı varsayımların kullanılması kaçınılmazdır. Olayları açıklarken veya uygulama esnasında, tekrar tekrar deneyerek kontrol etme olanağının olmadığı durumlarda sadece görünüme bakarak güvenmek zorunda olduğumuz yorumlar vardır. Bu yorumlar da elbette ki yorumu yapan kişinin yargılarını içerir. Bu durumda kesin bir sonuca ulaşabilme imkanı yoktur. Yorumu yapan kişinin ahlaki ve ideolojik değerlerinin etkisi altında oluşan önyargıların çerçevesinde kararların oluşmasını kabul etmek durumundayız (Robinson, 1986:24).

Tüketici davranışları teorisinde en çok eleştiriye maruz kalan kavram, *rasyonel insan* (*homoeconomicus*) kavramıdır. Liberal düşüncede aklın bireysel davranışları yönetmedeki rolünün abartılması sonucu, kişilerin çeşitli seçenekler arasında tatminlerini maksimize edecek seçimler yaptıkları, davranışlarda itici gücün kişisel çıkar olduğu kabul edildi ve bu düşünce tarzı fazla tartışılmadan evrensel geçerliliği olan bir durum olarak kabul edildi. Bireysel davranışların akılcılığı ile ilgili varsayımlar daha sonraları şiddetle eleştirilip, tepkilere maruz kalmasına ve özellikle ruhbilimin insanların salt akılcı varlıklar olmadığını kabul etmesine rağmen, bu görüş günümüze kadar devam edegelmiş ve hala etmektedir de (Kazgan, 1993:48).

Marshall, Duesenberry, Keynes, Katona ve diğer teorisyenlerin hem teorik hem de davranışsal yaklaşımlı araştırmaları, Persons ve Smelser'in de belirttikleri gibi sosyal yapı değişkenlerine fazla yer verilmeden yapılan araştırmalardır. Ayrı ırk, sınıf ve bünyelerin ayrı davranışları, farklı harcama ve tasarruf şekilleri vardır. Kompleks bir ekonomide siyasi ve

iktisadi kurumlar, harcamalar üzerinde oldukça etkilidirler (Eröz, 1977:246). Arz ve talep bu kurumların tavrına göre yön değiştirebilir. Ahlak ve inanç anlayışları bazı mal veya hizmetlerin tüketimini sınırlandırabilir veya yasaklayabilir.

Davranışların yorumlanmasında Kurumsal iktisatçılar da, belirsizlik ve sınırlı rasyonellik üzerinde durmaktadırlar. Dünyanın algılanmasında ve tercihlerin oluşumunda bilgi kadar, hatta daha da önemli bir unsur olan inançlara vurguda bulunmaktadır. Neoklasik iktisat teorisinin temelini oluşturan hazcılığı reddederek, insan davranış ve tercihlerinin oluşumunda ağırlıklı olarak gelenek, alışkanlık ve sosyal kimlik kazanmak için çalışmanın rolü üzerinde durmaktadırlar (Demir, 1996:68).

Bütün bu değerlendirmelerin neticesinde, Molinowski'nin de dediği gibi günümüz modern toplumlarının davranışlarını; fikirler, ideolojiler, dini inançlar, hurafeler, peşin hükümler, tabular vs. faktörlerin etkilediğini düşünerek çözümler üretmek gerekir. Ayrıca her toplum, evrensel bilgilerin yanı sıra kendi ekonomik ve sosyokültürel yapısına uygun bir bilimsel temel oluşturmalıdır. Bir araştırmada, konuyla alakalı incelemelerde bulunurken her araştırmacı kendi kişilik ve toplum yapısına göre düşünür ve bilimsel bulgular elde eder. Bu da ilgili ortam içerisine ideolojilerin karışmasına yol açar. Sorunlara yönelik çözümler üretirken ideolojilerden arındırmak gerekir. Ancak bu çözüm önerisi kendi toplumsal yapımızla alakalı ise, ideoloji olmaksızın sorunu düşünmemiz de olası değildir (Robinson, 1986:4). Sosyal bilimlerde ilgili düşünce dünyasından ideolojinin etkisi arındırılrsa da arındırılmasa da, ideoloji sosyal yaşamın hareketli dünyası için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; bir toplum, o toplumun üyeleri kendi sorunlarıyla ilgili en uygun davranış biçiminin ne olduğu konusunda ortak bir bilince sahip olmadıkça var olamaz. Bu ortak bilinç ise, ancak, *kendi ideolojisini oluşturma* şeklinde ortaya konulabilir (Robinson, 1986:5).

1.2 GELİR – HARCAMA İLİŞKİSİ

Tüketim; tüketicilerin mal veya hizmetlere ödeyebilecekleri fiyatlar, gelir, zevk ve alışkanlıklar, tüketim mallarının çeşitleri itibariyle birbirine rakip veya tamamlayıcı nitelikteki malların fiyatları, beklentiler gibi faktörler tarafından belirlenmektedir. Fakat tüketimi belirleyen en güçlü olgu gelir veya başka bir deyimle tüketicilerin satın alma güçleridir. Talebin satın alma gücüyle desteklenmemesi halinde, üretim fazlalığı refahı artırma konusunda bir anlam ifade etmez. Onun içindir ki, tüketicilerin mal ve hizmetleri satın alma güçleri (bütçeleri) büyük önem taşır. Bir ekonomide tüketicilerin alım kapasiteleri,

harcanabilir gelir seviyesine ve tüketiciler arasındaki gelir dağılımına bağlıdır (Barre, 1978:478).

Gelirin tüketime olan etkisini tüketim fonksiyonları ile ifade etmek mümkündür. Tüketim fonksiyonel olarak izah edilirken, tüketicilerin iktisadi ve sosyal durumlarının baskısıyla gelirin tüketime etkisi ve eğilimler açıklanmaya çalışılır. Tüketim eğilimlerinin bilinmesi, tüketici yönünden harcama kalemlerinin tespitine, bir anlamda tüketim kalıbının bilinmesine yarar (Barre, 1978:481). Tüketim eğilimleri ortalama ve marjinal tüketim eğilimi olmak üzere ikiye ayrılır.

Ortalama tüketim eğilimi, belirli bir gelir düzeyinde toplam gelir ile toplam tüketim arasındaki ilişki olup, gelirin tüketime ayrılan kısmını gösterir ve C/Y şeklinde tanımlanabilir. Ortalama tüketim eğilimi düşük gelir düzeylerinde birden büyüktür. Gelir arttıkça ortalama tüketim eğilimi azalmaktadır.

Marjinal tüketim eğilimi de gelirdeki değişme karşısında tüketimde meydana gelen değişmeyi ifade eder ve $\Delta C/\Delta Y$ şeklinde yazılır. Marjinal tüketim eğilimi aynı zamanda tüketim fonksiyonunun eğimini ifade eder ve “sıfır” ile “bir” arasında değişir.

Tüketime gelirden etkilenme derecesi, tüketimin gelir esnekliği ile tespit edilebilir. Tüketicilerin tüketim harcamalarını çeşitli mal ve hizmetler arasında nasıl paylaştırması gerektiği, mal ve hizmet türleri itibarıyla ayrı ayrı hesaplanarak tespit edebilir (Yiğitbaşı, 1989:51)

Gelir harcama ilişkisi ele alınırken ilk akla gelen çalışma XIX. yüzyılda Alman istatistikçi Ernest Engel (1821-1896) tarafından yapılan çalışmadır¹. Saksonya’da işçi ailelerinin gelirlerini ve tüketimlerini istatistiki olarak inceleyen Engel’in vardığı sonuçlar, daha sonraları özellikle ekonometrik temelli çalışmalara yol gösterici türden sonuçları kapsar. 1857 yılında açıklanan çalışmanın sonuçları iktisat literatürüne oldukça önemli bir katkı sağlamıştır. Engel Kanunları olarak literatüre giren bu sonuçlar şöyle ifade edilebilir (Yiğitbaşı, 1989:53):

i. Tüketici geliri ne kadar düşük ise bu gelirlerden gıda maddelerine yapılacak harcamaların payı o kadar fazla olacaktır. Gelir arttıkça, gelirden bu maddelere ayrılan pay

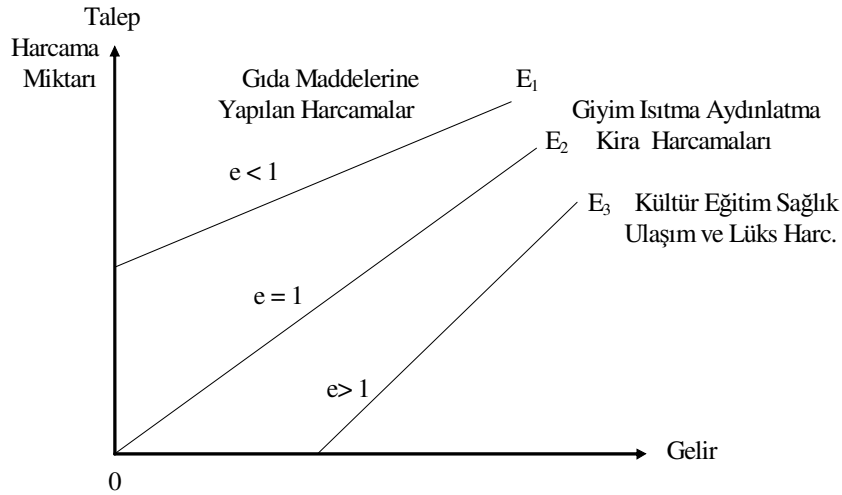
¹ Engel’in bu çalışmasından sonra, 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren buna benzer çalışmalar, hem Avrupa’da hem de ülkemizde yapılmıştır. Bu konuda Avrupa’da yapılmış örneklerle R.Ferber, **Research on Household Behaviour Surveys of Economic Theory**, c.3, AEA ve Res, Macmillan 1972, s. 138’e bakılabilir.

giderek azalacaktır. Bu tür mallarda gelire göre tüketim elastikiyeti değişmektedir. Fakat her zaman birden küçük olmaktadır. $e_R < 1$ (Şekil 1’de E_1 doğrusu).

ii. Giyim, konut ısıtma aydınlatma gibi ihtiyaçlara ayrılan gelir payı, gelir düzeyi ne olursa olsun daima aynı kalmaktadır. Gelir artması veya azalması karşısında bu maddelerin tüketime ayrılan payları oran olarak sabit kalmaktadır. Bu tür malların elastikiyeti sabit ve 1’e eşittir. $e_R = 1$ (Şekil 1’de E_2 doğrusu).

iii. Kültür, eğitim, eğlence ve lüks ihtiyaçların karşılanmasında, gelirden bu tür mal veya hizmetlerin tüketimine ancak belli bir gelir düzeyinden sonra pay ayrılması söz konusu olabilir. Gelir arttıkça bu tür harcamalara ayrılan pay giderek artmakta, gelire göre tüketim elastikiyeti 1’den büyük olmaktadır $e_R > 1$ (Şekil 1’de E_3 doğrusu).

Engel bu açıklamalarını gelir tüketim eğrileri ve ondan hareketle elde ettiği Engel Eğrileri yardımıyla yapmıştır.

Şekil 1: Harcama Gruplarına Göre Engel Eğrileri

1.2.1 Tüketim Harcamalarını Etkileyen Faktörler

Tüketim harcamalarını etkileyen çeşitli değişkenler vardır. Keynes’e göre tüketim harcamaları, tüketicinin kısmen gelirine, kısmen bu geliri çevreleyen objektif hal ve şartlara bağlıdır (Keynes, 1969:81). Bu doğrultuda tüketim bu hal ve şartların yanı sıra gelirin bir fonksiyonu olarak ifade edilebilmekte ve tüketim fonksiyonuyla açıklanmaktadır. Bu fonksiyonlarla hanehalklarının veya bireylerin harcamalarına etkide bulunan faktörleri belirlemek ve ilişkilerini incelemek için gelir-tüketim araştırmaları yapılır. Bu çalışmalar

farklı gelir seviyesinde olan insanların harcamalarını yiyecek, giyim, barınma, eğitim, sağlık v.b. gibi büyük harcamalar içinde nasıl paylaştığını, harcamaların aile kompozisyonu, coğrafik koşullar, toplumun büyüklüğü ve yapısına göre nasıl çeşitlendiğini ve aile gelirinin en son ulaşılmış olan seviyesi ile olması gereken seviyesi arasında nasıl karşılaştırma yapılacağını göstermesi açısından son derece önemlidirler (McConnell vd., 1993:755).

Bu görüşler doğrultusunda tüketim harcamalarını etkileyen faktörler üç başlık altında incelenebilir.

1.2.1.1 İktisadi Faktörler

Günlük yaşamın akışı içerisindeki insan davranışlarının birçoğu iktisadi içeriklidir. Çünkü, insan için hayati önemi olan fizyolojik ihtiyaçların -bir anlamda sosyo-psikolojik ihtiyaçların da- tatmin edilmesi, daha ziyade iktisadi bir sorundur. Bu açıdan tüketici davranışlarının en önemli belirleyicisi iktisadi faktörlerdir, ancak elbette ki tek faktör de değildir. Bunun yanı sıra demografik, sosyolojik, psikolojik vb. faktörler de tüketici davranışlarının diğer belirleyicileridir. Keynes'in dediği gibi, tüketim harcamaları; kısmen tüketicinin gelirine, kısmen bu geliri çevreleyen objektif hal ve şartlara ve kısmen de toplumdaki gelir dağılımına, tüketicinin subjektif ihtiyaçlarına, psikolojik eğilimlerine ve geleneklerine bağlıdır (Keynes, 1969:81).

1.2.1.1.1 Gelir

Gelir kavramı, iktisat biliminin önemle üzerinde durduğu ve uzun yıllardır tartışa-geldiği bir kavramdır. Bu tartışmalar, gelirin kavram olarak anlam ve içeriğinin gelişmesine, farklı yorumlanmasına ve detaya ilişkin izahların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

En çok bilinen şekliyle gelir; bir şahsın veya topluluğun verimli hizmeti karşılığı bir dönem içerisinde elde ettiği ve periyodik olarak süregelen satın alma gücünün parasal olarak ifadesidir (Ülgener, 1976:20). Gelir bu tanıma göre akım ifade eden bir kavramdır. Başka bir tanımda da gelir, insanların işgücü piyasasına katılarak elde ettikleri parasal miktarlar, yani ücretli istihdam kazançlarıdır. Bu yönüyle gelir; çalışılan saatlerle bağlantılı, maaşlar ve ücretler; paranın kullanımı ile bağlantılı, faiz ve kazançlar; rantlar, karlar vb. toplumsal gelire ilavede bulunan ve üretim sürecine fiili katılımdan dolayı elde edilen parasal kazanımlar olarak tanımlanmıştır. Kişiler; emek, sermaye, doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerine ve müteşebbislik gibi bir vasfa sahip olarak üretime katılır ve karşılığında ücret, rant, kar ve faiz gibi kazançlar elde ederler. Tüketici birim açısından ise gelir; tüketicilerin belli bir dönemde

elde ettikleri tasarruf ve/veya tüketime konu olan aynı ya da nakdi kazanç ve iratların toplamıdır. Bu tanıma göre gelirin üç özelliği vardır:

- i* - Gelirin belli bir dönem içerisinde elde edilmesi.
- ii* - Gelirin tüketim ve/veya tasarruf yapmaya elverişli olması.
- iii* – Gelirin aynı veya nakdi kazanç ve iratlardan oluşması.

Ekonomistler sıradan bir gelir fikrinden öte, nakit gelirden daha geniş ölçüde kapsamlı bir gelir kavramı üzerinde durmaktadırlar (Bannock vd., 1987:195). Mesela kendi evinde oturan bir hanehalkının, evin olmaması durumunda kira değerinde yapacağı bir konut harcamasının efektif olarak gelir içerisinde algılanması gerektiği görüşü hakimdir. İkinci olarak sürekli gelir fikrine bağlanmış geniş bir kapsamı vardır ki bu uzun dönemde mevcut kaynaklardan elde edilebilecek hasılanın da göz önünde bulundurulması gerektiği fikridir. Mesela, çeşitli hisse senetlerine sahip bir tüketicinin, döneme isabet eden kar paylarının, tüketime konu olan kullanılabilir gelir tutarına ilave edilmesi gerekir. Özellikle az gelişmiş toplumlarda daha çok görülen ihtiyaca yönelik hane içi üretiminin değerinin gelir/harcama tutarı içerisinde yer alması hem ferdi hem de milli hesaplar açısından önem arz etmektedir.

Ayrıca umulmadık (geçici) gelirler de tüketici için bir harcama imkanı doğurmaktadır (Jones, 1978:584-592). Bu tür gelirler tamamen rastlantısal ve ileride yeniden elde edilip edilmeyeceği bilinmeyen gelirlerdir. Yapılan araştırmalarda bu gelirlerin tüketimi olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Onun için bunların da gelir toplamına katılması gerektiği görüşü hakimdir. Bu tür gelirler, gıda ve konut harcamaları gibi değişik harcama kalemlerine göre farklı etki ve sonuçları doğurur.

Bütün bu gelir türlerinin hesaba katılmaması durumunda cari gelir normalden daha düşük gözükceği gibi, cari harcamalar da bu tür gelirlerden dolayı normalden kabarık gözükcektir. Ancak bütün bu gelirler dönem içerisinde bir akım oluşturmadığı için ve ayrıca değerlendirilmeleri ve tespit edilmeleri oldukça zor olduğu için, özellikle *Hanehalkı Gelir-Tüketim Harcamaları Anketleri*'nde yer almazlar (Engel vd., 1993:236). Yani bütün bu gelir artışları, dönem gelirleri içerisinde değerlendirilmezler.

Hicks bu durumu göz önünde bulundurarak geliri, *expost* ve *exante* gelir olarak iki kavram halinde ele almıştır (Hicks, 1946:172). *Expost* gelir, bir tüketicinin bir dönemde harçayabileceği toplam satın alma gücüdür. Bu satın alma gücü hangi kaynaktan elde edilirse edilsin, bütün kaynaklardan o dönem içinde ele geçen nakdi imkanların toplamıdır. *Exante* gelir ise, toplam gelirin o döneme isabet eden kısmını gösteren gelirdir. Hicks, bu iki gelir

arasındaki farka umulmadık gelir demektedir. Exante gelir daha çok dinamik analizlerde kullanılmaktadır.

Gelirle harcamalar arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmaların tarihi 18. Yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. Tüketici birimlerin gelir ve harcama verilerine dayanılarak yapılan ilk ekonomik çalışma yukarıda açıklandığı üzere *Ernst Engel* tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın öncülüğünden sonra gelir-tüketim ilişkisi üzerine yüzlerce araştırma yapılmıştır¹.

Engel'in bu çalışmalarının gelir-tüketim ilişkisine net bir açıklık kazandıramadığı görüşü hakim olunca, Hotelling, Hicks, Kaldor ve Samuelson gibi iktisatçılar da, bu konuda geniş araştırmalar yapmışlardır. Bir hanehalkının tüketim örneği analiz edilirken, basit ve doğru bir Engel eğrisi analizinde, hanehalkının kişi başına geliri ile, bir mala olan kişi başına talebin ilişkilendirilmesi tamamen yeterli olmayabilir (Singh ve Nagar, 1973:347-355). Hanehalkı üyelerinin yaşlarının, cinsiyetlerinin ve diğer karakteristik özelliklerinin, özel tüketim kalemlerinin tüketimi ile hanehalkı tüketimine farklı etkileri vardır. Bunu dikkate alarak Prais ve Houthaker, hanehalkı kompozisyonunu birleştirmeye yönelik olarak *özel tüketici birim ölçeklerini*² kullanmışlardır. Bütün bu gayretlere rağmen, gelirin mutlak olarak kısa dönemde tüketime etkisini, tatminkar bir fonksiyonel yaklaşımla J. Maynard Keynes ortaya koyabilmiştir. Ancak gerek kurumsal olarak gerekse yöntem açısından gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda ve özellikle de 1950'lerde Duesenberry, Modigliani ve Freidman'ın yapmış olduğu çalışmalarla elde edilmiş ve *Gelir Hipotezleri* olarak sunulmuştur. Yönteme yönelik bazı tartışmalar ise, günümüzde de yapılmaktadır. Gelir hipotezleri olarak bilinen bu çalışmalardan aşağıda ana hatlarıyla bahsedilmiştir.

1.2.1.1.1.1 Mutlak Gelir Hipotezi

Gelir ile tüketim arasındaki ilişkiyi sistemli bir şekilde inceleyen Keynes, 1936 yılında yayınladığı "*General Theory of Employment Interest and Money*" adlı eserinde "*temel psikolojik yasa*"dan hareketle bu hipotezi geliştirmiştir.

Temel psikolojik yasaya göre; insanlar, gelirleri arttıkça tüketimlerini de artırma eğilimindedirler. Ancak bu eğilimler, gelirlerin arttığı büyüklükte ve aynı miktarda olmaz.

¹ Bu konuda yapılan araştırmalar için Bkz. Robert Ferber, **Research on Household Behavior**, Survey of Economic Theory, American Economic Association, Vol. 3, 1972, s. 138.

² Bu kavramı ilk defa E. Sydenstricker ve W. I. King, **The Measurement of Relative Economic Status of Families** (Quarterly Publication of the American Statistical Association, New Series, 17, 1921, s. 842-857) adlı çalışmada kullanmışlardır.

Yani kısa dönemde ortalama tüketim eğilimi (C/Y), marjinal tüketim eğilimi ($\Delta C/\Delta Y$)’den büyüktür (Keynes, 1969:87). Mutlak gelir hipotezi olarak tanınan bu ifadeyi,

$$C = b_0 + b_1 Y \quad (b_0 > 0, 0 < b_1 < 1) \quad (1-3)$$

şeklindeki bir fonksiyonla göstermek mümkündür. Burada; C tüketimi, b_1 marjinal tüketim eğilimini ve Y ’de gelir seviyesini ifade etmektedir. Bu fonksiyonda, kısa dönemde reel tüketim, reel gelirin¹ kararlı bir fonksiyonudur. Ayrıca marjinal tüketim eğilimi pozitif fakat birden küçüktür ve gelir arttıkça ortalama tüketim eğilimi giderek küçülür (Keynes, 1969:96).

Bu düşünceler doğrultusunda Keynes, statik mahiyetteki kısa dönemli araştırmalarında gelir-tüketim ilişkisini ifade eden, eşitlik 2-3’deki doğrusal tüketim fonksiyonunu kullanmıştır (Ott vd., 1981:62). Burada, C ; tüketimi, Y ; geliri, b_0 ; otonom tüketimi, b_1 ; marjinal tüketim eğilimi ($\partial C/\partial Y$)’yi göstermektedir. Burada ortalama tüketim eğilimi, $APC = C/Y = b_0/Y + b_1$ dir.

$APC > MPC$ dir, yani $b_0/Y + b_1 > b_1$ dir. Eğer Y artarsa $b_0/Y + b_1$ değeri azalır ve Y sonsuza giderken $b_0/Y + b_1$ değeri b_1 ’e yaklaşır.

Mutlak gelir hipoteziyle ilgili söylenmesi gereken önemli bir konu, Keynes’in tüketim ile ilgili görüşlerini istatistiki çalışmalardan değil, tüketici davranışlarına yönelik *a priori* kabullerden çıkarmış olduğudur. Ona göre tüketim harcamalarını belirleyen objektif ve sübjektif faktörler vardır. Sübjektif faktörler, insanın tabiatında var olan genel eğilim ve davranışlarıyla ilgili ve tüm gelirlerin harcanmasına engel olan içsel duygulardır. Objektif faktörler ise, kişisel eğilimlerin dışında kalan dışsal faktörlerdir.

Keynes’ten sonraki iktisatçılar tarafından yapılan araştırmalar neticesinde Mutlak Gelir Hipotezi ile ilgili iki önemli sorun ortaya çıkmıştır (Dönek, 1996). Bunlardan birincisi, Mutlak Gelir Hipotezi’nde ortalama tüketim eğiliminin kısa dönemde istikrarlı olduğunun varsayılmasıdır. Simon Kuznets, zaman serileriyle yapmış olduğu ampirik araştırmalarda reel harcamalarla, harcanabilir gelir arasında yüksek bir korelasyon bulmuş, tüketim fonksiyonunun dikey eksenini kestiği noktayı orijine çok yakın bir noktada tespit etmiştir. Bu nedenle ‘*ortalama tüketim eğilimiyle marjinal tüketim eğilimi nispeten sabittir*’ hükmüne varmıştır. Bu sonuç Mutlak Gelir Hipotezi ile oldukça çelişkilidir. İkinci sorun ise, ortalama

¹ Keynesyen tüketim fonksiyonunda kullanılan “gelir” kavramı, bazen “*kışisel mutlak gelir*” olarak bazen de Keynes’in kendi ifadesiyle “*net gelir*” olarak kullanılmıştır.

tüketim eğiliminin uzun dönemde azalıp azalmadığı ile ilgilidir¹. Mutlak Gelir Hipotezi'ndeki tüketim fonksiyonu yapısından hareketle, gelir arttıkça tüketicilerin artan gelirlerinin daha az bir kısmını tüketip gittikçe daha fazla bir kısmını tasarruf edecekleri düşüncesi, Keynes'ten sonraki bazı iktisatçıları uzun dönemli ekonomik bir durgunluğun ortaya çıkacağı endişesine yöneltmiştir.

Keynes sonrası yapılan bu çalışmalarda gelir ile tüketim arasındaki kısa vadedeki ilişki doğrulanmıştır. Ancak uzun dönemde gelirden başka, tüketim üzerinde etkili olabilecek başka faktörlerin de olabileceği Pigou, Tobin ve Smithies gibi araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Buna göre uzun dönemde tüketim üzerinde etki edebilecek diğer faktörler şöyle sıralanmıştır (Friedman, 1957:7):

- *Yeni tüketim mallarının bulunması,*
- *Kentleşme,*
- *Gelir dağılımının düzenlenmesi,*
- *Nüfus popülasyonu içerisinde yaşlı nüfusun oranının artması,*
- *Servet birikimindeki artış (Pigou Etkisi).*

Bu sebeplerden dolayı kısa dönem tüketim fonksiyonları zaman içerisinde paralel sıçrayışlar yaparak, orijinden geçen uzun dönem tüketim fonksiyonunu oluştururlar.

Mutlak gelir hipotezinin ampirik testlerinde istatistiki bazı problemlerin ortaya çıkması muhtemeldir (Ott vd., 1981:664-65). Öncelikle kullanılan değişkenlerin reel ya da parasal değerler taşıdığına dikkat etmek gerekir. Bütün değişkenlerin değerleri ya reel ya da parasal olmalıdır. Benzer şekilde gelir kavramı, *kullanılabilir gelir* veya *net milli hasıla* değerlerinden birisine ait olmalıdır. Ayrıca gelirin *fert başına gelir* mi yoksa *toplam gelir* mi olması gerektiğine karar verilmelidir.

1.2.1.1.1.2 Nispi Gelir Hipotezi

Duesenberry (1949), Nispi Gelir Hipotezi ile tüketicinin harcama-tasarruf kararının temelinde mutlak gelirin değil nispi gelirin olduğunu söyler. Yani, harcama veya tasarruf, cari kullanılabilir gelirden ziyade, nispeten daha önce ulaşılmış en yüksek kullanılabilir gelirin (Y_d^*) bir fonksiyonudur.

¹ Bu konuyla ilgili geniş bilgi için Bkz. M.S. Brown, **Macroeconomics**, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1988, s.171.

Eğer aynı t döneminde; mesela, t dönemindeki kullanılabilir gelir (Y_{dt}), önceden ulaşılmış en yüksek gelir düzeyinin altına düşerse tüketiciler, harcamalarını, tasarruflarını azaltmak suretiyle koruyacaklardır ve böylece ortalama tasarruf eğilimi (S_t/Y_{dt}) düşecektir. Öte yandan, eğer Y_{dt} nispeten istikrarlı bir oranda artıyorsa, tüketim kendisini kullanılabilir gelirin bu yeni yüksek seviyesine artan ölçüde ayarlayacaktır ve S_t/Y_d^* sabit kalabilecektir. Bu bilgiler doğrultusunda tasarruf ve tüketim fonksiyonları aşağıdaki gibi yazılabilir;

$$\frac{S_t}{Y_{dt}} = b_0 \frac{Y_{dt}}{Y_d^*} + b_1 \quad (\text{tasarruf fonksiyonu}) \quad (1-4)$$

$$\frac{C_t}{Y_{dt}} = 1 - \frac{S_t}{Y_{dt}} \quad (\text{tüketim fonksiyonu}) \quad (1-5)$$

$$= 1 - \left(b_0 \frac{Y_{dt}}{Y_d^*} + b_1 \right)$$

Burada $S_t = t$ dönemindeki kişisel tasarruf,

$Y_{dt} = t$ dönemindeki kullanılabilir kişisel gelir,

$Y_d^* = t$ döneminden önceki ulaşılmış en yüksek kullanılabilir gelir,

b_0 ve b_1 katsayı ve $b_0 > 0$ ve $b_1 \leq 0$ 'dır. Bu eşitlikte b_1 katsayısı Duesenberry tarafından nüfus değişimleri ve fiyat için kullanılan bir katsayıdır.

Nisbi gelir hipotezinin alternatif bir formülasyonu, Ferber (1973) tarafından ortaya konulmuştur (Ott vd., 1981:65). Ferber'in formülünde tasarruf-gelir oranı, cari kullanılabilir gelirin bir kısmı olarak ifade edilen şimdiki ve önceki en yüksek kullanılabilir gelir arasındaki farka bağlıdır. Buna göre tüketim fonksiyonu aşağıdaki gibidir;

$$\frac{C_t}{Y_{dt}} = b_0 \frac{Y_{dt} - Y_d^*}{Y_{dt}} + b_1 \quad (1-6)$$

Bu hipotezin yatay kesit verileriyle yapılmış ilk örneği Dorothy Brady ve Rose Friedman tarafından yapılmıştır (Ferber, 1973). Bunlara göre, bir ferdin tasarruf oranı gelir düzeyine değil daha ziyade gelir ölçeğindeki nispi pozisyonuna bağlıdır. Yani;

$$S/Y = b_0 + b_1 Y/\bar{Y} \quad (\text{tasarruf fonksiyonu}) \quad (1-7)$$

$$C/Y = b_0 + b_1 Y/\bar{Y} \quad (\text{tüketim fonksiyonu}) \quad (1-8)$$

Burada $\bar{Y}$, ortalama geliri gösterir. Ayrıca yatay kesit verilerinde nispi gelir, bir tüketicinin gelirinin bütün tüketicilerin gelirlerinin ortalamasına ($\bar{Y}$) oranıdır. Bu çalışmaya,

Franco Modigliani ve James S. Duesenberry'nin aynı anda yaptıkları çalışmalar destek olmuştur.

Bu hipotez, iki temel varsayım üzerine kurulmuştur. Birinci varsayıma göre tüketiciler, mutlak gelir düzeylerinden çok diğer tüketicilere oranla yaptıkları tüketime önem verirler. Bu manada bireysel faydanın artması da, tüketicinin harcamasının, yaşanılan toplum ortalamasına oranla ne kadar arttığına bağlı olacaktır. Birey, geliri ne düzeyde olursa olsun, harcamalarını toplumdaki genel standartlara uygun olarak yapmaya çalışacaktır. Eğer toplumsal ortalamanın altında bir gelire sahipse, bulunduğu gelir düzeyine göre daha yüksek olan bir ortalama tüketime (C/Y) ayak uydurmaya çalışacak, ortalamanın üstünde geliri varsa, o gelir düzeyine uygun düşük bir ortalama tüketime göre kendisini ayarlayacaktır. Bunun sonucu olarak, ortalama gelirin uzun dönemde değişmezliği söz konusu olacaktır. Bu şekilde bireyin tüketiminin diğer bireylerin tüketim davranışlarına bağlı olması durumuna Duesenberry, “*gösteriş etkisi*” (demonstration effect) demektedir (Duesenberry, 1949:60-64). İkinci varsayım ise, tüketicilerin hem bireysel olarak hem de hanehalkı olarak belli bir tüketim alışkanlıkları vardır ve davranışları süreklilik arz eder. Bu açıdan, nispi gelir arttığında tüketim artar, fakat nispi gelir azalınca tüketim aynı şekilde azalmaz. Hipoteze göre bunun sebebi, bir tüketicinin cari dönemde harcamalarını yaparken daha önceki dönemlerde ulaşmış olduğu en yüksek gelir seviyesinden etkilenmesidir. Yani önceki dönemlerde ulaşılmış hayat standardı, gelir düştükten sonra da devam ettirilmeye çalışılır. Dolayısıyla uzun dönemde ortalama gelir düzeyi de fazla değişmeyecektir. Bu duruma, *tüketim davranışlarının tersine döndürülemezliği* denir. Bu nokta kısa dönem-uzun dönem tüketim fonksiyonları tartışmasında Nispi Gelir Hipotezinin en önemli dayanağıdır.

Duesenberry'nin psikolojik düzlemde değerlendirilebilecek bu katkısına göre, tüketiciler gelir düşüşlerinde önceki yaşam standartlarını sürdürmeye çalışacaklarından, ortalama tüketim eğilimi (C/Y) yükselecektir. Ancak gelir arttığı zaman da tüketim artmaktadır. Kısa dönem tüketim fonksiyonunun gelir düşüşlerinde gelirden daha az gerilemesi, gelir artışlarında artması durumuna *zemberek etkisi* denir (Brown, 1988:174).

1.2.1.1.1.3 Sürekli Gelir Hipotezi

Keynes'in teorisinin 1950'li yıllarda Freidman, Modigliani ve Brumberg tarafından iki önemli konuda geliştirilmesiyle, tüketim teorisi genişlemiştir. Birincisi, tüketim üzerinde nihai belirleyici değişken olan cari gelirle birlikte servetinde tamamlayıcı bir faktör olarak kullanılması, ikincisi de, bağımlı değişken olan tüketim harcamalarının hizmet dolaşımı

tüketimiyle ikame edilmesidir. Bu gelişmeler, teorik olarak daha serbest hareket edebilmeyi ve Keynesyen tüketim fonksiyonu üzerindeki mevcut gelişmeyi tanımlamıştır. Ayrıca Keynesyen Makro ekonomik tüketim harcaması kavramından da bir fikir çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. (Darby, 1975). Bu açıdan Freidman ve Modigliani'nin modelleri bu son izahatlar üzerine geliştirilmiştir.

Kısa dönemde gelir tüketim oranı dalgalanma gösterirken, uzun dönemde bu oranın çok istikrarlı olduğunu söyleyen Freidman, bu olguyu Sürekli Gelir Hipotezi ile açıklamıştır. Bu hipoteze göre tüketim, beşeri ve beşeri olmayan servetin beklenen kazancına eşit olan uzun dönemli bir gelir ölçeğinin fonksiyonudur (Throop, 1992:38). Sabit gelire sahip olmayan tüketici sınıfların (esnaf, sanatkar, tüccar, çiftçi gibi) gelirleri, dönemler itibariyle –özellikle de kısa dönemde- farklılık gösterirken, tüketimleri hemen hemen aynı dönemler için istikrarlıdır. Onun için uzun dönemde ortalama ve marjinal tüketim eğilimleri birbirine yakındır. Bu hipotezde gelir ve tüketim, gözlenen gelir ve gözlenen tüketim olarak ele alınmak suretiyle farklı bir yöntem takip edilmektedir (Friedman, 1957:221). Gözlenen gelir, sürekli gelir (Y_p) ve arızı gelir (Y_t)'in toplamı olup;

$$Y = Y_p + Y_t \quad (1-9)$$

şeklinde gösterilir. Burada sürekli gelir Y_p , Branson'a göre uzun dönem reel faiz oranı (veya getiri oranı) r ile, toplam gelir akımının bugünkü değerini ifade eden servetin (W_{PV}) çarpımı ile elde edilebilir (Branson ve Litvack, 1976:201).

$$Y_p = r \cdot W_{PV} \quad (1-10)$$

Gözlenen tüketim de benzer şekilde;

$$C = C_p + C_t \quad (1-11)$$

ile gösterilir ve sürekli tüketim (C_p) ile, arızı tüketim (C_t)'in toplamından oluşmaktadır.

Sürekli gelir; tüketicinin demografik yapısını (yaşı, mesleği, eğitimi, medeni hali...) göz önüne alarak geçmişteki tecrübesine göre “geleceği için planladığı bir yaşam düzeyi” sürdürebilmek amacıyla kazanmaya devam edeceği geliridir. Aynı şekilde sürekli tüketim de, tüketicinin geçmiş tüketim tecrübesiyle gelecekte yapmayı planladığı tüketim harcamalarıdır. Freidman'a göre tüketicinin sürekli gelir ve sürekli tüketimini hesaplarken ele alınması gereken süre, yaklaşık üç yıldır.

Arızı gelir ve arızı tüketimi belirleyen en önemli özellik beklenmedik oluşlarıdır. Bu arızı değerler pozitif ve negatif olmak üzere ikiye ayrılır. Gelir ve tüketimde artış meydana getiren unsurlar pozitif, azalış meydana getiren unsurlar da negatiftir. Mesela, şans oyunlarından elde edilen gelirler pozitif arızı gelirler iken, işten çıkarılmak suretiyle kaybedilen gelirler de negatif arızı gelirdir. Beklenmedik hastalık veya seyahatler nedeniyle yapılan harcamalar pozitif arızı tüketim, harcama bütçesine alındığı halde vazgeçilen veya birisi tarafından hediye edildiği için yapılamayan tüketim harcamaları da negatif arızı tüketimdir (Friedman, 1957:222). Sürekli tüketim, sürekli gelirin belli bir oranıdır ve bu oran gelir seviyesi ne olursa olsun aynı kalır. Bu oranı belirleyen unsurlar; servetin gelire oranı, faiz oranı, tüketim ve tasarrufa yönelik tüketici eğilimidir. Diğer yandan, arızı gelirle sürekli gelir, arızı gelirle sürekli tüketim ve arızı tüketimle sürekli tüketim birbirleriyle ilişkili değillerdir. Bunu aşağıdaki gibi formüle etmek mümkündür (Friedman, 1957:26). (1-10) ve (1-11) eşitliklerinden hareketle gelir tüketim ilişkisi;

$$C_p = k (i, w, u) Y_p \quad (1-12)$$

şeklinde ifade edilir ve,

$$r (Y_t Y_p) = r (C_t C_p) = r (C_t Y_t) = 0 \quad (1-13)$$

eşitliği söz konusudur.

Bu formülasyonda; C: gözlenen tüketim, C_p: sürekli tüketim, C_t: arızı tüketim, Y: gözlenen gelir, Y_p: sürekli gelir, Y_t: arızı gelir, r: arızı ve sürekli değişkenler arasındaki korelasyon katsayısını, i: faiz oranını, w: servetin gelire oranını, u: tüketicilerin eğilimlerini (zevk ve tercihlerini) gösterir. Makro büyüklüklere ait eşitliği de aşağıdaki gibi göstermek mümkündür.

$$C' = k' Y' \quad (1-14)$$

Bu eşitlikte C' bütün tüketicilerin sürekli tüketimlerini, k' kişisel oranların (i, w, u,) ortalamalarını ve Y' de kişisel sürekli gelirlerin ortalamalarını ifade eder.

1.2.1.1.1.4 Yaşam Boyu Gelir Hipotezi

Diğer hipotezler gibi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'de ortalama tüketim eğiliminin uzun dönemde sabit olduğunu açıklamaya çalışan bir hipotezdir. Sürekli gelir hipotezi gibi, diğer değişkenlerle birlikte özellikle servetin tüketim üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır ve uzun dönemde ortalama tüketim eğiliminin sabitliğini gelir servet oranının sabit olmasına

bağlamaktadır. 1954 yılında Franco Modigliani ve Richard Brumberg'in "*Utility Analysis and the Consumption Function*" adlı ortak çalışmasıyla, bir anlamda sürekli gelir hipotezini tamamlayıcı bir nitelikte ortaya atılmıştır. Daha sonra Wats (1958) ve Ando -Modigliani'nin ortak bir çalışmasıyla da (1963) hipotez daha da geliştirilmiştir (Ando ve Modigliani, 1963).

Bu hipoteze göre, hanehalklarının alıştıkları bir tüketim seviyesi vardır ve ömür boyu bunu sürdürmeyi arzu ederler. Tüketimin sabit bir şekilde sürdürülebilmesi için de, tüketicilerin ömürleri boyunca elde ettikleri gelirleri ile servetlerinin tamamını tüketmeleri gerektiği varsayımından hareket edilmektedir (Blundell vd., 1994). Kişi, gelirlerini ve servetini, tüketimini karşılayacak seviyede planlar. Bu planlamayı da çalışmaya başladığı ilk yıldan itibaren yapmaya başlar. Çünkü hipoteze göre gelirin ve servetin elde edildiği yıl, kişinin çalışmaya başladığı ilk yıldır. Tipik bir bireyin elde edeceği gelir, nispeten yaşamının ilk ve son yıllarında düşük, ortalarında ise yüksektir. Başka bir ifade ile, bireyin verimliliği yaşamının ilk ve son yıllarında düşük, orta yıllarında daha yüksektir. Bu yüzden bireyin yaşı, tüketim ve tasarruf davranışını belirleyen önemli bir faktördür. Thurow'un yapmış olduğu ampirik araştırmada bu ilişkinin özellikle 45-54 yaş arasında daha kuvvetli olduğu tespit edilmiştir (Heckman, 1974). Bu araştırmanın bulgularına göre, kredi piyasası kısıtlamaları, tüketicileri gelecekteki gelirine karşı borçlanmaktan alıkoymaktadır. Bunun sebebi ise piyasa faiz oranlarıdır. Gelir, yaşla birlikte artma eğilimine girdiği müddetçe ve iskonto edilmiş gelecekteki gelir borçlanma oranıyla tamamen cari döneme transfer edilmediği müddetçe, bir tüketicinin efektif net serveti artar. Bu dönem içerisinde bazı özel zamanlarda tüketim harcamaları normal seyrinden farklılık gösterir. Evlilik yaşında, ailenin genişlemesi dönemlerinde, çocukların eğitim çağında vb. durumlarda hanehalkı harcamaları artabilir. Bu harcamalar hayat boyunca dalgalanmalar göstermektedir. Ayrıca insan hayatında bu tür harcamaların yeri diğer harcamalara göre daha önemlidir. Özellikle dayanıklı tüketim mallarının alımı, hanehalkı harcamaları arasında özellikle hanehalkının olduğu dönem itibarıyla oldukça fazladır. Bu argümana dayanarak Thurow, makro anlamda devletin 'tüketim için kredi piyasası'na müdahale etmesini önermektedir.

Bu hipotezde tüketici belirli bir bütçe sınırlamasıyla karşı karşıyadır. Çünkü, bireyin toplam tüketim harcamalarının bugünkü net değeri, o bireyin toplam gelirinin bugünkü değerini aşmaması gerekir. Yani yaşam boyunca planlanan tüketim, yaşam boyunca elde edilmesi beklenen gelire eşit olacaktır (Branson ve Litvack, 1976:202).

$$\sum_0^r \frac{Y_t}{(1+r)^t} = \sum_0^r \frac{C_t}{(1+r)^t} \quad (1-15)$$

Burada C_t , t dönemlerine ait tüketim değerlerini, Y_t , t dönemlerine ait emek gelirlerini, r ise t dönemlerindeki faiz oranlarını ifade etmektedir.

Bu hipotez; Y , ($MPC < APC$ olmak üzere) artarken, C/Y oranının düştüğünü gösteren yatay kesit incelemelerini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Ott vd., 1981:81). Tipik bir yatay kesit çalışmasında Y seviyesi ne kadar yüksek ise, geliri yüksek olan (yaş grubu itibariyle) orta yaşlı bireylerin oranı da o kadar büyük olur ve C/Y oranı da o kadar düşük gerçekleşir. Düşük gelir seviyelerinde izlenen bireyler, hayat sürecinin iki ucundaki (yaşlı-genç) grupları da içermektedir, tabi sonuçta C/Y oranı da yüksek çıkmaktadır. Bu yüzden yaşam boyu gelir hipotezi doğru kabul edilir ise, bir yatay kesit analizinde Y yüksek iken C/Y oranının düşük olmasının sebebini açıklayabilmektedir.

Eğer belli bir yaştaki tek bir tüketici, servetindeki bir artışı bugünkü ve gelecekteki dönemlerdeki tüketimine oransal olarak yayıyorsa bu takdirde şöyle bir eşitlik ortaya çıkar¹:

$$C_t = \lambda v_t^i \quad (1-16)$$

Eğer nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı zaman içinde istikrarlı ise toplam tüketim fonksiyonu:

$$C_t = a V_t \quad (1-17)$$

şeklinde yazılabilir.

Yaşam boyu gelir hipotezine uygun daha basit başka bir kısa dönem tüketim fonksiyonu da aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Froyen, 1986:373).

$$C_t = 1/T ((Y_t + (N-1)Y_e) + A_t) \quad (1-18)$$

Bu eşitlikte; C_t , cari dönemin tüketimi, T , ortalama ömür, Y_t , cari dönemin emek geliri, $N-1$, çalışarak geçirilecek yıl (işe başlangıç yılından itibaren emekliliğe kadar süren yıl) sayısı, Y_e , kişinin çalışmayı planladığı yıl boyunca elde etmeyi umduğu ortalama emek geliri, A_t , cari servetin değerini göstermektedir. Görüleceği üzere bir tüketicinin yaşam boyu tüketimi, cari gelirinin yanı sıra beklenen ortalama gelirine ve cari servetine bağlıdır.

¹ Hipotez bu yönüyle Friedman'ın hipotezine benzer, yani $C_p = k i v$. i veri iken $k i$ 'yi Ando-Modigliani'nin λ_t 'si olarak yorumlayabiliriz. Bu k , λ_t gibi zevklere, i 'ye ve yaşa bağlıdır. Burada tüketim aynı zamanda dayanıksız mallara yapılan harcamalar ile gelir getiren dayanıklı malların cari yıpranması olarak tanımlanmaktadır.

Hipotezin zaman serisi verileriyle yapılan ampirik sonuçlarına bakıldığında, önceki hipotezleri destekler nitelikte bulgular elde edilmiştir. Ayrıca bu hipotezlere katkı niteliğinde yenilikleri de olmuştur. Bu katkılarında en önemlisi, yaşam boyu gelir hipotezinin bireyin fayda maksimizasyonu davranışı üzerine kurulmuş olması ve gelir ve diğer faktörlerin yanı sıra servet faktörünün de açık bir şekilde tüketim fonksiyonuna katılmış olmasıdır. Ayrıca bu hipotezle tüketim davranışı üzerinde demografik faktörlerin özellikle de yaş faktörünün önemli bir belirleyici olduğu ortaya konulmuştur (Brown, 1988:177).

1.2.1.1.2 Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı, iktisadi bir kavram olarak genel anlamda milli gelirin dağılımıdır. Bu dağılım coğrafi, sektörel, fonksiyonel ve kişisel olarak tespit edilebilir. Tüketici harcamaları açısından daha ziyade önem arz eden kişisel gelir dağılımıdır ki bu; gelirin nasıl, nerede, ne yaparak elde edildiğinin tespiti değil, sadece bireylerin veya tüketici birimlerinin belirli bir süre boyunca elde ettikleri gelir miktarının belirlenmesidir. Kişisel gelir dağılımı, tüketicilerin elde ettikleri gelirlerin ücret, rant, kar, faiz vb. şekilde görünmesine imkan tanıdığı için fonksiyonel gelir dağılımından daha elverişlidir (Türk, 1994:299-302). Çünkü bir tüketici gelirini birkaç kaynaktan elde ediyor olabilir.

Tüketicilerin marjinal tüketim eğilimlerinin birbirinden farklı olması, gelir dağılımının tüketime etkisini ortaya çıkarmaktadır. Eğer bütün tüketicilerin marjinal tüketim eğilimleri eşit olsaydı gelir dağılımının tüketime etkisi sıfır olurdu. Ancak, böyle bir eşitlik söz konusu olmadığı için marjinal tüketim meyli yüksek olan tüketiciler lehine, gelir transferi yoluyla gelirin yeniden dağıtılması tüketim harcamalarını artıracaktır (McKenna, 1979:91).

Bir toplumda gelir eşitsizliği var ise, yüksek gelir grubundaki hanehalkları toplam gelirden büyük pay alırlar. Böyle bir durumda toplumdaki ortalama tüketim eğilimi düşük olacaktır. Çünkü yüksek gelir düzeyine sahip tüketicilerin tüketim eğilimleri düşüktür. Diğer taraftan, eğer gelir dağılımı nispeten eşit ise, düşük gelir grubundaki hanehalkları da toplam gelirden yüksek pay alacaklardır. Bu hanehalkları için ortalama tüketim eğilimi ile birlikte marjinal tüketim eğilimi de yüksek olduğu için, toplam gelir düzeyinden bağımsız olarak, toplumun tüketim seviyesi yüksek olacaktır. Buna göre gelir dağılımındaki eşitlik tüketim fonksiyonunun seviyesini yükseltirken, eşitsizlik halinde tüketim fonksiyonunun seviyesi daha aşağılarda olacaktır. Bu şekilde, toplumdaki yüksek ve düşük gelir gruplarının marjinal tüketim eğilimlerinin farklı olduğu varsayımından hareketle, gelir dağılımının eşitlenmesine yönelik faaliyetler –ki bu yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına doğru bir gelir

transferi, vergileme politikası gibi araçlarla yapılabilir- toplam tüketimin yükselmesiyle, depresyon dönemlerinden bir çıkış olabilir (Peterson, 1994:176-177).

1.2.1.1.3 Servet

Servet; tüketicilerin birikmiş mal varlıklarının veya para ile ifade edilebilen varlıklarının tamamıdır. Bu anlamda ‘varlık’ kavramı ile nakit olarak, banka hesabı olarak, tahvil, hisse senedi ve hazine bonusu olarak sahip olunan mali veya likit varlıklarla bunların dışında kalan mali haklar ve dayanıklı malların stoku ifade edilmektedir.

Mali Varlıklar; likit servet olarak da bilinen bu varlıklar, tüketiciler tarafından kolaylıkla satın alma gücüne çevrilebilen ve ihtiyaç anında müracaat edilebilecek bir rezerv konumundadırlar. Nakit para, banka mevduatı, tahviller, hisse senetleri, hazine bonoları, şahsi itibar senetleri, ipotekler, hatta günümüzde nakit yerine kullanılabilen kredi kartları, değerli mücevherat ve sanat eserleri ve diğer mali varlıkların tamamı bu kategoride ele alınabilir. Likit servet, tüketici birimlerin zenginliğine etki etmek suretiyle onun harcama arzusunu değiştirmektedir. Genel anlamda söylenebilir ki, bir tüketici ne kadar çok mali varlıklara sahipse, gelirinden tüketime yapacağı harcamalar hususundaki isteği o kadar çoktur. Eğer elindeki miktar, gelecek beklentisi, belirsizlik ve risk ortamında planladığı harcamalarını karşılayabilecek kadar ise gelirinden tasarruf etmeyi arzu etmez. Dolayısıyla böyle bir bireyin tüketimi, aynı şartlar altındaki başka bir bireye göre daha fazla olacaktır (McKenna, 1979:89).

Fiziki Varlıklar; paraya çevrilmesi zaman alan ve likit varlıklar gibi kolay olmayan maddi varlıklardır. Gayrimenkuller ve dayanıklı mallar bu kategoride ele alınabilir. Bu tür varlıklara sahip olan bireylerin tüketimlerinin fazla olduğu kabul edilebilir. Yani fiziki servet miktarı fazla olan bir tüketicinin az olan tüketiciden -diğer şartlar sabitken- daha fazla tüketim yapması beklenir (Peterson, 1994:173-174). Fiziki servet içerisinde özellikle dayanıklı tüketim mallarının daha fazla bulunması bu etkiyi güçlendirir. Çünkü bu tür mallar tüketiciler için bir çeşit sermaye yatırımdır, yıpranıncaya kadar tüketiciye hizmet ederler.

Bu tür bir servet birikiminin tüketim üzerindeki etkisini net olarak ortaya koyabilmek zordur. Çünkü, servetin değeri tam olarak gözlemlenebilir bir nitelikte olmadığı gibi, ampirik araştırmalarda harcamaların ne tür bir ihtiyaçtan kaynaklandığını objektif olarak tespit etmek mümkün değildir. Ayrıca, servetle tüketim harcamaları arasındaki ilişkiyi tam olarak gözlemleyebilmek için, bunlar arasındaki Engel eğrisinin şeklini, mallar arasındaki ikame derecesini, hanehalklarının demografik bileşimini ve iş piyasasındaki statüsünü iyi belirlemek gerekmektedir (Blundell vd., 1994).

Servet değişkeni, $C = kY_p$ ile ifade edilen sürekli gelir hipotezinde k 'yı tayin eden faktörlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Mutlak gelir hipotezinin Tobin tarafından geliştirilen şeklinde, servet farklılıklarının fertlerin tüketimleri üzerinde etkin olduğu ileri sürülmektedir. Nispi gelir hipotezi servetin tüketim üzerindeki etkisini ihmal etmektedir. Bu hipotezde servetin ihmal edilmesinin sebeplerinden birisi de bir anlamda serveti yansıtan geçmişte ulaşılan en yüksek gelire önem verilmesidir. Daha önce gelir hipotezlerinde tartışıldığı gibi ve özellikle yaşam boyu gelir ve sürekli gelir hipotezlerinde servet, sürekli gelirin tahmin edilmesinde hizmet eden temel bir değişkendir.

Tüketicilerin birikmiş borçları ve kredi kullanım imkanları¹ negatif bir servet unsurudur. Hanehalklarının cari tüketim için borçlanmaları, gelecekte bu borçlarını ödemek için tasarrufta bulunmalarını gerektireceğinden, gelecekteki harcamalarının az olacağı yönünde bir tahmin yapılabilir. Kredi kullanım imkanlarının mevcudiyeti özellikle dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamaları pozitif yönde etkilemektedir. Araştırmayı yapan Fisher ve Maw Lin Lee, aynı zamanda diğer tüketim harcamalarının hacminin kredi kullanımıyla artma eğilimine girdiğini, fakat kredi kullanıcıların nakit ödeyenlere göre daha düşük gelir esnekliğine sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu açıdan kredi değişkenleri tüketim harcamalarının farklı tiplerini açıklamada önemli bulunduğu için ABD'nin ekonometrik modellerine dahil edilmiştir (Ferber, 1973).

1.2.1.1.4 Fiyatlar ve Fiyat Beklentileri

Harcama seviyesi üzerinde etkili olan iki faktör de fiyatlar ve tüketicilerin fiyat beklentilerinde meydana gelen değişimlerdir. Bu değişimlerin etkisi konusunda mevcut bilgiler ampirik olmaktan çok varsayımlara ve spekülatif değerlendirmelere dayanmaktadır. İktisat teorisinde bir malın tüketilen miktarı ile fiyatı arasında negatif bir ilişki söz konusudur ve fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen bir yükselmenin ortalama tüketim eğilimini yükselteceği varsayılır. Bu varsayımın altında parasal gelirin sabit olduğu, fiyatlarla birlikte değişmediği düşüncesi vardır.

Fiyatın harcamalar üzerindeki etkisi daha çok malın ne tür bir mal olduğuna bağlıdır. Malın, zorunlu mal, ikame malı, tamamlayıcı mal, lüks mal vb. olmasına göre farklı talep esnekliği söz konusudur. Bu açıdan fiyatlardaki değişimde bu esneklik değerine göre malın

¹ Kredi kullanım imkanlarından kasıt, hanehalklarına harcama olanağı tanıyan banka tüketici kredileri, her tür kredi kartları, kredili ya da vadeli satışlar, vb. gibi tüketicinin gelecekte elde edeceği gelirini kullandırıran imkanlardır.

talebini daha çok ya da daha az etkilemekte veya hiç etkilememektedir. Talebin fiyat esnekliği yüksek olan bir malın fiyatındaki değişmelerin onun tüketimine etkisi incelenirken, tüketim fonksiyonuna ikame mallarının fiyatlarının da eklenmesi gerekmektedir. Talebin fiyat esnekliği düşük olan malların tüketim fonksiyonunda fiyat değişkeninin gücü oldukça zayıftır. Tek tek ürünlerin talebine veya tüketim kategorilerine dair yapılan zaman serisi incelemelerinde bu tür malların ve rakip malların fiyatları tabiatıyla anahtar konumundadır. Birçok yatay kesit incelemesinde bu tür verilerin noksanlığı temel bir eksikliktir ve fiyatlarla pozitif ve çok yakından ilişki içinde olabilecek gelir ve diğer değişkenlerin etkisine dair kesin olmayan tahminlere dayalı yorumlar yapılmaktadır (Ferber, 1973).

Fiyatlardaki genel bir değişimin tüketim fonksiyonuna etki edebileceği Pigou etkisiyle de açıklanabilir. Buna göre tüketicinin likit varlıklarının reel değerinde meydana gelen bir değişme, tüketim fonksiyonunda bir kaymaya neden olur. Fakat bu durumda fiyatlar genel seviyesindeki bir yükselme tüketim fonksiyonunu aşağı kaydırırken, düşme de yukarı kaydırır (Peterson, 1994:180-181).

Fiyatların yükseleceği beklentisi, tüketicilerin reel gelirlerinin daha büyük bir kısmını harcamalara ayırmalarına neden olur. Gelecekte fiyatların düşeceği yönünde bir beklenti var ise, bu durumda da cari harcamalar ertelenerek tasarruf etme yoluna gidilir. Tüketicilerin bu şekilde gelecekteki fiyatların seyri ile ilgili tahminleri veya beklentileri, tüketim fonksiyonunun eğimine veya pozisyonuna etki edebilmektedir (Katona, 1963:140).

Fiyat değişkeninden başka tüketicinin davranışına etki eden değişik beklentilerden de söz edilebilir. Gelir değişmesi beklentisi, iş hayatındaki kısa ya da uzun süreli daralma veya genişlemelerin olacağı beklentisi, savaş beklentisi, kıtlık beklentisi, ekonomik, sosyal ve politik bunalım veya rahatlama beklentisi gibi olumlu ya da olumsuz benzer beklentiler, reel tüketim harcamaları üzerinde etkili olmaktadır (Peterson, 1994:181).

1.2.1.1.5 Faiz Oranları ve Enflasyon

Klasik iktisadi düşünce yapısında faiz haddi, tüketim ve tasarrufun en önemli belirleyicisidir. Tasarrufta bulunmak, ertelenmiş tüketim olarak düşünülmektedir. Belirsizlik ve risk ortamında bir tüketicinin böyle bir tercihte bulunabilmesi için, bunun bir bedelinin olması gerekir ki bu bedel tasarrufları karşısında elde edeceği faiz gelirdir. Bu gelirin yüksek olması faiz oranlarının yüksekliğine ve tasarruf edilen veya tüketimden vazgeçilen miktarın daha çok olmasına bağlıdır. Kısaca, Klasik düşüncede faiz oranı, hanehalklarının tasarruflarını ve tüketimini belirleyen önemli bir faktördür.

Zaman içerisinde faydasını maksimize etmeyi hedefleyen bir birey, belli bir faiz oranında gelecekteki tüketimi şimdiki tüketimin yerine ikame eder. Bunu yaparken, en azından gelecekteki faiz gelirleri ile artacak olan kullanılabilir gelirinden yapacağı harcamaların marjinal faydasının, cari gelirle yapılan harcamanın marjinal faydasına eşit ya da fazla olmasını ister. Bu yargıya göre bireyin cari gelirinden yapacağı tasarrufun miktarı faiz oranıyla birlikte değişir. Bu aynı zamanda bireyin gelecekte elde edeceği gelirini de artırır. Belli bir gelir düzeyinde bireyin daha yüksek faiz oranında daha çok tasarruf edip etmeyeceği *ikame etkisinin* (daha yüksek faiz oranlarında daha çok tasarruf yapmak şeklinde ortaya çıkar) ve *gelir etkisinin* (yüksek faiz oranlarında daha az tasarruf edilmesi şeklinde çalışır) nispi gücüne bağlıdır. Yüksek faiz oranlarında bile gelirlerinin çok küçük bir kısmını tasarruf eden daha düşük gelirli kişiler için ikame etkisi gelir etkisinden daha önemlidir. Ve bu kişilerin tasarrufları doğrudan faiz oranlarıyla değişme gösterecektir. Yüksek gelirli ve daha büyük miktarlarda tasarruf edebilen kişiler için yüksek faiz oranlarında tersine bir sonuç ortaya çıkması muhtemeldir. Çünkü gelir etkisi ikame etkisinden daha önemlidir. Bunun sonucu olarak daha yüksek faiz oranları, cari tasarruf miktarını azaltırken tüketim miktarını artırmaktadır (Dornbusch ve Fischer, 1994:319).

Faiz oranı negatif tasarruf yapmak zorunda olanları da etkileyebilmektedir. Daha yüksek faiz oranları negatif tasarruf olgusunu frenleyebilmektedir. Şöyle ki, negatif tasarruf sahipleri cari gelirlerini aşan miktarlardaki tüketimlerini eski tasarruflarından veya borçlanmak suretiyle finanse etmektedirler. Faiz oranlarının daha yüksek düzeyde oluşması tüketim amaçlı borçlanmayı daha irrasyonel hale getirecektir. Bu durum özellikle taksitli satışlarla otomobil ve dayanıklı malların satın alınmasında olumsuz etki yapacaktır.

Ancak yapılan gözlemler durumun teorik açıklamalardaki gibi olmadığını ortaya çıkarmıştır. Faiz oranlarının artıp azalmasının tasarruf miktarını artırıp artırmadığı sorusuna cevap arayan araştırmacılardan çok azı, faiz oranlarının artması karşılığında tasarrufların artacağı sonucuna varmışlardır. Tipik olarak bu etkinin oldukça küçük ve tespit edilmesinin güç olduğu söylenebilir. Keynes de, faiz oranlarındaki kısa vadeli dalgalanmaların harcamalar üzerinde etkili olmayacağı görüşündedir. Klasik görüşün savunduğu şekilde faiz oranları ampirik araştırmalarda tüketim fonksiyonunu nispeten az etkileyen bir faktör olarak gözükmemektedir (Weber, 1970). Warren E. Weber, faiz oranlarının toplam tüketimi etkilediğini ve faiz oranlarındaki bir artışın diğer şeyler sabitken toplam tüketimi artırdığını tespit etmiştir. Bireyin cari tüketim talebi onun toplam serveti ile orantılıdır. Toplam servetten kaynaklanan

marjinal tüketim eğilimi kısmen ikame esnekliğine, zaman tercihi oranına ve faiz oranına bağlıdır. Neticede faiz oranı hem bireyin toplam servetini ve hem de bundan kaynaklanan marjinal tüketim eğilimini belirler. Weber'in kullandığı faiz oranını da içeren tüketim fonksiyonunda, faiz oranındaki bir değişikliğin gelir etkisi, ikame etkisinden daha büyüktür. Faiz oranı arttığı zaman tüketiciler gelecekteki aynı tüketim seviyesini bugün daha az tasarruf ederek sürdürme gibi bir imkana sahip olacaklardır. Onlar faiz oranlarındaki artışa tepki olarak cari tüketimlerini yükseltirler (Weber, 1975).

Faiz oranlarının tüketici harcamaları üzerindeki etkisine dair ana bulgular daha çok dayanıklı mallarla ilgilidir. M.J.Hamburger, yapmış olduğu analizde, otomobil alımları ve diğer dayanıklı mallara yapılan harcamaların faiz oranlarından negatif yönde etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca konut talebine yönelik araştırmalarda da faiz oranları önemli bir belirleyici değişken olarak tespit edilmiştir (Ferber, 1973).

1.2.1.1.6 Tasarruflar

Hanehalklarını tasarrufa yöneltten birtakım psikolojik nedenler vardır. Keynes fertleri harcamadan alıkoyan bu faktörlerin en az sekiz tane olduğunu ifade etmektedir (Keynes, 1969:107). Bunlar,

-Önceden kestirilemeyen, beklenmedik olaylar için ön tedbir olarak bir kaynak hazırlamak,

-Çocukların eğitimi ve yaşlılık yıllarının harcamaları için geleceğe yönelik basiretli davranma içgüdüğü,

-Gelecekte daha fazla gelir elde edebilme hesabıyla tasarrufların yatırımlara yöneltilmesi,

-Gelecekte daha fazla harcama yaparak hayat standardını geliştirme,

-Tasarruf yolu ile bağımsız olabilme ve güven duygusunu artırma,

-Spekülatif faaliyetlerde ve iş projelerinde teşebbüs fırsatlarını iyi değerlendirebilme,

-Gelecek nesilleri ekonomik ve kişisel anlamda onurlandırma düşüncesiyle miras bırakma,

-Cimriliği, aç gözlülüğü, hırs ve tamahkarlığı tatmin ve bastırma, şeklinde sıralanabilir.

Bu nedenler bir hayli sübjektif nitelikte olmalarına rağmen, var oldukları da inkar edilemez düzeydedir. Bir toplumda bu ve benzeri nedenler kuvvetli ise, o toplumun tasarruf eğilimi yüksektir. Diğer şartlar sabit kabul edildiğinde, tasarruf düzeyinin yüksek olması,

tüketim fonksiyonunun olduğundan daha aşağıda, tasarruf fonksiyonunun ise daha yukarıda yer almasına neden olur. Dolayısıyla tüketim fonksiyonunda negatif bir faktör olarak ele alınabilir.

Hanehalklarını tüketimden alıkoyup tasarrufa sevk eden nedenlerin arasında toplumun sosyal-kültürel yapısı da vardır. Bunlar geçmişten gelen değer yargıları olarak kolayca değiştirilemeyecek niteliktedirler. Mesela, ABD'deki Puritan geleneği, geçmişte çalışmanın ve tutumlu olmanın faziletine önem vererek harcamadan çok tasarrufa yönelmeyi teşvik eden bir sosyal bünye oluşturmuştu. Ancak daha sonra tasarruf karşıtı, tüketimi teşvik eden gelişmeler bu yapıyı değiştirmiştir (Peterson, 1994:171). Benzer şekilde, dini inanışları gereği züht ve takva¹ düşüncesiyle, israfsız ve kanaat içerisinde yaşamayı arzu eden bir toplumsal ve aile yapısında -bütün çekiciliğine rağmen- harcamaların düzeyi ortalama değerlere göre düşük olabilmektedir.

1.2.1.1.7 Geçmiş Tüketim

Yukarıda açıklanan gelir hipotezlerinin tamamında tüketici birimlerin tüketim alışkanlıkları ve eğilimlerinin davranışlarla etkileşimi kabul görmektedir. Bu, aynı zamanda tüketimin yıldan yıla anında değişmeyeceği, belli bir müddet aynı bileşimde devam edeceği anlamına gelmektedir. Özellikle nisbi gelir hipotezinde bu anlayışın önemli bir yeri vardır. Cari tüketimi izah ederken alışkanlıkların ve eğilimlerin etkisi ve geçmiş tüketimin bir değişken olarak tüketim fonksiyonuna eklenmesi gerekmektedir. Ancak hipotezlerde de görüldüğü gibi, bunun için verilmiş bir ekonometrik model mevcut değildir. Buna rağmen oluşmuş genel kanaate göre, geçmişte ulaşılmış en yüksek tüketim düzeyi gelirin azaldığı dönemlerde de sürdürülmek istenmektedir. Çünkü bu alışkanlıkların tüketimin azalmasına karşı gösterdiği direnç, artmasına karşı gösterdikleri dirençten daha kuvvetlidir. Yani tüketiciler daha yüksek bir hayat standardına ve refah düzeyine daha çabuk ve kolay uyum sağlarken, düşük bir standardı kabullenmeleri o kadar kolay olmamaktadır. Duesenberry bu durumu göz önüne alarak dolaylı bir yolla, yani geçmişte ulaşılmış en yüksek gelir düzeyini modeline eklemiştir. Geçmiş tüketim olgusu sürekli gelir hipotezinde sürekli tüketim kavramının içinde örtülü olarak bulunmaktadır.

T. E. Davis, söz konusu bu etkiyi doğrudan ele alarak, cari tüketimin geçmiş dönemlerde ulaşılmış maksimum tüketim seviyesine bağlı olduğunu söylemiştir. Ancak cari tüketime en çok yakın geçmişteki tüketim alışkanlığının etki ettiği daha akılcıdır. Çünkü

¹ Her türlü zevke karşı koyarak yasak olan şeylerden sakınarak yaşamak.

geçmiş dönemlerde ulaşılmış bir yüksek tüketim düzeyi, çok uzun bir süre etkisini koruyamaz (Avralıoğlu, 1976:1001).

1.2.1.1.8 Vergi İndirimleri ve Barro-Ricardo Hipotezi

Vergi oranlarındaki bir indirimle kişisel tasarrufların artırılması dolayısıyla yatırımların artması ve üretim kapasitesinin yükselmesi amaçlanmaktadır. 1980’li yıllardaki Amerikan ekonomisinde uygulanan vergi indirimlerinden amaçlanan da buydu. Vergi indirimleriyle tüketim harcamalarının artacağı ve faiz oranlarının yükseleceği düşüncesiyle bir *crowding out* etkisinin ortaya çıkacağı görüşüne karşılık vergi indirimi savunucuları, tüketimlerin değil tasarrufların artacağı ve dışlama etkisinin ortaya çıkmayacağını iddia etmektedirler. Çünkü iddia edildiği gibi bir faiz oranı artışı yaşanırsa bu tüketimi değil tasarrufları artırabilir (Dornbusch ve Fischer, 1994:320).

Vergi indirimi ile ilgili tartışmalar 19. yy.’da David Ricardo tarafından başlatılmış ve Robert Barro tarafından 1980’lere doğru yeniden gündeme getirilmiştir. Bu tartışmaların sonucunda, vergilerdeki değişmelerin sürekli gelir hipotezine göre tüketim üzerinde etkili olmaması gerektiği ileri sürülmüştür. Zira vergi oranlarının zaman içerisinde yer değiştirmesi, sürekli geliri etkilemeyecektir. Görüldüğü gibi eğer sürekli gelir vergi indiriminden etkilenmezse, tüketim de etkilenmeyecektir. Bugün vergi indirimi yapılırsa, hanehalkı vergi indirimini tasarruf edecek ve bununla gelecekte daha yüksek olan vergileri ödeyecektir. Daha açık bir ifadeyle, rasyonel hareket eden bir hanehalkı bugünkü borçlanmanın gelecekte vergi artışı anlamına geleceğini kestirerek tüketimini artırmaktansa tasarrufa yönelecektir. Ancak bu varsayımları temelinden sarsacak tartışmalar mevcuttur. Şöyle ki, vergi indirimlerinin fiyat artışlarını ve geliri artırması ve bunun da toplam vergi gelirleri T ’yi artırması gibi bir sonuç kesin değildir. Şayet hükümet harcamaları (G), fiyat artışlarının bir fonksiyonu olarak gerçekleşiyorsa ($G = fP$), bütçe açığı (D)’nin vergi oranlarındaki, $D = G - T$ kadar bir azalmayla artacağı veya azalacağı hususu açık değildir (Branson, 1995:369).

Barro-Ricardo teorisine göre vergi indirimleri tasarruf edilmeli ve hanehalklarının tasarruf oranları yükselmelidir. Oysa Amerikan deneyiminde bunun böyle olmadığı tespit edilmiştir. 1980’de hanehalklarının tasarruf oranları %6 civarında iken, vergi indirimlerinin uygulandığı 1984’den sonraki yılda bu oran %5.5’e düşmüştür. Söylenmesi gereken başka bir husus da, hanehalklarının teoride öngörüldüğü gibi davranmadıklarıdır. Hanehalkları vergi indirimlerini ilk etapta kendileri için bir gelir kabul ederken, gelecekteki vergi artışlarını gelecek kuşakların ödeyeceği düşüncesiyle hareket edebilirler. Başka bir husus da,

hanehalkları ve kamu tasarruflarının azalmasına karşı şirket tasarruflarının artacağı ihtimalidir. Ancak Amerikan deneyiminde, milli tasarruf oranının azaldığı gözlenmiştir (Dornbusch ve Fischer, 1994:320). Bu durum gelir seviyesi düşük olan toplumlarda daha bariz bir şekilde görülebilir.

1.2.1.1.9 Tüketici Kredisi

Tüketici kredisinin varlığı, satın alma kaynağının yalnız cari gelir olması durumuna göre daha fazla tüketim harcaması yapmaya fırsat verir. Tüketim kredisi, cari harcamaların finansmanında kullanılan borç alınmış fonlardır. Tüketicilere belli bir limit kadar harcama imkanı sağlayan kredi kartları da bu kategoride ele alınabilir. Eğer tüketiciler toplam borçlarını daha fazla yükseltecek şekilde borçlanırlar ise, tüketim fonksiyonu yukarı doğru kayma eğiliminde olur. Toplam tüketim harcaması gelire oranla yükselmiş olacaktır. Tüketim kredisinin başlangıçta tüketim eğilimini yükselttiği doğrudur. Ancak bu kredilerin daha sonra tüketim harcamalarını azaltacak şekilde etki göstermeleri de doğrudur. Çünkü alınan bu kredi borçları, geri ödenmek durumundadırlar. Sonuç olarak eski borçların ödenmesi için yeni borçlanmaya gidilmezse kredilerin tüketim harcamalarını teşvik edici etkisi kısa ömürlü olacaktır. Tüketicinin borçlanması tüketim fonksiyonunun seviyesini yükselttiği gibi, borcun geri ödenmesi de fonksiyonun seviyesini düşürür. Bu açıdan tüketim harcamaları hususunda yeni borçlanma oranı ile, geri ödeme oranı arasındaki ilişki önem arz etmektedir (Peterson, 1994:182-183).

1.2.1.1.10 Diğer Ekonomik Faktörler

Yukarıda izahına çalıştığımız ekonomik faktörlerin dışında kalan daha birçok faktör, tüketimi dolaylı ya da dolaysız olarak etkileyebilmektedir. Ekonomideki konjonktürel dalgalanmalara göre tüketim harcamaları da farklılık arz edebilmektedir. Ayrıca bir ekonomide meydana gelebilecek herhangi bir kurumsal değişiklik, tüketicilerin harcama ya da tasarruf davranışlarını etkileyebilir. Benzer şekilde bir ekonomide transferlerin artmasıyla cari harcama düzeyi yükseltebilmektedir. Bir haneyi grubuna yapılan gelir transferi, geniş bir düşünce ekolüne göre üretken olmayan gayrimenkul yatırımları gibi, dayanıklı tüketim malı satın alınması gibi artan bir oranda cari tüketime harcanmaktadır. Bu tür harcamalar bir ekonomide enflasyonist baskıların yanı sıra, transfer elde etmeyen haneyi halklarının tüketim yapılarına güçlü bir *gösteriş* etkisinde bulunmaktadır (Malik ve Sarwar, 1993). Bu transferlerin tüketime yönelik kullanılmasının diğer bir yönü, transfer edilmiş fonların yarattığı tüketim talebinin nispeten yüksek ithalat içerikli olmasıdır.

1.2.1.2 Demografik Faktörler

Demografi, belli bir anda, çeşitli özellikleri bakımından nüfusun incelenmesidir. Bir ülkede tüketici davranışlarının ekonomik analizini demografik analizinden ayırtmak mümkün değildir (Barre, 1980:294). Gerçekten de bir ülkede yaşayan insanlar üretici, işçi, memur, emekli, genç, yaşlı, eğitilmiş, eğitimsiz vb. olabilirler ancak bu insanların tamamı tüketicidirler. Bu bakımdan demografik faktörlerin tüketim üzerindeki etkisinin analizi önemlidir.

Demografik karakteristiklerin tüketim üzerindeki etkisi şüphe götürmez bir gerçeklik olarak kabul edilirken (Pollak ve Wales, 1981), bu etkilerin matematiksel olarak bir fonksiyon şeklinde ifade edilmesi oldukça zordur. Bu değişkenlerin sayısı itibarıyla çok olması ve etkilerin uygun bir modelle ifade edilmesine imkan verecek teorik bilgilerin olmaması en önemli zorluklardır. Demografik değişkenlerin bir regresyon analizinde anlamlı bir şekilde ifade edilememesi, öncelikle bir spesifikasyon meselesidir. Bu değişkenlerin birimlendirilebilen diğer değişkenlerle birlikte ifade edilmesi bu açıdan imkansızdır. Bunun için demografik değişkenler genellikle tasnif değişkeni olarak kullanılırlar. Tüketim fonksiyonları demografik özelliklere göre ayrı ayrı oluşturularak bu özelliğin tüketim üzerindeki etkisi ancak bu şekilde ortaya konulur. Böylece bir demografik özelliğin tüketime etkisi nötralize edilmiş olmaktadır. Benzer şekilde hanehalklarının demografik özelliklerine göre alt sınıflar oluşturularak Engel Eğrileri de ayrı ayrı tahmin edilmiştir (Howe, 1977).

1.2.1.2.1 Yaş

En küçük tüketim birimi olarak ele alınan hanehalkı, çeşitli yaşlardaki fertlerden oluşabilmektedir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bir hanehalkını düşünecek olursak, anne-babanın yaşları birbirine yakın olarak kabul edilse de çocukların farklı yaşlarda olmaları muhtemeldir. Haliyle böyle bir ailede herkesin tüketim ihtiyacı farklılık arz edecektir. Her yaşın kendine özgü ihtiyaçları olduğu gibi, tüm yaş grupları için geçerli olan ihtiyaçların, tüketim harcamaları içerisindeki ağırlığı ve kompozisyonu da yaşa göre değişmektedir. Çocukların talep ettiği mallar ile, ergenlerin ve yaşlıların talep ettiği mallar arasında da farklılıklar vardır (Deaton vd., 1989). Hanehalklarının bu şekilde yaşlarına göre sınıflandırılması gelir-tüketim etkileşimindeki hassasiyeti ortadan kaldırmaktadır. Çünkü farklı yaşta insanların gelir-tüketim hassasiyeti farklıdır.

Bir hanehalkının tüketim harcamaları hayat boyunca dalgalanmalar gösterir. Bir harcama kalemi sürekli olarak aynı ağırlıkta olmayabileceği gibi, harcama listesinde yer alan

bir tüketim malı daha sonra bu listede yer almayabilir (Thurow, 1969). Hayatın akışı içerisinde bazı dönemlerde, mesela sağlık hizmetleri tüketiminde yükselmeler olabilir. Dayanıklı tüketim mallarına yönelik harcamalar, hanehalkının olduğu ilk yıllarda daha yoğunken, sonraki yıllarda daha azdır. Çocukların olmasıyla birlikte hanehalkının beslenme, eğitim, sağlık harcamaları artmakta, çocukların yaşlarının ilerlemesiyle bu harcamaların yoğunluğu azalmakta, zamanla çocukların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarıyla da onların varlığından kaynaklanan harcama yoğunluğu sona ermektedir. Teorik olarak öngörülen şey; hayatın başlangıç yıllarında (ya da hanehalkının oluşmaya başladığı yıllarda) kişisel tercihlerin borçlanma yönünde olduğu, olgunluk yıllarında bu borçlanmaların kapatılarak tasarrufların oluşturulduğu ve yaşlılık yıllarında da biriktirilen bu tasarrufların harcamalara kullanıldığı şeklindedir. Ancak bu öngörünün bütün toplumsal ve kişisel yapılar için doğru olacağını söylemek mümkün değildir.

Aynı yaş grubundaki bütün insanların homojen bir davranış kalıbı sergilediklerini söylemek yanlış olur. Çünkü iş hayatına profesyonel olarak başlayanlar ile diğerleri arasında gelir elde etme zamanı itibarıyla farklılık vardır. Normal çalışanlar profesyonel çalışanlardan daha geç, bir gelir düzeyine ulaşabilirler. Dolayısıyla aynı yaş grubundaki çalışanlar arasında biri birinden daha önce dengeli bir harcama bütçesi oluşturmuş insanlar olabilir. Bu dengeli bütçeye ulaşan insanların da tüketim ve tasarruf eğilimleri diğerlerinininkinden farklı olacaktır. Daha yüksek bir hayat boyu gelire ve daha düşük hızlı gelir artışına sahip olan profesyonel çalışanların tasarrufları daha azdır. Ancak diğer çalışanların daha düşük bir hayat boyu geliri ve daha hızlı artan gelirleri karşısında tasarrufları daha yüksektir. Gençlik yıllarında çalışanların geliri şayet profesyonellerin gelirine nispeten daha yüksek ise sonuç çok daha az tüketime yönelik olacak ve aynı zamanda daha yaşlı dönemlerde çok fazla tüketim gerçekleşecektir (Thurow, 1969).

Tüketicinin yaşı, genellikle tasnif değişkeni olarak kullanılırken, bazı çalışmalarda tüketim fonksiyonuna bağımsız bir değişken olarak ilave edilmiştir. Bunun için L.R. Klein ve Margeret G. Reid'in çalışmaları örnek gösterilebilir (Avralıoğlu, 1976:84 ve 106). Klein, lineer bir modelde tüketicinin yaşını aşağıdaki gibi kullanmıştır:

$$C = \alpha Y + \beta AY \quad (1-19)$$

Burada; C, Tüketim, Y, Gelir ve A'da tüketicinin yaşıdır.

Margeret G.Reid'de A ile gösterdiği yaş kompozisyonunu düzenlediği regresyon denkleminde şöyle göstermiştir:

$$C = a + bY + cO + dH + eN + fA \quad (1-20)$$

Burada; C toplam tüketim, Y harcanabilir gelir, O geçici gelir (kaza ve yangın sigortaları, hediyeler ve miras dahil), H oturduğu mesken kendinin olanların sayısının toplam hanehalkı sayısına oranı, N oturduğu meskeni 1950'den sonra alanların sayısının toplam hanehalkı sayısına oranı, A ise hanehalkı reisi ortalama yaşıdır.

Bu düzenlemeler oldukça basit olmakla birlikte, yaş kompozisyonunun bu modellerde gösterildiği gibi tüketimle her zaman doğrusal bir ilişki içerisinde olduğu da tam olarak gerçeğe uymamaktadır. Dolayısıyla yaşın gruplara ayrılarak bir tasnif faktörü olarak kullanılması daha uygundur.

1.2.1.2.2 Eğitim

Durkheim'e göre eğitim; kişiye toplumsal yaşamında gerekli görülen fiziksel, entelektüel ve moral yetenek ve becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi amacını güden bir faaliyettir (Bottomore, 1977:291). Eğitim bireysel anlamda yüksek bir yaşam düzeyi elde etmenin yoludur. Yüksek gelirli ve toplumda saygın görülen işlere girebilmenin yolu eğitimden geçer. Eğitimli insanların gelirinin yanı sıra, sağlığı, beslenmesi, giyimi, sosyal faaliyetleri, kültürel birikimleri de iyi düzeydedir (Bottomore, 1977:296).

Eğitim sürecinin ve sisteminin ekonomik fonksiyonu, kısaca, ekonominin ihtiyaçlarına uygun ve geleceğin tüketicilerine gerekli bilgiyi verecek insan gücü ile birlikte işgücünü sağlamaktır (Topçuoğlu, 1971:16).

Eğitimle gelir seviyesi arasında doğrusal bir orantı olmakla birlikte, özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaygın işsizlik dolayısıyla bireyler eğitim düzeylerine uygun işlerde istihdam edilemedikleri gibi, eğitimlerine uygun bir gelir düzeyine de kavuşamamaktadırlar (Erkal, 1996:123). Bu durumda, bu tür ortamlarda yapılan ampirik araştırmalarda eğitim düzeyi yüksek insanların tüketim eğilimlerinin yüksek çıkması muhtemeldir. Çünkü eğitim düzeylerine göre gelir seviyeleri düşüktür.

Daha çok gıda, giyim vb. tüketim harcamalarına ve refahın farklı kriterlerine ileride sahip olabilmek ve çalışan nüfusun gelecekteki verimliliğini artırmak bakımından, eğitim bir yatırımdır. Eğitim, ferdin daha çok gelir elde edebilmesi yoluyla refah düzeyinin yüksek olmasını ve yüksek hayat standartlarına ulaşabilmesi imkanlarını artırır. Bu da fertlerin daha

fazla harcama yapabilme imkanlarının olduğunu gösterir. Ancak yüksek gelir düzeyinde marjinal tasarruf eğilimi marjinal tüketim eğilimine göre daha yüksektir. Fertler; eğitimden, bilgi dışında kendine güven duyma, kararlarında bilinçli ve isabetli olma, toplumun bir ferdi olduğu bilincine varma, beşeri ilişkilere, örf ve adetlere, kültürel mirasa daha bağlı ve saygılı olma gibi vasıflar da kazanabilirler (Erkal, 1996:129). Dolayısıyla eğitilmiş insanların tüketim harcamalarında faydayı ençoklaştıracak şekilde kaynaklarını tahsis etmeleri ve kalite, miktar ve harcama zamanı gibi makul değerlendirmeleri yapmaları beklenir.

Eğitim düzeyi de diğer demografik faktörler gibi bir tasnif değişkeni olarak kullanılmakla beraber, tüketim fonksiyonlarında eğitim-tüketim etkileşimi gölge değişkenler yardımıyla açıklanmaya çalışılmaktadır.

1.2.1.2.3 Meslek

Kişinin modern topluma entegrasyonu işi ile gerçekleşmektedir. İşin içeriği, mesleğin ait olduğu grup, işyerindeki çalışma şartları gibi faktörler kişinin tüm insani ilişkilerini ve yaşam tarzını doğrudan doğruya belirlemektedir. Kişinin seçtiği meslek grubundan elde ettiği geliri, onun fiziki varlığının sosyo-ekonomik temelini oluşturmakta, ona sosyal statü ve prestij kazandırmaktadır. Bazı meslek grupları toplumun bakış açısına göre prestijli görülürken, bazılarının değeri düşük görülmektedir. Bu bakış açısına göre kişinin sosyal statüsünü sağlama almasını temin edebilecek tek etken onun ekonomik gücü ve elde ettiği gelir düzeyidir. Elde edilen gelir düzeyi, kişinin toplum içinde prestijini yükseltebilecek veya düşük görülmesine neden olabilecektir (Erkan, 1991:108-109).

İnsanların farklı iktisadi faaliyetlerle uğraşmalarının onların psikolojik yapılarını ve kişilik özelliklerini etkileyeceğini söyleyen İbn-i Haldun, bu etkileşimin zaman zaman karşılıklı olabileceğini söylemiştir (Kozak, 1984:41). Bu genel yaklaşımın ışığında değişik mesleklerin ve ilim dallarının insan tabiatına farklı etkilerinin olduğunu ve bunlardaki ilerlemenin insan düşünce ve yaşam kabiliyetlerini geliştirdiğini aynı zamanda da medeniyet aşamalarını oluşturmada temel teşkil ettiğini söylemektedir.

Seçilen mesleğin prestijli bir meslek olması gelir seviyesinin yüksekliği ile birlikte elde edilebilirse bu, toplumda o insanı ekonomik güç sahibi yapar. Ekonomik güce sahip olan bireyler de karar alanları içerisindeki diğer karar birimlerini etkileyici, yönlendirici ve kendi amaçlarını kabullendirici bir egemenlik durumuna sahiptirler. Dolayısıyla bu tür insanlar her konuda olduğu gibi tüketim davranışları açısından da takip edilen, gözlenen insanlardır.

Meslek gruplarının davranışlar üzerindeki bu genel etkilerinden hareketle, tüketicilerin seçtikleri mesleğin onları, kazandırdıkları gelir ve prestije göre bir davranış kalıbına sürüklediği söylenebilir. Seçtiği tüketim mallarının kalitesinden miktarına kadar, alışveriş yaptığı yerlerden, oturduğu semte kadar her şeyi ile mesleğinin ona kazandırdığı prestiji, statüyü sergiler ve korumaya çalışır. Bu durumun toplum içerisinde kendisini farklı yaptığı düşüncesiyle birlikte, toplumda bu bireyi farklı bir bakış açısıyla değerlendirir. Ancak, bir mesleğin toplum gözündeki saygınlığına uygun bir gelir düzeyine ulaşamaması, bu meslek türünün yavaş yavaş toplum nazarında prestijini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bu da meslek sahibi ferдин ekonomik şartlarını daha da zorlaştırmaktadır. Haliyle, beklendiği gibi bir tüketim veya tasarruf tablosu sergileyememektedir.

1.2.1.2.4 Cinsiyet ve Medeni Durum

Yukarıda belirtilenlerin dışında, incelenen tüketici birimin demografik karakteristikleri arasında cinsiyeti ve medeni durumu gibi faktörler de tüketim davranışı üzerinde etkilidirler. Medeni durumlarına göre evli, bekar ve eşinden ayrılmış veya eşi ölmüş (dul) olarak sınıflandırdığımız tüketicilerin her bir duruma göre sergiledikleri davranışlar farklıdır. Öncelikle bekar ve yalnız yaşayan bir ferдин harcamalarının miktar itibarıyla daha düşük olması doğaldır. Bu tür insanların tüketim harcamalarındaki farklılık daha çok tüketimin bileşimindedir. Tüketimi oluşturan kalemler arasında, spor harcamaları, sosyal ve kültürel harcamalar, özel zevklere ait harcamalar, diğer tüketicilere nazaran daha yoğun şekilde rastlamak mümkündür. Bunları da genellikle ailesinden uzakta çalışmaya veya mesleğini icra etmeye gelmiş fertler ve öğrenciler oluşturur. Bekar tüketicilerin evliliğe hazırlık amacıyla tasarruf temayülünün yüksek olması ihtimali yüksek iken, dayanıklı tüketim malları taksiti ödeyerek evliliğe hazırlık yaptığı da gözlenebilir.

Tüketim üzerinde etkili olan bir diğer demografik faktör de cinsiyettir. Cinsiyet faktörü, kullanılan tüketim mallarının türünü belirler. Bir cinsin kullandığı tüketim malı veya yaptığı tüketim harcaması diğer cinsten tamamen farklı olabilir. Mesela, kadınların giyim talebiyle erkeklerinki farklıdır.

Bu faktörlerin dışında çalışmanın kapsamına göre tüketiciye ait demografik özellikler artırılabilir. Mesela bu çalışmada öğrencilerin okudukları fakülteler, sınıfları, öğrenim türleri, barınma yerleri vb. özellikleri bunlar arasında saymak mümkündür. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu tür faktörler genellikle tasnif faktörü olmakla birlikte gölge değişkenlerle tüketim modellerine eklenerek etkileşimleri değerlendirilebilir.

1.2.1.3 Sosyolojik Faktörler

Ekonomik olaylar insan davranışları ile başlar ve onunla biter. İnsan davranışları ise, belli bir çevre ve ortam içinde sosyal normlara bağlı olarak gerçekleşir. İnsan davranışları bireyin sübjektif tutumu ile objektif hal ve şartların karşılıklı etkileşimi içinde oluşmaktadır. Bu etkileşim sonucu oluşan insan davranışları sosyal roller şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal rollerde bireyin sübjektif tutumunu belirleyen motivasyon yapısı ile objektif tutumu belirleyen çevre ve ortam tarafından birlikte belirlenmektedir. Bu nedenle ekonomik davranışa bağlı olarak ekonomik faaliyetler, ekonomik karar ve tercihler, doğası gereği sosyal bir süreç içerisinde gerçekleşir (Erkan, 1991:28). Ekonomik davranışların sosyal yönü, insanların davranışlarının diğer insanların davranışlarıyla karşılıklı etkileşim içerisinde gerçekleşiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Her ekonomik davranış diğer birimlerin ekonomik davranışlarına yöneliktir ve birbirini tamamlama durumundadır. Bu açıdan ekonomik davranış, ekonomik motivasyon ve amaçlara bağlı sosyal bir davranıştır. Bundan hareketle, tüketicilerin fiziki tüketim kararları rasyonel, duygusal, geleneksel ve toplumsal tutumların karışımı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu davranış ve faaliyetler, kendisine temel oluşturan sosyal alanın ötesinde (iş çevresi, arkadaş çevresi, eğitim gördüğü kent ve fakülte, semt, mahalle vs.) toplumun bütünü ve sosyal tabakanın sahip olduğu değer sistemi (inanç, ahlak, gelenekler vs.) ve rol beklentilerinden büyük ölçüde etkilenmektedir (Erkan, 1991:46).

1.2.1.3.1 Aile

Aile, üyelerinin tutumlarını, güdülerini, kişiliklerini belirleyen güçlü bir faktör olmasından dolayı tüketim yapısını etkilemektedir. Ailenin harcama sürecinde iki önemli rolü vardır. Aile bireylerinin ise bu süreçteki rolleri farklıdır (Kotler vd., 1988:139-140). Ailenin rolü; hangi ürünlerin satın alınacağına karar vermek ve bir toplumsal kurum olarak harcama davranışlarını etkileyerek, bazı harcama davranışlarını onaylamak, bazılarını eleştirmek ve gerekli düzenlemeleri yapmak şeklindedir. Aile bireylerinin rolleri ise;

-*Başlatıcı olmak*: Belirli bir mal ya da hizmetin satın alınması fikrini ilk ortaya atan kişi olmak,

-*Etkileyici olmak*: Nihai satın alma sürecinde görüşü veya tavsiyesi alınacak kişi olmak,

-*Karar verici olmak*: Bir harcamayı yapmak ya da yapmamak, nasıl, ne zaman ve nereden yapmak hususunda nihai kararı veren kişi olmak,

-*Satın alıcı olmak*: Fiili olarak satın alma veya harcamayı yapacak kişi olmak,

-Kullanıcı olmak: Bir mal veya hizmeti tüketen veya kullanan kişi veya kişiler olmaktadır.

Bu genel gözlemlerin yanı sıra, ferdi ilgilendiren kararlarda ve zaruri ihtiyaç maddelerinin alımı kararlarında şahsi fikirlerin daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak dayanıklı tüketim mallarının alımında kararlar tek olarak değil, hanehalkının bütünü kararları ile ve planlanarak yapılmaktadır. Bu tür ailelerin daha iyi bir eğitime sahip oldukları, gelir düzeylerinin en az orta düzeyde olduğu, yaş itibarıyla daha genç oldukları ve profesyonel işlerde çalışan veya idarecilik işleriyle uğraşan demokratik ve planlı-programlı harcama sistemine sahip aileler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, iyi bir evlilik yapılmış ve eşlerin yaşları ve eğitim düzeyleri birbirine daha yakınsa, aileyi ilgilendiren hususlarda ortak karar alma ihtimali daha yüksektir (Ferber, 1973).

1.2.1.3.2 Sosyal Sınıf

Tüketicilerin davranışlarını etkileyen sosyal-kültürel faktörlerden birisi de tüketicinin içinde yer aldığı toplumsal sınıftır. “Hemen hemen aynı ekonomik güce sahip olan, yaşam tarzları birbirine benzeyen, aynı kültür ve terbiyeyi almış bulunan, ortak ekonomik menfaatleri olan ve bu dört kıstasa göre kendilerini aynı durumda hissedip sınıf şuurunu taşıyan fertlerin oluşturduğu topluluk” sosyal sınıfı meydana getirir (Eröz, 1977:79).

Hemen her toplum belirli sosyal sınıflardan oluşmaktadır. Sosyal sınıflar belirli ölçülerde süreklilik içerirler ve sadece gelir gibi tek bir faktörle tanımlanmazlar (Güvenç, 1991:111). Gelir önemli bir faktör olmakla birlikte, servet, meslek, eğitim, din, etnik grup, ırk, aile yapısı, oturulan semt gibi diğer değişkenlerde sosyal sınıfı tanımlarlar.

Sosyal sınıfın tüketici davranışları açısından önemi, bu sınıflar içerisinde yer alan bireylerin ortak bir davranış kalıbı geliştirmiş ve üstlenmiş olmalarından kaynaklanır. Sosyal sınıf, insanın yaşamının birçok yönünü de etkileyebilmektedir. Eğitim, meslek, dini inançlar, örf ve adetlerin gelişimi ve yaşatılması, eğitimde başarılı olma gibi alanlar sosyal sınıfın etkisi altındadır. Buna göre bireyin, tüketici olarak davranışlarını ait olduğu sınıfa göre düzenlemesi doğaldır. Sosyal sınıf, bireyin satın aldığı malların türünü, kalitesini, miktarını, harcama yaptığı yeri ve harcama düşüncesini etkileyebilmektedir. Sosyal sınıflar arasındaki davranış farklılığı, alınan gıda maddelerine, alkollü içkilere, alışveriş yapılan semt veya mağazalara, talep edilen hizmetlere kadar kendini gösterebilmektedir.

1.2.1.3.3 Sosyal Statü

Statü, fertlerin ve sosyal sınıfların toplum içindeki mevkileri ve yerleridir. Bu mevki, zamanla toplumun sınıf piramidi içerisinde aşağı yukarı hareket ederek farklılaşabilir (Erkal, 1996:29). Statü, doğuştan elde edilenler ve kazanılanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisinde çocuk, içinde doğmuş olduğu grubun statüsüne sahip olur ve ömrü boyunca ailesinin mesleğini yürütür. Bu daha çok kapalı toplumlarda görülür. Fertlerin statüleri kendi kabiliyet, vasıf, gayret ve çalışkanlıklarına ve toplumun ona sağladığı imkanlara göre değişebilir. Yüzyılımızın en önemli sosyal değişmelerinden birisi eğitim yoluyla yukarı doğru sosyal hareketlilik ve kazanılan statüdür. Alt sınıfa mensup bir ailenin çocuğu, eğitimde fırsat eşitliği sayesinde orta sınıfa yükselerek iyi bir statü elde edebilir. Aynı şekilde orta ve üst sınıfta bulunan bir ailenin çocuğu da imkanları iyi değerlendiremeyerek alt sınıfa düşerek statüsüz bir hayat yaşayabilir.

Köklü sosyal değişmelerin yaşandığı toplumlarda tüketici davranışlarında bir karmaşıklık ve belirsizlik gözlenir. Çünkü bir insan sosyal yaşamında, aile içinde baba, işyerinde yönetici, bir vakıfta başkan ve bir yabancı dil kursunda öğrenci gibi rolleri üstlenmiş olabilir. Üstlendiği bu rollerin her birisi onun davranışları üzerine farklı etki ve beklentileri yüklemiştir. Bütün bu rollerin yüklediği davranış ve düşünce yapısı, tüketici olarak alışverişe çıktığında kendini gösterir.

1.2.1.3.4 Referans Grupları

Tüketicinin tutumlarını, fikirlerini ve değer yargılarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen herhangi bir insan topluluğudur. Bunlar iki grup altında incelenebilir (Ferber, 1973):

-Başta aile olmak üzere, kişinin yakın çevresi, akrabaları, arkadaş grubu, dini cemaatler, vakıflar, kulüpler, çalışma grupları, mesleki gruplar vb. gibi. Bunlar; inançları, davranışları etkiler ve diğerleri tarafından kabul görmeyi sağlar.

-Kişinin üyesi olmadığı gruplar, yüz yüze temasta olmadığı kimseler. Ünlü sinema yıldızları, şarkıcılar, futbolcular vb. Bunlar; değer yargıları, giyim tarzları, hareketleri, tutum ve davranışları örnek alınan kişilerdir.

Referans Grupları bir tüketiciyi üç şekilde etkileyebilir (Kotler vd., 1988:138):

- 1-Tüketicii yeni davranış ve yaşam tarzlarıyla tanıştırlar,
- 2-Tüketicinin kişisel tutumlarını ve benlik kavramını etkilerler,

3-Tüketiciye yeni malları tanıtarak, ürün ve marka seçimini etkileyecek baskılar yaparlar.

Bu tür etkiler ürüne göre değişir. Gösteriş mallarında daha çok rastlanan bir etkidir. Reklamcılar tarafından sıkça kullanılarak tüketiciler üzerinde etkili olmaya çalışılır. Mesela, yeni çıkan bir spor ayakkabısının sevilen bir futbolcu tarafından tanıtılması gibi.

1.2.1.3.5 Kültür

Kültür “toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, estetik, dil, alışkanlık, ve diğer yetenek ve kabiliyetlerini kapsayan karmaşık bir bütündür” şeklinde tanımlanabilir (Fichter, 132). Ziya Gökalp’e göre bu milli kültürdür. Milli kültür, onun ifadesiyle: “Halkın geleneklerinden, yapageldiği şeylerden, örflerinden, yazılı ve sözlü edebiyatından, dilinden, musikisinden, dininden, ahlakından ve estetik ürünlerinden ibarettir.” Bu kültürün kaynağı da o toplum içerisinde yaşayan bütün halktır (Türkdoğan, 1988:21).

Kültürün yaptığı en önemli şey, toplumda bir yaşama şeması veya deseni oluşturmastır. Kültürün, çok sayıdaki insanın sosyal davranışlarını düzenleyen bir özelliği vardır. İktisadi faaliyetler sosyolojik olarak ele alınırken farklı ülkelerde, farklı kültürlerin bu olaylara şekil verebileceği düşünülebilir (Erkal, 1996:39). Dolayısıyla her ülke, mübadele, tasarruf, tüketim, işbölümü ve mülkiyet gibi temel konuları kendi kültürel yapısının özelliklerine göre düzenleyecektir. Bazen aynı kültürü paylaşan aynı ülkede yaşayan insan toplulukları arasında bile ortaya çıkabilen alt kültür özellikleri talebi ve tüketimi şekillendirmektedir.

Kültür, tüketim ve tasarruf üzerine etki eden, ancak ölçülemeyen bir faktördür. Yapılan araştırmalarda bu etkileşim açık olarak ortaya konulmuştur. Mesela, tasarruf farklılıklarını araştırmaya yönelik bir çalışmada, kültürel farklılıkların bunu tatmin edici bir şekilde açıklayabileceği gözlenmiştir. Dolayısıyla farklı kültüre sahip toplumların tasarruf temayüllerinin farklı olacağı hükmüne varılmıştır (Carroll vd., 1994). Ulusal kültür gözlenemeyen bir değişken olduğu için, kültürel sebeplerden dolayı ulusal tasarruf oranlarının değişmesi yatay kesit verileriyle test edilebilir nitelikte değildir.

Dünyadaki globalleşme hareketleriyle kültürler arasında bir etkileşim olmaya başlamıştır. Ancak elbette ki, ekonomik olarak daha güçlü olanın kültürü daha çok etkileyen olmuştur. Bu gelişmeler milli kültür olgusunu yavaş yavaş ortadan kaldırmaya başlamıştır. Mesela, fast-food tarzının yaşamımıza girmesi, yemeklerin yanında kolalı içeceklerin

içilmesi, giyim-kuşam tarzının değişmesi, eğlence ve tatil anlayışının değişmesi vs. hep kültür değişiminin, kültür etkileşiminin bir sonucudur. Bu etkileşim sonucu tüketim davranışlarında ortaya çıkan değişimleri de şöyle sıralayabiliriz:

-Çarşı-pazar, bakkal, kasap gibi küçük kurumlar azalmış, her şeyin bulunduğu süpermarketler, alış-veriş merkezleri oluşmaya başlamıştır.

-Planlanmamış harcamalar artmış, ani kararlarla satın alma yaygınlaşmaya başlamıştır. Yeni ve lüks mallara talep artmıştır.

-Zamandan tasarruf sağlayan teknolojik yenilikler (otomatik çamaşır ve bulaşık makinesi gibi) her eve girmeye başlamış, bunların sarf malzemelerinden dolayı harcama miktarı ve kalemleri artmıştır.

-Boş zaman artışı emek arzını artırmış, bütün aile bireylerinin iş hayatına katılmasını sağlamıştır. Buda aile yapısını etkilemiştir. Ayrıca, boş zamana yönelik sportif ve sanatsal faaliyetlerde artış olmuş, bunlara yönelik hizmet talebi artmıştır.

-Yaygın emek arzı geliri artırmış, bu da eğitilmiş, lüks ve rahat yaşama arzusunu yaygınlaştırmıştır.

Bütün bu gelişmeler; aile düzeni başta olmak üzere bütün sosyal düzeni bozmuş, alışılmış olanın dışında bir durum ortaya çıkarmıştır. Artık günlük yaşamımızda ‘milli kültür’ değil de ‘global kültür’ hakim olmaya başlamıştır.

1.2.1.3.6 Diğer Sosyolojik Faktörler

Ekonomik davranışları yönlendiren önemli bir sosyolojik faktör de normlar ve yaptırım göçleridir (Erkan, 1991:46-48). Hukuk dışında oluşan sosyal normlar, toplumsal yaşam sürecinin getirdiği, şekillenmesi zaman ve mekana göre değişen özelliğe sahip faktörlerdir. Mesela, tüketici davranışlarına yönelik sosyal normların çoğu zaman ve mekana göre değişmektedir. Oluşan bu sosyal normlara uyumlu hareket etmemenin sonucu, toplumdan dışlanmak, ahlaksız telakki edilmek, diğer birimlerin olumsuz davranışlarına maruz kalmak gibi yaptırımlar olabilir.

Ahlaki değer ölçüleri ve sosyal kurallar da, geliştirdiği sosyal kontrol mekanizmasıyla, ekonomik birimlerin belli davranış tarz ve kalıplarını belirlemektedir. Bazı sosyal gruplar arasındaki uzlaşmalar ve oluşan değerler, bazı davranış türlerinin süreklilik kazanmasına yol açmaktadır. Dini tutum ve kurallar da ekonomik davranışların yönlenmesinde önemli faktörlerdir. Üretime yönelik bir toplumdan, esas itibariyle tüketime yönelik bir topluma

geçiş, dini alanda köklü değişmelerin neticesidir. Bu konu, Weber'in çalışmalarıyla daha çok ön plana çıkmıştır. Bir dini sistemin karakteri, ekonomik tarz gibi bir yapılanmayı çok nadir olarak değiştirmez. Hatta Weber'e göre, modern kapitalizmin doğuşunda protestan din anlayışının veya ahlakının rolü büyüktür (Durkheim vd., 1996:77). Her din, sosyal davranış için kurallar koyar ve günlük olaylar için açıklamalar yapar. Aynı zamanda din, ilgili dini sistemin karakteriyle bağlantılı olarak belli birtakım davranış kalıpları ve yasaklar üretir. Bunlar davranışların sınırlarını belirleyen kurallardır (Durkheim vd., 1996:92). Mesela, bazı ürünlerin satın alınmaması, yenilip içilmemesi, israftan ve haram olandan sakınılması vs. doğrudan tüketici davranışını belirleyen din kurallarıdır.

1.2.1.4 Psikolojik Faktörler

İnsanlar, ekonomik çerçevede aynı gelişmeler ve olaylar karşısında aynı tepkiyi göstermezler. Eğer insanlar mekanik bir varlık olsaydı, aynı güdüler aynı tepkiyi doğuracaktı, dolayısıyla olayların ekonomik analizi gereksiz olacağı gibi psikoloji de ihmal edilecekti. Bu durumda, insan davranışlarının farklı zaman ve mekanlarda, farklı güdüler karşısında, farklı olacağı muhakkaktır. Aynı fiziki şartlar altında bulunan iki insanın tüketimlerinin aynı olmamasının veya fiziki şartlarında değişiklik olmayan bir insanın iki ayrı dönemde farklı tüketim davranışı sergilemesinin sebebi, davranış değişkenleri denilen psikolojik faktörlerdir.

İnsanın ekonomik davranışlarının psikolojik yönlerini tespit etmek mümkündür (Katona, 1963:8). Çünkü insan davranışı ve kararları iktisadi ve psikolojik teorilerle açıklanabilir niteliktedir. Yani davranışlar keyfi ve bilinemez değil, tahmin edilebilir olaylardır. İnsan davranışlarını belirleyen motivasyon, algılama, öğrenme ve tutumlar gibi psikolojik faktörler tespit edilebilir niteliktedir ve nedensel faktörlere bağlanabilirler.

İnsan davranışlarını açıklamaya yönelik davranış değişkenlerini Katona, güdüler, algılama, öğrenme ve tutumlar şeklinde sınıflandırırken, F. Thomas Juster üçlü bir tasnifle olayı tüketiciler bazında daha özele indirgemıştır (Juster, 1964:140). Juster'in bu değişkenleri şunlardır:

- *Tüketicinin Bekleyişleri:* Tüketicinin, kendi dışında meydana gelen olayların gelecekte göstereceği gelişmeler üzerinde sahip olduğu değer yargılarıdır. Ulusal ekonominin genel gidişatına göre, enflasyonun seyri, ücret veya maaş durumları, ekonomik daralma ve genişlemeler vb. konular hakkındaki düşüncesi tüketicinin beklentilerine örnek verilebilir.

- *Tüketicinin Planları*: Tüketicinin kendi maddi imkanlarını göz önünde bulundurarak ihtiyaçlarına yönelik planlama yapmasıdır. Tüketici, mevcut ve ileride elde edebileceği gelirine göre tüketim veya tasarruf planlaması yaparak faydasını ve refahını yaşam sürecinde dağıtmaya çalışır. Ayrıca bir tüketici cari tüketimi için de planlama yaparak hangi tür harcama yapacağına karar verir.

- *Tüketicinin İyimser ya da Kötümser Oluşu*: Bir tüketicinin bekleyişleri ve planları aynı iken kendi refah durumunun iyileşmekte veya kötüleşmekte olduğu şeklindeki hissiyatıdır. Hissiyatın iyimser veya kötümser oluşuna göre, harcama veya tasarruf davranışlarından biri daha çok ön plana çıkmaktadır. Kötümser kanaat, geleceğe yönelik tasarrufların artmasını sağlar.

Psikolojik değişkenlerin tüketim davranışı üzerindeki etkisini Katona, hanehalklarını davranış değişkenleri itibarıyla sınıflara ayırarak yapmış ve her sınıfın bu değişkenlere göre tüketiminin farklı olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (Katona, 1963:177-188). J.B.Lansing ve S.B.Withey gibi araştırmacılar da davranış değişkenlerini bir tüketim fonksiyonunda gösterebilmenin yollarını araştırmışlar ve ekonometrik modellerde bu değişkenlere yer vermedeki güçlükler üzerinde durmuşlardır (Lansing ve Witney, 1955). Bu değişkenlerin modellerde kullanılabilmesi rakamlarla ifade edilebilmesi gerekmektedir. Ancak bunlar, rakamlarla ifade edilemeyen özellikte olduğu için karşılaşılabilecek tepkilerin derecelendirilmesi suretiyle modellere katılabilmektedirler. Derecelendirme tekniklerinden en çok kullanılanı Likert derecelendirmesidir.

Bu metotlardan herhangi birisi kullanılarak her davranış değişkenini ayrı ayrı tüketim fonksiyonuna eklemek mümkündür. Ancak, hanehalkı anketlerinde bu değişkenlerin tam olarak tespit edilebilme güçlüğü söz konusudur. Veri elde etmedeki güçlükler de oluşturulacak tüketim fonksiyonundaki değişken sayısını azaltmaktadır. Dolayısıyla birçok çalışmada davranış değişkenlerine teorik olarak değinilmiş ve tüketici davranışları üzerindeki etkileri ancak bu şekilde izah edilebilmiştir.

Analize yönelik çalışmalarda; motivasyon (güdüleme), algılama, öğrenme, tutum ve inançlar, Veblen etkisi, bandwagon ve snob etkileri, reklam ve moda gibi değişkenler davranışsal değişkenler olarak ele alınıp incelenmektedir.

1.2.1.4.1 Algılar

Algılar, ihtiyaçları, güduları ve tutumları etkilediği gibi ihtiyaçlar, güdüler ve tutumlar da algılamayı etkilemektedir. İhtiyaçlar, güdüler ve tutumlar şartlandırılmak suretiyle tüketicinin satın alma davranışına etki eder (Engel vd., 1993:404-405).

Yapılan araştırmalara göre tüketiciler uyarıları seçimlik temele göre algılamaktadırlar. Tüketiciler kendilerine gelen uyarılardan ancak algılamayı arzuladıklarının bilincine varabilmektedirler. Bir tüketici önceden kullandığı bir maldan tatmin olmuş ve o malın markasına bağımlı bir hale gelmiş ise, o malın rakibi olan malların markalarına yönelik uyarıları algılamamaktadır. Tüketiciler bilinçli olarak arzulamadıkları mal veya hizmetleri, bilinçaltına yönelik uyarılarla satın almamaktadırlar (Oluç, 1991:7).

1.2.1.4.2 Tutumlar ve İnançlar

Tutumlar doğuştan var olmayan daha sonra yaşam içindeki deneyimlerle ortaya çıkan ve oluşumu esnasında birtakım faktörlerin etkisinde kalan bir durumdur. Oluşumunda etkili olan bu faktörler; ana-baba, arkadaş çevresi, kitle iletişim araçları ve doğrudan deneyim imkanlarıdır. Tüketiciler, herhangi bir ürünün bir ya da daha fazla yönü konusunda güçlü olumsuz tutumlara sahip olduklarında, sadece kendileri o ürünü kullanmaya son vermekle kalmaz, aynı zamanda akrabaları ve yakın çevresine de o ürünü kullanmamaları yönünde telkinde bulunabilirler. Ya da tersi durumda yakın çevresinin bu malı kullanmalarını tavsiye edebilirler. Dolayısıyla tüketici davranışını belirlemede tutumların önemli bir yeri vardır (Kotler vd., 1988:147).

Yapılan araştırmalarda, tüketici tutumları bir endeks şeklinde hesaplanarak fiyat, gelir ve diğer objektif değişkenler gibi modele katılmıştır. Özellikle otomobil ve diğer dayanıklı tüketim mallarının talebinde en az diğer değişkenler kadar açıklayıcı bir güce sahip olduğu tespit edilmiştir (Ferber, 1973). Ancak zaman serisi ve yatay kesit incelemelerinde karşılaşılan en önemli problem, dataların elde edilmesi ile birlikte bu dataların en iyi nasıl kullanılacağı yolundaki bilgi eksikliğidir. Tutumlar özellikle konjonktürel göstergelerle ve daha ziyade istihdam şartlarıyla ilgili olarak kurulan modellerde bir hayli önemli görünmektedir. Cari değişkenler kullanılarak %85 gibi yüksek bir R^2 değeri elde edilmiştir. Fakat gecikmeli değişkenlerle bu değer %6'dan daha düşük çıkmıştır (Ferber, 1973). Katona'ya göre de tutumlar ekonomik davranışı anlamamızda net katkısı olan bir faktördür.

1.2.1.4.3 Veblen Etkisi, Bendwagon ve Snob Etkileri

Bir mal veya hizmetin faydası, sahip olduğu niteliklerden değil, kişinin alım gücünün yüksekliğini yansıtarak başkalarına gösteriş yapmanın verdiği hazdan kaynaklanmaktadır. Böyle bir tüketim türünde malın nitelikleri değil, onun fiyatının yüksekliği, yani bir güç gösterisini sergilediği için pahalı olmanın bizzat kendisi bir anlam ifade etmektedir. Her ne kadar irrasyonel gibi gözüксе de; sosyal bir gerçeklik olan bu tüketim yapısına *Veblen Etkisi* veya *gösteriş tüketimi* denir (Mason, 1981:17-21). Veblen'e göre tüketici davranışlarının temelinde birbirine rakip durumda iki önemli durum mevcuttur: Seramonik ve araçsal davranışlar. *Seramonik davranış*; mevcut sosyal organizasyonun, geleneklerin, örf ve adetlerin ve bunlara göre oluşmuş kurumların devamını sağlayıcı, bu yüzden prestij ve statü güdülerıyla hareket eden bir nitelik taşır. *Araçsal davranış* ise; teknolojik gelişmelerin, yaratıcı tutum ve dürtülerin önemsenmesiyle ortaya çıkan davranıştır. Gösteriş tüketimi, seramonik davranış biçiminin iktisadi anlamda bir uç noktasıdır.

Tüketime konu olan mal veya hizmetlerin reel fiyatlarının yanı sıra bir de gösteriş fiyatları vardır. Gösteriş fiyatı, tüketicilerin bir mala piyasa fiyatının ötesinde ödemek istedikleri fiyattır. Çünkü tüketici, bir malı kullanarak ulaştığı tatminden fayda temin ederken, yüksek bir fiyat ödemenin sağladığı tatminden de ayrı bir fayda elde etmektedir. Bu bakımdan yüksek gelir düzeyindeki insanlar, servetlerini göstermek ve daha büyük sosyal statü elde etmek için bir hayli gösterişe yönelik mal ve hizmet tüketirler (Bagwell ve Bernheim, 1996).

Genel kanaat, gösteriş mallarının temel karakteristiğinin kaliteyi içerdiği yönündedir. Bu tür malların tüketimini herkes arzu eder, mallar sürekli takip edilir, gözlenir. Gösteriş tüketimi servetin bir göstergesi olduğu için gözlenen mallara yöneliktir. Gösteriş tüketimine konu olan mallar genellikle tek bir firmanın ürettiği markalı mallardır. Firmalar bu markalı malı üreterek tüketicilerin sosyal ilişkilerini kolaylaştırırlar (Bagwell ve Bernheim, 1996). Dolayısıyla tüketici, bu marka malı yüksek fiyatla satın alarak kendisini takip ettiği üst sınıfın içerisinde görür.

Bendwagon etkisi ile, bir tüketici; fiyattaki değişmelere karşı, diğer tüketicilerin göstereceği tepkiye göre iki farklı tepki göstermektedir: Birincisi, tüketici bir mala olan talebini artırmıştır ki bunun sebebi, diğer tüketicilerin o mala taleplerini artırmalarıdır. Bu, insanların "üstte olanların, beğenilenlerin" sınıfına girmek amacıyla sergiledikleri bir davranıştır. İkincisi ise, tüketicinin bir mala olan talebini azaltmasıdır ki bu diğer tüketicilerin o mala olan taleplerini azaltmalarının sonucudur. Veblen etkisi ile, fiyatı yüksek olan malın

daha çok talep edilmesi gibi bir davranış sergilenirken, Bendwagon etkisinde, fiyatı düşük olan malın daha az talep edilmesi gibi tersi bir davranış sergilenir. Bu durumda eğer sadece malın fonksiyonel özelliklerine dayalı bir talep varsa, Bendwagon etkisiyle talep daha elastik olacaktır (Leibenstein, 1950).

Snob etkisiyle, bir tüketicinin mal talebinin diğerlerinin aynı malı tüketmelerinden dolayı veya diğerlerinin o mala ait tüketimlerini artırmalarından dolayı, azalması ölçüsü ifade edilmektedir. Bu, insanların seçkin, özel, farklı olma ve kendilerini halktan farklılaştırma arzusundan kaynaklanmaktadır. Veblen etkisiyle malın fiyatıyla alakalı olan gösteriş tüketimi ifade edilmekte iken, Snob etkisinde fiyatın dışında farklı görünmeye yönelik tüketim ifade edilmektedir. Dolayısıyla, Veblen etkisi fiyatın bir fonksiyonu iken, Snob etkisi başkalarının tüketiminin bir fonksiyonudur (Leibenstein, 1950).

1.2.1.4.4 Reklam ve Moda

Mikro iktisadi açıdan reklamlar yalnızca tüketime ve tüketiciye yönelik faaliyetlerdir. Tüketicinin ihtiyaçlarını veya bastırılmış isteklerini harekete geçirip, yönlendirmektedir. Böylece ekonomideki “tüketici egemenliği” önemini kaybetmekte, tüketici psikolojik unsurları iyi kullanan reklamcılar tarafından kolayca yönlendirilmektedir. Temelde tüketiciyi yönlendirme aracı olan reklam, mesaj aktarırken iletişimin; imaj oluştururken felsefenin; etkilerken psikolojinin; inandırırken de ahlakın ilgi alanına girer (Topçuoğlu, 1996:181). Tüketicinin harekete geçirilmesi ve yönlendirilmesinde reklamcının başvurduğu psikolojik bir süreç vardır. Bu süreç çoğunlukla ilgi, dikkat, tekrar, coşku, inanç, karar, motivasyon, çağrışım, anımsatma vb. içermektedir. Tüketicinin satın alma kararını etkileyen faktörler üzerinde çalışan reklamcı, mesajını kurgularken rasyonel olmayı meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle reklam aynı zamanda bir köleleştirme aracıdır (İnceoğlu, 1988:99-112).

Reklam ve tüketime olan etkisi üzerine yapılan araştırmalarda olumlu sonuçlar ortaya konulmuştur. Yapılan bir çalışmada fiyat ve reklamın satışları nasıl etkilediği, bir gıda ürünü aylık periyotlarla takip edilerek ele alınmıştır. Bu ve benzeri çalışmalardan çıkan sonuç, reklamın satışlar üzerinde etkisinin kesin olduğu, reklamın satışlara olan oranının ise daha yüksek satış miktarları ve fiyatlarda azaldığı tespit edilmiştir. Daha önemli bir çalışmada, bir tüketim modeline reklam harcamaları dahil edilerek hayli anlamlı pozitif bir katsayı bulunmuştur. Netice olarak reklam, tüketim davranışını çeşitli şekillerde ve farklı düzeylerde etkilemektedir (Ferber, 1973).

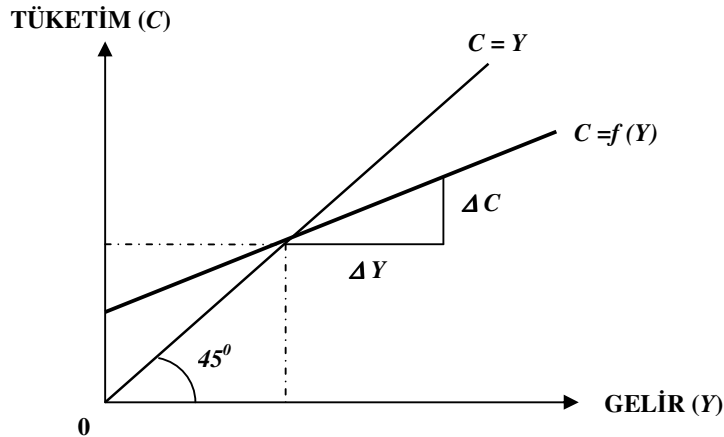
Tüketim üzerinde etkili olan önemli bir faktör de 'moda'dır. Moda, günümüz toplumunun modernlik adına vazgeçemediği, başlı başına sosyal bir değişken haline gelmiştir. İhtiyaç ötesi harcama davranışını körüklediği gibi, bir kültür değişikliğine sebep olacak kadar da güce sahiptir. Kitle tüketimiyle de desteklenerek, hem toplumsal hem de ferdi alanda etkisini göstermektedir (Eröz, 1977:246).

1.3 GELİR HARCAMA DAVRANIŞLARINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK MODELLER

Tüketici davranışları çerçevesinde tüketimle ona etki eden faktörlerin ilişki boyutu ve yönü yukarıda ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmıştır. Boyutu ve yönü ifade edilen bu etkileşimin derecesi ya da etki ölçüsü ise genellikle matematiksel ifadelerle açıklanmaya çalışılır. Fonksiyonel olarak ortaya çıkan bu matematiksel gelir harcama ilişkisi tüketim fonksiyonlarıyla ifade edilir.

Tüketim fonksiyonu; tüketim harcamalarıyla bu harcamalara etki eden çeşitli faktörler arasındaki ilişkinin derecesini ve yönünü birlikte ifade edebilen matematiksel modellerdir. Basitçe, farklı gelir düzeylerinde tüketim malları için yapılan harcama miktarlarını gösteren bir şedül olarak da ifade edilebilir. Geometrik ve cebirsel olarak ifade edilebilen bu fonksiyon; Keynes'in *tüketim eğilimi* için yaptığı tanımın mantıki sonucu olarak, bağımsız değişkende (gelir vb faktörler) meydana gelen değişmelere karşılık, bağımlı değişkenin (tüketim harcamaları) değişimini gösterir.

Cebirsel olarak $C = f(Y)$ şeklinde gösterilen tüketim fonksiyonu, geometrik olarak da dikey eksende tüketimin yatay eksen de gelirin yer aldığı bir grafikte aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Şekil 2: Tüketim Fonksiyonu

Basit doğrusal ve eğimi 1'den küçük olan böyle bir tüketim fonksiyonunda, gelir arttıkça tüketim düzeyi de artmaktadır. Bu tüketim fonksiyonunun özel bir tüketim fonksiyonu olduğunu söylemek de gerekir. Çünkü doğrusal olan bu fonksiyonda eğim sabittir yani gelir ve tüketim ilişkisi sabit bir değere sahiptir. Daha gerçekçi bir tüketim fonksiyonu $C = b_0 + b_1Y$ şeklinde bir fonksiyondur. Böyle bir fonksiyonda açıklanabilir dört özellik vardır:

- 1- Tüketim harcamaları cari gelirin kısa dönemde değişmeye istikrarlı bir fonksiyonudur.
- 2- Eğimi gösteren marjinal tüketim eğilimi pozitif ama 1'den küçüktür. Marjinal tüketim eğilimi matematiksel olarak şöyle ifade edilebilir:

$$MPC = b_1 = (dc / dY) = \Delta C / \Delta Y \quad (1-21)$$

- 3- Ortalama tüketim eğilimi b_0 gibi bir otonom tüketimin varlığından dolayı marjinal tüketim eğiliminden büyüktür, çünkü teorik olarak $b_0 > 0$ ve $b_1 < 1$ 'dir.
- 4- Otonom tüketim (b_0) gelirden bağımsız tüketimi temsil eder. İnsanların geliri olmadığında bile yaşamlarını sürdürebilmek için yapmak zorunda oldukları tüketimi gösterir. Tüketimin gelire bağlı kısmı da uyarılmış tüketimdir.

1.3.1 Harcama Modelleri

Tüketim fonksiyonlarıyla temsil edilen harcama modelleri, diğer regresyon modelleri gibi doğrusal modeller ve doğrusal olmayan modeller şeklinde sınıflandırılabilir.

Doğrusal tüketim modelleri, basit Keynesyen biçimde olduğu gibi:

$$C = b_0 + b_1Y + u \quad b_0 > 0, 0 < b_1 < 1 \quad (1-22)$$

şeklindedir. Bu modelde, gelirin alacağı değere göre tüketim hesaplandığı zaman Şekil 2'deki gibi doğru şeklinde bir fonksiyon grafiği ortaya çıkar. Bu modelde tüketim sadece gelire bağlı olarak ifade edilmiştir. Yani tek değişkenli bir modeldir. Ayrıca bu modelde b_0 parametresi, $Y_t=0$ için C_t 'nin değerini verir. b_1 parametresi ise, Y_t 'de meydana gelecek bir birimlik değişimin C_t 'de ne kadarlık bir değişmeye yol açtığını gösterir. Bu değişme, gelir ve tüketim arasındaki doğrusal ilişkiden dolayı artış şeklinde beklenir. Bu, iktisatta *marjinal tüketim eğilimi* olarak bilinir ve modelde b_1 ile gösterilir. Matematiksel olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilir;

$$b_1 = \frac{dC}{dY} \quad (1-23)$$

Eşitlik 1-22'deki gibi bir doğrusal modelde b_0 ve b_1 katsayılarının pozitif değerde olması gerekmektedir. b_0 katsayısının pozitif olması, gelir seviyesinin sıfır olduğu noktada bile bir miktar tüketimin olabileceğini göstermektedir. Çünkü iktisadi mantık gereği, tüketiciler hiç gelirleri olmasa dahi, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için bir miktar tüketimde bulunurlar. b_1 katsayısı ise, modelde marjinal tüketim eğilimini göstermektedir. Teoriye göre marjinal tüketim eğilimi sıfır ile bir arasında pozitif bir değer alır. b_1 katsayısının bu şekilde çıkması gelir arttıkça tüketimin de artacağı, ancak tüketimdeki artışın gelirdeki artış kadar olmadığı ve giderek azalan oranlarda olması gerektiği anlamına gelmektedir ki bu durum mutlak gelir hipotezini destekler. Marjinal tüketim eğilimine ait rakamların mikro modellerde makro modellere göre daha büyük olması gerekir. Çünkü, özellikle zorunlu ihtiyaçlarını tam manasıyla karşılayamamış olan az gelişmiş ülke insanların kişisel tüketim harcamalarında marjinal tüketim eğilimlerinin daha büyük olması beklenir. Yapılan çalışmalar neticesinde hipotezin daha çok kısa dönemli statik analizler için uygun olduğunu ortaya koymuştur. Hatta yapılan statik analizlerde, mutlak gelir hipotezinde ortaya konulan gelir-tüketim ilişkisi, genellikle çoklu korelasyon katsayısı (R^2) 0.95'in üstünde çıkmıştır (Ferber, 1973).

İktisadi ilişkileri açıklayan değişkenlere ait verilerin aritmetik bir dağılım gösterdiği durumlarda, böyle bir model uygulanması gereken en uygun modeldir. Ayrıca basitliği ile de birçok çalışmada tercih edildiği gibi, yapılan kısa dönemli iktisadi analizlerde de büyük kolaylık sağlamaktadır.

Gelirle birlikte tüketimi belirleyen diğer faktörlerin alınmasıyla çok değişkenli bir doğrusal model de oluşturulabilir. Mesela, gelirin haricinde servet, gelir dağılımı gibi faktörler de modele eklenirse:

$$C = b_0 + b_1Y + b_2A + b_3G + u \quad (1-24)$$

şeklinde bir tüketim fonksiyonu elde edilir. Bu modelde de b_0 ; gelir, servet ve gelir dağılımı sıfır olduğunda tüketimin alacağı değeri belirler. b_1 , b_2 , ve b_3 parametreleri ise kısmi regresyon parametreleridir ve ait oldukları bağımsız değişkenlerde meydana gelen bir birimlik bir değişme karşısında tüketimde meydana gelecek değişmeyi gösterirler. Yani, gelire, servete ve gelir dağılımına göre marjinal eğilimlerdir. Cebirsel olarak:

$$b_1 = \frac{dC}{dY}, b_2 = \frac{dC}{dA}, b_3 = \frac{dC}{dG}, \quad (1-25)$$

şeklinde C'nin gelire, servete ve gelir dağılımına göre kısmi türevleri olarak yazılırlar.

Bu şekilde bir regresyon modeli, b_0 ile gösterilen otonom tüketimi içermektedir. Yani gelirin sıfır olması durumunda tüketimin alacağı değeri b_0 belirler. Bu fonksiyonun grafiği tüketim eksenini kesen doğru bir çizgi şeklindedir. Otonom faktör içermeyen bir modelde b_0 yer almaz, bu durumda grafik orijinden başlar. Friedman'ın Sürekli Gelir Hipotezi ile önerdiği model böyle bir modele örnek olarak gösterilebilir (Friedman, 1957:19).

$$C_p = kY_p + u \quad 0 < k \leq 1 \quad (1-26)$$

Bu denklemde; Y_p sürekli geliri, C_p de sürekli tüketimi göstermektedir. k ise katsayı olup bu denklemde marjinal tüketim eğilimini temsil etmektedir.

Bu modelde tüketicilerin gözlenen gelirlerinin ve tüketimlerinin sürekli ya da geçici unsurlarını tespit etmek oldukça zordur. Bu zorluğu aşmak için Friedman, tüketicileri gözlenen gelirleri itibariyle gruplara ayırmış ve bir gruba düşen ortalama gözlenen tüketimi o grubun sürekli tüketimi olarak almıştır. Her grup için böyle sürekli tüketim değerleri hesaplandığında sürekli tüketim için bir seri elde edilmiş olur (Friedman, 1957:144).

Modelde yer alan sürekli gelir ise, aşağıda sıralanan nedenlerden dolayı gözlenen gelirle aynı kabul edilmiştir (Edgmond, 1979:111):

- Sürekli gelir, ancak gözlenen gelire ait zaman serilerinden elde edilebilir,
- Gözlenen gelir içerisinde arızı gelirin sıfır olduğu kabul edilmektedir,
- Yatay kesit verilerinde sürekli gelir ile geçici geliri birbirinden ayırmak zordur.
- En önemlisi geçici gelirle geçici tüketim arasında ilişki olmadığı varsayılır. Yani tüketim geçici gelirden etkilenmediği için, gelir-tüketim ilişkisinde geçici gelir tüketim fonksiyonu değişkenleri arasında yer almaz.

Sürekli gelir hipotezini izaha çalışan Friedman modelinde, katsayı pozitif değere sahip olmalıdır. Çünkü bu katsayı marjinal tüketim eğilimini temsil etmektedir. Pozitif değerler taşıması sürekli gelirdeki artışın sürekli tüketimi artıracak görüşünü desteklemektedir.

Ayrıca Friend de sürekli gelir yerine normal gelir fikrini öne sürmüştür. Normal gelir; zaman serilerinde gözlenen gelirlerin ortalaması iken, yatay kesit verilerinde de sosyoekonomik değişkenlerle fonksiyonel ilişkisi olan gözlenen gelirdir (Ferber, 1973).

Friedman, model üzerinde yapmış olduğu ampirik çalışmalarda sürekli gelirin ve cari gelirin yanı sıra, geçmişteki gelirleri de dikkate alarak, her ikisinin ağırlıklı ortalamasını kullanmıştır (Friedman, 1957:33).

Michael R.Darby de sürekli geliri geliştirdiği bir eşitlik yardımıyla eş zamanlı olarak tahmin etmiştir. Bu yardımcı eşitlikte yine çıkış noktası cari gelirdir. Bu eşitlik aşağıdaki gibidir:

$$Y_{pt} = bY_t + (1-b)(1+g)Y_{pt-1} \quad (1-27)$$

Bu eşitlikteki b cari gelirin (Y_t) ağırlığını gösterir ve aynı zamanda sürekli gelirin belirleyicisidir. g , gelirdeki büyüme oranının trendidir. Bu modelde b , regresyon denkleminin artan varyansını minimize edecek şekilde yerleştirilmiştir. Çünkü regresyon modelinde artan varyans olması, b katsayısının yukarı doğru bir eğim kazanmasına neden olmaktadır (Darby, 1975).

Doğrusal olmayan tüketim modelleri ise; gelirle tüketim arasındaki ilişkiyi parabolik veya logaritmik biçimlerde ortaya koymaktadırlar.

-Parabolik Model: İkinci dereceden parabolik bir tüketim modelinin genel ifadesi,

$$C = b_0 + b_1Y + b_2Y^2 \quad b_0, b_1 > 0 \quad b_2 < 0 \quad (1-28)$$

şeklindedir. Bu model, değişkenlerde doğrusal olmamasına rağmen, parametrelerde doğrusaldır ve $b_2 > 0$ olduğunda minimum, $b_2 < 0$ olduğunda da maksimum değere sahip olur. Teorik olarak marjinal tüketim eğiliminin gelirdeki artış karşısında azalması beklenmektedir. Onun için bu modelde b_2 katsayısının negatif değer alması beklenir. Katsayının pozitif çıkması tüketimin gelirle aynı oranda artacağı anlamına geleceği için teorik olarak anlamsızdır.

Parabolik modeller genellikle tüketim fonksiyonu çalışmalarında kullanılmaktadır. Ancak yapılan çalışmaların sonuçlarını yorumlarken dikkatli olmak gerekir ve Y 'nin hangi değerler arasında anlamlı olacağı belirlenmelidir. Çünkü gelir arttıkça tüketimin azalan oranlarda artması teorik olarak anlamlıdır, ancak gelirin artması ile belli bir seviyeden sonra tüketimin azalmaya başlaması –ki bu marjinal tüketim eğiliminin negatif değerler alması anlamına gelir- teoriye aykırı ve anlamsızdır. Bu modelde marjinal tüketim eğilimi gelirin azalan bir fonksiyonu şeklindedir. Bu matematiksel olarak şöyle ifade edilebilir;

$$dC/dY = b_1 - 2b_2Y \quad (1-29)$$

Gelir tüketim ilişkisini teorik olarak anlamlı kılan Y 'nin maksimum değeri de bu eşitliğe göre hesaplanır. $Y > -b_1 / 2 b_2$ değerleri için marjinal tüketim eğilimi negatif değerler almaktadır. Parabolik model $-b_1/2b_2$ değeri dikkate alınarak değerlendirilebilir. Bu değer, tüketicilerin gelirlerinin büyük çoğunluğuna ait gelirlerden (bir anlamda ortalama gelirden) daha büyük ise parabolik model başarılı sayılabilir.

Bu modelde ortalama tüketim eğilimi $APC = C/Y = b_0/Y + b_1 + b_2Y$ 'dir. Marjinal ve ortalama tüketim eğilimleri arasındaki fark ise; $AVC-MPC = b_0/Y + b_1 + b_2 - b_1 - 2 b_2Y = b_0/Y - b_2Y$ olur ve eğer $b_0 > 0$ ve $b_2 < 0$ ise $AVC-MPC > 0$ 'dır.

-Tam Logaritmik Model:

$$C_i = b_0 Y_i^{b_1} e^{u_i} \quad (1-30)$$

şeklinde yazılan bir üstel regresyon modeli, her iki tarafın doğal logaritması alınarak doğrusal logaritmik bir model haline dönüştürülebilir (Kutlar, 1998:51):

$$\ln C_i = \ln b_0 + b_1 \ln Y_i + u_i \quad (1-31)$$

Bu modelde b_1 , C 'nin Y 'ye göre elastikiyetini gösterir. Aynı zamanda C 'deki değişimin Y 'deki değişmeye oranını, yani marjinal tüketim eğilimini verir. Aynı model $\ln b_0 = a$ şeklinde yazılıp daha sonra $\hat{b}_0$ 'ı bulmak için $\hat{b}_0 = \text{antiln}(\tilde{a})$ çözümlemesi yapılarak parametre elde edilir. $\ln C$ ile $\ln Y$ arasındaki doğrusal regresyonda $\ln Y$ 'nin katsayısı b_1 'in tüketicinin gelir elastikiyetine eşit olduğu şöyle gösterilebilir:

$$\ln C = b_1 \ln Y + b_0 \text{ dan } \frac{d \ln C}{d \ln Y} = b_1 \text{ dir.} \quad (1-32)$$

Buradan;

$$b_1 = \frac{Y}{C} \cdot \frac{dC}{dY} \quad (1-33)$$

bulunur ki bu tüketicinin gelir elastikiyetidir. Gelir elastikiyeti ile ortalama tüketim eğilimi çarpılınca marjinal tüketim eğilimi bulunur.

$$MPC = \frac{C}{Y} \cdot \frac{dC}{dY} \cdot \frac{Y}{C} = \frac{dC}{dY} \quad (1-34)$$

-Yarı Logaritmik Model: Herhangi bir iktisadi olayı açıklayan değişkenlerden birisi aritmetik diğeri geometrik bir dağılım sergiliyorsa yarı logaritmik modeller kullanılır. Başka bir ifadeyle, bir değişkendeki nisbi değişimler karşısında diğeri değişkende mutlak değişimler oluyorsa ve değişkenler arasında karşılaştırma yapılarak bağlantı kurulmak isteniyorsa yarı logaritmik modeller daha uygundur. Yarı logaritmik bir tüketim fonksiyonu:

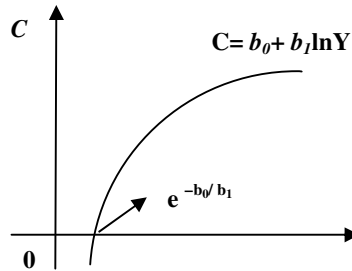
$$C = b_0 + b_1 \ln Y \quad b_0 > 0 \text{ veya } b_0 < 0, b_1 > 0 \quad (1-35)$$

şeklinde yazılabilir.

Yarı logaritmik modelde marjinal tüketim eğiliminin '1' olduğu durumda, gelir düzeyi b_1 katsayısının değerine eşittir. Yani $b_1/Y = 1$ iken $b_1=Y$ olur. Aynı şekilde gelir düzeyi b_1 değerinden küçük olan hanehalkları için marjinal tüketim eğilimi 1'den büyük olur. Yani, $Y < b_1$ ise $b_1/Y > 1$ olacaktır.

Bu modele göre, tüketim kavramının açıklanmasında gelir mutlak manada arttığı zaman tüketimde nisbi artış olmaktadır. Yani gelirdeki artışa karşılık tüketim giderek azalan oranlarda artmaktadır. Tüketim geometrik, gelir ise aritmetik seri değerlerine sahip olduğu için, gelirdeki aritmetik değişimler, tüketimde geometrik değişimlere yol açmaktadır. Bu durumda marjinal tüketim eğilimi gelirin azalan bir fonksiyonu ($dC/dY = b_1/Y$) olma özelliğine sahiptir. Burada, eğer tüketim mutlak artışlar, gelir de nisbi artışlar göstermiş olsaydı model $\ln C = b_0 + b_1 Y$ şeklinde yazılabilirdi. Ancak bu varsayıma göre gelir tüketim ilişkisi için, Eşitlik (1-35) daha uygundur.

Mutlak gelir hipotezi için önerilen yarı logaritmik modellerde genellikle $b_0 < 0$ ve $0 < b_1 < 1$ bulunur. Teoride marjinal tüketim eğiliminin gelirin azalan bir fonksiyonu olması, fakat negatif olmaması b_1 katsayısını anlamlı kılmaktadır. $b_0 < 0$ olması halinde, modellerin temsil ettiği eğri gelir eksenini pozitif yönde kesmektedir. Yani tüketimin başlayabilmesi için asgari bir gelirin elde edilmiş olması gerekmektedir. Bu gelir seviyesinin altındaki gelir tüketim ilişkisi anlamsızdır. Yarı logaritmik model grafikte aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Şekil 3: Yarı Logaritmik Model

Eğrinin gelir eksenini kestiği noktada gelir, e^{-b_0/b_1} değerindedir. Model tahminlerinin başarılı olduğunun kabul edilebilmesi için tüketici gelirlerinin çoğunun e^{-b_0/b_1} değerinden büyük olması gerekmektedir. Aksi takdirde model anlamlı olmayabilir.

-Duesenberry Tipi Tüketim Modeli: Nisbi gelir hipotezine göre Duesenberry'nin geliştirmiş olduğu model aşağıdaki gibidir:

$$\frac{C_t}{Y_t} = b_0 + b_1 \frac{Y_t}{Y_0} \quad (1-36)$$

Bu modelde C_t : cari dönemin tüketimini, Y_t : cari dönemin gelirini ve Y_0 'da daha önce ulaşılmış en yüksek gelir seviyesini göstermektedir. Bu haliyle zaman serilerinde kullanılan modelin, yatay kesit verilerine uygun hale getirilmesi için, Y_0 yerine ortalama gelir ($\bar{Y}$) yazılır. Bu ortalama gelir, hanehalkının içinde bulunduğu meslek grubunun, gelir grubunun veya bütün hanehalklarının ortalama geliri olabilir. Yapılacak çalışmanın amacına göre, hangi grubun ortalama gelirinin kullanılacağına karar verilir. Mesela, eğitim seviyesinin tüketim harcamaları üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılıyorsa, gruplandırılmış eğitim seviyelerindeki tüketicilerin ortalama geliri o grubun tüketim fonksiyonunda kullanılır. Ancak, yapılan çalışmaların birçoğunda ortalama gelir olarak, seçilen örnek kitlenin tamamının ortalama geliri hesap edilerek kullanılmaktadır.

Böyle bir modelde ortalama tüketim eğiliminin (C_t/Y_t) cari gelirle geçmiş dönemin gelirleri arasındaki oranın bir fonksiyonu olarak gösterilmesi, uzun dönemde bu oranın sabit olacağını ifade etmektedir. Kısa dönemde ise bu oran ekonomideki gelir değişimlerine bağlı olarak değişme gösterecektir. Ancak uzun dönemde az ya da çok artan gelir, Y_t/Y_0 terimini sabitleştirdiğinden C_t/Y_t oranı da sabitleşmektedir. Kısaca tüketim harcamaları birbirinden etkilendiği için, gelirin nisbi dağılımı değişmediği müddetçe, ortalama tüketim eğilimi sabit kalacaktır.

Duesenberry modelinin teorik bekleyişlere uygun olması için b_0 katsayısının pozitif, b_1 katsayısının ise negatif işaretli olması gerekmektedir. Bu model parabolik mutlak gelir modeline benzemektedir. Parabolik modeldeki b_2 katsayısı bu modeldeki b_1 katsayısına karşılık gelmektedir. Parabolik modelde $b_2 > 0$ olduğu durumlarda Duesenberry modelinde $b_1 < 0$ olması istatistiksel kriterlere göre şöyle açıklanabilir: Parabolik modelin $b_2 > 0$ olan modellerinde b_0 ve b_2 katsayılarının standart hataları çok yüksek olduğundan bu katsayılar

anlamsızdır. b_0 katsayısının bertaraf edilmesi, b_2 'nin hem anlamlılığını artırmakta hem de ona negatif değer kazandırmaktadır.

Yukarıda (1-36) nolu eşitlikte verilen fonksiyonel formu, Modigliani:

$$\frac{C_t}{Y_t} = b_0 + b_1 \frac{Y_t - Y^{Max}}{Y_t} \quad (1-37)$$

şeklinde düzenlemiştir.

Davis ise, Duesenberry'nin modelini aşağıdaki gibi iki değişik formda düzenleyerek test etmiştir (Kılıçbay, 1975:417).

$$\frac{C_t}{Y_t} = b_0 + b_1 \frac{Y_t - C^{Max}}{Y_t} \quad \text{ve} \quad (1-38)$$

$$\frac{C_t}{Y_t} = b_0 + b_1 \frac{Y_t}{C^{Max}} \quad (1-39)$$

-Modigliani-Brumberg Modeli: Yaşam boyu gelir hipoteziyle önerilen kısa dönemli bir tüketim fonksiyonu (Dornbusch ve Fischer, 1994:299):

$$C = b_0 WR + b_1 YL \quad (1-40)$$

Burada WR , reel servet, b_0 servete göre marjinal tüketim eğilimi, YL , emek geliri, ve b_1 de gelire göre marjinal tüketim eğilimini göstermektedir.

Yaşam boyu gelir hipotezine uygun olarak zaman serileri için önerilmiş bir model de aşağıdaki gibidir (Froyen, 1986:373):

$$C_t = 1/T \cdot Y_t + (N-1)Y_e + At \quad (1-41)$$

Burada; C_t : cari dönemin tüketimini, T : ortalama ömrü, Y_t : cari dönemin emek gelirini, $N-1$: planlanan çalışma yılı (işe başlangıç yılından itibaren emekliliğe kadar süren yıl sayısı), Y_e : kişinin çalışmayı planladığı yıl boyunca elde edeceği ortalama emek geliri, A_t : cari servetin değerini göstermektedir¹.

Yatay kesit verileriyle oluşturulabilecek bir yaşam boyu gelir modeli ise aşağıdaki gibidir (Balcılar, 1990:186):

¹ Uzun dönemli bir çalışmada elde edilmiş yaşam boyu gelir hipotezi için, “**Tüketim Fonksiyonu İle İlgili Dört Hipotezin Türkiye Verileri Üzerinde Test Edilmesi**” (Sinan Temurlenk, Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F.Dergisi, 1992, Cilt.9,Sayı:1-2, s.189-206) adlı çalışmaya bakılabilir.

$$C_j = b_0 (A_j) + b_1 Y_j + b_2 Y_j^* + u_j \quad (1-42)$$

Burada; A_j ; j sınıfındaki hanehalkının birikimlerinin (asset) toplamıdır, Y_j ; emek geliri, Y_j^* ; j sınıfındaki hanehalkının yaşam sürecindeki elde edeceği gelirlerin şimdiki değeridir. Y_j^* 'ın elde edilmesi probleminden dolayı bu terim Y_j olarak kullanılmıştır. Ayrıca assetlerin bir önceki döneme ait verilerini elde etmek zor olduğu için cari dönemin assetleriyle gecikmesiz bir model aşağıdaki gibi yeniden düzenlenmiştir:

$$C_j = b_0 A_j + b_1 Y_j + u_j \quad (1-43)$$

Yukarıdaki eşitlikte verilen yaşam boyu gelir hipotezine uygun model; yatay kesit verilerinden elde edilen hanehalkının servetiyle birlikte cari gelirlerini tüketimle ilişkilendirmiştir. Böyle bir model, hanehalklarının sahip oldukları toplam servetleri sahip oldukları servetin çeşitlerine göre de yazarak ayrı ayrı tahmin edilebilir. Mesela; modelde A_j yerine L_j yazılabilir ki bu hanehalkının sahip olduğu likit değerlerdir. Veya A_{pj} de yazılabilir ki bu da hanehalkının emlaklarının piyasa fiyatlarıyla hesaplanmış parasal değeridir. Yaşam boyu gelir hipotezi için (1-43) nolu eşitlikte verilen modeldeki parametrelerin işaretleri pozitif olmalıdır. Çünkü servet ve gelirin tüketimle ilişkisi doğrusaldır. Servet ve gelir arttıkça tüketim de artmaktadır. Ancak bu artışlar bire bir oranında değil giderek azalan oranlarda olmaktadır. Gelirin marjinal tüketim eğilimini gösteren b_1 katsayısının negatif olması, modelde b_0 katsayısının bertaraf edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu modellerin dışında gecikmeli, otoregresif ve ikisinin karışımı olan tüketim modelleri de vardır. Gecikmeli modeller; bir dönem gecikmeli ve dağıtılmış gecikmeli olarak düzenlenebilirler. Bunlar modelde kullanılan değişkenlerin önceki dönem ya da dönemlere ait değerlerini ayrı değişkenler olarak modele katarlar (Tarı, 1989:45-50)¹. (Bu modeller genellikle zaman serileriyle yapılan ampirik analizler için uygundur.

Gelirin bir dönem gecikmeli olduğu bir model:

$$C_t = b_0 + b_1 Y_t + b_2 Y_{t-1} \quad (1-44)$$

şeklinde düzenlenirken, cari tüketim bir dönem önceki gelirle de ilişkilendirilmiştir.

Dağıtılmış gecikmeli model de:

$$C_t = b_0 + b_1 Y_t + b_2 Y_{t-1} + b_3 Y_{t-2} + \dots + b_n Y_{t-n} \quad (1-45)$$

¹ Bu modellere ait örnek çalışmalar için de bu kaynağın aynı sayfalarına bakılabilir.

biçiminde olabilir. Böyle bir modelde cari tüketim, cari gelirle birlikte geçmiş dönemlerdeki gelire bağlı olarak da değişmektedir. Bu modellere dağıtılmış gecikmeli modeller denilmesinin sebebi, açıklayıcı değişkenin (gelirin) bağımlı değişken (tüketim) üzerindeki etkisinin, Y'nin belli sayıdaki geçmiş değerleri arasında dağıtılmış olmasıdır (Koutsoyiannis, 1989:296).

Otoregresif bir tüketim modeli ise; bağımlı değişkenin önceki dönemlere ait değerlerinin bağımsız değişkenler olarak modele katılmasıdır.

$$C_t = b_0 + b_1 C_{t-1} + b_2 C_{t-2} + b_3 C_{t-3} + \dots + b_n C_{t-n} \quad (1-46)$$

şeklinde düzenlenen modelde, cari tüketimin 1, 2, 3, ve n dönem önceki tüketim seviyelerinden etkilendiği ifade edilmektedir.

Bir de gecikmeli ve otoregresif modellerin karışımından ibaret modeller vardır ki, bu tür modellerde cari tüketimin önceki dönemlere ait gelir ve tüketim düzeylerinden etkilendiği ifade edilmektedir. Böyle bir modeli aşağıdaki gibi göstermek mümkündür:

$$C_t = \alpha_0 + b_1 C_{t-1} + b_2 C_{t-2} + \dots + b_m C_{t-m} + c_1 Y_t + c_2 Y_{t-1} + \dots + c_n Y_{t-n} \quad (1-47)$$

Ayrıca trend faktörünü modele katarak tüketimde artış veya azalış trendinin var olup olmadığını araştıran tüketim fonksiyonları da vardır. Bu tür çalışmalarda kullanılan model şöyledir (Kılıçbay, 1975:414):

$$C_t = b_0 + b_1 Y_t + b_2 (t-t_0) + u_t \quad (1-48)$$

Bu modelde, t: cari dönem, t₀: t zamanından önce başlangıç olarak alınan bir tarihtir. Burada (t-t₀) iki tarih arasındaki “zaman farkı” etkileyici bir faktör olarak modele girmektedir.

Yukarıda sıralanan modellere ilave olarak özel amaçlar doğrultusunda gölge değişkenli (yapay değişkenli) modeller de kurulabilir. Mesela, gelir-tüketim etkileşiminde önemli bir değişken olan hanehalkı büyüklüğü (HHB) ile ilgili iki özel model aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Naji, 1990:57).

$$C_j = b_0 + b_1 HHB_j + u_j \quad (1-49)$$

$$C_j = b_0 + b_1 HHB_j + b_2 Y_j + u_j \quad (1-50)$$

Benzer şekilde, tüketici beklentileri de tüketim kararları alma konusunda önemli bir faktördür. Beklentiler, rakamsal değeri olmayan (hesaplanamayan) kavramlar olduğu için bir beklenti indeksi ile modele katılırlar. Her bir hanehalkının gelecekteki ekonomik şartlar

hakkında iyimser veya kötümser beklenti indeksi (EX_j , j sınıfındaki beklenti indeksinin değeri) ile aşağıdaki gibi bir tüketim fonksiyonu oluşturulabilir:

$$C_j = b_0 + b_1 EX_j + u_j \quad (1-51)$$

$$C_j = b_0 + b_1 EX_j + b_2 Y_j + u_j \quad (1-52)$$

Bu model yaklaşımlarından hareketle farklı gölde değişkenli doğrusal modeller oluşturularak tüketici birimlerin harcamalarına etki eden bireysel durumların derecesi ve yönü belirlenebilir. Örneğin öğrenciler için örnek bir fonksiyon aşağıdaki gibi yazılabilir;

$$C = \alpha + \beta_1 Y + \beta_2 S + \beta_3 AG \quad (1-53)$$

Burada doğrusal modele ilave edilmiş olan,

S : Öğrencilerin cinsiyetini göstermekte ve erkeklerde 1, kızlarda 0 değerini temsil ettiği varsayılmaktadır,

AG : Öğrencilerin yaşlarını temsil etmekte ve 20 yaşın üstündekilerde 1, altındakilerde ise 0 değerinde olduğu varsayılmaktadır.

Ayrıca her bir cinsiyetin marjinal tüketim eğilimi birbirinden farklı olabileceği düşünüldüğünde cinsiyet faktörüne göre aşağıdaki gibi bir gölge değişkenli fonksiyon da kurulabilir.

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 D + b_3 Z + u \quad (1-54)$$

Fonksiyonda D ; $D = 0$ kız öğrenciler için, $D = 1$ erkek öğrenciler için olmak üzere cinsiyet gölge değişkenidir. Z ; $Z = D \cdot Y$ erkek ve kız öğrencilerin marjinal tüketim eğilimleri arasındaki farkı temsil eden gölge değişkendir.

Bu modelden hareketle; erkek ve kız öğrenciler için iki ayrı tüketim fonksiyonu elde etmek mümkündür;

Kız öğrenciler için tüketim fonksiyonu,

$$E(C/D=0) = b_0 + b_1 Y + b_2 (0) + b_3 (Y \cdot 0) + u$$

$$C = b_0 + b_1 Y + u \quad (1-55)$$

olur.

Erkek öğrenciler için tüketim fonksiyonu ise;

$$E(C/D=1) = b_0 + b_1 Y + b_2 (1) + b_3 (Y.1) + u$$

$$C = (b_0 + b_2) + (b_1 + b_3) Y + u \quad (1-56)$$

olur. b_2 katsayısı erkek ve kız öğrencilerin tüketim fonksiyonlarının sabit terimlerinin farkını, b_3 ise erkek ve kız öğrencilerin marjinal tüketim eğilimi farkını vermektedir. b_2 ve b_3 istatistiksel testlere göre anlamlı bulunursa kız ve erkek öğrencilerin tüketim başlama noktalarının ve marjinal tüketim eğilimlerinin farklı olduğuna karar verilir. Yani her iki gruba ait tüketim fonksiyonları ayrıdır.

Bütün bu modelleri verdikten sonra şunu söylemek gerekir ki, bu modeller arasında zaman serilerine uygun olanlar olduğu gibi, kısa dönemli yatay kesit verileriyle veya *Hanehalkı Gelir-Tüketim Anketleri* verileriyle kullanılabilecek modeller vardır¹. Bu modeller araştırmanın amacına ve kapsamına göre seçilmelidir. Ayrıca, verilerin modellere uyumlu hale getirilmesi veya modellerin verilere göre kullanılabilir olması için teoriye ve teknik prensiplere uygun birtakım spesifikasyonlar yapılabilir.

Bu çalışmanın kapsam ve amacına uygun olarak kullanılacak modeller aşağıda sıralanmıştır. Bu modeller, yatay kesit verilerine elverişliliği daha önceden test edilmiş modellerdir. Ayrıca, *Tüketici Gelir-Tüketim Harcamaları Anketi*'nden elde edilen veriler bu modellerdeki değişkenlere uygun verilerdir. Diğer modeller; derlenen verilerle değişkenlerin tahmin edilmesi imkansız olduğundan ve daha ziyade uzun dönemli veya makro tüketim fonksiyonları olduğundan dolayı kullanılmamıştır. Kullanılacak modeller yardımıyla gelir harcama ilişkisinin derecesi (büyüklüğü) olan esneklikler de hesaplanabilir.

¹ Burada sıralanan modellerle ilgili örnek uygulamalar için bkz, Ahmet Kılıçbay, **a.g.e.**, ss. 412-419.

Fonksiyon

- 1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$
- 2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$
- 3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$
- 4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$
- 5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$
- 6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$
- 7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$
- 8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$
- 9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$
- 10 - $C = kY + u$
- 11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$
- 12 - $C = b_n + b_1 Y + b_2 Y^2$
- 13 - $C = \alpha + \beta_1 Y + \beta_2 S + \beta_3 AG$
- 14 - $C_t = b_0 + b_1 Y_t + b_2 Y_{t-1}$
- 15 - $C_t = b_0 + b_1 Y_t + b_2 Y_{t-1} + b_3 Y_{t-2} + \dots + b_n Y_{n-1}$
- 16 - $C_t = b_0 + b_1 C_{t-1} + b_2 C_{t-2} + b_3 C_{t-3} + \dots + b_n C_{n-1}$
- 17 - $C_t = \alpha_0 + b_1 C_{t-1} + b_2 C_{t-2} + c_1 Y_t + c_2 Y_{t-1} + c_3 Y_3$

Adı

- Doğrusal Fonksiyon
Yarı Logaritmik Fonksiyon
Yarı Logaritmik Fonksiyon
Çift Logaritmik Fonksiyon
Ters Fonksiyon
Log-ters Fonksiyon
Working Leser Fonksiyonu
Orana Doğrusal Fonksiyon
Orana Ters Fonksiyon
Sürelî Gelir Fonksiyonu
Nispi Gelir Fonksiyonu
Parabolik Fonksiyon
Yaş ve cinsiyet gölge değişkenli Model
Bir Dönem Gecikmeli Fonksiyon
Çok dönemli gecikmeli Model
Otoregresif Model
Gecikmeli ve otoregresif Model

Ayrıca gelir-harcama esnekliğini belirleyebilmek için bu modeller arasından aşağıdakiler seçilerek hesaplama yapılabilir.

1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	(Doğrusal Fonksiyon)	$e = b_1 \cdot (Y/C)$
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	(Yarı Logaritmik Fonksiyon)	$e = b_1 \cdot Y$
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	(Yarı Logaritmik Fonksiyon)	$e = b_1 \cdot (1/C)$
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	(Çift Logaritmik Fonksiyon)	$e = b_1$
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	(Ters Fonksiyon)	$e = b_1 \cdot (1/Y \cdot C)$
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	(log-ters fonksiyon)	$e = b_1 \cdot (1/Y)$
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	(Working Leser Fonksiyonu)	$e = 1 + b_1 \cdot (Y/C)$
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	(Orana Doğrusal Fonksiyon)	$e = 1 + b_1 Y \cdot (Y/C)$
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	(Orana Ters Fonksiyon)	$e = b_0 (Y/C)$

1.3.2 Modellerin Tahmini ve Çeşitli Problemler

Bir iktisadi olayı matematiksel olarak ifade ederken; uygun değişkenler seçilmesi, değişkenlerin iktisadi olayla ilişkisinin, yönünün ve mahiyetinin belirlenmesi ve iyi bir matematiksel kalıba oturtulması gibi ön hazırlıklar yeterli değildir. Ayrıca matematiksel ifadenin iyi bir şekilde tahmin edilmesi ve yapılan tahminlerin iktisat teorisine, ekonometrik ve istatistik test değerlerine de uygun olması gerekmektedir.

Uygun bir model ve seçilmiş değişkenlerle tahminde bulunulurken birtakım problemlerle karşılaşmak mümkündür. Bu problemlerin bir kısmı değişkenlere ait verilerin elde edilmesinden kaynaklanırken, bir kısmı da tahmin sonuçlarından kaynaklanır. Bu problemler kurulacak olan modelin sonuçlarının güvenilir olmasında olumsuz sonuçlar

doğurabilir. Bu sonuçlarla iktisadi olaylara ait yapılacak teorik ve uygulamaya yönelik yorumlar da yanlış olacaktır.

1.3.2.1 Değişkenlere Ait Veriler ve Veri Problemleri

Doğru ve güvenilir parametre tahmini ve ekonometrik uygulama için ekonometrik modelin kusursuz olması ve seçilen tahmin yönteminin iyi olması yeterli değildir. Bunların istenilen şekilde olması verilere bağlıdır. Veriler; bir ekonometrik çalışma alanının özelliklerine ve gerçeklerine ait bilgilerdir. Mesela; tüketime ait veriler, tüketicinin bir dönemlik veya zaman içindeki harcama miktarlarına yönelik rakamlardır.

Veriler, çok değişik kaynaklardan elde edilebileceği gibi, elde edilmiş metotları da farklı olabilir. Genel anlamda veri kaynakları, kamu ya da özel kurumların periyodik istatistikleri olabileceği gibi, bireyler de verilere kaynaklık edebilirler. Yapılan çalışmanın amacına göre bu kaynaklardan herhangi birisi veya verilerin güvenilirliği açısından her ikisi mukayeseli olarak kullanılabilir. Veri toplarken görüşme, anket, derleme vb. metotlar kullanılabilir. Ancak bu metotlar doğal olarak birtakım problemleri içermektedir.

Bu çalışmada, tüketim fonksiyonu oluşturmada kullanılacak iktisadi, demografik ve davranışsal faktörlere ait veriler *Üniversite Öğrencileri Gelir-Harcama Davranışları Anketi*'nden elde edilmeye çalışılmıştır. Ankette yüz yüze görüşme tekniği uygulanmış ve anketin yapıldığı döneme (öğrencilerin ortalama olarak gelir elde ettikleri ve harcama yaptıkları içinde bulunulan eğitim öğretim dönemine) ait bilgiler istenmiştir. Son döneme ait verilerin alınmasındaki en önemli faktör, tüketim ve gelire ait en yeni bilgilere ulaşmak ve buna göre bağımlı değişkenin dinamizmini sağlamaktır.

Karşılaşılan en önemli problem fonksiyonda kullanılacak değişkenlere ait verilerin olmamasıdır. Hele bir de bu tür değişkenler ölçülemeyen türden nitel değişkenler ise tüketim fonksiyonu oluşturmak oldukça zor olmaktadır. Bunu aşabilmenin yolu, bu tür değişkenlere ait indeks rakamları oluşturmak ve rakamları değişkene ait değerler olarak fonksiyona eklemektir. Mesela; tüketici beklentileri tüketim kararları alma konusunda önemli bir faktördür. Beklentiler, rakamsal değeri olmayan (hesaplanamayan) kavramlar olduğu için bir beklenti indeksi ile modele katılırlar. İndeksler her bir hanehalkının gelecekteki ekonomik şartlarla ilgili iyimser veya kötümser beklentilerine göre düzenlenebilirler. Gelir ya da tüketim seviyelerinin ileride nasıl olacağı yönündeki bir soruya alınabilecek alternatif cevaplar ve endeks değerleri şöyle düzenlenebilir;

1 = çok azalacak, 2 = azalacak, 3 = değişmeyecek, 4 = artacak, 5 = çok artacak.

Alternatif cevapların sayısı üçe indirilebileceği gibi verilen rakamlar arasında da eşit uzaklıklar olmayacak şekilde değişik rakamlar verilebilir. Bu şekilde kurulacak bir model yukarıda (1-52) ve (1-53) nolu eşitliklerde verilmişti (Juster, 1964:147-150).

Bu tür problemleri aşabilmenin yollarından birisi de daha önce izah edilen gölge değişkenlerin modele eklenmesidir. Bu tür uygulamalar, tüketim fonksiyonunda ölçülemeyen değişkenlerin tüketimle etkileşimine yönelik teorik bilgilerin rakamsal olarak desteklenmesine imkan tanır.

Verilerden kaynaklanan başka bir problem de, fonksiyondaki bazı değişkenlerin makro, bazı değişkenlerin de mikro değere sahip olmalarıdır. Bir değişkene ait mikro değerlerin toplanmasıyla ya da birleştirilmesiyle makro değişken oluşturulabilir ve bununla makro bir model kurulabilir. Bazı değişkenlerin ise sadece makro ekonomik değerleri vardır. Mesela; enflasyon oranı böyle bir değişkendir. Makro verilerden mikro verilere ulaşamadığı için bazen bu verilere modellerde yer verilmez. Çünkü, bir makro ekonomik büyüklük bütün mikro bilgileri içermeyebilmektedir (Kılıçbay, 1975:271-272). Bu nedenlerden dolayı bir fonksiyonda bu iki tür veriyi bir arada kullanmak imkansızdır. Haliyle, eğer makro tüketim fonksiyonu oluşturuluyorsa, tüketim ve gelire ait makro büyüklüklerin yanı sıra, ekonomideki diğer makro ekonomik büyüklüklere de yer verilebilir. Bu büyüklükler; enflasyon oranı, faiz oranları, fiyatlar, geçmiş döneme ait gelir ve tüketim değerleri, vergi oranları, tüketici kredi imkanları gibi daha önce irdelediğimiz tüketime etkisi olan ekonomik faktörlerdir.

Daha özel bazı veri problemlerinden de bahsedilecek olursa; bunlar genelde iktisadi, demografik, sosyolojik ve psikolojik değişkenlere ait verilerin toplanmasına yönelik problemlerdir. Ankete dayalı çalışmalarda göze çarpan genel problem deneklerin sorulara makul ve samimi cevaplar vermemeleridir. Anketlerde her ne kadar birbirini kontrole yönelik sorular olsa da, böyle bir şeye maruz kalma ihtimali oldukça yüksektir. Ancak konunun önemi ve hassasiyeti deneklere anlatılabildiği ve ikna edilebildiği ölçüde bu tür problemler aşılabılır.

Anketlerde sorulan soruların parasal büyüklüklerle alakalı olması, bu büyüklüklerin tam olarak beyan edilmemesi veya tam olarak hatırlanamaması da ayrı bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu duruma tüketim miktarının belirtilmesinde pek fazla rastlanmamakla birlikte, gelir düzeyi, gelirin kaynakları ve servete yönelik sorularda daha çok rastlanmaktadır (Özkazanç, 1983:70-72). Gelirin az veya harcamaların yüksek görünmesi endişesi, bazı harcama türlerini beyan etmede çekingen davranılması, kültür seviyesinin düşük görüneceği

endişesiyle gazete, dergi, kitap okuma alışkanlığının ve bunlara yapılan harcamaların fazla gösterilmesi gibi düşünce ve davranışlar da bu tür çalışmalarda karşılaşılabilecek muhtemel olumsuzluklara örnek verilebilir. Parasal büyüklüklerle alakalı durumun olduğundan farklı gösterilmek istenmesinin temelinde kayıt dışı ekonominin varlığı bulunmaktadır. Bu problemi aşabilmek için, anketlerde gelire yönelik değerler gelir grupları itibariyle istenebilir.

Demografik değişkenlere ait verilerin elde edilmesine yönelik genel ve özel bir problem yoktur. Ancak, bu verilerin çalışmalarda değerlendirilmesi hususunda değişik görüşler vardır. Genelde bu faktörler tasnif değişkeni olarak kullanılmakla birlikte, bir indeks değeri verilmek suretiyle veya gölge değişkenlerle fonksiyona katılmaktadırlar.

Sosyolojik ve psikolojik faktörlere ait veriler, davranışsal ve sübjektif faktörler olması nedeniyle elde edilmesi ve tasnif edilmesi en zor verilerdir. Bu veriler elde edilebilse dahi, kişiden kişiye farklı değerlere sahip olduğu için çok çeşitliliğe sahiptirler. İnsan davranışlarının genel özelliğinden kaynaklanan bu durum, aynı şartlar altında çok farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu tür faktörler, fonksiyonel çalışmalarda gölge değişken kullanılarak tahmin edilebilmektedir. Ayrıca, yoruma yönelik katkıları olduğu için çapraz ilişkilerle de değerlendirilebilir.

Bu problemlerin haricinde rölöve hataları denilen, anketörlerin kusurlarından, anketlerin tespit metodundan ve ilgililerin beyanlarından kaynaklanan problemler de yaşanabilir. Bu tür problemler; ana kitleye ait birimlerin eksik veya fazla tespit edilmesi, tasnifinin iyi yapılmaması ve grupların oranlamasının tam yapılamamasından kaynaklanabilmektedir. Bu ve benzeri hataların giderilebilmesi için anketlerin kontrol edilerek gerekli düzenlemelerin yapılması, eksiklerin giderilmesi ve değişik spesifikasyonların yapılması gerekebilir. Bu düzeltmeler, önceki bilgilerden yararlanılarak yapılabileceği gibi anket içerisinde birbirini tamamlayan sorular yardımıyla da yapılabilir (Türkbal, 1987:19).

1.3.2.2 Modellerin Tahmini ve Tahmin Problemleri

Ekonometrik bir model kurulduktan sonra modelin katsayılarının değerleri tahmin edilir. Bu dar anlamda bir tahmindir. Geniş anlamda modelin tahmin edilmesi ise, katsayıların değerleri ile birlikte gerekli olan test değerlerinin de bulunmasıdır. Modelin tahmini, modelde yer alan değişkenlere ait verilerin ve uygun bir ekonometrik tahmin yönteminin kullanılmasıyla yapılabilmektedir. Regresyon analizinde en çok kullanılan tahmin yöntemi *En Küçük Kareler Yöntemi* (EKK) dir. EKK yöntemi, belli varsayımların sağlanması halinde,

bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ortalama ilişkiyi gerçeğe en yakın şekilde tahmin eden bir yöntemdir (Gujarati, 1995:52-58)¹. Bu çalışmada da tahminler bu yöntemle yapılmıştır.

Yapılan tahminlerin güvenilir olması, modelin ve parametrelerin iktisadi, istatistiki ve ekonometrik olarak anlamlılığına bağlıdır. Bu anlamlılığın ön şartı ise, tahminlerin bazı özelliklere sahip olmasıdır. Bunlar; tahminlerin sapmasızlığı, küçük varyanslı olmaları, hata karelerinin ortalamasının en küçük olması ve tahminlerin yeterli olmalarıdır (Koutsoyiannis, 1989:103-106).

En küçük kareler tahmin yöntemiyle elde edilen tahminlerin bu özelliklere sahip olması, modeldeki hata terimine (u) bağlıdır. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi tüketim ile etkileşim içerisinde olan bütün faktörler fonksiyona katılamamaktadır. Sınırlı sayıda değişkenin alınması tüketimin açıklanması için yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla fonksiyona hata teriminin eklenmesiyle -birbirine zıt dahi olsalar- diğer faktörlerin etkisi de belirtilmiş olur. İnsan davranışları farklı zaman ve zeminlerde farklı olabilmektedir. Bu farklılıkların da hata terimiyle ifade edilmesi gerekmektedir. En önemlisi değişkenlere ait veriler derlenirken birçok hatanın yapılması muhtemeldir. Bu hatalar da tahmin sonuçlarını etkileyebilir. Bu tür hatalar da modeldeki u terimiyle temsil edilmektedir.

Bütün bu belirtilen hususlar dikkate alınarak bir ekonometrik model tahmin edildikten sonra, yapılan bu tahminlerin güvenilir olup olmadıkları test edilir. Yani modelin incelenen iktisadi olayı ne kadar açıklayabildiğinin belirlenmesi gerekir. Çünkü güvenilir olmayan tahmin sonuçlarıyla sağlıklı ve güvenilir teoriler geliştirilemez. Tahmin edilen bir modelin güvenilirliği, iktisadi mantığa uygunluğu, istatistiki ve ekonometrik kriterlere uygunluğu açısından test edilmektedir.

İktisadi değerlendirmede, yapılan tahminlerin parametrelerine ait işaretlerin yönünün ve parametre büyüklüklerinin iktisat teorisine uygunluğu değerlendirilir. Bir tahmin modelinin makro ya da mikro model oluşuna göre, tahmin parametrelerinin makro ve mikro değerlerinin anlamlı olması gerekmektedir. Bu açıdan değerlendirilen parametreler ve modeller teori ile çatışır sonuçlar vermesi halinde, modelin başarısızlığına hükmedilir.

Bir araştırma, ekonometrik modellerin tahmini ile sona ermez. Yapılan tahminlerin ne derece güvenilir olduklarının test edilmesi gerekir. Yani tahmin modellerinin bu modellerde

¹ Ayrıca bahsi geçen varsayımlar için de s. 60-68'e bakınız.

yer alan bağımlı bağımsız değişkenler arasındaki gerçek ilişkiyi ortaya koyması gerekmektedir. Şüphesiz güvenilir ve güçlü tahmin sonuçlarının ışığında sağlıklı iktisadi kararlar alınabilir.

Tahmin modellerinin güvenilirliğini ölçme araçlarından birisi de istatistiki kriterlerdir. Bunlar, tahminlerin güçlülüğü ve yeterliliği hakkında gerekli bilgilerin elde edilmesini sağlayan testlerdir. Geliştirilen bu testler R^2 , F, t, p, ve tahminin standart hatası (s) ile ilgili ölçümlerdir.

2 TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ VE GENEL ÖĞRENCİ PROFİLİ

2.1 TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİMİN KISA TARİHİ

1981 yılında YÖK’ün kurulmasına neden olan üniversite reformundan önce, Türk yükseköğretim sistemi beş tür kurumdan oluşmaktaydı (YÖK, 2007:43):

- Üniversiteler
- Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı akademiler
- Bir kısmı diğer bakanlıklara, çoğu Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı iki yıllık meslek yüksekokulları ile konservatuarlar
- Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı üç yıllık eğitim enstitüleri
- Mektupla öğretim yapan YAYKUR

Yükseköğretimin tüm düzeyleri için etkili ve koordineli bir merkezi planlamanın olmaması, özellikle de altmışlı ve yetmişli yıllarda yükseköğretim kurumlarının sayısı, çeşidi ve öğrenci sayıları ile başka birçok hususta gözlenen hızlı artış nedeniyle yükseköğretim sisteminin bir süre sonra başarısızlık ve yozlaşma işaretleri vermeye başlaması, bunlara ek olarak 1960-80 arasında ortaya çıkan siyasi, sosyal ve ekonomik sorunların yükseköğretimdeki kötüye gidişi daha da artırması gibi nedenlerle yetmişli yılların sonunda köklü bir reform kaçınılmaz hale gelmiş ve 1981 reformu yürürlüğe konmuştur.

Yükseköğretim, 1981’de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu kanunla Türkiye’deki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmış, akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş ve konservatuarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlanmıştır. Böylece, söz konusu kanun hükümleri ve Anayasa’nın 130. ve 131. maddeleriyle kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluş olan YÖK, tüm yükseköğretimden sorumlu tek kuruluş haline gelmiştir.

Türk yükseköğretim sistemi 1982 yılı itibarıyla 27 üniversite ile bunlara bağlı fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar ve yüksekokullarından oluşan birleşik bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu meyanda, YAYKUR’un işlevleri Anadolu Üniversitesi’ne devredilerek uzaktan öğretimin yaygınlaşması hızlandırılmıştır.

Anayasa’da yer alan hükümlere uygun olarak getirilen yeni yasal düzenleme ile kar amacı gütmeyen vakıfların özel yükseköğretim kurumu kurmalarına imkan sağlanmıştır. Bu tür ilk üniversite olan Bilkent Üniversitesi, 1984’te kurularak faaliyete geçmiştir.

Tablo 1: Devlet Üniversiteleri

	Üniversiteler	Kurulduğu Yıl	Bulunduğu İl
1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1992	Bolu
2	Adıyaman Üniversitesi	2006	Adıyaman
3	Adnan Menderes Üniversitesi	1992	Aydın
4	Afyon Kocatepe Üniversitesi	1992	Afyon
5	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	2007	Ağrı
6	Ahi Evran Üniversitesi	2006	Kırşehir
7	Akdeniz Üniversitesi	1982	Antalya
8	Aksaray Üniversitesi	2006	Aksaray
9	Amasya Üniversitesi	2006	Amasya
10	Anadolu Üniversitesi	1973	Eskişehir
11	Ankara Üniversitesi	1946	Ankara
12	Artvin Çoruh Üniversitesi	2007	Artvin
13	Ardahan Üniversitesi	2008	Ardahan
14	Atatürk Üniversitesi	1957	Erzurum
15	Balıkesir Üniversitesi	1992	Balıkesir
16	Bartın Üniversitesi	2008	Bartın
17	Batman Üniversitesi	2007	Batman
18	Bilecik Üniversitesi	2007	Bilecik
19	Bingöl Üniversitesi	2007	Bingöl
20	Bitlis Eren Üniversitesi	2007	Bitlis
21	Boğaziçi Üniversitesi	1971	İstanbul
22	Bayburt Üniversitesi	2008	Bayburt
23	Bozok Üniversitesi	2006	Yozgat
24	Celal Bayar Üniversitesi	1992	Manisa
25	Cumhuriyet Üniversitesi	1974	Sivas
26	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1992	Çanakkale
27	Çankırı Karatekin Üniversitesi	2007	Çankırı
28	Çukurova Üniversitesi	1973	Adana
29	Dicle Üniversitesi	1973	Diyarbakır
30	Dokuz Eylül Üniversitesi	1982	İzmir
31	Dumlupınar Üniversitesi	1992	Kütahya
32	Düzce Üniversitesi	2006	Düzce
33	Ege Üniversitesi	1955	İzmir
34	Erciyes Üniversitesi	1978	Kayseri
35	Erzincan Üniversitesi	2006	Erzincan
36	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1993	Eskişehir
37	Fırat Üniversitesi	1975	Elazığ
38	Galatasaray Üniversitesi	1994	İstanbul
39	Gazi Üniversitesi	1982	Ankara
40	Gaziantep Üniversitesi	1987	Gaziantep
41	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1992	Tokat
42	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	1992	Gebze
43	Giresun Üniversitesi	2006	Giresun
44	Gümüşhane Üniversitesi	2008	Gümüşhane
45	Hacettepe Üniversitesi	1967	Ankara
46	Hakkari Üniversitesi	2008	Hakkari

	<i>Tablo 1 (Devam)</i>	<i>Kurulduğu Yıl</i>	<i>Bulunduğu İl</i>
47	Harran Üniversitesi	1992	Şanlıurfa
48	Hitit Üniversitesi	2006	Çorum
49	Iğdır Üniversitesi	2008	Iğdır
50	İnönü Üniversitesi	1975	Malatya
51	İstanbul Üniversitesi	1933	İstanbul
52	İstanbul Teknik Üniversitesi	1944	İstanbul
53	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	1992	İzmir
54	Kafkas Üniversitesi	1992	Kars
55	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1992	Kahramanmaraş
56	Karabük Üniversitesi	2007	Karabük
57	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1955	Trabzon
58	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	2007	Karaman
59	Kastamonu Üniversitesi	2006	Kastamonu
60	Kırıkkale Üniversitesi	1992	Kırıkkale
61	Kırklareli Üniversitesi	2007	Kırklareli
62	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	2007	Kilis
63	Kocaeli Üniversitesi	1992	Kocaeli
64	Mardin Artuklu Üniversitesi	2007	Mardin
65	Marmara Üniversitesi	1982	İstanbul
66	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	2006	Burdur
67	Mersin Üniversitesi	1992	Mersin
68	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1982	İstanbul
69	Muğla Üniversitesi	1992	Muğla
70	Mustafa Kemal Üniversitesi	1992	Hatay
71	Muş Alparslan Üniversitesi	2007	Muş
72	Namık Kemal Üniversitesi	2006	Tekirdağ
73	Nevşehir Üniversitesi	2007	Nevşehir
74	Niğde Üniversitesi	1992	Niğde
75	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1975	Samsun
76	Ordu Üniversitesi	2006	Ordu
77	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1959	Ankara
78	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	2007	Osmaniye
79	Pamukkale Üniversitesi	1992	Denizli
80	Rize Üniversitesi	2006	Rize
81	Sakarya Üniversitesi	1992	Sakarya
82	Selçuk Üniversitesi	1975	Konya
83	Siirt Üniversitesi	2007	Siirt
84	Sinop Üniversitesi	2007	Sinop
85	Süleyman Demirel Üniversitesi	1992	Isparta
86	Şırnak Üniversitesi	2008	Şırnak
87	Trakya Üniversitesi	1982	Edirne
88	Tunceli Üniversitesi	2008	Tunceli
89	Uludağ Üniversitesi	1975	Bursa
90	Uşak Üniversitesi	2006	Uşak
91	Yalova Üniversitesi	2008	Yalova
92	Yıldız Teknik Üniversitesi	1982	İstanbul
93	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1982	Van
94	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	1992	Zonguldak

2008 yılı sonu itibariyle YÖK'e bağlı Türkiye'de 94'ü devlet, 36'sı vakıf olmak üzere 130 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerin listesi Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

2005 yılına kadar 53 devlet üniversitesi varken, 2006 yılı ve sonrasında 40 tane daha üniversite açılmasıyla devlet üniversitesi sayısı 94'e çıkmıştır. Bu üniversitelerden bazıları geçmiş yıllarda başka üniversitelere bağlı fakülteler üzerine kurulmuş ve halihazırda öğrenime devam etmekteyken, bazıları henüz öğrenci almamışlardır.

2005 yılı sonrasında vakıf üniversitesi sayısında da ciddi bir artış yaşanmış, 24 olan vakıf üniversitesi sayısı 36'ya çıkmıştır.

Tablo 2: Vakıf Üniversiteleri

	Üniversiteler	Kurulduğu Yıl	Bulunduğu İl
1	Acıbadem Üniversitesi	2007	İstanbul
2	Atılım Üniversitesi	1997	Ankara
3	Bahçeşehir Üniversitesi	1998	İstanbul
4	Başkent Üniversitesi	1994	Ankara
5	Beykent Üniversitesi	1997	İstanbul
6	Bilkent Üniversitesi	1984	Ankara
7	Çağ Üniversitesi	1997	Mersin
8	Çankaya Üniversitesi	1997	Ankara
9	Doğuş Üniversitesi	1997	İstanbul
10	Fatih Üniversitesi	1996	İstanbul
11	Gazikent Üniversitesi	2008	Gaziantep
12	Gediz Üniversitesi	2008	İzmir
13	Haliç Üniversitesi	1998	İstanbul
14	Işık Üniversitesi	1996	İstanbul
15	İstanbul Arel Üniversitesi	2007	İstanbul
16	İstanbul Aydın Üniversitesi	2007	İstanbul
17	İstanbul Bilgi Üniversitesi	1996	İstanbul
18	İstanbul Bilim Üniversitesi	2006	İstanbul
19	İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi	2008	İstanbul
20	İstanbul Kültür Üniversitesi	1997	İstanbul
21	İstanbul Şehir Üniversitesi	2008	İstanbul
22	İstanbul Ticaret Üniversitesi	2001	İstanbul
23	İzmir Ekonomi Üniversitesi	2001	İzmir
24	İzmir Üniversitesi	2007	İzmir
25	Kadir Has Üniversitesi	1997	İstanbul
26	Koç Üniversitesi	1992	İstanbul
27	Maltepe Üniversitesi	1997	İstanbul
28	Melikşah Üniversitesi	2008	Kayseri
29	Okan Üniversitesi	1999	İstanbul
30	Özyeğin Üniversitesi	2007	İstanbul
31	Piri Reis Üniversitesi	2008	İstanbul
32	Sabancı Üniversitesi	1996	İstanbul
33	TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi	2003	Ankara
34	Ufuk Üniversitesi	1999	Ankara
35	Yaşar Üniversitesi	2001	İzmir
36	Yeditepe Üniversitesi	1996	İstanbul

2.2 ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ DAĞILIMLARI

ÖSYM'nin 2007–2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerine göre (ÖSYM, 2008) Türkiye’de 360.532’si kız, 426.412’si erkek olmak üzere, 786.944 lisans öğrencisi vardır. Bu sayıya 650.710 kişilik açıköğretim öğrencileri dahil değildir.

Tablo 3: Toplam ve Fakültelerdeki Öğrenci Sayısının Üniversitelere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Üniversite	Toplam			Fakülteler		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	7518	7915	15433	5452	4335	9785
Adıyaman Üniversitesi	1818	2672	4490	500	758	1258
Adnan Menderes Üniversitesi	8584	10707	19291	3124	3491	6615
Afyon Kocatepe Üniversitesi	10187	13697	23884	4022	5389	9411
Ağrı Dağı Üniversitesi	683	1519	2202	498	1187	1685
Ahi Evran Üniversitesi	3762	4055	7817	2141	1860	4001
Akdeniz Üniversitesi	6871	12565	19436	3316	5198	8514
Aksaray Üniversitesi	1571	2553	4124	361	816	1177
Amasya Üniversitesi	2418	3488	5906	1454	1322	2776
Anadolu Üniversitesi	403842	496141	899983	401910	491584	893494
Ankara Üniversitesi	14595	13440	28035	13216	12096	25312
Artvin Çoruh Üniversitesi	666	1058	1724	167	280	447
Atatürk Üniversitesi	12753	16926	29679	9657	12546	22203
Atılım Üniversitesi	1368	2245	3613	1368	2245	3613
Bahçeşehir Üniversitesi	2929	3475	6404	2193	2648	4841
Balıkesir Üniversitesi	10275	14291	24566	4890	5724	10614
Başkent Üniversitesi	4717	3514	8231	4512	3340	7852
Batman Üniversitesi	300	1356	1656	17	455	472
Beykent Üniversitesi	3250	3136	6386	1408	1728	3136
Bilecik Üniversitesi	2554	3409	5963	851	737	1588
Bilkent Üniversitesi	5110	5907	11017	3959	4351	8310
Bingöl Üniversitesi	136	614	750	136	614	750
Bitlis Eren Üniversitesi	989	1820	2809	150	16	166
Boğaziçi Üniversitesi	4038	4425	8463	3635	3950	7585
Bozok Üniversitesi	1869	3730	5599	882	1486	2368
Celal Bayar Üniversitesi	9873	13157	23030	5271	5961	11232
Cumhuriyet Üniversitesi	10352	13263	23615	5463	7478	12941
Çağ Üniversitesi	1015	850	1865	794	621	1415
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	10422	9938	20360	6747	5466	12213
Çankaya Üniversitesi	1729	2063	3792	1627	1987	3614
Çankırı Karatekin Üniversitesi	1241	2986	4227	91	162	253
Çukurova Üniversitesi	11151	15557	26708	8035	10288	18323
Dicle Üniversitesi	4356	8213	12569	3221	6169	9390
Doğuş Üniversitesi	1100	1409	2509	872	1240	2112
Dokuz Eylül Üniversitesi	15643	20932	36575	11883	14743	26626

Tablo 3 (Devam)	Toplam			Fakülteler		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Dumlupınar Üniversitesi	11993	14072	26065	5667	6791	12458
Düzce Üniversitesi	1743	4039	5782	425	1109	1534
Ege Üniversitesi	17483	21275	38758	10741	12370	23111
Erciyes Üniversitesi	9260	14875	24135	6431	9826	16257
Erzincan Üniversitesi	2276	3864	6140	1146	1622	2768
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	5851	7642	13493	5175	7115	12290
Fatih Üniversitesi	3652	3719	7371	2358	2793	5151
Fırat Üniversitesi	5143	12295	17438	3331	8816	12147
Galatasaray Üniversitesi	1096	923	2019	1038	762	1800
Gazi Üniversitesi	23065	25028	48093	20183	21342	41525
Gaziantep Üniversitesi	3986	7298	11284	1897	4006	5903
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	5315	7308	12623	2477	2697	5174
Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	222	628	850	222	628	850
Giresun Üniversitesi	3997	4616	8613	1367	1111	2478
Hacettepe Üniversitesi	14326	11303	25629	11597	8686	20283
Haliç Üniversitesi	1580	1543	3123	1181	1380	2561
Harran Üniversitesi	3095	5604	8699	1212	2624	3836
Hitit Üniversitesi	2087	3300	5387	941	969	1910
Işık Üniversitesi	747	1351	2098	747	1351	2098
İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı	157	187	344	157	187	344
İnönü Üniversitesi	6505	9260	15765	4527	6155	10682
İstanbul Üniversitesi	22064	28272	50336	17587	22687	40274
İstanbul Arel Üniversitesi	410	272	682	29	37	66
İstanbul Aydın Üniversitesi	3790	2256	6046	73	84	157
İstanbul Bilgi Üniversitesi	3798	3589	7387	3537	3391	6928
İstanbul Bilim Üniversitesi	523	187	710	140	78	218
İstanbul Kültür Üniversitesi	2692	3675	6367	2174	2864	5038
İstanbul Teknik Üniversitesi	4720	11575	16295	4363	10595	14958
İstanbul Ticaret Üniversitesi	2401	2477	4878	1815	1832	3647
İzmir Ekonomi Üniversitesi	2689	2587	5276	2499	2448	4947
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	665	849	1514	665	849	1514
Kadir Has Üniversitesi	2006	2450	4456	1468	1862	3330
Kafkas Üniversitesi	4455	7341	11796	1814	3505	5319
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	4854	9186	14040	2204	3496	5700
Karabük Üniversitesi	1689	3240	4929	305	1652	1957
Karadeniz Teknik Üniversitesi	12732	20024	32756	9166	14411	23577
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	2587	2988	5575	1576	1542	3118
Kastamonu Üniversitesi	2788	3842	6630	1682	1476	3158
Kavram Eğitim Vakfı	165	96	261	165	96	261
Kırıkkale Üniversitesi	5359	8298	13657	3779	4238	8017
Kırklareli Üniversitesi	2369	3783	6152	66	221	287
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	941	1229	2170	469	577	1046
Kocaeli Üniversitesi	19655	31518	51173	8103	13806	21909

Tablo 3 (Devam)	Toplam			Fakülteler		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Koç Üniversitesi	1688	1650	3338	1589	1650	3239
Maltepe Üniversitesi	2269	2645	4914	1689	1841	3530
Mardin Artuklu Üniversitesi	319	764	1083	18	23	41
Marmara Üniversitesi	18115	22207	40322	14300	18224	32524
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	5446	6944	12390	1745	1435	3180
Mersin Üniversitesi	8696	14009	22705	3753	5028	8781
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	2917	1944	4861	2565	1761	4326
Muğla Üniversitesi	8241	13148	21389	4330	5695	10025
Mustafa Kemal Üniversitesi	4944	10230	15174	2496	4185	6681
Muş Alparslan Üniversitesi	543	837	1380	82	65	147
Namık Kemal Üniversitesi	3977	6456	10433	631	1157	1788
Nevşehir Üniversitesi	1529	1602	3131	454	376	830
Niğde Üniversitesi	4578	5643	10221	2843	3087	5930
Okan Üniversitesi	782	967	1749	680	747	1427
Ondokuzmayıs Üniversitesi	9491	10336	19827	7266	7339	14605
Ordu Üniversitesi	2050	4255	6305	764	768	1532
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	6335	9915	16250	6327	9819	16146
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	1242	2635	3877	1242	2635	3877
Pamukkale Üniversitesi	10957	13370	24327	7154	8482	15636
Rize Üniversitesi	2163	4410	6573	603	838	1441
Sabancı Üniversitesi	1149	1785	2934	1149	1785	2934
Sakarya Üniversitesi	14782	23723	38505	7230	11026	18256
Selçuk Üniversitesi	29060	39175	68235	17896	19054	36950
Siirt Üniversitesi	836	1474	2310	479	1037	1516
Sinop Üniversitesi	1162	1235	2397	682	608	1290
Süleyman Demirel Üniversitesi	13803	19468	33271	6046	9208	15254
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	546	1081	1627	546	1081	1627
Trakya Üniversitesi	8071	8490	16561	4075	3828	7903
Ufuk Üniversitesi	687	397	1084	578	373	951
Uludağ Üniversitesi	17275	20644	37919	11750	12408	24158
Uşak Üniversitesi	3944	3980	7924	2562	2589	5151
Yaşar Üniversitesi	1321	1258	2579	737	814	1551
Yeditepe Üniversitesi	6599	6490	13089	6441	6449	12890
Yıldız Teknik Üniversitesi	5839	13224	19063	5052	11900	16952
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	3683	8691	12374	2132	5469	7601
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	6669	9591	16260	2838	4373	7211
Toplam	1018324	1327563	2345887	791046	983515	1774559

ÖSYM'nin 2007–2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları tablosundan düzenlenerek oluşturulan Tablo 3, tüm Türkiye çapındaki üniversitelerdeki toplam öğrenci sayılarını ve fakültelerdeki öğrenci sayılarını üniversitelere ve cinsiyetlere göre vermektedir. Tablo 3'deki toplam sütununa

fakültelerle beraber 4 yıllık yüksekokullar ve 2 yıllık önlisans yüksekokulları dahildir. Bu tablodan edinilen bilgiye göre Türkiye çapında toplam 114 özel ve devlet üniversitesinde toplam 2.345.887 öğrenci öğrenim görmektedir. Sadece fakültelerde okuyan öğrenci sayısı ise 1.774.559'dur.

ÖSYM'nin 2007–2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden Eğitim Birimlerine Göre Öğrenci ve Öğretim Elemanları Sayıları tablosundan düzenlenerek oluşturulan Tablo 4'te Türkiye çapındaki üniversitelerdeki bütün fakültelerde okuyan öğrencilerin, fakültelerine ve cinsiyetlerine göre dağılımı verilmiştir. ÖSYM tablosunun Önlisans ve Lisans sütunu dikkate alınmıştır. Bu sütun altındaki yeni kayıt olan ve mezun olan öğrenci sayıları bilgilerini içeren alt sütunlar dikkate alınmamış, sadece okuyan öğrenci sayıları dikkate alınmıştır. Buna göre Türkiye çapında üniversitelerdeki bütün fakültelerde okuyan 788.926'sı kız, 980.465'i erkek olmak üzere, toplam 1.769.391 öğrenci bulunmaktadır. Bu sayıya Açıköğretim Fakültesi de dahildir.

Tablo 4: Öğrencilerin Fakültelere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Fakülteler	Kız	Erkek	Toplam
Tıp Fakültesi	13880	19247	33127
Diş Hekimliği Fakültesi	3108	2818	5926
Eczacılık Fakültesi	2407	2259	4666
Edebiyat Fakültesi	10615	5915	16530
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi	3875	2276	6151
Fen Fakültesi	8406	7627	16033
Fen-Edebiyat Fakültesi	77465	71946	149411
Eğitim Fakültesi	90440	70107	160547
Eğitim Bilimleri Fakültesi	1208	640	1848
Mesleki Eğitim Fakültesi	6109	760	6869
Teknik Eğitim Fakültesi	3515	23857	27372
Güzel Sanatlar Fakültesi	8789	7814	16603
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi	684	398	1082
Sanat ve Tasarım Fakültesi	947	1218	2165
Hukuk Fakültesi	10875	11131	22006
İlahiyat Fakültesi	2462	1696	4158
İktisat Fakültesi	102333	158984	261317
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	72443	85285	157728
İşletme Fakültesi	158688	223767	382455
Siyasal Bilgiler Fakültesi	1392	2289	3681
Ticari Bilimler Fakültesi	1472	1970	3442
Gemi İnşaatı ve Deniz Bilimleri Fakültesi	40	545	585
Elektrik-Elektronik Fakültesi	609	4386	4995
Kimya- Metalurji Fakültesi	1248	1745	2993

Tablo 4 (Devam)	Kız	Erkek	Toplam
İnşaat Fakültesi	892	4052	4944
Maden Fakültesi	257	806	1063
Makine Fakültesi	480	4408	4888
Mimarlık Fakültesi	5192	3871	9063
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi	231	144	375
Mühendislik Fakültesi	22307	74170	96477
Mühendislik ve Tasarım Fakültesi	480	508	988
Mühendislik ve Teknoloji Fakültesi	137	223	360
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	11407	31056	42463
Orman Fakültesi	1555	3718	5273
Veteriner Fakültesi	1248	6527	7775
Ziraat Fakültesi	7091	12166	19257
Açıköğretim Fakültesi	138068	108557	246625
Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi	165	619	784
Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi	112	87	199
İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi	223	109	332
Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	955	605	1560
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	1046	1130	2176
Deniz Bilimleri Fakültesi	93	793	886
Su Ürünleri Fakültesi	1275	2751	4026
Denizcilik Fakültesi	73	970	1043
Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi	1032	1041	2073
Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi	569	848	1417
Fen-İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi	330	149	479
İletişim Fakültesi	8271	10255	18526
İletişim Bilimleri Fakültesi	546	648	1194
Sağlık Bilimleri Fakültesi	1342	280	1622
Sağlık Eğitim Fakültesi	13	8	21
Bilgisayar Bilimleri Fakültesi	243	545	788
Kuzey Kıbrıs Kampüsü	283	741	1024
Toplam	788926	980465	1769391

ÖSYM'nin 2007–2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden İllere Göre Öğrenci ve Öğretim Elemanları Sayıları tablosundan düzenlenerek oluşturulan Tablo 5, Türkiye çapında üniversite veya bir üniversiteye bağlı fakülte veya yüksekokul bulunan bütün illerdeki öğrenci sayılarını cinsiyetlere göre vermektedir. ÖSYM'nin tablosundaki Önlisans ve Lisans sütunu dikkate alınmıştır. Bu sütun altındaki yeni kayıt ve mezun sayıları dikkate alınmamış sadece okuyan öğrenci sayısı dikkate alınmıştır. Tablo 5'e göre 788.553'ü kız, 980.124'ü erkek olmak üzere, toplam 1.768.677 öğrenci vardır.

Tablo 5: Fakültelerdeki Öğrencilerin İllere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

İller	Kız	Erkek	Toplam
Adana	8342	10408	18750
Adıyaman	500	758	1258
Afyon	4022	5389	9411
Ağrı	498	1187	1685
Amasya	1454	1322	2776
Ankara	64135	64817	128952
Antalya	3316	5198	8514
Artvin	167	280	447
Aydın	3124	3491	6615
Balıkesir	4918	5737	10655
Bilecik	851	737	1588
Bolu	5452	4333	9785
Burdur	1745	1435	3180
Bursa	11872	12454	24326
Çanakkale	6747	5466	12213
Çankırı	91	162	253
Çorum	941	969	1910
Denizli	7154	8482	15636
Diyarbakır	3221	6169	9390
Edirne	4111	3833	7944
Elazığ	3331	8816	12147
Erzincan	1146	1622	2768
Erzurum	9527	12249	21776
Eskişehir	404911	497810	902721
Gaziantep	2001	4049	6050
Giresun	1367	1111	2478
Gümüşhane	84	431	515
Hatay	2496	4185	6681
Isparta	6046	9208	15254
Mersin	4547	5649	10196
İstanbul	78565	103879	182444
İzmir	26807	31344	58151
Kars	1779	3440	5219
Kastamonu	1693	1486	3179
Kayseri	6431	9826	16257
Kırklareli	66	221	287
Kırşehir	2141	1860	4001
Kocaeli	8325	14434	22759
Konya	17926	19064	36990
Kütahya	5667	6791	12458
Malatya	4527	6155	10682
Manisa	5271	5961	11232
Kahramanmaraş	2204	3946	6150

Tablo 5 (Devam)	Kız	Erkek	Toplam
Mardin	18	23	41
Muğla	4330	5695	10025
Muş	82	65	147
Nevşehir	454	376	830
Niğde	2483	3087	5570
Ordu	764	768	1532
Rize	603	838	1441
Sakarya	7230	11026	18256
Samsun	7387	7382	14769
Siirt	479	1037	1516
Sinop	682	608	1290
Sivas	5463	7478	12941
Tekirdağ	631	1157	1788
Tokat	2378	2631	5009
Trabzon	9191	14026	23217
Şanlıurfa	1212	2624	3836
Uşak	2562	2589	5151
Van	2132	5469	7601
Yozgat	882	1486	2368
Zonguldak	2624	3956	6580
Aksaray	361	816	1177
Bayburt	291	812	1103
Karaman	1576	1542	3118
Kırıkkale	3779	4238	8017
Batman	17	455	472
Bartın	214	417	631
Yalova	10	21	31
Karabük	305	1652	1957
Kilis	469	577	1046
Düzce	425	1109	1534
Toplam	788553	980124	1768677

ÖSYM'nin 2007–2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden Yaşlara Göre Öğrenci Sayıları tablosundan düzenlenerek oluşturulan Tablo 6 Türkiye çapındaki üniversitelerde örgün öğretim gören lisans öğrencilerinin yaşlarına ve cinsiyetlerine göre dağılımlarını vermektedir. Buna göre 437.301'i kız, 535.133'ü erkek olmak üzere, değişik yaş aralıklarında toplam 972.434 öğrenci vardır.

Tablo 6: Örgün Öğretim Gören Lisans Öğrencilerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş	Kız	Erkek	Toplam
16 altı	146	135	281
16	1381	1085	2466
17	12472	10471	22943
18	53538	44684	98222
19	81472	77174	158646
20	83816	88266	172082
21	78931	91443	170374
22	56825	78100	134925
23	31688	57060	88748
24	15532	35148	50680
25	8218	21207	29425
26	4828	12657	17485
27	2908	7292	10200
28	1756	4071	5827
29	1137	2342	3479
30-34	1860	2947	4807
35-39	468	654	1122
40 ve üstü	325	397	722
Toplam	437301	535133	972434

ÖSYM'nin 2007–2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistiklerinden Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları tablosundan düzenlenerek oluşturulan Tablo 7, Türkiye çapındaki üniversitelerdeki öğrencilerin fakültelere ve cinsiyetlere göre dağılımını vermektedir. Bu tablo oluşturulurken araştırmanın yöntem kısmında daha geniş şekilde açıklanan nedenlerden dolayı, araştırmanın ana kitlesinin de belirlendiği üniversitelerde en sık rastlanan fakülteler seçilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Üniversitelere ve Seçilen Fakültelere Göre Cinsiyet Dağılımları

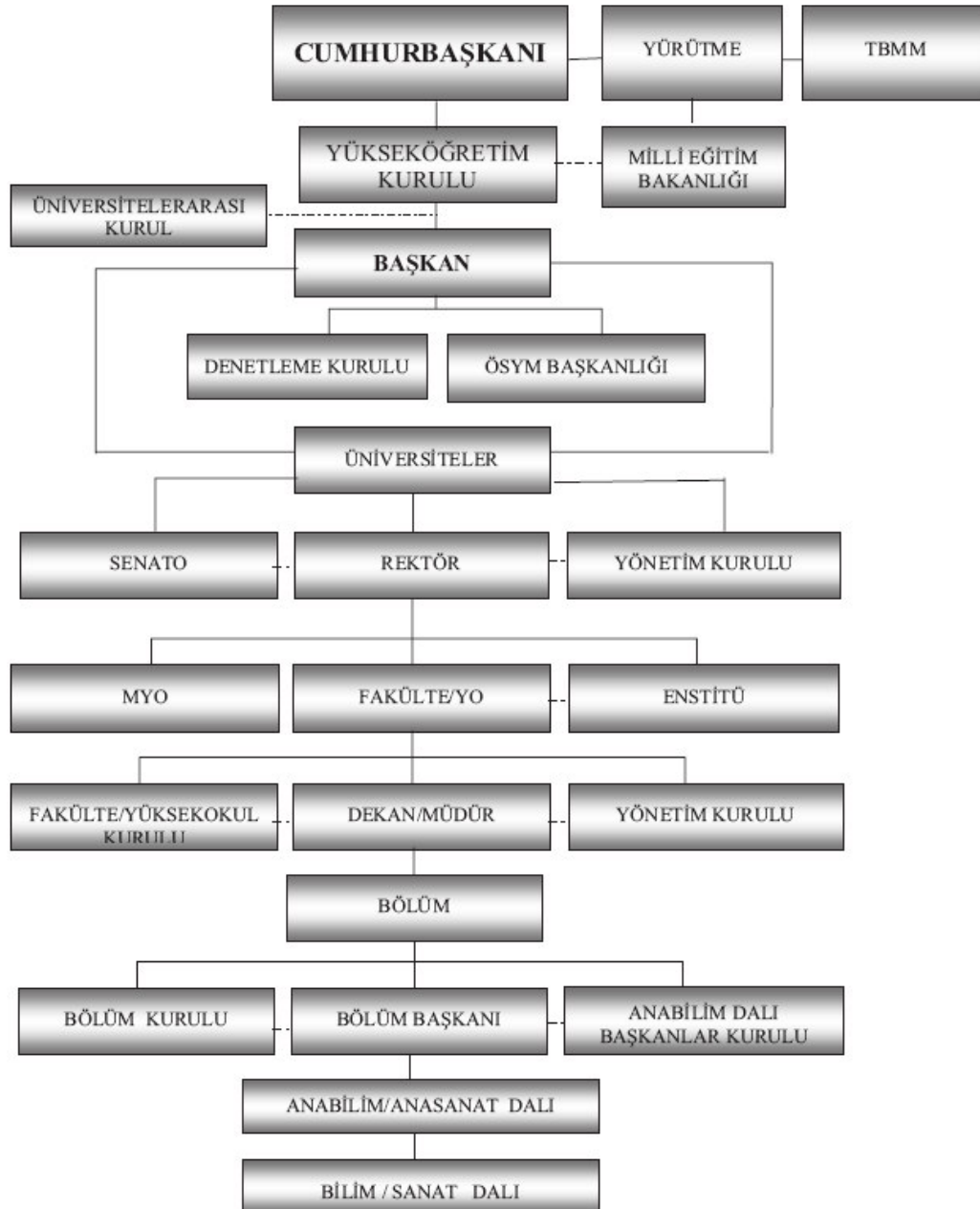
	Fakülteler												Toplam
	Fen Edebiyat		Eğitim		Hukuk		İİBF		Mühendislik		Ziraat		
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1208	1152	2514	1574			1528	1450	88	56			9570
Adnan Menderes Üniversitesi	1008	900	564	433			1060	1154			264	460	5843
Adıyaman Üniversitesi	110	170	390	558									1228
Ağrı Dağı Üniversitesi			498	1187									1685
Ahi Evran Üniversitesi	645	578	1496	1282									4001
Akdeniz Üniversitesi	891	1109	312	174	107	124	624	1128	134	660	435	786	6484
Aksaray Üniversitesi							225	202	136	614			1177
Amasya Üniversitesi			1454	1322									2776
Anadolu Üniversitesi	1501	1258	2231	909	246	240	1951	2444	856	1390			13026
Ankara Üniversitesi	1381	1225	1208	640	1026	1181	787	1410	925	1210	825	1088	12906
Artvin Çoruh Üniversitesi			109	119									228
Atatürk Üniversitesi	3063	3083	3559	3600			771	948	389	1859	577	943	18792
Atılım Üniversitesi	339	106			194	161	419	535	374	1395			3523
Bahçeşehir Üniversitesi	284	229			402	272	393	536	674	1141			3931
Balıkesir Üniversitesi	1367	1342					836	903	375	1622			6445
Başkent Üniversitesi	316	125	1009	220	474	290	546	558	350	811			4699
Beykent Üniversitesi	226	119					388	562	314	405			2014
Bilecik Üniversitesi							851	737					1588
Bilkent Üniversitesi	268	308	104	59	482	265	1410	1549	574	1561			6580
Boğaziçi Üniversitesi	1375	857	987	719			785	910	488	1464			7585
Bozok Üniversitesi	562	652					127	149	193	685			2368
Celal Bayar Üniversitesi	1693	1515	1085	1094			1931	2089	347	1011			10765
Cumhuriyet Üniversitesi	814	1748	1328	1176			1115	1111	607	2725			10624
Çağ Üniversitesi	255	56			169	197	370	366					1413
Çankaya Üniversitesi	249	145			325	339	604	780	449	723			3614
Çukurova Üniversitesi	1494	1663	2676	1601			1386	1700	1008	3100	629	1140	16397
Dicle Üniversitesi	1066	2188	1507	1983	149	285			151	654	47	141	8171
Doğuş Üniversitesi	204	70					183	278	273	637			1645
Dumlupınar Üniversitesi	2043	1553	290	200			2581	2495	401	1789			11352
Dokuz Eylül Üniversitesi	749	792	4521	3100	611	567	3459	4859	937	3782			23377
Ege Üniversitesi	4710	3846	606	400			912	1161	1556	2391	680	1378	17640
Erciyes Üniversitesi	2237	2359	1095	928	76	97	1129	1825	497	2691			12934
Erzincan Üniversitesi	145	168	888	1225	113	229							2768
Fatih Üniversitesi	1628	918					431	909	299	966			5151
Fırat Üniversitesi	1399	1882	791	976					420	2328			7796

Tablo 7 (Devam)	Fakülteler												
	Fen Edebiyat		Eğitim		Hukuk		İİBF		Mühendislik		Ziraat		Toplam
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Galatasaray Üniversitesi	255	81			136	95	395	305	137	223			1627
Gazi Üniversitesi	2912	1935	6123	3295	351	340	2892	3661	1401	2608			25518
Gaziantep Üniversitesi	706	141	117	127			396	662	514	2133			4796
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	620	707	522	466			918	884			318	574	5009
Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	134	197							88	431			850
Giresun Üniversitesi	384	360	840	681			143	70					2478
Hacettepe Üniversitesi	1385	801	2511	1164			1684	1646	980	2087			12258
Haliç Üniversitesi	447	138					223	439	112	280			1639
Harran Üniversitesi	574	920					202	235	84	546	214	537	3312
Hitit Üniversitesi	181	123					548	412	148	423			1835
Işık Üniversitesi	184	282					217	258	221	713			1875
İnönü Üniversitesi	1136	1714	1920	2074			917	1112	213	771			9857
İstanbul Arel Üniversitesi	17	18					12	19					66
İstanbul Aydın Üniversitesi	40	8					8	25	25	51			157
İstanbul Bilgi Üniversitesi	810	492			492	282	1211	1619					4906
İstanbul Bilim Üniversitesi	33	7											40
İstanbul Kültür Üniversitesi	488	232			385	384	339	444	461	1136			3869
İstanbul Üniversitesi	6161	4412	1251	1079	1135	1242	3210	4771	1800	4636			29697
İstanbul Teknik Üniversitesi	609	534					521	856	1475	5189			9184
İstanbul Ticaret Üniversitesi	324	128			360	222	547	703	480	580			3344
İzmir Ekonomi Üniversitesi	359	96					965	1186					2606
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	221	203							233	524			1181
Kadir Has Üniversitesi	126	71			212	216	367	492	202	509			2195
Kafkas Üniversitesi	730	1195	585	1096			432	673					4711
Karabük Üniversitesi	36	25											61
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1368	1593	2952	2714			3067	3586	521	3505			19306
Karamanoğlu Mehmet Bey Üni.							1576	1542					3118
Karaelmas Üniversitesi	617	721	593	538			1063	936	201	1650			6319
Karatekin Üniversitesi							47	34					81
Kastamonu Üniversitesi	134	162	1521	1184									3001
Kırıkkale Üniversitesi	1520	1213	666	415	120	153	1031	929	248	1234			7529
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	164	214	305	363									1046
Kocaeli Üniversitesi	1645	1360	1141	567	198	273	2051	2504	1426	5803			16968
Kocatepe Üniversitesi	1615	1484	706	519			1088	1104	222	626			7364
Koç Üniversitesi	330	149			168	65	773	675	318	761			3239
Maltepe Üniversitesi	256	51	159	52	302	317	147	231	110	279			1904

Tablo 7 (Devam)	Fakülteler												
	Fen Edebiyat		Eğitim		Hukuk		İİBF		Mühendislik		Ziraat		Toplam
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Mardin Artuklu Üniversitesi									18	23			41
Marmara Üniversitesi	1373	956	4137	3196	1214	1641	3221	4461	427	916			21542
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi			1714	1226									2940
Mersin Üniversitesi	1293	1255	1078	783			385	508	276	942			6520
Mimar Sinan Üniversitesi	1110	617											1727
Muğla Üniversitesi	1285	1503	1403	1071			1487	2419	20	84			9272
Mustafa Kemal Üniversitesi	405	589	972	789			556	584	137	1305	266	500	6103
Muş Alparslan Üniversitesi			82	65									147
Nevşehir Üniversitesi	385	319	69	57									830
Namık Kemal Üniversitesi									109	495	522	662	1788
Niğde Üniversitesi	750	951	881	771			750	640	95	725			5563
Okan Üniversitesi	314	123					191	276	78	220			1202
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1684	1982	4023	2791			25	16	544	1121	289	464	12939
Onsekiz Mart Üniversitesi	1802	1500	2545	1346			1461	1270	257	435	225	384	11225
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1583	1214	1182	761			1071	1169	1690	5611			14281
Osmangazi Üniversitesi	2181	1851	646	361			837	843	993	3444	53	100	11309
Ordu Üniversitesi	280	256					340	286			140	200	1502
Pamukkale Üniversitesi	2202	2016	2727	1762			1436	1922	610	2217			14892
Rize Üniversitesi	242	357	232	303									1134
Sabancı Üniversitesi							623	570	526	1215			2934
Sakarya Üniversitesi	2317	1659	1668	1341			1947	2477	849	4134			16392
Selçuk Üniversitesi	3378	2753	5071	3525	1120	1406	1828	2451	1157	4347	450	786	28272
Siirt Üniversitesi			479	1037									1516
Sinop Üniversitesi	165	194	388	169									916
Süleyman Demirel Üniversitesi	1792	1496	401	1579			1733	1596	961	2941	263	449	13211
Sütçü İmam Üniversitesi	940	1534	17	42			785	953	140	553	172	378	5514
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üni.	59	64					265	360	199	640			1587
Trakya Üniversitesi	1530	1402	1171	571			674	672	273	743			7036
Ufuk Üniversitesi	126	56	59	11	145	114	145	142					798
Uludağ Üniversitesi	2641	1878	3016	1519	14	7	3594	4670			543	660	18542
Uşak Üniversitesi	599	583	859	907			905	702	199	397			5151
Yaşar Üniversitesi	163	104					208	311	270	314			1370
Yeditepe Üniversitesi	675	282	416	78	489	297	1055	1290	772	1452			6806
Yıldız Teknik Üniversitesi	1154	917	199	237			755	884	1920	9062			15128
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	762	1749	968	1990			41	82	31	131	179	536	6469
	92941	84043	89537	70101	11215	11301	80110	96315	36986	117835	7091	12166	709641

2.3 TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN YAPISI

Türkiye’de yükseköğretim sisteminin 2547 sayılı yasaya göre biçimlenen ve vakıf üniversitelerini de kapsayan organizasyon şeması Şekil 4’de görülmektedir. Şekilden görüleceği gibi yükseköğretim sisteminin üst kuruluşları “Yükseköğretim Kurulu” ve “Üniversitelerarası Kurul”dur (YÖK, 2007: 45).

Şekil 4: Türk Yükseköğretim Sisteminin Organizasyon Şeması

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, 2007, Ankara, s.48.

Türkiye’de hükümetler sürekli olarak halktan gelen yükseköğretimde kapasite artırılması isteğinin baskısını hissetmişlerdir. Bu isteği karşılamak büyük yatırımların yapılmasını gerektirdiğinden hükümetler büyük yatırımlara gitmeden kapasite artışını sağlayacak çözüm yolları arayışı içinde olmuşlar ve iki temel sonuca ulaşmışlardır. Bunlardan birincisi açıköğretimin geliştirilmesi olmuştur. Bulunan ikinci çözüm yolu “ikinci öğretim”i geliştirmek olmuştur. Bu yaklaşım, bir yükseköğretim sisteminin öğrenci kapasitesini artırarak yapılması gereken yatırımlardan tasarruf edilmesi esasına dayanmaktadır. Bir yükseköğretim faaliyeti iki bakımdan büyük yatırımların yapılmasını gerektirmektedir. Bunlardan birincisi yükseköğretimin gerektirdiği mekanları ve altyapıları gerçekleştirecek fiziki yatırımların gerçekleştirilmesi, ikincisi ise öğretim kadrosunun yetiştirilmesi, yani insan sermayesine yatırım yapılmasıdır. 1992 yılında çıkartılan “Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması Hakkındaki 3843 Sayılı Yasa”yla var olan fizikî sermayenin ve bir ölçüde de olsa insan sermayesinin öğretimde daha etkin değerlendirilmesine gidilmiştir.

2.4 TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI

2005 verilerine göre devlet üniversitelerinin gelir kaynakları içinde bütçenin payı %57, üniversite döner sermayesinin payı %38, öğrenci katkısının payı %4, diğer gelirlerin payı ise sadece %2’dir. 1990 sonrası eğilime bakıldığında bütçe finansman payının %80’lerden bu düzeye düştüğü, döner sermaye gelirleri ile finansmanın ise %20’lerden hemen hemen iki katına çıktığı görülmektedir (YÖK, 2007:59).

Bütçe içinde devletçe verilen kaynakların yanı sıra, öğrencilerden alınan katılım payları ve ücretler de yer alacaktır. Anayasa’nın 130. maddesinde yükseköğretimin paralı olduğuna dair herhangi bir düzenleme yer almamakla birlikte, 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun halen yürürlükte olan 38. maddesinde “... Yükseköğretim paralıdır.” hükmü yer almaktadır. Öğrencilerden alınacak katılım paylarına ilişkin düzenlemelerde, normal sürelerinde mezun olmayan öğrencilerin katılım payları bir yıl gecikme halinde %50, ikinci yıl gecikme halinde %100 arttırılma yoluna gidilerek, yükseköğretimde yığılmayı caydırıcı bir tutum izlenmiştir (YÖK, 2007:60).

Yükseköğretim sistemi ile ilgili yürürlükteki Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması hakkındaki, 27.11.1992 tarih ve 3843 sayılı yasanın 7. maddesinde belirtildiği üzere, yükseköğretim kurumlarında normal örgün öğretimin bitimini takiben yapılan ikinci öğretim de isteğe bağlı ve paralıdır. 3843 sayılı yasa ikinci öğretimin finansman

şeklini de belirlemiş ve alınacak ücretlerin “...normal örgün öğretim için belirlenen cari hizmet maliyetinin yarısından az olamayacağını ...” hükme bağlamıştır.

Yükseköğretimin finansmanında, 16.08.1961 tarih ve 351 sayılı yasa ile kurulan ve yüksek öğrenim gören öğrencilere öğrenim kredisi, cari hizmet maliyetine katkı kredisi ve beslenme yardımı desteği veren Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun (Yurt-Kur) da dolaylı katkısı bulunmaktadır.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, 1961 yılında yüksek öğrenim öğrencilerine kredi vermek, yurtlar yaptırmak ve yurt işletmesini sağlamak suretiyle Türk gençlerinin yüksek öğrenimlerini, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmak amacıyla kurulmuştur. 1985 yılından itibaren 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun, 2880 sayılı kanun ile değişik 46. maddesi uyarınca yüksek öğrenim öğrencilerine katkı kredisi (harç), 2004 yılından itibaren de 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun ile yüksek öğrenim öğrencilerine burs verilmesi kurumun görevlerine eklenmiştir (YURT-KUR, 2007:7).

Kurumun görevleri (YURT-KUR, 2007:8):

- Yüksek öğrenim öğrencilerine “nakdi destek”te bulunmak,
- Yüksek öğrenim öğrencilerine “barınma” hizmeti vermek,
- Kuruma ait “yurt ve tesislerin donatım ve onarımlarını” yapmak,
- Kurum yurtlarında barınan öğrencilerin “sosyal, kültürel, sportif ve benzeri ihtiyaçlarını” karşılamak üzere gerekli tedbirleri almak,
- Kanunlarla kuruma verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

Kurumun nakdi destek hizmetleri burs, öğrenim kredisi ve katkı kredisi olmak üzere üç dalda yürütülmektedir (YURT-KUR, 2007:8):

Burs: Ülke içerisinde yüksek öğrenim gören Türk gençlerinin, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmak amacı ile devam ettikleri yüksek öğrenim kurumlarının normal öğretimleri süresince verilen zorunlu hizmet yükümlülüğü bulunmayan borç paradır.

Öğrenim kredisi: Ülke içersinde öğrenim gören Türk gençlerini maddi yönden desteklemek, sosyal ve kültürel gelişimlerini kolaylaştırmak amacı ile devam ettikleri yüksek öğrenim kurumlarının normal öğrenimleri süresince verilen zorunlu hizmet yükümlülüğü bulunmayan borç paralardır.

Katkı Kredisi: Yükseköğrenim kurumları; öğrencilerine yönelik sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ile beslenmelerine katkıda bulunmak için her yıl Bakanlar Kurulunca tespit edilen miktarlarda katkı payı almaktadır. Katkı kredisi, katkı payına karşılık olarak öğrenci adına borç para kaydedilip, yüksek öğretim kurumlarına ödenen paradır. Katkı kredisi kurumca istenen şartları taşıyan her öğrenciye verilmektedir.

Öğrenim kredisi ve katkı kredisinin, öğrenci mezun olduktan 2 yıl sonra başlayan bir geri ödemesi varken, bursun geri ödemesi yoktur.

Son 6 yıllık burs, öğrenim kredisi miktarları ve artış oranları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Aylık Burs – Öğrenim Kredisi Miktarları

Yıllar	Ödenen Miktar (YTL)	Önceki Yıla Göre Artış (%)	2002’ye Göre Artış (%)
2002	45		
2003	65	44,4	44
2004*	90	38,4	100
2005	110	22,2	144
2006	130	18,1	189
2007	150	15,3	233
2008	160	6,7	256

* Burslar Ocak 2004 tarihinden itibaren verilmeye başlanmıştır.

Kaynak: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURT-KUR), 2007 Yılı Faaliyet Raporu, 2007, s.36.

2006 yılında 135.497 öğrenciye burs, 569.276 öğrenciye öğrenim kredisi ile 505.348 öğrenci adına üniversitelere katkı kredisi ödemesi yapılmış iken; 2007 yılında 168.923 öğrenciye burs, 572.552 öğrenciye öğrenim kredisi ve 451.842 öğrenci adına üniversitelere katkı kredisi ödemesi yapılmıştır.

Son 6 yılda burs, öğrenim kredisi ve katkı kredisi alan öğrenci sayıları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Yıllar İtibari ile Burs, Öğrenim, Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayıları

Yıllar	Burs	Öğrenim Kredisi	Katkı Kredisi
2002		451.550	405.791
2003		494.070	428.270
2004	54.524	522.670	459.595
2005	98.110	537.031	481.011
2006	135.497	569.276	505.348
2007	168.923	572.552	451.842

Kaynak: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURT-KUR), 2007 Yılı Faaliyet Raporu, 2007, s.37.

Sosyal devlet anlayışı gereği ama, felçli, bir-iki kolu/bacağı olmayan, anne ve babası vefat eden, Darüşşafaka Lisesi mezunu, gazi çocuğu, şehit çocuğu, yetiştirme yurdunda barınan, amatör milli sporcu ve terör sebebiyle köyleri boşaltılan öğrencilere kayıtsız şartsız olarak Yurt-Kur tarafından burs verilmektedir.

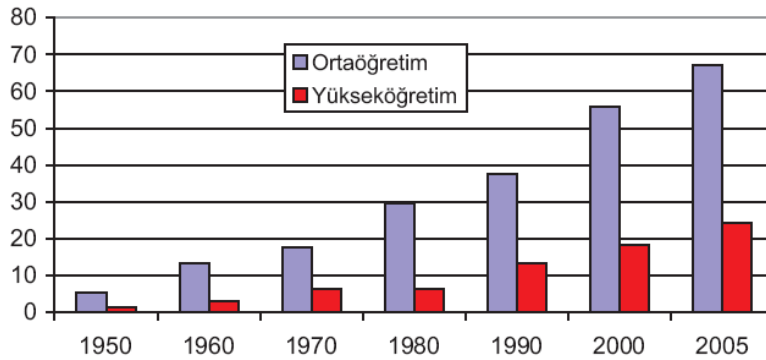
Öğrenci katkı paylarının öğretim maliyetlerini karşılama oranı fakülteler arasında önemli bir farklılık olduğunu göstermektedir. Örneğin 2002–2003 öğretim yılı içinde bir tıp fakültesi öğrencisi öğretim maliyetinin %3,8’ini, mühendislik fakültesi öğrencisi %12,7’sini, fen ve edebiyat fakültesi öğrencisi %11’ini, iki yıllık meslek yüksek okulu mezunu %12,3’ünü, cari maliyeti çok düşük olan açıköğretim öğrencisi %33,7’sini, ikinci öğretimdeki öğrenciler ise %50’sini karşılamışlardır (YÖK, 2007:65).

Vakıf üniversiteleri finansman modelinde ise, özde özel finansmana dayalı olmakla birlikte, bu kurumlara 2547 sayılı yasanın Ek.18. maddesi ile giderlerine katkıda bulunmak amacıyla ve bütçedeki ödenekle sınırlı olmak kaydıyla hazine yardımı yapılması, kamusal finansman ögesinin de kullanıldığını göstermektedir. Vakıf üniversitelerinin mali özerkliği, bu üniversitelerin başlıca finansman kaynağı olan öğrenim ücretlerinin, vakıf yükseköğretim kurumlarının tüzel kişiliğini temsil eden mütevelli heyetçe tespit edilmesini gerektirmektedir. Vakıf üniversiteleri, üç ayrı finansman kaynağına sahiptirler: (1)Kurucu vakfın katkısı, (2)Öğrenci harçları, (3)Devlet yardımı (YÖK, 2007:62-65).

Yükseköğretim sisteminin tümünün finansman durumunun genel bir değerlendirmesi yapıldığında, ilk belirtilmesi gereken nokta Türkiye’nin yükseköğretime ayırdığı kaynakların azlığıdır. Eğer arzı arttırıp, kaliteyi yükselterek, çağdaş bir iddia taşınmak isteniyorsa finansman modelinde önemli değişiklikler yapmak gerekecektir. Tabii ki, yalnız kaynakları arttırmak yeterli olmayacak, aynı zamanda bu kaynakların etkin bir biçimde kullanılması için yeni yaklaşımlar ortaya koymak gerekecektir (YÖK, 2007:68).

2.5 ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME

Ortaöğretim okullaşma oranlarında 1970’den beri bir artış görülmektedir (Şekil 5). 1970’de %17 olan okullaşma oranı 2005’te %67’ye yükselmiştir.

Şekil 5: Yıllara Göre Okullaşma Oranlarında Gelişmeler

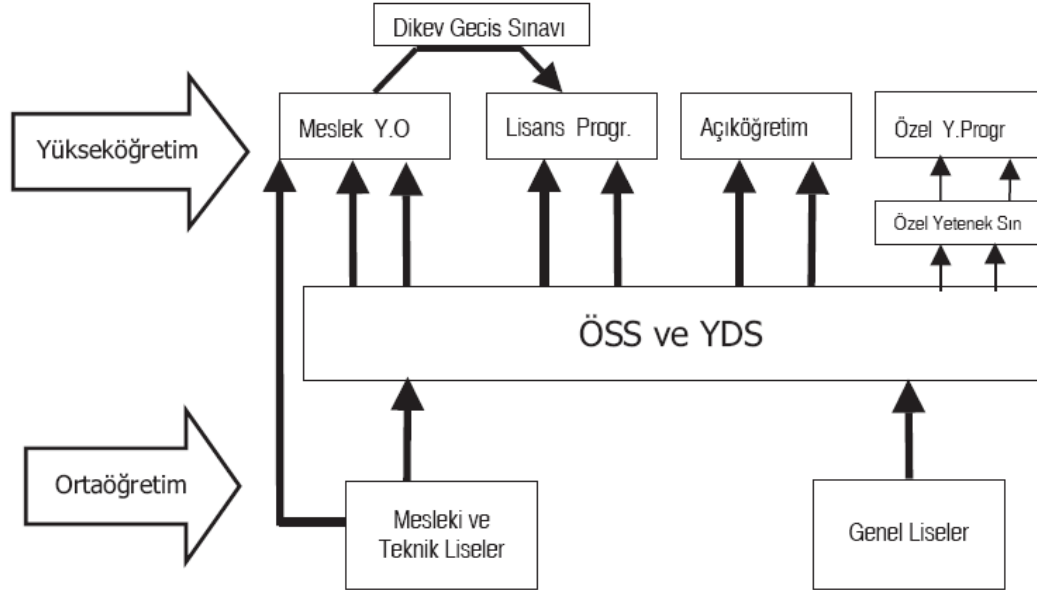
Kaynak: Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, 2007, Ankara, s.69.

Ortaöğretimi bitirenlerden yükseköğretime geçmek isteyenlerin seçimi, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türkiye de; Çin, Brezilya, Hindistan, Japonya, Tayvan, Pakistan ve Yunanistan gibi yükseköğrenime talebin fazla olduğu ülkelerdeki gibi ulusal çapta rekabetçi bir üniversiteye giriş sınavı uygulamaktadır (Erdem vd., 2008). Bazı ülkeler, girdi yerine çıktılarını esas alan bir yöntemi benimsemekte, adaylar bir giriş sınavı yerine öğrenimleri sırasında bir elemenden geçirilmektedirler. Türkiye ise elemeyi, kendi eğitim sisteminin tarihsel gelişmesi içinde girişte yapma yolunu benimsemiştir. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının toplam kapasitesinin, lise mezunlarının sayısına ve yükseköğretim talebine paralel bir artış göstermemesi, üniversiteleri öğrenci seçme ve yerleştirme yöntemlerini aramaya zorlamıştır. Üniversiteye giriş sınavı öncelikle, çok sayıda aday arasından, kontenjanlara uygun sayıyı belirlemeyi hedeflemektedir. Türkiye’de öğrenci sayısının fazla oluşu ve büyük sayılardaki öğrenciye güven sorunu yaratmayacak bir sınav yapabilmek için çoktan seçmeli sorulara dayanan merkezi bir sınav yapılması yolu seçilmiştir. Türkiye, seçme sınavı yönünden dünyanın birçok ülkesine model olabilecek bir merkez (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi – ÖSYM) oluşturmuş ve bu merkez tarafından yürütülen bir sınav sistemi geliştirmiştir. Sınavın bugünkü uygulama biçimine birçok aşamadan geçtikten sonra ulaşılabilmektedir (YÖK, 2007:73).

Üniversitelerarası Kurul, 1974 yılında üniversiteye giriş sınavının bir merkez tarafından yönetilmesini uygun bularak, Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezini kurmuştur. Bu merkez, 1981 yılından bu yana, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 10. ve 45. maddeleri uyarınca, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) adı altında, Yükseköğretim Kurulu’nun bir alt kuruluşu olarak görev yapmaktadır. Bu yasa, yükseköğretim kurumlarına girmek isteyen ortaöğretim kurumu mezunlarının, ÖSYM’nin yaptığı merkezî Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavına katılmalarını zorunlu hale getirmiştir. 1974–1981 yılları arasında tek basamaklı olarak yürütülen Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (ÖSYS), 1981 yılında iki basamaklı hale getirilmiştir. 1982 yılında, ortaöğretim diploma notlarından elde edilen “Ortaöğretim Başarı Puanı”nın üniversiteye giriş sınav puanına eklenmesine başlanmış, bu puanın sınav puanlarına katılması yönteminde bazı önemli değişiklikler yapılmak suretiyle uygulama günümüze kadar gelmiştir. Sınav 1999 yılında tekrar tek basamaklı olarak uygulanmaya başlanmış ve bu uygulama günümüze kadar devam etmiştir. Yükseköğretim Kanunu’nda yapılan bir değişiklikle 2002 yılından itibaren, mesleki eğitimini özendirmek amacıyla, meslek liseleri mezunlarının kendi alanlarındaki

meslek yüksekokulları programlarına sınavsız yerleştirilmeleri uygulamasına geçilmiştir (YÖK, 2007:74).

Bugün uygulanmakta olan ortaöğretimden yükseköğretime geçiş sistemi Şekil 6’da gösterilmiştir.

Şekil 6: Ortaöğretimden Yükseköğretime Geçiş Sistemi

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, 2007, Ankara, s.74.

Ortaöğretim düzeyinde genel liseler ve mesleki ve teknik liselerden mezun olan öğrenciler Öğrenci Seçme Sınavı’na (ÖSS) girerek (yabancı dile yönelik yükseköğrenim görmek isteyenler bununla beraber Yabancı Dil Sınavı-YDS’ye de girmektedirler) Türkiye çapında belli bir sıralamaya tabi tutulmaktadır. Bu sıralama neticesinde Yükseköğretim düzeyinde 4 ve daha fazla yıllık Lisans Programları, 2 ve daha fazla yıllık meslek yüksekokulu programları, 2 veya 4 yıllık Açıköğretim programları veya bunların dışında Özel Yetenek Sınavları ile bir yükseköğretim programına yerleşebilmektedirler.

3 ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ GELİR – HARCAMA EĞİLİMLERİ ARAŞTIRMASI

3.1 LİTERATÜR ÖZETİ

Bu çalışmayla ilgili iki ana literatür vardır. Birincisi, temel bir teorik çerçeve oluşturan ekonomi ve sosyal kavramlardan oluşur. İkincisi ise, üniversite öğrencilerinin bireysel ekonomik, sosyal davranışlarına ilişkin ampirik araştırmalardır. Ekonomik ve sosyal konular veya ekonomik sosyalleşme kavramı genellikle dört ana başlık altında değerlendirilmektedir;

- Finansal davranışlar,
- Gelir, servet ve harcama davranışları,
- Sosyal ayrışma ve eşitsizlik,
- Topluma ait sosyo-ekonomik göstergelerin anlaşılması.

Özellikle gelir-harcama, servet edinme, finansal ilişkiler gibi konularda toplumun çeşitli gruplarının davranışları birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu anlamda özellikle toplumun geleceği konumunda olan gençlerin bu ve benzeri davranışları çok daha fazla incelenmesi gereken konulardır. Gençlerin sosyo-ekonomik yapılanmayı algılaması, davranışsal bir kalıp geliştirebilmeleri açısından son derece önemli olduğu için bu konuda çalışmalar yapılması da o derece önemlidir. Yapılan çalışmalarda onların neden ve nasıl gelir sahibi oldukları, bunları hangi davranışsal motivasyonlarla harcadıkları gibi ekonomik düşünce yapılarının gelişimine, özgüven, kendine saygı, güç ve statü gibi psikolojik ve sosyal gelişimlerine ilişkin kavramlara dair bilgilendirmeler yer alabilir.

Bu doğrultuda, üniversite öğrencilerinin ekonomik ve sosyal gelişimlerinin belirlenip rasyonel politikaların üretilmesi açısından gelir-tüketim (harcama) davranışlarının incelenmesi önem arz etmektedir.

Gelir-tüketim eğilimleri üzerine gerek yurt içinde gerekse yurt dışında teorik ve uygulamalı pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu tür araştırmalarda çoğunlukla hane halkı eğilimleri üzerinde durulmakla beraber, son zamanlarda çeşitli sosyal gruplar üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu gruplardan birisi de üniversite öğrencileridir. Üniversite öğrencileri üzerine yapılan çalışmalarda, bir veya birkaç üniversitede, üniversitelerin bir veya birden farklı fakültelerinde, belli bir eğitim grubu veya sınıf üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu başlık altında üniversite öğrencileri üzerine yapılmış hem gelir-harcama davranışlarıyla ilgili hem de diğer konularda çeşitli amaçlarla yapılmış çalışmalardan

bahsedilerek bu çalışmanın farklılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dikkate değer ve metodolojik olarak örnek alınabilecek yerli ve yabancı bu çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Carole ve Sedlacek (1983), çalışmalarında kız ve erkek üniversite öğrencilerinin farklı türde fiziksel engeli olan öğrencilere karşı tutumlarını araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrenciler akademik ortamda daha çok görme engelli öğrencilere karşı, toplumsal ortamda ise tekerlekli sandalye kullanan engelli öğrencilere karşı olumsuz tutum içindedir. Ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha olumlu tutum sahibi oldukları belirlenmiştir.

Howell ve Howell (1996) yüksekokul öğrenimine erişimde iki önemli faktörün varlığından söz etmiştir. Bunlardan ilki yükseköğrenimin artan maliyeti, ikincisi ise yükseköğrenimi finanse etme yöntemleridir. Ailelerin harçlar, kitaplar ve ders materyallerinden oluşan dolaysız masraf kalemlerine ilişkin doğru tahminlerde bulunabildiklerini belirten Howell ve Howell buna karşın, barınma, yemek, ulaşım, giyim ve eğlence gibi harcama kalemlerini içeren dolaylı masrafların daha az tahmin edilebilir olduğunu ve genellikle dikkate alınmadığını ileri sürerler. Sonuç olarak, yükseköğrenime kaydolan öğrenciler bakımından en büyük risk unsurları bu dolaylı masraflardır.

Howell ve Howell, Mississippi devlet üniversitelerindeki son sınıf öğrencilerinin harcama örüntülerine ilişkin betimleyici bir profili ortaya çıkarmak için “Mississippi Devlet Üniversiteleri Son Sınıf Öğrencilerinin Harcama Örüntüleri” (Patterns of Financial Expenditures among College Seniors in Mississippi Public Universities) adıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yükseköğrenimdeki öğrenciler toplumdaki geleneksel basmakalıp yargının aksine eğlence, ulaşım ve kişisel bakım gibi masraf kalemleri için yüksek miktarda harcama yapmamaktadır. Yükseköğrenimdeki tüketiciler, aynı yaştaki yükseköğrenimde olmayan tüketicilere göre bu alanlarda çok daha az harcama yapmaktadırlar. Araştırmanın bir başka sonucuna göre ise öğrenciler dolaylı masraflar için bütçelerinin yarısından fazlasını harcarlar.

Türkiye’de Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 51 devlet ve 7 vakıf üniversitesinde yapılan araştırmada (1997), üniversitelerde bulunan 67 fakülte ile yüksekokullarda kayıtlı öğrenci kitlesinden tabakalı örnekleme yöntemi ile rasgele seçilmiş yaklaşık 80.000 öğrenci üzerinde 62 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Veriler, vakıf üniversitelerinde ve devlet üniversitelerinde okuyanlar için ayrı ayrı derlenmiş, vakıf

üniversitelerinde okuyan öğrencilerin aylık harcamalarının devlet üniversitelerinde okuyanların harcamalarından ortalama 2 kat daha fazla olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca öğrencilerinin harcama kalemlerinin harcamalar içindeki payı da belirlenmiş, gıda harcamaları en yüksek harcama kalemi olmuştur. Ailelerinin gelir ve eğitim durumu ve üniversiteye girişten önce üniversite amaçlı yapılan harcama miktarları da bu araştırmada belirlenen diğer konulardır.

Babalola (1998), Nijerya'daki 10 üniversiteden ve Ulusal Üniversiteler Komisyonu'ndan (National Universities Komisyonu) edindiği harcama verilerini kullandığı makalesinde genel yönetim, genel akademik ve emeklilik ödemeleri için yapılan aşırı harcamaların araştırma ve kamu hizmeti için olumsuz yansımaları olduğunu ortaya koymuştur.

1998 tarihli ve “21. Yüzyılda Üniversitelerin Vizyonu ve Reformlar” adlı Üniversite Konseyi Raporu, Japonya'daki yükseköğretim sisteminin en temel özelliklerinden birinin eğitim sistemindeki özel okulların oranının yüksekliği olduğunu vurgulamaktadır. Burada özel okullar, ABD'deki okullara kıyasla daha büyük oranda öğrencilerden alınan eğitim harçlarına bağımlıdırlar. Rapora göre, ABD ve Avrupa ile Japonya'nın yükseköğretim için devletler tarafından yapılan harcama yükü karşılaştırıldığında, Japonya'daki devlet harcamalarının oranının düşük, öğrencilere eğitim harcı ve benzeri harçlar biçiminde bırakılan harcamaların oranının ise yüksek olduğu görülmektedir. Oysa yükseköğretimin bir bütün olarak toplumun gelişmesindeki rolü göz önüne alınmalı ve yükseköğretim için yapılan harcamaların tüm toplum tarafından genel olarak paylaşılması gerektiği biçiminde bir bakış açısı benimsenerek bu alandaki kamu harcaması miktarı artırılmalıdır (Ministry of Education Science, Sports and Culture Japan, 1998).

İngiltere'de İleri Eğitim Finansman Konseyi (Further Education Funding Council) ve Eğitim ve Çalışma Bakanlığı'nın 1998 yılı Mayıs ve Haziran dönemini kapsayan biçimde Claire Callender'a yaptırdığı araştırmanın amacı İleri Eğitim (okulu bırakma yaşı olan 16 yaşından sonra görülen, ancak düzeyi lisans programının altında olan eğitim ve öğretim) öğrencilerinin gelirlerine ve harcamalarına ilişkin veri elde etmek ve öğrencilerin ileri eğitime katılımları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. 1000 kadar yarı ve tam zamanlı öğrenci ile yüz yüze, 110 ileri eğitim kurumu ile telefonla yapılan görüşmeleri kapsayan araştırma sonuçlarına göre, mali zorluklar öğrencilerin akademik çalışmalarını ve gelecek planlarını etkilemektedir (Callender ve Further Education Funding Council, 1999).

Öğrencilerin üçte biri mali zorluklardan ötürü akademik başarılarının düştüğünü belirtmiştir. Finansal açıdan tehdit altında olan sınıfların, 19 yaşından küçük tam zamanlı öğrenciler, alt sosyal sınıflara ait öğrenciler ve evli çiftler olarak belirlendiği araştırmaya göre, bu grupların her birinin dörtte üçünün hiçbir birikimi bulunmamaktadır ve üçte biri borçludur. Öğrencilere sağlanan finansal destek konusunda ise araştırma sonuçları öğrencilerin dörtte birinden daha azının bu tür bir destekten faydalandığını ortaya koymuştur.

Lucas ve Lammont (1998), çalışmalarında okul-iş bağlantısının ömür boyu öğrenme sürecinin bir parçası olarak kavramsallaştırılmasının daha uygun olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ekonomik ve sosyal nedenlerle başlayan çalışma deneyiminin öğrencilere iş ve eğitimin çelişen taleplerini uzlaştırmayı öğrettiğini ifade etmişlerdir.

Andrews (1999), Avustralya’da son 20 yıldır toplumun alt sosyoekonomik gruplarından öğrencilerin yükseköğrenime görece düşük ve değişmeyen katılım oranlarının nedenlerini belirlemeye çalışmıştır.

Stinebrickner ve Stinebrickner (2000), aile geliri ve eğitime erişim arasındaki ilişkiyi araştırdıkları makalelerinde öğrencilerine tam eğitim harcı desteği programı uygulayan bir okuldan elde ettikleri verileri kullanmışlardır. Makalenin, öğrencilerin harç masrafıyla ilişkisi olmayan aile çevresinden kaynaklanan nedenlerin okul başarısı bakımından önemini ortaya koyduğunu belirtmişlerdir.

Stinebrickner ve Stinebrickner, mezuniyet değerlerinin düşüklüğünün “eğitim harcı” açıklamasından başka alternatif bir açıklamasının olduğunu ileri sürmüşlerdir. “Aile çevresi nedenleri” hiçbir öğrenim harcı olmaması durumunda bile ortaya çıkar. Bu nedenler, düşük gelirli aileye sahip öğrencilerin daha düşük kalitede ilk ve ortaokula devam etmelerinde, belli bir okulda sunulan yararlı eğitim olanaklarından faydalanmaları konusunda ailelerinden daha az destek görmelerinde, evde eğitimle ilgili yeterli yönlendirme desteği alamamalarında, yüksekokul mezuniyetine sahip olmanın öneminin ailelerince yeterince vurgulanmamasında ve akademik ya da sosyal birtakım zorluklar karşısında yine de öğrenime devam etme konusunda gerekli desteği alamama gibi durumlarda açığa çıkan nedenlerdir. “Aile çevresi” açıklaması ayrıca düşük gelirli ailesinin ekonomik açıdan sarsıldığı durumlarda tam harç desteği sağlandığında bile öğrencinin aile ekonomisine katkıda bulunabilmek için okulu bırakması gibi durumlar bakımından da geçerli bir açıklama olmaktadır. Bütün öğrencilerin tam eğitim bursu aldığı Berea Koleji’ndeki yüksek başarısız olma veya okulu terk etme oranları, okulun okul masraflarından bağımsız nedenlerden ötürü terk edildiğine işaret eder.

Berea’da görülen gelir ve başarımlar arasındaki güçlü ilişki, aile çevresi nedenlerinin üniversite eğitiminin sonucunun en önemli belirleyicisi olduğunu göstermektedir.

Ryan ve O’Kelly (2000) tarafından İrlanda’da üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada öğrencilerin aylık gelirlerinin ortalama 352 £ olduğu ve bu gelirin kaynağının aileleri ve kendilerinin çalışma karşılığında elde ettikleri ücretlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin aylık ortalama harcamalarının ise 359 £ olduğu, en çok harcama yapılan kalemler ise sırasıyla barınma sosyal harcamalar ve gıda olarak bulunmuştur. Öğrencilerin haftalık ortalama 30 saatlerini okulda geçirdiği, çalıştıkları işte geçirdikleri süre ise 6 ile 10 saat arasındadır.

Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı’nın (The Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology) (2000) yaptığı araştırmada ise yine öğrencilerin gelir ve harcama miktarları incelenmiştir. Lise, üniversite, master ve doktora düzeyindeki öğrencilerin gelirleri ve harcama kalıplarının belirlendiği çalışmada, üniversite öğrencilerinin gelirlerinin büyük bölümünü ailelerinden elde ettikleri, harcamalarında en yüksek payı eğitim harcamalarının aldığı görülmüştür.

2000 yılında Avustralya Rektör Yardımcıları Komitesi’nin (AV-CC – Australian Vice-Chancellors’ Committee) Avustralya’daki devlet üniversitelerinde öğrenim gören tam ve yarı zamanlı lisans öğrencilerinden 30.000’i üzerinde yaptırdığı öğrencilerin mali durumlarına ilişkin araştırmadan elde edilen veriler, 2000 yılında Avustralya’da devlet üniversitelerinde eğitim gören 477.575 öğrenciye oranlanmış ve ülke çapındaki durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin yaygın olarak karşı karşıya olduğu üç önemli sorunun, yükseköğrenim katkı payını ödeyememe, bütçe açığı ve eğitime devam etmek için ödünç para alma olduğu belirlenmiştir.

Rigotti vd. (2000), yükseköğretim öğrencileri arasında tütün mamülleri kullanımını ve bunun öğrenciden ve öğrencinin okuduğu sınıftan kaynaklanan nedenlerini belirlemek için bir çalışma yapmışlardır. 14138 öğrenci arasında yapılan ve %60’lık bir cevaplama oranına sahip olan araştırmada öğrencilerin %32.9’unun tütün mamulü kullandığı ortaya çıkmıştır. Tütün mamulü kullanan erkek öğrenci oranı kız öğrenci oranından yüksektir. Çalışmanın sonucunda tütün mamulü kullanımının öğrenciler arasında yaygın olduğu ve üniversitede öğrencilerin yaşam boyu nikotin bağımlısı olma tehlikesiyle karşı karşıya oldukları tespit edilmiştir.

Kanada’da Viktorya Üniversitesi 2000 yılında öğrencilerinin dersleri ve üniversite destek hizmetleri konusundaki memnuniyet düzeylerini değerlendirmek ve öğrenciler

arasındaki çeşitliliğin derecesini ölçmek için “Lisans Öğrencileri Araştırması” yapmıştır. Sınıf içi anket uygulamasına 2400 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin %37’si öğrenci arkadaşlarıyla, %21’i yalnız, %19’u aileleriyle, %14’ü eşleriyle, %4’ü çocuklarıyla yaşadıklarını bildirmiştir. Ankete katılan öğrencilerden %8’i öğrenme ve çalışmalarını etkileyen uzun dönemli fiziksel/zihinsel engeli ya da sağlık problemi bulunduğunu belirtmiştir (Conway vd., 2000).

Banya (2001), ampirik verilere dayandırdığı çalışmasında son yıllarda Afrika’da özel üniversitelerin sayısında görülen artışın nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bunlar, üniversite eğitimi için artan talep, din ve değişen işgücü piyasası talepleridir. Banya sonuç olarak, alt Sahra Afrikası’nda özel üniversitelerin gittikçe bir alternatif ve belki de Afrika’daki yükseköğrenim krizi için bir çözüm olduğunu ileri sürmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri’nde üniversite çağındaki ancak öğrenci olmayanlar ile üniversite öğrencilerinin harcama kalıplarının karşılaştırıldığı bir çalışmada (Paulin 2001); üniversite öğrencilerinin öğrenci olmayanların yaklaşık yarısı kadar harcama yaptıkları belirlenmiştir.

Paulin (2001), çalışmasında geleneksel olarak adlandırılan 18-22 yaşları arasındaki tam zamanlı öğrenciler ile aynı yaş grubunda olan ve herhangi bir okula kaydı olmayan tam zamanlı çalışanları demografik özellikleri ve harcama örüntüleri bakımından karşılaştırmıştır. Paulin, çalışmasında sunulan verilerin, kişilere, eğitim yolunun veya çalışma hayatı yolunun seçilmesi durumunda her iki seçenek için harcamaların ve gelirlerin yaklaşık miktarları hakkında temel bir bilgi sunabileceğini belirtmiştir.

Kurumsal Planlama ve Araştırma Dairesi (Office of Institutional Planning and Research) 1992 yılından beri DePaul Üniversitesi öğrencileri üzerinde her yıl anket yapmaktadır. 2001 yılında yapılan anketin sonuçlarına göre öğrencilerin %75’inden fazlası DePaul Üniversitesi’ndeki deneyimlerinden memnun olduğunu belirtmiştir. Ancak öğrencilerin yükseköğrenimin artan maliyetiyle ilgili kaygılarının bu memnuniyeti azalttığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlası ise mezuniyetlerinin öğrenimlerine devam etmelerinin maliyetinden daha önemli olduğunu bildirmiştir (DePaul University, 2001).

Dobson (2001), makalesinde Avustralya’nın yükseköğrenim finansmanının yıllar içinde geçirdiği değişimi ele alır. 25 yıl önce devlet yükseköğretim kurumlarının gelirlerinin %90’ının karşılarken 1998’den beri devletin katkısı %52’den az bir seviyeye inmiştir.

Devletin katkısındaki bu düşüş öğrencilerin katkısındaki ve diğer kaynaklardan (araştırma bursları, bağışlar, yatırım gelirleri vb.) elde edilen gelirlerdeki artışa karşılık gelmektedir.

Banya ve Elu (2001), Dünya Bankası ve diğer bağış kurumlarının alt Sahra Afrikası'nda yükseköğrenimin finansmanı konusundaki sektörü derinden etkileyen politika değişimini incelediği makalesinde, her ülkenin özgün koşullarının yükseköğrenimin finansmanı politikasının oluşumunda ve uygulamasında bir rol oynaması gerektiğini savunmuştur.

2002 yılında “Kanada Yüksekokul Öğrencileri Araştırması Projesi” (Canadian College Student Survey Project) adıyla bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ile Kanada’da 2 yıllık önlisans eğitimi veren 16 okuldan (community college) 93.175 öğrencinin gelir, harcama, borçlanma durumları, geleceğe dönük borçlanma beklentileri ve zaman kullanımına ilişkin ulusal çapta veri elde edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma sonucunda elde edilecek verilerin belirli öğrenim grupları ve bölgelerin mali konularını çözümlemek için kullanılacağı belirtilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları da borç kaygısının öğrenciler için önemini ortaya koymuştur. Buna göre, katılımcıların %65,5’i eğitimlerini tamamlamak için yeterli kaynak bulma kaygısı taşıdığı, %61,9’u ise mezuniyete kadar yapacakları borçlanma konusunda kaygılı olduğunu ortaya çıkmıştır (Canada Millenium Scholarship Foundation, 2003).

Curtis ve Shani (2002), öğrencilerin yarı zamanlı olarak bir işte çalışmalarının akademik çalışmalarını olumsuz olarak etkileyip etkilemediği sorusunu gündeme getirdikleri makalelerinde, 2000 yılı Mart ayında Manchester Metropolitan Üniversitesi’nde 359 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarını ele almışlardır. Söz konusu araştırma kapsamında anket uygulanan öğrencilerin tamamı İş ve İşletme Fakültesinin tam zamanlı öğrencileridir. Çalışanlar ve çalışmayanlar için olmak üzere iki ayrı anket hazırlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bir işte çalışmanın öğrencilerin akademik çalışmaları üzerinde bir etkisi olduğu ve artan çalışma saatlerinin öğrencilik performansını azalttığı söylenmektedir. Ancak olumsuz etkilerine rağmen araştırma sonuçları, bir işte çalışmanın kişisel gelişim üzerinde olumlu etkileri olduğunu, özgüveni ve yetenekleri geliştirdiğini ve iş dünyasının daha iyi anlaşılması yönünde bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kuo vd. (2002), ABD ve Kanada üniversite öğrencilerinin alkol kullanma oranlarını karşılaştırdıkları çalışmalarında iki ülkede de yaşça daha küçük öğrencilerin ve aileleriyle yaşayan öğrencilerin şiddetli alkol kullanıcısı olma olasılığının daha az olduğunu belirlemişlerdir. Bu bakımdan ailelerin alkol kullanımının öğrenciler arasında

sınırlandırılmasında ailelerin potansiyel olarak önemli bir rol oynayabilecekleri ileri sürülmüştür.

Kanada Binyıl Burs Kuruluşu'nun (Canada Millennium Scholarship Foundation) 2002 yılında yaptığı “Öğrencilerin Mali Durumu Araştırması” (Student Financial Survey) sonuçlarına göre, öğrencilere aileleri tarafından verilen mali destek yaşla birlikte düşerken, öğrencilerin borç miktarı ve gelir kaynakları arasında yaz tatili işinden elde ettikleri kazancın oranı yükselmektedir.

Kanada Binyıl Burs Kuruluşu, “2001-2002 Öğrencilerin Mali Durumu Araştırması” adıyla Kanada’da öğrencilerin kredi borçları hariç toplam borç yüküne ve borçlarının kaynağına ve okul yıllarında yaptıkları harcamalara ilişkin veri toplamak amacıyla bir araştırma yaptırmıştır.

Obasi ve Eboh (2002), ampirik çalışmalarında öğrencilerin ve ailelerinin yükseköğrenimde masraf paylaşımı konusundaki tutumlarını ve bu tutumların gerisinde yatan nedenleri ortaya koymuşlardır

Callender ve Wilkinson (2003) tarafından İngiltere’de 1249 öğrenci ile yapılan çalışmada, öğrencilerin haftalık görüşmelerle doldurdıkları anketler frekans analizine tabi tutulmuş ve öğrencilerin gelirleri, gelirlerinin kaynakları, harcamaları ve harcamalarının dağılımı birçok sosyal değişkene bağlı olarak incelenmiştir. Öğrencilerin yıllık ortalama geliri 5513 £ ve yıllık ortalama harcamaları 6897 £ olarak bulunmuştur. Çalışmada önceki dönemlerin verileriyle de mukayese yapılarak öğrencilerin gelir-harcama davranışları ve temel davranış farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Brown ve Charles River Associates (2003) tarafından yayımlanan “Birleşik Krallık’ta Öğrenim için Tasarruf” (Saving for Learning in the United Kingdom) adlı rapor Birleşik Krallıkta öğrenimin maliyetine yapılan bireysel katkıyı ve bununla ilgili tasarruf davranışına ilişkin veriler ortaya koymaktadır.

Bekhradnia (2003), İngiltere’de son 30 yılda gelişme kaydedilmesine rağmen farklı sosyoekonomik gruplar arasında yükseköğrenime katılım bakımından büyük farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Makalesinde katılımı yaygınlaştırmak için öğrencilerin yükseköğrenime erişimini engelleyen faktörlerin neler olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Yükseköğrenim talebinin yükseköğrenimin maliyetine karşı görece duyarsız olduğunu ve borç korkusundan fazla etkilenmediğini ortaya koymuştur. Bunun yerine, yükseköğrenim

talebini daha çok öğrencilerin yükseköğrenime verdikleri ekonomik ve sosyal değer belirlemektedir.

Callender ve Wilkinson (2003), Birleşik Krallık'ta yükseköğrenime katılımda borcun ve borç algısının etkisini araştırdığı çalışmasında, borca karşı toleranslı olan olası öğrencilerin, Kanada Binyıl Burs Kuruluşu'nun (Canada Millennium Scholarship Foundation) 2002 yılında yaptığı "Öğrencilerin Finansal Durumu Araştırması" (Student Financial Survey) sonuçlarına göre, öğrencilere aileleri tarafından verilen mali destek yaşla birlikte düşerken, öğrencilerin borç miktarı ve gelir kaynakları arasında yaz tatili işinden elde ettikleri kazancın oranı yükselmektedir. Borç konusunda olumsuz düşünenlere göre üniversiteye gitmelerinin daha muhtemel olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmaya göre, borç konusundaki bu olumsuz tutum yükseköğrenime katılımı engellemektedir ve bu aynı zamanda bir toplumsal sınıf meselesidir.

Baum ve O'Malley (2003), 2002 yılında yapılan Nellie Mae Ulusal Öğrenci Kredisini Araştırması (National Student Loan Survey) sonuçlarını önceki yıllarda yapılan aynı 3 araştırmanın sonuçlarıyla karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Araştırmada daha önceki araştırmaların sonuçlarıyla uyumlu bir biçimde öğrenci kredilerinin yükseköğrenime erişim için olumlu bir rol oynadığı ortaya konmuştur. Kredi almış öğrencilerin %70'inden fazlası kredi almasalardı üniversiteye gidememiş olacaklarını bildirmiştir. Öğrenim kararlarının öğrenci kredisinden olumsuz yönde etkilendiğini düşünen öğrencilerin oranı ise 1997'deki %50 seviyesinden %29'a düşmüştür. Bununla birlikte, ortalama kredi borcu 1997'den beri %66 oranında artmış; sayısı artan borçlular için öğrenim kredisini daha büyük bir yük olarak nitelendirilmiştir. Araştırma borç yükü algısının sosyoekonomik sınıfa ve etnik gruba göre farklılaştığını göstermiştir.

Kane ve Orszag (2003), devlet desteğinin azalması ve buna karşılık söz konusu kurumların yeterli harç artışını sağlayamaması sonucu devlet üniversitelerindeki kalite düşüşünü ele almışlardır.

Ruppert (2003), raporunda ABD'deki yükseköğretim sistemine ilişkin olarak üç uyarı dile getirmiştir. Bunlardan birincisi, sistemin yükseköğretime katılım bakımından diğer gelişmiş ülkelerin gerisine düşmesidir. İkincisi, yetişkinler, düşük gelirli ve belirli etnik gruplar yükseköğretime erişim bakımından risk altındadır. Üçüncüsü, demografik ve ekonomik faktörler devletin yükseköğrenime erişimi koruma gücünü sınırlandırmaktadır.

Darmody vd. (2004) yaptıkları çalışmada İrlanda üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin gelir ve harcama düzeyleri ile istihdam olanaklarını ve koşullarını incelemiştir. Öğrencilerin aylık gelirlerinin ortalamasının 830 €, giderlerinin ise 611 € olduğu tespit edilmiştir. Gelir kaynakları büyük kısmını çalışma karşılığı elde edilen ücret, aile, devlet bursu oluştururken, harcamaların çoğunluğunu ise barınma ve gıda harcamaları oluşturmaktadır.

Bienefeld ve Almqvist (2004), Avrupa’da öğrencilerin rolleri ve yaşam biçimleri üzerine yazdıkları makalelerinde yükseköğretimdeki farklı aktörlerin öğrencilere attettikleri rollerin birbirinden muazzam derecede ve ülkeden ülkeye farklı olduğunu ileri sürerler. Öğrencilik kavramı değişen yapısıyla artık bünyesinde çatışma potansiyeli içeren özellikler barındırmaktadır. Çeşitli eğilimler öğrenciliğin değişik rollerine vurgu yapmaktadır. Yükseköğretim politikasında öğrencilerin daha çok “tüketici” ve “müşteri” olarak görüldüğü belli bir eğilim vardır. Buna karşılık, öğrencilerin kendileri, öğrenci örgütleri ve yükseköğretim kurumlarının çoğunluğu eğitim ve politika oluşturma sürecinde öğrencilerin rollerini daha çok “ortak” kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Makalede öğrencilerin “ortak”lar olarak ele alındığı bir süreç olarak Bologna Süreci örneği verilir. Ayrıca “ortak”lık anlayışının öğrencilerin çeşitli düzeylerdeki kurumlarda yönetim ve politika oluşturma süreçlerine katılımlarının gerçekleştiği Batı ve Kuzey Batı Avrupa’da geniş yer bulduğuna değinilir.

Makalede farklı Avrupa ülkelerindeki öğrencilerin yaşam biçimleri sosyoekonomik göstergeler ve faktörler temelinde karşılaştırma konusu yapılmış ve aileden bağımsız olma, devletin sağladığı burs olanakları, yaşam koşulları ve çalışan öğrenci oranı bakımından ülkeler arasında oldukça büyük farklılıklar olduğuna dikkat çekilmiştir. Yazarlar, göstergeleri genel olarak öğrencilerin bağımsızlığı temelinde değerlendirdiklerinde, İskandinav ülkelerinde yaşayan öğrencilerin daha avantajlı durumda oldukları; bu ülkelerde yarı zamanlı çalışma oranının yüksek olmasına karşın devlet desteği ve bağımsız barınma oranlarının da aynı şekilde yüksek olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Chudgar (2004), çalışmasında Hindistan’daki yükseköğrenimin finansmanında rol oynayan çeşitli ailevi koşulları (ebeveyn eğitimi, ailenin ekonomik durumu, hane içi nüfus, toplumsal bir gruba üyelik ve öğrencinin cinsiyeti) belirlemeye çalışmaktadır. Çalışmaya göre bu özellikler yükseköğrenim harcamasında görülen çeşitliliğin %27’sini açıklar ve bu koşullar

özellikle eğitimin daha düşük kademelerindeki harcama örüntüsündeki farklılıktan sorumludur.

Bevc (2004), Slovenya'daki yükseköğrenim finansman sistemini eşitlik, verimlilik ve özel yatırımın rolü bakımından ele almıştır. Çalışmada, sistemin yükseköğrenime erişimde ne düzeyde eşitlik sağladığı kayıt yaptıran öğrencilerin sosyoekonomik yapısıyla, verimliliği ise yükseköğrenimi tamamlama, bırakma, tekrarlama oranları ve öğrenim süresinin uzunluğuyla ölçülmüştür. Bevc, mevcut finansman sisteminin bütün sosyoekonomik gruplardan yükseköğrenime eşit erişimi sağlama niteliğinden yoksun olduğunu ortaya koymuştur.

Finnie vd. (2004), makalelerinde Kanada'daki mevcut öğrenci destek sisteminin birtakım zayıf yönleri olduğunu göstermiştir. Sistemin en önemli kusurlarından biri çeşitli kaynaklardan gelen birçok farklı biçimdeki desteği içeren karmaşık bir yapıda olmasıdır. Ayrıca makalede eğitimin daha yüksek kademelerine erişme bakımından yardıma gereksinim duyan öğrencilerden çok, gerçek gereksinim sahibi olmayan öğrencilere destek sağlıyor olması da sistemin kusurlarından biri olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, belirsizlik ve karşılanmayan gereksinimler dezavantajlı sosyoekonomik kesimlerden gelen öğrenciler bakımından yükseköğrenime erişimde engel oluşturmaktadır.

Vossensteyn (2004), bütün dünyada yükseköğrenim hizmetleri için olan talep artışının, kamu bütçesinden yükseköğrenime ayrılan miktarın karşılayabileceğinden daha fazla kaynak gerektirir hale geldiğini belirtmiştir. Vossensteyn, yükseköğrenimin finansmanında yaşanan sorunların çözümünde kullanılabilecek politika seçeneklerini sıralamıştır. Bunlar, kurumların daha verimli ve özerk hale getirilmesi, devletin üzerinde bulunan yükseköğrenimin finansmanı yükünün öğrenciler ve ailelerince paylaşılmasıdır.

Lise düzeyinde eğitime devam eden veya mezun olan öğrenciler üzerinde yaptıkları “Öğrenciler Eğitim İçin Ne Diyor?” isimli çalışmayla Eşme vd. (2004), öğrencilerin aldıkları eğitimle ilgili görüşlerini, kültürel birikim ve eğilimlerini, boş zamanlarını değerlendirme tercihlerini, üniversiteye hazırlık çalışmalarını ve sınav kaygılarını, meslek seçimiyle ilgili düşüncelerini, üniversite eğitimiyle ilgili beklentilerini vb. belirlemeye çalışmışlardır.

Iowa Devlet Üniversitesi'nin yayımladığı 2003-2004 ve 2004-2005 akademik yılları öğrenci profiline göre öğrencilerin 2003-2004 akademik yılındaki harcamalarının %30'unu harçlar, %39,7'sini oda/daire ücreti ve %14'ünü kişisel harcamalar oluşturmuştur. Aynı dönemde öğrencilerin %26'sı devlet bursundan, %9'u özel burslardan, %10'u bağışlardan yararlanmış ve %16'sına ise iş sağlanmıştır (Iowa State University, 2005; 2006).

Canada Millenium Scholarship Foundation (2005) tarafından Kanada’da bulunan 25 üniversitede eğitim gören 9400 öğrenci ile yapılan anketler frekans analiziyle değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda öğrencilerin gelirleri, harcamaları, borçları ve zaman kullanımları tespit edilmiştir. Öğrencilerin ana gelir kaynaklarını burslar, aile desteği ve çalışma karşılığı alınan ücretler oluştururken, başlıca harcama kalemleri ise eğitim, gıda ve barınma olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları 2002 ve 2003 yıllarında yapılmış olan çalışmalarla da karşılaştırılmıştır.

Callender vd. (2005) tarafından İskoçya’da yapılan çalışmada ise öğrencilerin ortalama yıllık gelirleri 5795 £ olup bu gelirlerin %40’ını devlet bursu, %29’unu çalışmada karşılığı elde ettikleri ücretler, %20’sini aile desteği, %5’ini sosyal güvenlik ödemeleri oluşturmaktadır. Yıllık ortalama harcamaları ise 6604 £’dur. Bu harcamanın %68’ini zorunlu harcamalara, %18’ini barınmaya, %13’ünü eğitim harcamalarına ayırdıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin %79’unun eğitim yılı sonu itibarıyla borcunun olacağını ve bu borç tutarının ortalama 4603 £ olacağını düşünmektedir. 2004/2005 akademik yılında İskoçya Hükümeti’nin görevlendirmesiyle South Bank Üniversitesi’nden Claire Callender, Politik Çalışmalar Enstitüsü ve NOP Araştırma Şirketi’nin ortak çalışmasıyla yapılan “İskoçya’daki Yükseköğretim ve İleri Öğretim Gelir Harcama ve Borç Durumları” adlı çalışmanın temel amacı ise tam zamanlı öğrencilerin gelir, harcama ve borçları hakkında kapsayıcı ve çok yönlü verilerin toplanması ve farkların öğrencilerin sosyoekonomik ve kurumsal karakteristiklerine göre belirlenmesidir. İskoçya çapında 15 yükseköğretim kurumu ve 20 ileri öğretim kurumunda 1317 öğrenci ile yüzyüze görüşülerek gerçekleştirilen bu araştırmaya göre söz konusu akademik yılın sonunda yükseköğretim öğrencilerinin %79’unun borçlu olacağı beklentisi ortaya çıkmıştır. Borçların büyük çoğunluğunu eğitim kredileri oluşturmaktadır. Araştırmadan çıkan sonuca göre öğrencilerin büyük çoğunluğu yükseköğretimin sosyal ve ekonomik getirilerine inanmaktadır.

2004/2005 akademik yılında Eğitim ve Beceri Bakanlığı (Department for Education and Skills) ve Galler Ulusal Meclisince yaptırılan “Öğrenci Gelir ve Harcama Araştırması 2004/2005” adlı araştırmanın sonuçlarına göre toplam gelirler ve gelir kaynakları yaş, aile, öğrencilik durumu ve yaşam biçimine göre önemli ölçüde değişmektedir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin gelir elde ettikleri kaynaklardan olan çalışma karşılığı ücretin hem yarı zamanlı hem de tam zamanlı öğrenciler için önemli bir kaynak olduğunu ortaya koyar. Ekonomik durum ve akademik başarı arasındaki ilişkinin de ortaya çıktığı bu araştırmaya göre on

öğrenciden biri ekonomik durumunun akademik başarıyı etkilediğini belirtmiştir (National Centre for Social Research, Institute for Employment Studies, 2006).

2005 yılında York Üniversitesi, öğrencilerinin gereksinimleri ve üniversite deneyimleri hakkındaki algılarını anlayabilmek amacıyla Kanada Lisans Öğrencileri Araştırma Konsorsiyumunca koordine edilen lisans öğrencileri araştırmasında yer almıştır (York University, 2006). Araştırmaya katılması istenen 1000 öğrenciden 437'si ankete katılmıştır. Araştırma sonuçları, York Üniversitesi'ndeki öğrencilerin ülkedeki diğer üniversitelerin öğrencilerinden daha fazla bir işte çalıştığını ortaya koymuştur. Öğrencilerin nerdeyse %75'i kampüste ya da kampüs dışında bir işte çalıştığını bildirmiştir. Kanada ortalaması 18 saatken York Üniversitesi öğrencilerinin haftalık çalışma süresi ortalaması 20 saatten fazladır. Çalıştığını belirten öğrencilerin %72'si bir işte çalışıyor olmalarının akademik başarımlarını olumsuz yönde etkilediğini bildirmiştir.

Woo, Barnhart ve Beasley (2005), Kaliforniya'daki lise öğrencileri arasından rastgele seçilen bir grup öğrenci üzerinde yapılan araştırmaya dayandıkları çalışmalarında yükseköğrenime kayıt yaptıran ve yaptırmayan öğrenciler arasındaki iki temel ayrımı tanımlamıştır. Bunlar, düşük hane içi gelir ve düşük akademik başarıdır. Yükseköğrenime devam edip etmemeyi belirleyen diğer önemli faktörler ise ebeveyn etkisi ve lise yıllarında üniversite hakkında edinilen malumat olarak sıralanmıştır.

Metcalf (2005), makalesinde Birleşik Krallık'taki öğrenim harçlarının öğrencilerin borçları, sömestr boyunca bir işte çalışmaları ve memnuniyet düzeylerine olan etkisini araştıran bir çalışmanın sonuçlarını ele almıştır. Araştırmada, harçların öğrencilerin borç miktarında artışa ve memnuniyet düzeylerinde bir düşmeye neden olurken, yarıyıl da bir işte çalışmaları üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucu elde edilmiştir.

2005 yılında Kanada Üniversite Öğrencileri Araştırma Konsorsiyumu (Canadian College Student Survey Consortium) tarafından 27 yükseköğretim kurumunda 9900 öğrenci üzerinde öğrencilerin akademik ve kişisel profillerine, finansman stratejilerine, harcamalarına, borçlanmalarına ve zaman kullarımlarına ilişkin yapılan çalışmada, öğrencilerin parasal durumlarının ve zaman kullarımlarının bölgeye ve yer aldıkları program türüne göre değiştiği sonucu elde edilmiştir. Ortaya çıkan birçok farklılığın nedeni öğrencilerin kişisel özellikleri ile tercih ettikleri program arasında korelasyon bulunmasıdır. Ayrıca bazı programların belli bölgelerde daha baskın olduğu ortaya çıkmıştır.

ODTÜ, iktisadi ve idari bilimler fakültesi, iktisat bölümü üçüncü sınıf öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada Şenses (2005), önceki benzer çalışmalarıyla da karşılaştırarak öğrenci profillerini çıkarmaya çalışmıştır. Çalışmada iki farklı dönem mukayese edilerek öğrenci profilindeki değişimler belirlenmeye çalışılmış, üniversiteye giriş sisteminde meydana gelen değişimlerin öğrenci profilindeki değişimlere etkisi incelenmiştir.

Avustralya’da 2006 yılında yapılan başka bir araştırma 2000 yılındakine benzer olmakla birlikte tam ve yarı zamanlı lisans öğrencileriyle beraber tam ve yarı zamanlı yüksek lisans öğrencilerini de kapsayacak biçimde ülkedeki 37 devlet üniversitesinin tamamı dahil edilerek yapılmıştır. Örneklem 530.000 lisans ve 175.000 lisansüstü yerli öğrenci temel alınarak oluşturulmuştur. Tabakalı örnekleme ile 90.000 öğrenciden (54.000 lisans, 36.000 lisansüstü) 17.747 cevap alınmıştır. Cevap oranı %19,8 olarak gerçekleşmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, pek çok öğrenci ulaşım, kitap ve diğer ders materyalleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir işte saatlerce çalışmaları gerektiğini belirtmiş; bu öğrencilerin önemli bir bölümü de bu durumun derslerini olumsuz yönde etkilediğini, tam zamanlı üniversite deneyiminden yararlanma olanağını kısıtladığını bildirmiştir. Tam zamanlı öğrencilerin %39,9’u, yarı zamanlı öğrencilerin ise %54,1’i bir işte çalışmalarının derslerini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir (AVCC, 2007).

Kanada Lisans Öğrencileri Araştırma Konsorsiyumunca koordine edilen araştırmaya katılan bir başka üniversite de Carleton Üniversitesidir. Araştırma çerçevesinde 1000 öğrenciye e-posta yoluyla anket gönderilmiştir ve 358 öğrenci anketi tamamlamıştır. Katılımcıların beşte birinden fazlası sık sık ya da çok sık kampüsteki etkinliklere ya da zorunlu derslerinin dışındaki derslere katıldıklarını bildirmiştir. Araştırma sonucunda yarıdan fazla katılımcının borçlu durumda olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcı öğrencilerin %55’i ise üniversiteden burs aldıklarını belirtmiştir. Eğitimini tamamlayacak yeterli kaynağa sahip olmadığını ve bu konuda kaygılı olduğunu belirten öğrencilerin oranı ise %33’tür.

Agarwal (2006), Hindistan’da yükseköğrenim sisteminin son 20 yılda büyüdüğünü ancak üniversiteye kayıt sayısında gerçekleşen bu büyümenin kamusal finansmanın azaldığı ve kamu üniversitelerinin daha yüksek harç almaya başladığı zamana denk geldiğini ve bu değişimin yoksulların yükseköğrenime erişimi üzerinde olumsuz bir etki yarattığını belirtmiştir.

Simon Fraser Üniversitesi de 1992 yılından beri her güz döneminde Lisans Öğrencileri Araştırması yapmaktadır. 2006 yılında yapılan araştırma kapsamında bütün SFU öğrencileri

e-posta yoluyla anket için davet edilmiş ve 3148 öğrenci internet üzerinden ankete katılmıştır. Böylece %16,5 oranında bir katılım elde edilmiştir. Öğrencilerin %6,6'sı öğrenim harçları ve mali destek hizmetleri ile ilgili kaygı duyduğunu bildirmiştir. Bu öğrencilere göre, öğrenim harçları oldukça yüksek, mali yardımlar yetersizdir. Bu çerçevede öğrencilerin özellikle dile getirdiği konular, bir işte çalışan öğrencilerin burs alamaması, uluslararası öğrencilerin yeterli mali destekten yoksun olması ve ders materyallerinin pahalı olmasıdır (Simon Fraser University, 2007).

Yükseköğrenim Kurulu'nca (College Board) (2004) Yükseköğrenimde Eğilimler Serisinin (The Trends in Higher Education Series) bir parçası olarak yayımlanan raporda yükseköğrenimin hem bireyler hem de toplum için parasal ve parasal olmayan yararlarını ortaya koymaktadır. Raporda ayrıca ırk/etnisite, cinsiyet ve sosyoekonomik duruma göre yükseköğrenime katılımı ve başarı oranları da ele alınmaktadır.

2006 yılında Dünya Bankası'nca yayımlanan 2006 Dünya Kalkınma Raporu adalet ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiye odaklanarak sağlık, eğitim, iş ve gelire erişim bakımından adaletin sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısını ortaya koymaya çalışmıştır (World Bank, 2006).

Titus (2006), ulusal anket verilerini, çok düzeyli modelleme tekniklerini ve betimleyici istatistiksel verileri kullanarak dört yıllık yükseköğretim kurumlarında okuyan sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin okullarını bitirme olasılıkları üzerinde bu kurumların mali durumlarının etkisini araştırmıştır. Çalışma ayrıca düşük gelirli öğrencilerin yüksek gelirli olanlara göre yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptırma oranlarının da daha düşük olduğunu ve bu öğrencilerin toplam gelirleri arasında bursa bağımlılıklarının oldukça yüksek olduğunu göstermiştir.

Postiglione (2006), hükümet politikalarının ve piyasa reformlarının Çin'deki eğitim sistemi üzerindeki etkisini adalet ve erişim bakımından ortaya koyan sosyolojik bir çalışmanın sonuçlarını anlatmıştır. Eğitimde kırsal kesim yoksulları, etnik azınlıklar, kızlar ve göçmenler bakımından var olan önemli eşitsizlikleri ortaya koymuştur.

Yaylalı vd.'nin yaptığı "Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması" isimli çalışmada (2006), Türkiye'deki 7568 devlet ve vakıf üniversitesi öğrencisinin sosyo-ekonomik profili çıkarılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin demografik özellikleri belirlenerek, onların bölüm tercih nedenleri, mezuniyet sonrası beklentileri, ülke gündemini meşgul eden konularla ilgili görüşleri, gelir-harcama kalıpları, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerden

yararlanma düzeyleri istatistiksel olarak oran ve frekans analizleriyle belirlenmeye çalışılmıştır.

“Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir ve Tüketim İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme” isimli çalışmalarında Tarı vd. (2006), 2004 yılı verileriyle öğrencilerin tüketim fonksiyonlarını tahmin etmeye çalışmışlardır. Tahminlerde, çeşitli tüketim modelleri kullanılarak cinsiyet faktörünün tüketim davranışları üzerindeki etkisi belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin harcama bütçeleri içinde yer alan 9 ayrı harcama grubunun Engel Fonksiyonları tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Xiao, Noring ve Anderson (2007), çalışmalarında yükseköğrenim öğrencilerinin kredi kartı kullanımı konusundaki tutumlarını ele almışlardır. Ki-Kare testlerinin sonuçları tutumlardaki farklılaşmanın 3 unsuru olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar, “duygusal”, “bilişsel” ve cinsiyet, akademik branş, yaşam ve yerleşme biçimi, sahip olunan kredi kartı sayısı, sahip olunan diğer kartlar (telefon, mağaza ve benzin kartları) gibi özellikleri içeren “davranışsal” unsurlardır.

3.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE KISITLARI

3.2.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Üniversiteler; toplumun ekonomik ve sosyal alt yapısını oluşturan, eğitim, öğretim, kültür, ve bilimsel düşünce merkezleri olarak, ulusal düzeyde çok yönlü fonksiyonlar üstlenmiş kurumlardır. Toplumun ve bireylerin değişen ve farklılaşan çağa ayak uydurabilmeleri ve dünyaya entegre olabilmelerinde öncü rol üstlenmiş olan üniversitelerin ekonomik anlamda temel çıktısı öğrencilerdir. Öğrencilerin gerek eğitimleri esnasında gerekse hayata atıldıktan sonraki davranış ve eğilimleri onların algıları ve yaşam standartlarıyla yakından ilgilidir. Bu algı ve standartları büyük ölçüde belirleyen temel unsur ise gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma davranış ve eğilimleridir. Yüksek gelir ve harcama düzeyine sahip öğrencilerin tamamının kaliteli hayat yaşadıkları ve bunun da onların eğitim düzeyini ve kalitesini olumlu etkilediğini öne sürmek çok iddialı bir yargı olsa da; gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğiliminin birey ve toplum psikolojisi üzerindeki bilimsel çalışmalarla belirlenmiş etkisi göz önüne alındığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun eğitim hayatının pozitif yönde etkilediği öngörülebilir. Bu yaklaşımlarla yüksek öğrenimde temel ekonomik ve sosyal sorunları belirlemek ve çözüme yönelik politikalar üretmek için ABD ve İngiltere başta olmak üzere pek çok dünya ülkesinde ampirik araştırmalar yapılmaktadır. Kurumsal araştırma birimlerince yapılan “yüksek öğrenimde gelir ve harcama araştırmaları” yardımıyla hem öğrencilerin güncel durumları belirlenmekte hem de dinamik boyutlu bakış açısıyla gelişmeler ve değişimler takip edilerek politika yapıcılara uygun öneriler geliştirilmektedir.

Yeni büyüme ve kalkınma kuramlarına göre, ekonomik kalkınmanın temel dinamiklerinden birisi de beşeri sermayedir. Beşeri sermayenin oluşumunda üniversiteler önemli bir paya sahiptir. Ekonomik ve sosyal hayatta geleceğin karar vericileri ve uygulayıcıları olan öğrenciler ise üniversitelerin temel çıktısıdır. Öğrencilerin arzu edilen nitelikte yetişebilmesi üniversite imkanlarıyla beraber onlara sunulan maddi olanakların yanı sıra bireysel olanaklara da bağlıdır. Maddi olanakların yeterliliği, yüksek öğrenime katılma, ve devam etme şansını artırırken, öğrenci öğrenim sürecinde edindiği bilgi birikimi ile yüksek mesleki niteliklere ulaşabilmede, kişisel gelişimlerini ve yaşam standartlarını yüksek düzeye ulaştırmada katkı sağlamaktadır.

Özellikle gençlerin ekonomik sosyalleşmeleri, bireysel ve sosyal gelişimleriyle yakından ilgilidir. Gençlerin özellikle ebeveynlerinden uzak öğrencilik dönemlerinde; bir

gelir sahibi olmaya yönelten psikolojik faktörler, sosyolojik faktörlerle birleşerek kişiliği oluşturan, güç ve statünün etki ve kontrolünü hissetmeye başladığı, kendini ifade etmeye yönelik sosyal isteklerin ortaya çıktığı bir süreç yaşanır. Çünkü gençler bireysel gelir edinim ve harcama yapma kararlarının, insanlarla ilişkilerini belirlemede ve kontrol etmede önemli bir araç olduğunun farkına varmaya başlarlar. Bağımsız bir gelir sahibi olmanın ve bunu özgür iradesiyle harcayabilmenin kişisel kimliğin bir uzantısı olarak görme eğilimindedirler. Hayatlarının bu döneminden itibaren -kısmen de olsa- sahip olabildikleri ve kontrol edebildikleri maddi varlıklara göre kendilerini tanımlamaya başlarlar. Şunu da söylemek gerekir ki; ebeveynlerin sosyal ve ekonomik imkanlarının düzeyi bu tür bir ekonomik sosyalleşme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Yukarıda ifade edilmeye çalışılan konunun önemi doğrultusunda; öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerinin bilimsel olarak ulusal boyutta incelenmeye ihtiyaç olduğu düşünülmüş ve Türkiye’de böyle bir araştırma boşluğunu doldurabilecek ve bu tür araştırmalara bir zemin hazırlayabilecek bir çalışma yapılması uygun görülmüştür.

Bu tür araştırmalarda genellikle çeşitli faktörlerle etkileşimleri de göz önünde bulundurularak gelir-harcama ilişkileri analiz edilmeye çalışılır. Genellikle hanehalkı boyutunda yapılan bu çalışmalarda, gelire harcama arasında mutlak doğrusal bir ilişkinin varlığı temel hipotezdir. Ancak, gelir kaynaklarının ve harcama eğilimlerinin çeşitliliği ve bunları etkileyen diğer faktörlerin varlığı, farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Sonuçta, bütün bu ilişkiler yumağından hanehalklarının yaşam standartlarını ve refah düzeylerini yansıtacak bulgular elde edilmeye çalışılır. Hanehalkı araştırmalarında kullanılan bu yaklaşımlar öğrencilerin ekonomik ve sosyal durumunun tespitinde de kullanılabilecek niteliktedir.

Böyle bir çalışmayla; üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumlarını yansıtacak bulguların elde edilmesi ve gelir-harcama eğilimlerinin çeşitli tasnif değişkenlerine göre belirlenip mukayese edilmesi, araştırmanın ana özgünlük değerini oluşturmaktadır. Ayrıca elde edilecek bulguların yanı sıra oluşturulacak veri tabanı, gerek literatür açısından gerekse gelecekteki çalışmalara öncülük etmesi açısından önemlidir.

Temel araştırma konusu Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler olan bu çalışmanın ana amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Türkiye’deki üniversitelerde öğrenimine devam etmekte olan lisans düzeyindeki öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlarıyla ilgili kapsamlı veriler elde etmek,
- Farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip öğrenciler arasında gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerini belirleyerek karşılaştırma yapmak,
- Gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutacak nitelikte verilere ve bulgulara ulaşmak,
- Farklı bölge, üniversite, fakülte ve öğrenim türünde eğitim gören üniversite öğrencilerinin ekonomik ve sosyal eğilim farklılıklarını tespit etmek,
- Farklı cinsiyette ve farklı yerleşim yerlerinde yetişmiş, farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip öğrencilerin gelir-tüketim ve borçlanma eğilimlerindeki farklılıkları ortaya koymak.

Bu amaçlar doğrultusunda yapılacak olan çalışmadan elde edilen veriler ve karşılaştırma sonuçlarının aşağıda sıralanan ve diğer bazı benzeri faydalara hizmet etmesi beklenmektedir.

- Çeşitli alanlarda yapılacak olan akademik çalışmaların ihtiyaç duyabileceği nitelikte veriler sağlanabilecektir.
- Elde edilen verilerle ulusal ve uluslararası boyutta eğitim gören üniversite öğrencilerinin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerinin karşılaştırılması mümkün olabilecektir.
- Öğrencilerin gelir-harcama eğilimleri ve diğer ekonomik ve sosyal karar ve tercihleri doğrultusunda ilgili eğitim politikaları daha rasyonel hale getirilebilecektir.
- Öğrenim yardımlarının rasyonel ve etkin olması amacıyla yapılan çalışmaların daha gerçekçi bir zemine oturtulması mümkün olacaktır.
- Öğrencilerin harcama türü ve yoğunluğu, barınma, ulaşım gibi tercihleri doğrultusunda yeni ekonomik ve sosyal imkanlar oluşturulabilecek veya mevcutlar daha etkin yönlendirilebilecektir.
- Öğrencilerin borçlanma ihtiyaçları sonucu ortaya çıkan ve bu alana yönelik bankacılık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesinde finans sektörüne yol gösterici olabilecektir.

- Öğrencilerin gelir kaynaklarının çeşitliliğini ve artırılmasını mümkün kılacak yeni ve etkin özel ve kamu burs olanakları oluşturulabilecektir.
- Öğrencilerin gelir düzeylerine bağlı olarak üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasına ve üretimine yönelik firma stratejileri daha etkin şekilde belirlenebilecektir.
- Kamu ve özel sektör yatırımlarının ve hizmetlerinin yönüne, kapsamına ve miktarına ilişkin ihtiyacı ortaya koyacak ve yönlendirici olabilecektir.

Bu anlamda çalışmanın sonuçları üniversite öğrencileriyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içerisinde olan çeşitli özel ve kamu kurum ve kuruluşlarının kararlarını etkileyebilecek ve politika yapıcıların kararlarına yön verebilecek niteliktedir.

Çalışmanın amaçları göz önünde bulundurularak bir hipotez geliştirilecek olursa aşağıda belirtilen temel hükümler ortaya çıkmaktadır.

- Öğrencilerin gelirleri ile harcamaları arasında mutlak doğrusal bir ilişki vardır.
- Öğrencilerin harcama kararlarında iktisadi faktörlerin dışında demografik, sosyolojik ve psikolojik pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır.
- Öğrencilerin demografik özellikleri başta olmak üzere; üniversite ve fakülte farklılıkları, eğitim alanı (sosyal-fen bilimleri gibi) ve öğrenim türü (gündüz-gece öğrenimi), öğrenim gördüğü sınıf düzeyi, konaklama yeri (yurt, ev vb.), ailenin yaşadığı yerleşim birimi vb. gibi çeşitli tasnif değişkenleri, üniversite öğrencilerinin gelir-tüketim eğilimleri üzerinde etkili faktörlerdir.
- Söz konusu bu faktörler öğrenci eğilimlerini anlamlı sayılabilecek düzeyde farklılaşmaktadırlar.

Çalışma bütün devlet ve özel üniversiteleri temsil ettiği varsayılan 36 üniversiteyle sınırlı tutulmuştur. Bu anlamda bütün üniversitelerdeki öğrencilere ulaşmanın zor ve olanaksız olması çalışmanın en önemli sınırlılıklarından birisidir. Bununla beraber; veri derleme safhasında bazı üniversitelerin izin konusunda sergiledikleri olumsuz tutumlar, çalışmanın ana konusunu oluşturan öğrencilerin sergilediği olumsuzluklar ve çalışmanın yürütülmesi esnasında karşılaşılan zaman ve kaynak sorunları, bu çalışmanın diğer sınırlılıklarıdır. Bütün bu sınırlılıklara rağmen çalışmada analizlere elverişli nitelikte 10.000'i aşkın anket yapılabilmektedir.

3.2.2 Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada Türkiye’deki üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin gelir harcama, tasarruf ve borç gibi ekonomik ve sosyal durumları belirlenerek, onların eğilimleri ve yaşam standartları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu doğrultuda homojenliği sağlamak için üniversitelerde;

- Tam zamanlı
- Bekar
- Öğrenime başladığında 25 yaşını aşmamış
- Lisans düzeyinde öğrenim gören
- Okuduğu şehirde ikamet eden öğrenciler çalışma kapsamına alınmıştır.

Ancak bütün öğrencilere ulaşmanın çeşitli nedenlerle imkansız olması, çalışma kapsamının daraltmasını zorunlu hale getirmiştir. Bunun için Türkiye’nin farklı bölge ve şehirlerinde farklı temsil gücüne sahip üniversitelerin öğrencilerinden oluşan ve istatistiksel anlamlılık seviyesine göre belirlenecek sayıdan az olmamak kaydıyla belirlenecek örnek kitle ile çalışılmıştır. Çalışmanın birincil veri kaynağını öğrencilerle yüz yüze görüşmelerle elde edilen anketler oluşturmaktadır.

Anketlerin uygulanacağı ana kitle Türkiye’deki üniversite öğrencileri olduğu için öncelikle ana kitle tespit etmek ve onu temsil edebilecek nitelikteki örneklem büyüklüğünü belirlemek gerekmektedir. Ana kitleyi; kamu ve özel üniversitelerin lisans düzeyindeki bütün fakültelerinde normal ve ikinci öğretimde eğitim gören öğrencileri oluşturmaktadır. Ayrıca üniversitelerdeki öğrenci profilleri çok farklı olduğundan kıyas yapmaya imkan tanınması açısından çalışmaya konu olan öğrenciler bazı kriterlerle sınırlandırılmıştır. Bu kriterler bekâr, çocuksuz, öğrenime başladığında 25 yaşını aşmamış, lisans düzeyinde öğrenim gören, okuduğu şehirde ikamet eden öğrenciler şeklindedir. Örneklem büyüklüğü öğrencilerin yaş, cinsiyet, bulundukları sınıf, fakülte, şehir, bölge, konakladıkları yer vb. özel durumlara göre mukayese yapabilmeye olanak sağlayacak şekilde oluşturulmuştur. Anketlerin yapılacağı üniversiteler belirlenirken, öğrenci profillerinin birbirinden farklı olmasına ve üniversitelerin öğrenci sayısı bakımından bölgeyi temsil edebilecek nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Birden fazla üniversite bulunan yerlerde öğrenci profillerinin birbirine benzeyebileceği ihtimaline karşılık öğrenci sayısı yüksek olan üniversite tercih edilmiştir. Örneklem büyüklüğü tespit edilirken; oransal tabakalandırma ile belirlenen sayılarda tesadüfi örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu yöntemle tesadüfi olarak seçilecek olan öğrencilerin sayısı;

üniversitelerine, fakültelerine, öğrenim türlerine ve cinsiyetlerine göre temsil oranlarına uygun olarak belirlenmiştir. Yapılacak olan toplam anket sayısı belirlenirken Yamane'nin kriteri kullanılmıştır (Yamane, 2001). Buna göre ana kitlenin 100.000'den fazla olduğu durumlarda örnek kitle büyüklüğünün % 5 hata payı ve % 5 önem seviyesinde 398'den, % 5 hata payı ve % 2 önem seviyesinde ise 2500'den az olmaması gerekmektedir. Temsil gücünün daha yüksek olmasının istendiği durumlarda örnek kitle büyüklüğü artırılabilir. Bu doğrultuda çalışmamızda temsil gücünün daha yüksek olması amacıyla örnek büyüklüğü en az 10 000 olarak belirlenmiştir.

Anket uygulanan üniversiteler ve öğrenci sayıları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Anket Uygulanan Üniversiteler

Üniversite İsmi	Öğrenci Sayısı
1 - Afyon Kocatepe Üniversitesi	156
2 - Akdeniz Üniversitesi	156
3 - Anadolu Üniversitesi	346
4 - Ankara Üniversitesi	287
5 - Atatürk Üniversitesi	447
6 - Başkent Üniversitesi	108
7 - Boğaziçi Üniversitesi	139
8 - Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	266
9 - Çukurova Üniversitesi	382
10 - Cumhuriyet Üniversitesi	300
11 - Dicle Üniversitesi	231
12 - Dokuz Eylül Üniversitesi	550
13 - Ege Üniversitesi	423
14 - Erciyes Üniversitesi	303
15 - Fatih Üniversitesi	71
16 - Gaziantep Üniversitesi	120
17 - Hacettepe Üniversitesi	419
18 - Harran Üniversitesi	83
19 - İnönü Üniversitesi	280
20 - İstanbul Üniversitesi	744
21 - Kafkas Üniversitesi	88
22 - Karadeniz Teknik Üniversitesi	463
23 - Kocaeli Üniversitesi	395
24 - Koç Üniversitesi	75
25 - Mersin Üniversitesi	113
26 - Muğla Üniversitesi	178
27- Mustafa Kemal Üniversitesi	149
28- Ondokuz Mayıs Üniversitesi	313
29 - Pamukkale Üniversitesi	315
30 - Sakarya Üniversitesi	358
31 - Süleyman Demirel Üniversitesi	249
32 - Selçuk Üniversitesi	695
33 - Sütçü İmam Üniversitesi	140
34 - Trakya Üniversitesi	151
35 - Uludağ Üniversitesi	409
36 - 100. Yıl Üniversitesi	166
Toplam	10068

Bilkent, Gazi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi üniversiteler çalışma kapsamında olmasına rağmen yapılan izin yazışmaları sonucunda anket için izin alınamaması nedeniyle çalışmadan çıkarılmak zorunda kalınmıştır. Gazi üniversitesinin yerine Hacettepe Üniversitesi çalışmaya dahil edilmiş, ODTÜ ve Bilkent Üniversitelerini o ilde temsil edebilecek başka üniversite bulunmadığı için, bu iki üniversite yerine başka üniversiteler çalışmaya alınmamıştır.

Ayrıca; homojenliği sağlayabilmek maksadıyla imkanlar dahilinde bütün üniversitelerde yaygın olarak bulunan fakültelerin öğrencileri çalışma kapsamına alınmıştır. Bu fakülteler; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ziraat Fakültesi ve Mühendislik-Mimarlık Fakülteleridir.

Toplam örneklem büyüklüğü 10.000 olarak belirlenmesine rağmen, veri kaybı ihtimali göz önünde bulundurularak %10 daha fazla anket yapılması hedeflenmiştir. 11.000 öğrenciye uygulaması planlanan anket sayısı çalışmaya katılamayan üniversitelerden dolayı 10.287'ye düşmüş, uygun veri barındırmayanlar çıkarıldıktan sonra toplam 10.068 anket değerlendirmeye alınabilmektedir. Ancak tashih değişkenlerine göre analiz yapılırken, o değişkene cevap veren öğrenci sayısına göre analiz yapıldığı için, her bir analizde örnek büyüklüğü farklılaşabilmektedir. Söz konusu anketler araştırma kapsamında istihdam edilen bursiyerler tarafından, adı geçen üniversitelerde öğrencilerle yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir.

3.2.3 Araştırmanın Materyali

Bu çalışmanın oluşturulmasında iki ana materyalden yararlanılmıştır. Bunlardan birincisi, ilgili kavramsal ve teorik çatının oluşumu için kullanılan teorik ve ampirik literatürdür. Bu literatür arasında özellikle kitaplar, tezler ve çeşitli uluslararası araştırma yayınları önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmanın birincil veri kaynağını oluşturan ve çalışma amaçlarına uygun şekilde hazırlanmış olan anketler de diğer bir önemli materyaldir.

Anketler hazırlanırken konu ile ilgili literatürden yararlanılarak, gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma gibi kavramsal değerlendirmelerin yapılarak, aralarındaki ilişkilerin belirlenmesini mümkün kılacak tarzda oluşmasına özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan anket formunda toplam 51 soru yer almaktadır. Hazırlanan sorulardan ilk 21'i gelir-harcama bilgilerini tespit etmeye yönelikken, 22'den 29'a kadar olan sorularda harcamaları etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. 29.'cu soru öğrencilerin

alışverişlerinde etkili olan faktörlerle ilgili davranışlarını belirlenmeye yöneliktir. 31 ile 51. sorular arasında ise öğrencilerin demografik özellikleri belirlenmiştir.

Hazırlanan anket sorularının bir yatay kesit çalışmasına uygunluğunu test etmek amacıyla öncelikle Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencileriyle araştırmacılar tarafından bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu çalışmayla olası eksiklikler ve aksaklıklar belirlenerek gerekli düzeltmeler yapılarak anket olgunlaştırılmıştır. Ayrıca anket çalışmasının yapılması esnasında sorun yaşanmaması ve rölöve hatalarının en aza indirilebilmesi için çalışma kapsamında istihdam edilen bursiyerlere anket yapımı ve veri girişiyle ilgili eğitim verilmiştir.

3.2.4 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma dört aşamadan oluşan bir süreçte yapılarak tamamlanmıştır. Öncelikle teorik çatı oluşturularak ilgili literatür yardımıyla kavramsal ve teorik kısım yapılmış, daha sonra anketler hazırlanarak verilerin toplanması ve derlenmesi koordine edilmiştir. Derlenen verilerle çalışmanın amaçları doğrultusunda istatistiksel ve ekonometrik içerikli analizler yapılmış ve analizler sonucunda elde edilen bulgular tespit edilerek çalışma sonuçlandırılmıştır.

Yapılan anketlerden elde edilen veriler öncelikle araştırmacıların kontrolünde bursiyerler tarafından bilgisayara aktararak Excel dosyası oluşturulmuştur. Bu veriler analizlerdeki çeşitli spesifikasyonları karşılayacak şekilde tasnif edildikten sonra istatistik ve ekonometrik analizlerin yapımına hazır hale getirilmiştir. Analizlerde özellikle regresyon analizi ve ilgili testler için yoğun bir şekilde Minitab 15.0 istatistik ve ekonometrik paket programı kullanılmıştır.

Analizler istatistiksel ve ekonometrik yaklaşımlardan oluşan iki farklı boyutta yapılmıştır. İstatistiksel analizlerde, öncelikle araştırmanın ana konusunu oluşturan üniversite öğrencileriyle ilgili tanımlayıcı bulgulara yer verilmiş, daha sonra frekans ve oran analizleriyle gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerini veren bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla; çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilen gelir ve harcama gibi ana değişkenler arasında çapraz tablolar oluşturulmuş ve bunlara ait χ^2 (kikare) analizleri yapılarak da istatistiksel olarak anlamlılıkları test edilmiştir.

Ekonometrik analizlerde; gelir harcama ilişkisini ortaya koyan ve marjinal tüketim eğilimi ve tüketime başlama düzeylerinin belirlenmesine olanak sağlayan çeşitli modeller kullanılmıştır. Bu modeller; daha önce çeşitli sosyal gruplar için gelir-harcama eğilimlerinin

belirlenmesinde kullanılmış ve teorik olarak gelir-harcama hipotezleri doğrultusunda önerilmiş modellerdir. Özellikle hanehalkı gelir-harcama eğilimleri araştırmalarında sıklıkla kullanılan ve güvenilirliği ve ilişkileri açıklama gücü defalarca test edilmiş olan bu modeller bu çalışmada da kullanılmıştır.

Bu doğrultuda öncelikle 13 ayrı model belirlenmiş ve bu modellerle bütün öğrencilerin gelir-harcama eğilimlerini veren tahminler elde edilmiştir. Elde edilen bu tahmin modellerinden üniversite öğrencilerinin gelirleriyle harcamaları arasındaki ilişkileri ve eğilimlerini en iyi açıklayan model seçilmiştir. İktisadi, istatistik ve ekonometrik kriterlerin süzgecinden geçirilerek seçilen bu uygun model kullanılarak, çeşitli tasnif değişkenlerine göre öğrencilerin gelir-harcama ilişkileri ve eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. İktisadi kriterlerde tahmin parametrelerin işaret ve büyüklüklerinin teoriye uygunluğu belirlenirken, istatistik analizlerde, tahmin parametrelerine ve topluca tahmin modeline ait standart hatalar, t, F, R² ve p değerleri belirlenerek anlamlılık ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Ekonometrik testlerde ise; Durbin-Watson istatistiği ile ardışık bağımlılık (autocorrelation) değerlendirmesi yapılarak, hata teriminin peş peşe gelen değerleri arasında bir ilişki olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca; çoklu doğrusallık değerlendirmesi de yapılarak, tahmin modellerindeki bağımsız değişkenlerin kendi aralarında ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır.

Buna ilave olarak; bu çalışmada, bu tür çalışmalarda çok sık kullanılan modeller dışında yapay değişkenli modeller de oluşturularak cinsiyet ve öğrenim türü gibi değişkenlerin gelir-harcama eğilimleri üzerindeki etkisi daha belirgin bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada uygun model seçimi için kullanılacak gerçek değerlere bağlı değişkenlerden oluşan modeller ve yapay değişkenli modeller aşağıda verilmiştir.

1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	(Doğrusal Model)
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	(Yarı Logaritmik Model)
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	(Yarı Logaritmik Model)
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	(Çift Logaritmik Model)
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	(Ters Model)
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	(Log-ter ters Model)
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	(Working Leser Modeli)

- 8** - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$ (Orana Doğrusal Model)
- 9** - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$ (Orana Ters Model)
- 10** - $C = kY + u$ (Sürekli Gelir Modeli)
- 11** - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$ (Nispi Gelir Modeli)
- 12** - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2$ (Parabolik Model)
- 13** - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 AG$ (Çok değişkenli doğrusal model)
- 14** - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 SZ + u$ (Cinsiyet Yapay Değişkenli Model)
- 15** - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 \text{ÖT} + b_3 \text{ÖTZ} + u$ (Öğrenim Türü Yapay Değişkenli Model)

Modellerde yer alan değişkenler ve parametrelerden;

- C: harcama biriminin yapmış olduğu toplam harcamayı,
- Y: harcama biriminin sahip olduğu toplam geliri,
- b_0, b_1, b_2, b_3 ve k: gelir harcama arasındaki ilişki derecesini ve yönünü ifade eden parametreleri,
- $\ln C$: harcamaların logaritmik değerlerini,
- $\ln Y$: gelirin logaritmik değerlerini,
- $\tilde{Y}$: harcama birimlerinin ortalama gelirini,
- Y^2 : harcama biriminin gelirinin karesini,
- S: harcama biriminin cinsiyetini,
- AG: harcama biriminin yaşını temsil etmektedir.

Cinsiyet yapay değişkenli modelde yer alan;

- S: $S = 1$ ise erkek, $S = 0$ ise kız öğrenciyi temsil etmek üzere cinsiyet yapay değişkeni,
- SZ: $SZ = S*Y$ şeklinde hesaplanan ve erkek ve kız öğrencilerin marjinal tüketim eğilimleri arasındaki farkı temsil eden yapay değişkendir.

Bu değişkenlere bağlı olarak cinsiyet yapay değişkenli model erkek ve kız öğrenciler için ayrı ayrı hesaplandığında;

- kız öğrenciler için tüketim fonksiyonu;

$$C = b_0 + b_1 Y + u$$

- erkekler için tüketim fonksiyonu ise;

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 (1) + b_3 (Y.1) + u \text{ 'dan}$$

$$C = (b_0 + b_2) + (b_1 + b_3)Y + u \text{ olur.}$$

Öğrenim türü yapay değişkenli model yer alan;

- ÖT: ÖT = 1 ise gündüz, ÖT = 0 ise gece öğrencilerini temsil eden öğrenim türü yapay değişkeni,
- ÖTZ: ÖTZ = ÖT*Y şeklinde hesaplanan ve gündüz ve gece öğrencilerinin MTE'leri arasındaki farkı temsil eden yapay değişken.

Bu durumda yukarıdaki değişkenlere bağlı olarak öğrenim türü yapay değişkenli model gündüz ve gece öğrencileri için ayrı ayrı hesaplandığında;

- gece öğrencileri için tüketim fonksiyonu;

$$C = b_0 + b_1 Y + u$$

- gündüz öğrencileri için tüketim fonksiyonu ise;

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 (1) + b_3 (Y.1) + u \text{ 'den}$$

$$C = (b_0 + b_2) + (b_1 + b_3)Y + u \text{ olur.}$$

Bu çalışmada yukarıda belirlenen modeller gerek en uygun model seçim aşamasına kadar gerekse daha sonraki çeşitli spesifikasyonlar doğrultusunda kullanılacak modellerdir. Çalışmanın ampirik analizleri için derlenen verilerin ışığında yukarıdaki modellerin tamamının tahmin edilmesi mümkündür. Veriler derlenirken, öğrencilerin geçmiş dönem tüketim ve gelir miktarlarını tespit etmek mümkün olmadığı için tek ve çok değişkenli gecikmeli modeller ile otoregresif modellerin kullanılması mümkün olmamıştır.

Çalışmada öncelikle ilk 13 model kullanılarak tahminler yapılmış, daha sonra bu tahmin modellerinden yukarıda bahsi geçen çeşitli kriterlere göre doğrusal model, en uygun model seçilmiştir. Seçilen bu uygun modelle çalışmanın amacı doğrultusunda çeşitli tahminler yapılmış ve bulgular yorumlanmıştır. Uygun model olarak seçilen ve Keynesyen Mutlak Gelir Hipotezi'nde de önerilen doğrusal harcama modelinde; C / Y değeri ile ortalama tüketim

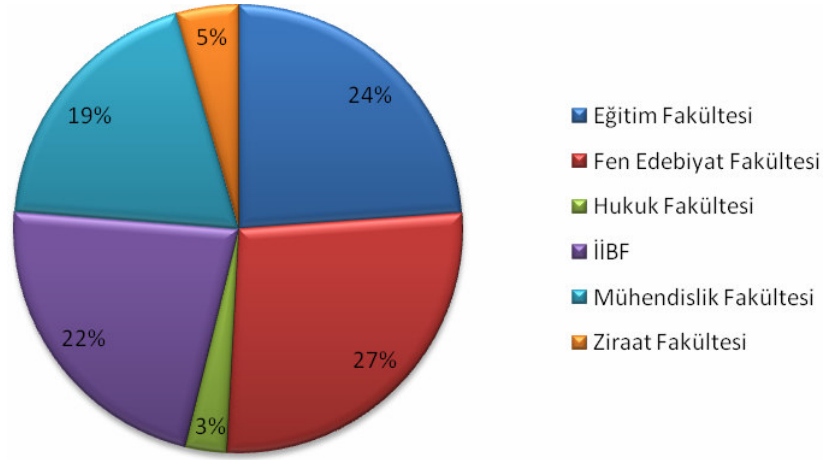
eğilimi hesaplanırken, $b_1 = dC / dY$ ifadesi ile marjinal tüketim eğilimi ve b_0 ile de harcama birimlerinin otonom tüketimleri (gelirden bağımsız olarak yaptıkları tüketim düzeyi) belirlenebilmektedir.

Bunun dışında yapay değişkenli modeller (14-15. modeller) ile cinsiyet ve öğrenim türü yapay değişkenleri ile harcamalar arasındaki muhtemel ilişkiler belirlenerek, bulgular değerlendirilmiştir.

3.3 ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR

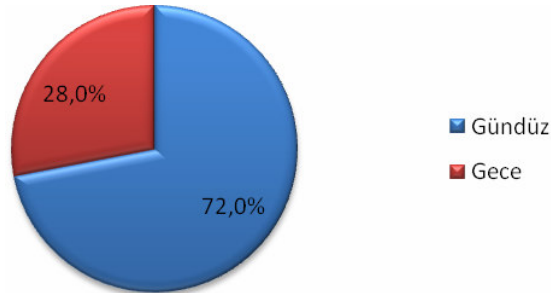
3.3.1 Demografik Bulgular

Demografik veriler değerlendirildiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin % 27'sinin Fen-edebiyat fakültesinde okuyan öğrenciler ve onu sırasıyla eğitim fakültesi(%24), iktisadi ve idari bilimler fakültesi(%22), mühendislik-mimarlık fakültesi(%19), ziraat fakültesi(%5) ve hukuk fakültesi(%3) öğrencileri oluşturmaktadır.

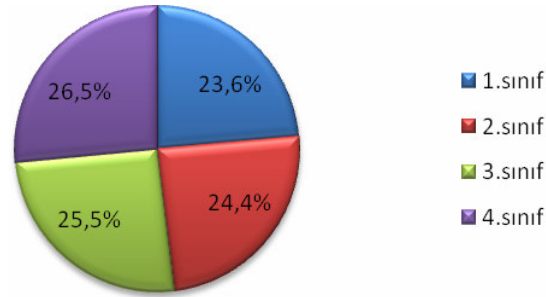
Şekil 7: Ankete Katılan Öğrencilerin Fakültelere Göre Dağılımı

Ankete cevap verenlerin %72 gibi büyük bir oranı normal öğrenim almakta, gece eğitim alanlar ise %28 oranında kalmaktadır.

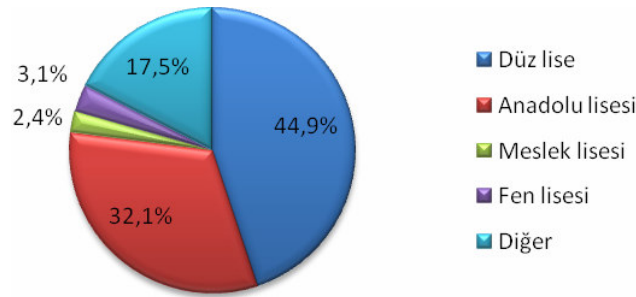
Şekil 8: Ankete Katılan Öğrencilerin Öğrenim Türüne Göre Dağılımı

Öğrencilerin okudukları sınıf dağılımına bakıldığında ise oranların (%25) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuç çalışmanın temel amaçlarına uygun olarak yapıldığının da bir göstergesi kabul edilebilir.

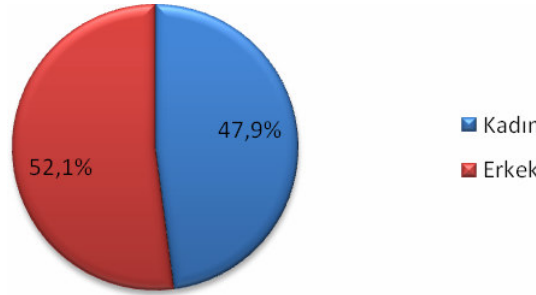
Şekil 9: Ankete Katılan Öğrencilerin Okudukları Sınıflara Göre Dağılımı

Çalışmanın sonuçları üniversite öğrencilerinin %44,9'nun düz liseden mezun olduğunu göstermekte ve bunu sırasıyla Anadolu lisesi(%32,1), diğer liseler (%17,5), fen lisesi(%3,1), meslek lisesi (%2,4) mezunları izlemektedir.

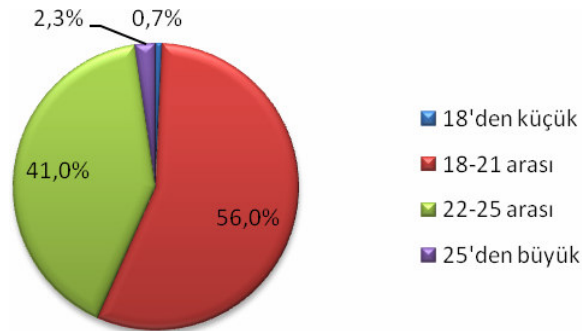
Şekil 10: Ankete Katılan Öğrencilerin Mezun Oldukları Liselere Göre Dağılımı

Ankete katılanların %52,1'i erkek, %47,9'u ise kız öğrencilerden oluşmaktadır.

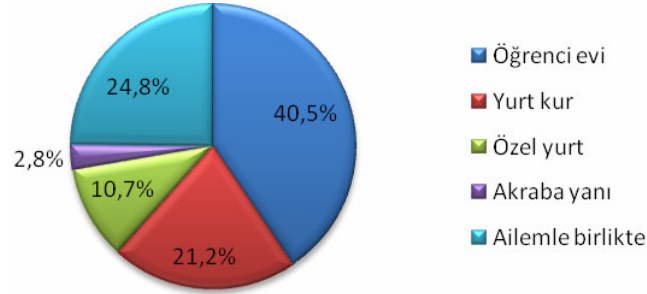
Şekil 11: Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Ankete cevap veren öğrencilerin %56'sı 18-21 yaş, %41'i 22-25 yaş aralığında, %2,3'ü 25'den büyük ve %0,7'si ise 18 yaşından küçüktür.

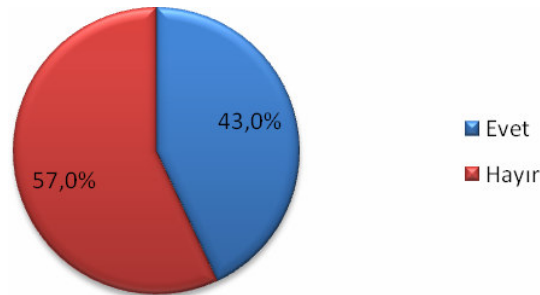
Şekil 12: Ankete Katılan Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin % 40,5'i öğrenci evlerinde kalmayı tercih ederken %24,8'i ailesiyle birlikte oturmakta, %21,2'si ise devlet yurdunda kalmaktadır. Özel yurttaki kalanların oranı ise % 10,7'dir. Öğrenci evlerinde kalan ortalama kişi sayısı daha çok (%24,4) 3-4 kişi arasında değişmekte, %8,5 'i 2 kişi ve %6, 4' ü de 5-6 kişi kalmaktadır.

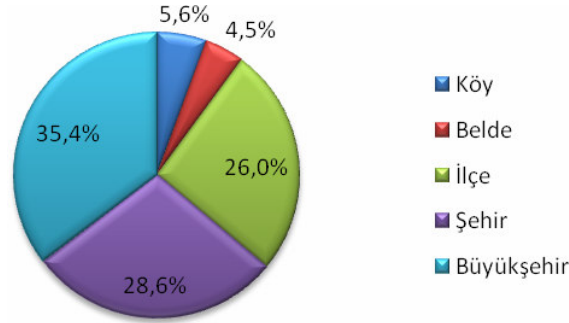
Şekil 13: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaldıkları Yerlere Göre Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin %57'si okudukları şehirde ikamet etmemektedirler. Bunun yanı sıra %43'ünün ise okudukları şehirde ikamet ettikleri görülmektedir.

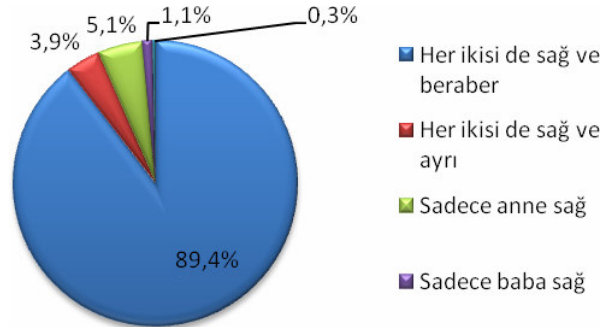
Şekil 14: Ankete Katılan Öğrencilerin Okudukları Şehirde İkamet Edip Etmeme Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin ailelerinin yerleşim birimleri açısından oranlarına bakıldığında ise Büyükşehir (%35,4) ilk sırayı almakta bunu sırasıyla şehir (%28,6), ilçe (%26), köy (%5,6) ve belde (%4,5) takip etmektedir.

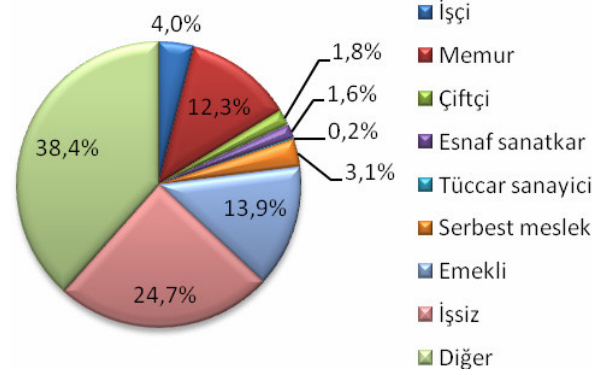
Şekil 15: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin İkamet Ettiği Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Ankete katılanların %89,4'ünün anne-babasının sağ ve beraber olduğu, %3,9'ununda her ikisinin de sağ fakat ayrı olduğu, %5,1'inin babasının hayatta olmadığı ve %1,1'inin de annesinin hayatta olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

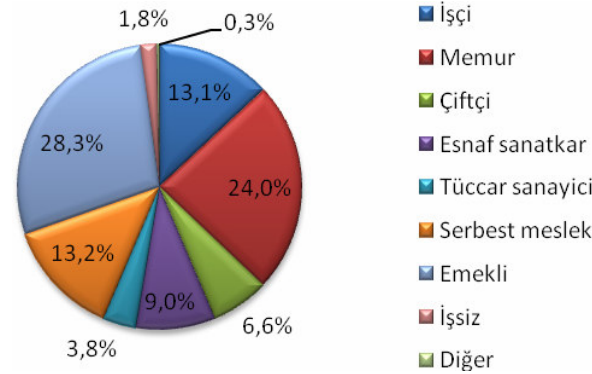
Şekil 16: Ankete Katılan Öğrencilerin Anne-Babalarının Hayatta Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Annenin meslek duruma bakıldığında %56'sının çalışmadığı yani ev hanımı olduğu görülmektedir. %13,9 gibi düşük bir oranının herhangi bir işten emekli olduğu, %12,3'ünün memur ve %4'ünün de işçi olduğu ortaya çıkmıştır.

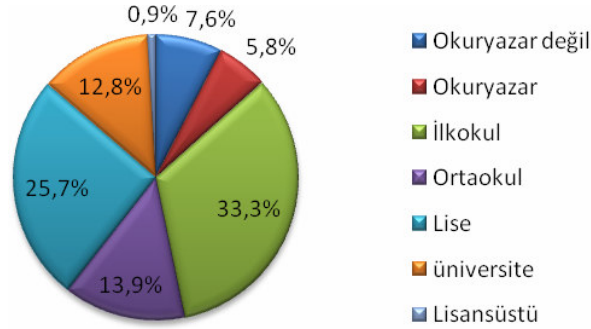
Şekil 17: Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Mesleklere Göre Dağılımı

Babanın mesleki durumu ise %28,3'ünün emekli olduğunu, %24'ünün memur, %13,2'sinin serbest meslek sahibi, %9'unun esnaf ve sanatkâr ve %6,6'sının da çiftçi olduğunu göstermektedir.

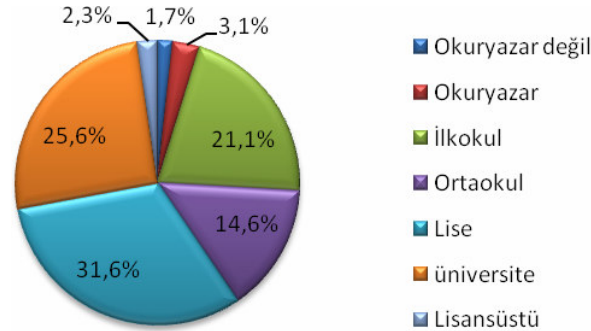
Şekil 18: Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Mesleklere Göre Dağılımı

Annenin eğitim durumu daha çok ilkokul (%33,3) ve lise (%25,7) düzeyinde yoğunlaşmaktadır. %7,6'lık bir oranın ise okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir.

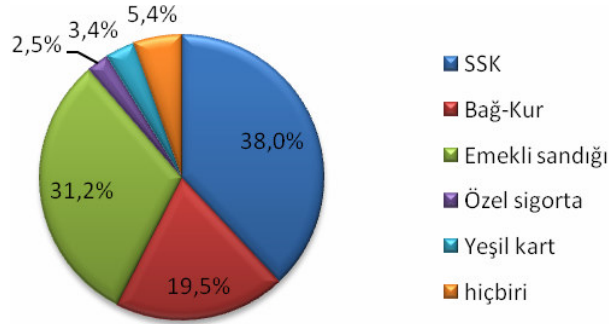
Şekil 19: Annete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Babanın eğitim durumu ise daha çok lise (%31,6) ve üniversite (%25,6) seviyesinde yoğunlaşmıştır. İlkokul (%21,1) ve ortaokul (%14,6) mezunlarının oranı da azımsanmayacak düzeydir. Babanın eğitim durumu içerisinde okur-yazar olmayanların oranı ise %1,7'dir. Bu durum erkeklerin erkeklerin eğitim seviyesinin kadınlardan daha yüksek olduğunu bir kez daha doğrulamıştır.

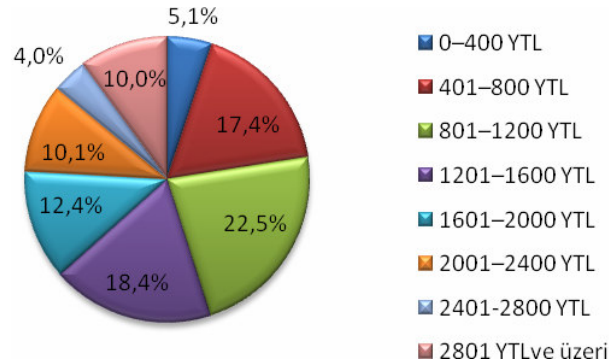
Şekil 20: Annete Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Ailelerin %88,7'sinin herhangi bir sosyal güvenlik sistemine bağlı olduğu çok küçük bir yüzdenin (%5,4) sosyal güvencesi olmadığı görülmektedir.

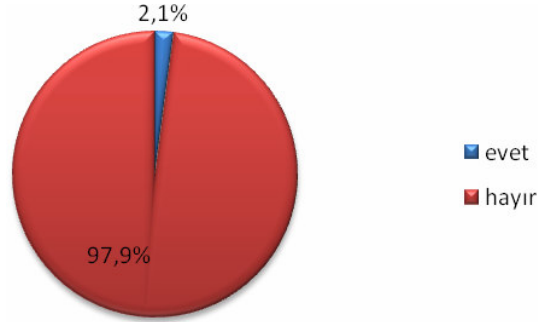
Şekil 21: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Bağlı oldukları Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Dağılımı

Ailelerin gelir dağılımına bakıldığında %44,9'unun geliri 801-1600 TL, %22,5'inin 0-800 TL, %26,5'inin geliri ise 1601-2800 TL arasındadır. %10'luk bir oranın da 2800TL'nin üzerinde bir gelire sahibi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

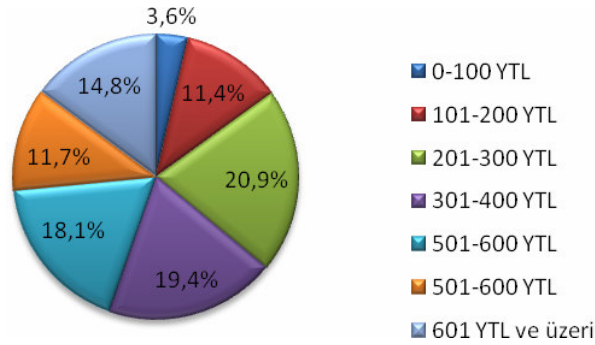
Şekil 22: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Sahip Oldukları Ortalama Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

Yapılan araştırmada ayrıca engelli olan öğrenci oranı %2,1 olarak belirlenmiştir.

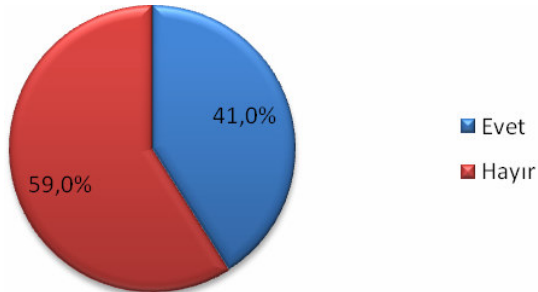
Şekil 23: Ankete Katılan Öğrencilerin Engelli Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan öğrencilerin (%58,1) aylık ortalama gelirleri 201 ile 600 TL arasında yoğunlaşmaktadır.

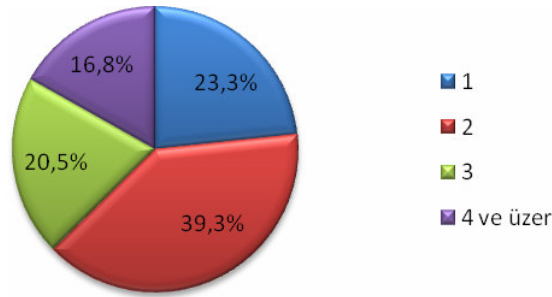
Şekil 24: Ankete Katılan Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Dağılımı

Harç kredisi alanların oranı (%59) ile almayanların oranı (%41) birbirine yakındır.

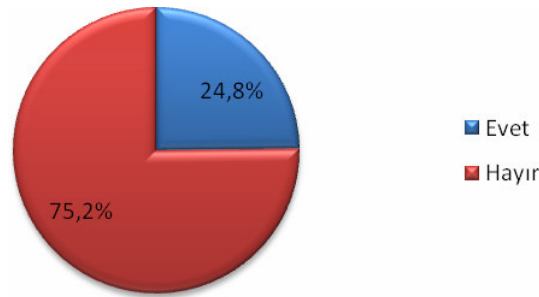
Şekil 25: Ankete Katılan Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenciler aylık ortalama gelirlerini en çok (%39,3) iki defada elde etmektedirler.

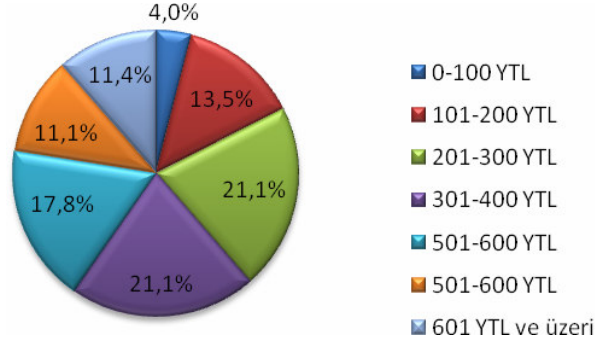
Şekil 26: Ankete Katılan Öğrencilerin Gelirlerini Elde Etme Durumlarına Göre Dağılımı

Tatil dönemlerinde herhangi bir işte çalışmayanların oranı (%75,2) oldukça yüksektir.

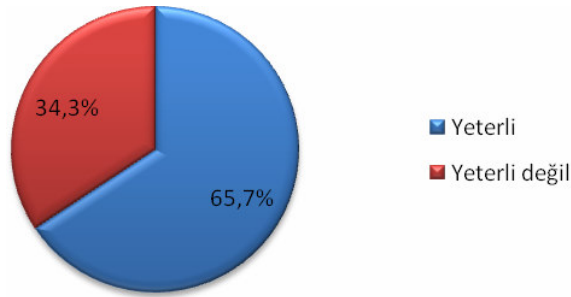
Şekil 27: Ankete Katılan Öğrencilerin Tatil Dönemlerinde Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin %59,7'sinin aylık ortalama harcama tutarı da 201 ile 600 TL arasında değişmektedir.

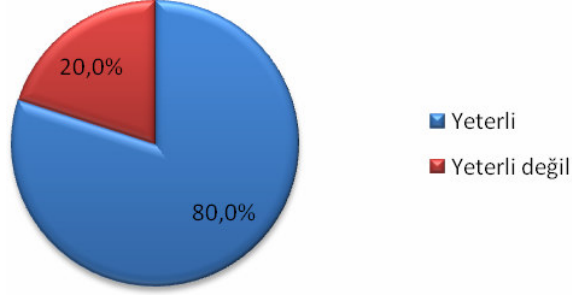

Şekil 28: Ankete Katılan Öğrencilerin Aylık Ortalama Harcama Miktarlarına Göre Dağılımı

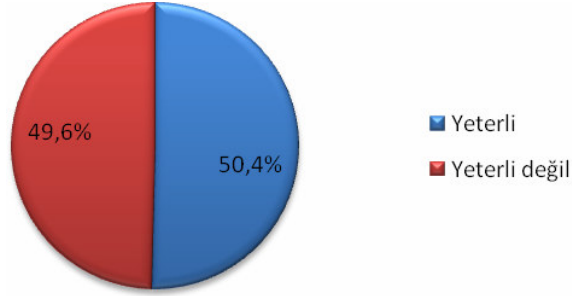
Harcama kalemlerine göre ortalama aylık tutarın gıda, ulaşım, iletişim, sigara gibi kalemlerde büyük bir oranda yeterli olduğu görüşü hakimken; giyim, eğitim, spor, alkol, şans oyunları gibi kalemlere yapılan harcamalara yeterli ve yeterli değil diyenlerin oranları birbirine çok yakındır. Dikkat çekici olan nokta öğrencilerin sağlık, sosyal-kültürel faaliyetler ve eğlence için yaptıkları harcamaları yetersiz olarak görmeleridir.

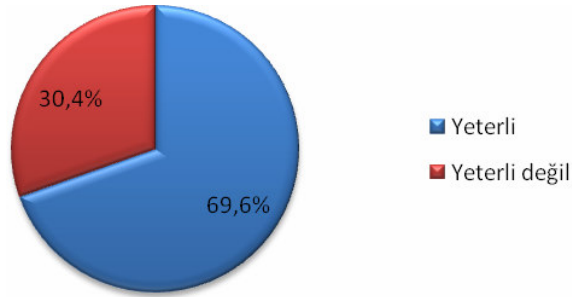
Şekil 29: Ankete Katılan Öğrencilerin Gıda Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

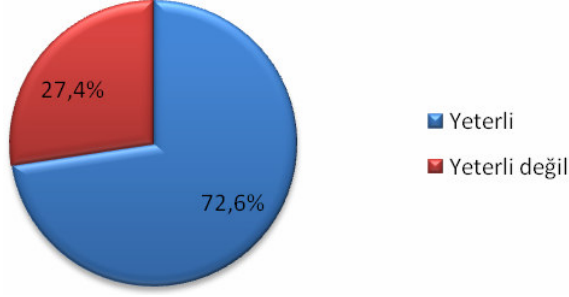
Şekil 30: Ankete Katılan Öğrencilerin Barınma Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

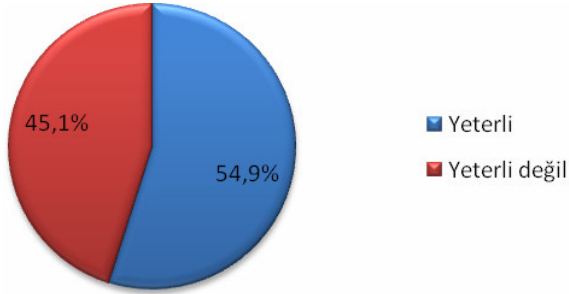
Şekil 31: Ankete Katılan Öğrencilerin Giyim Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

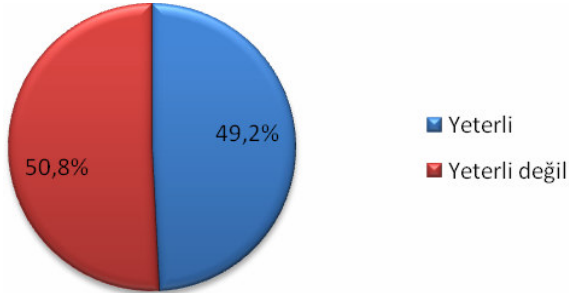
Şekil 32: Ankete Katılan Öğrencilerin İnternet Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

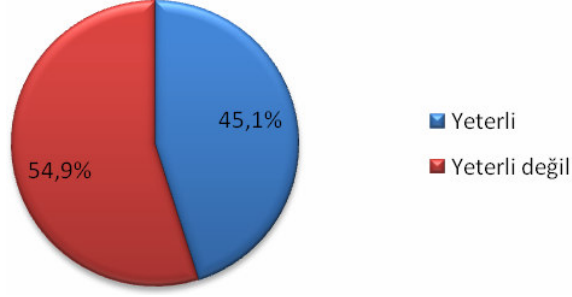
Şekil 33: Ankete Katılan Öğrencilerin Ulaşım Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

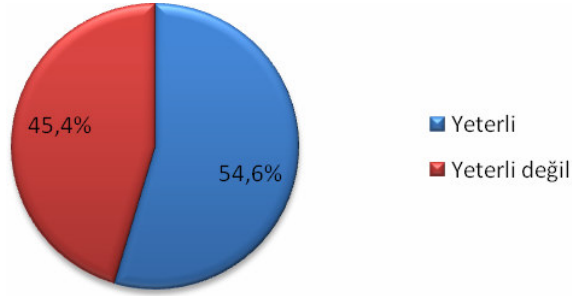
Şekil 34: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitim Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

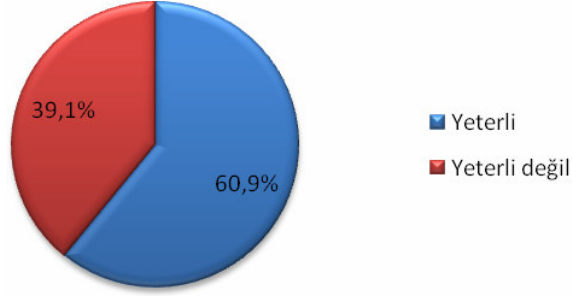
Şekil 35: Ankete Katılan Öğrencilerin Sağlık Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

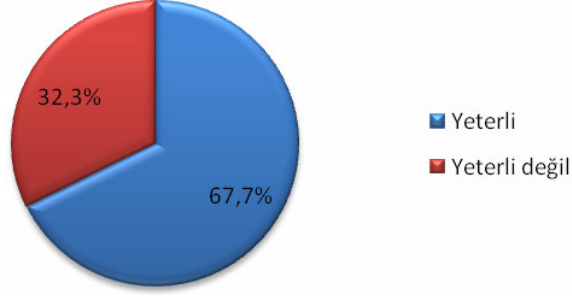
Şekil 36: Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyal Faaliyet Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

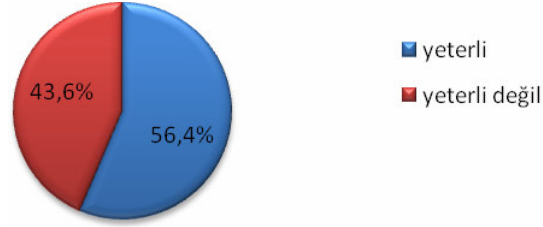
Şekil 37: Ankete Katılan Öğrencilerin Spor Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

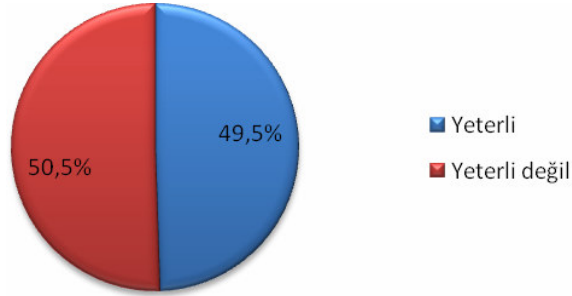
Şekil 38: Ankete Katılan Öğrencilerin İletişim Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

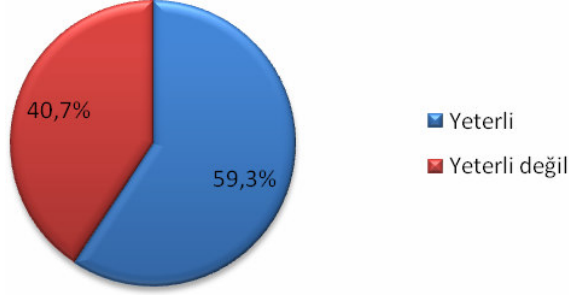
Şekil 39: Ankete Katılan Öğrencilerin Sigara Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

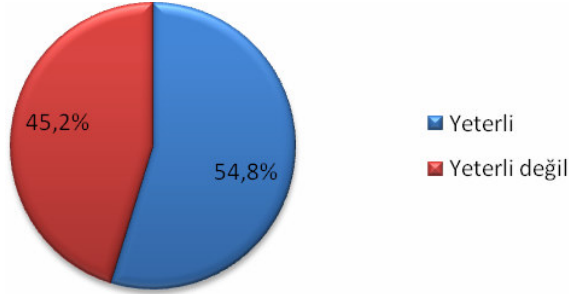
Şekil 40: Ankete Katılan Öğrencilerin Alkol Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

Şekil 41: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğlence Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

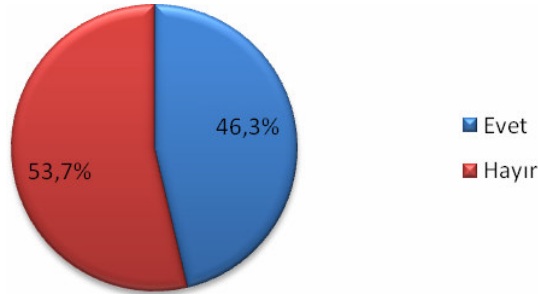

Şekil 42: Ankete Katılan Öğrencilerin Şans Oyunları Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

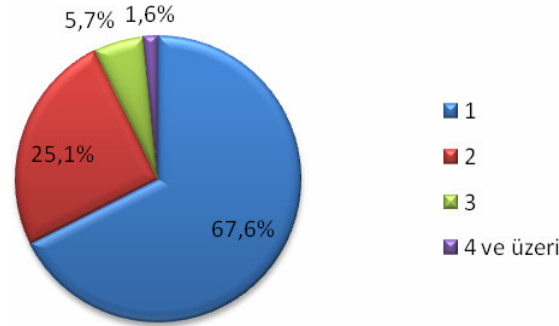
Şekil 43: Ankete Katılan Öğrencilerin Diğer İhtiyaçlar İçin Harcamalarını Yeterli Bulup Bulmamalarına Göre Dağılımı

Kredi kartı kullananlarla (%46,3) kullanmayanların oranı (%53,7) birbirine çok yakındır. Bu oran bize yaklaşık her iki öğrenciden birinde kredi kartı bulunduğunu ve kredi kartı kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir.

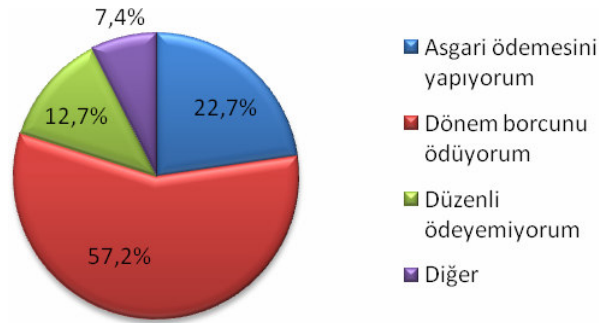
Şekil 44: Ankete Katılan Öğrencilerin Kredi Kartı Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin %67,6'sının tek kredi kartına, %25,1'inin iki kredi kartına sahip olduğu görülmektedir.

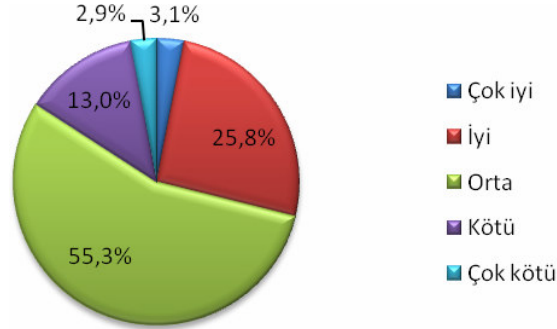
Şekil 45: Ankete Katılan Öğrencilerin Sahip Oldukları Kredi Kartı Sayısına Göre Dağılımı

Kredi kartı kullanıcılarının %57,2'si gibi büyük bir kısmı dönem borcunu ödemekte, %22,7'si asgari ödemesi yapabilmekte, %12,7'si de ödemelerini düzenli olarak yapamamaktadırlar.

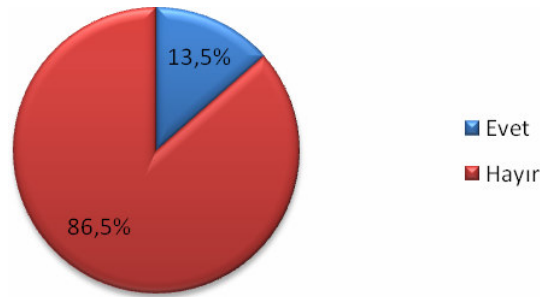
Şekil 46: Ankete Katılan Öğrencilerin Kredi Kartı Borçlarını Ödeme Durumlarına Göre Dağılımı

%55,3'lük bir grup kendi parasal durumlarını “orta” halli olarak tanımlarken %15,9'u ise durumlarını “kötü” ve “çok kötü” olarak tanımlamaktadırlar.

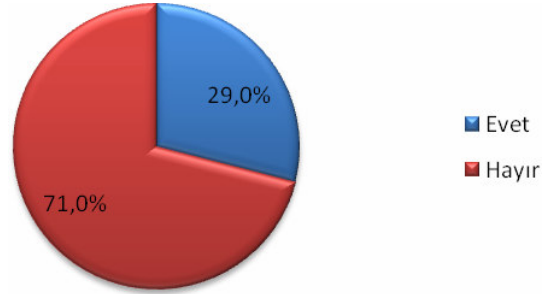
Şekil 47: Ankete Katılan Öğrencilerin Maddi Durumlarını Tanımlamalarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin %86,5'i tasarruf yapamazken %13,5'i tasarruf yaptığını belirtmiştir. Tasarruflarını daha çok bankaya yatırarak (%11,3), döviz alarak (%4,8), ailelerine göndererek (2,3) ve borç vererek (%2) değerlendirmektedirler.

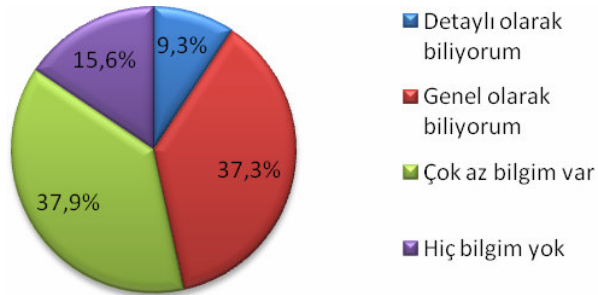
Şekil 48: Ankete Katılan Öğrencilerin Tasarruf Yapma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışmaya katılan öğrencilerin %71,9'unun borçlarının olmadığı %29'nun ise borçlarının olduğu görülmektedir.

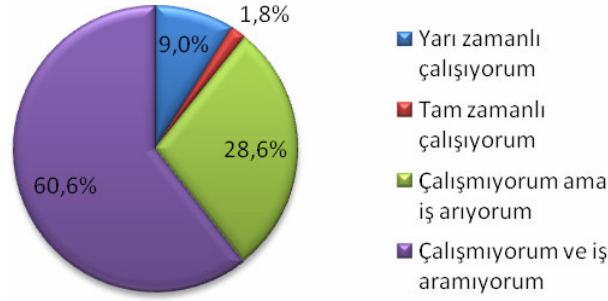
Şekil 49: Ankete Katılan Öğrencilerin Borçlu Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımı

Üniversite öğrencilerine yönelik burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden büyük bir çoğunlukla(%37,9) çok az bilgi sahibi oldukları dikkat çekici konulardan birisidir. Bu konuyla ilgili detaylı bilgi sahibi olanların oranı (%9,3) çok düşüktür. Hiç bilgisi olmayanların oranı ise %15,6'dır.

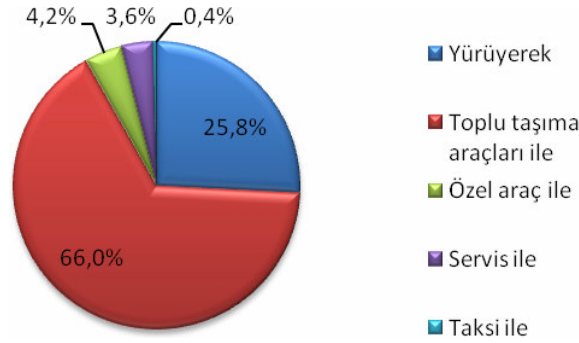
Şekil 50: Ankete Katılan Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Herhangi bir işte yarı zamanlı (part-time) ve tam zamanlı (full-time) çalışanların oranı %10,8'dir. Çalışmayan ve aynı zamanda iş aramayan öğrenci oranı ise %60,6'dır. Çalışmayan fakat iş arayan öğrenci oranı da oldukça yüksektir(%28,6).

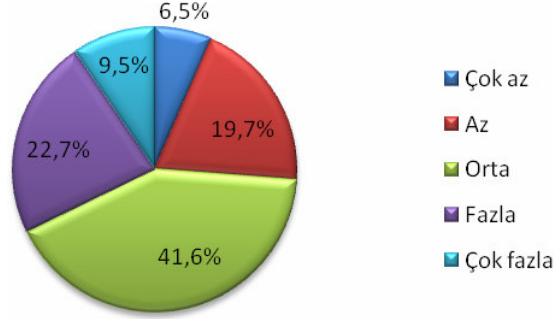
Şekil 51: Ankete Katılan Öğrencilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Fakültelere ulaşım daha çok (%66) toplu taşıma araçları ile gerçekleşirken %25,8'lik bir oran yürüyerek ulaşımı sağlamaktadırlar.

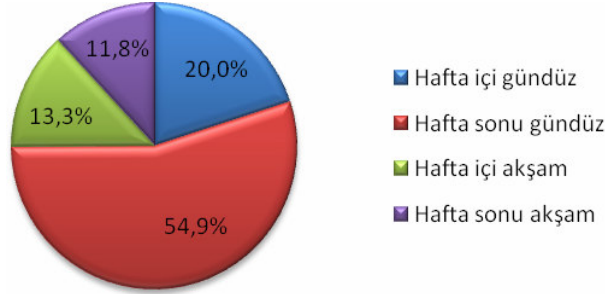
Şekil 52: Ankete Katılan Öğrencilerin Fakülteye Ulaşımında Tercih Ettikleri Araçlara Göre Dağılımı

Öğrencilerin %41,6'sı aldıkları eğitimin harcamalarını orta düzeyde etkilediğini, %22,7'si ise fazla etkilediğini düşünmektedir.

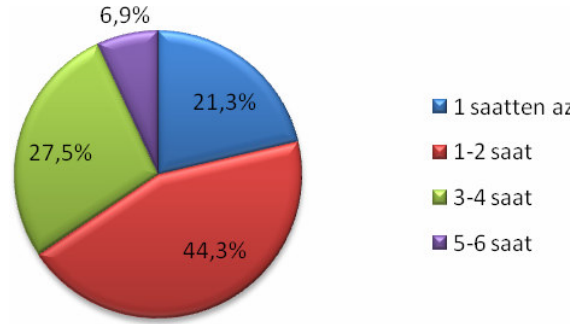
Şekil 53: Ankete Katılan Öğrencilerin Aldıkları Mesleki Eğitimin Harcamalarını Etkileme Derecesine Göre Dağılımı

Öğrencilerin alışveriş alışkanlıklarını belirlemeye dönük kısımda öncelikle %54,9'unun alışverişte hafta sonu gündüz saatlerini tercih ettikleri görülmüştür.

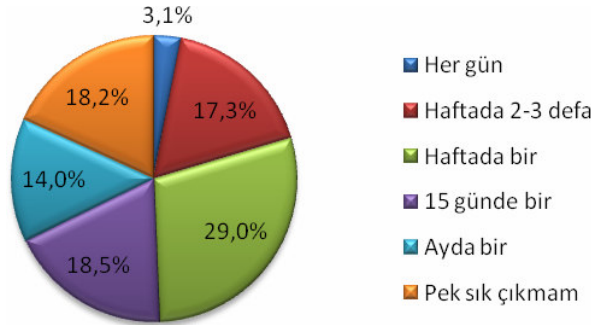
Şekil 54: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Zamanlarına Göre Dağılımı

Alışverişte geçirdikleri ortalama süre 1-2 saat olanlar %44,3, 3-4 saat olanların oranı ise %27,5'dir.

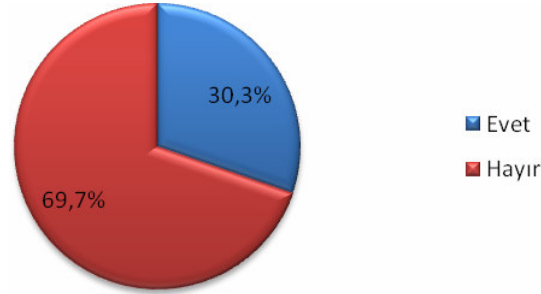
Şekil 55: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişte Geçirdikleri Süreye Göre Dağılımı

Hafta da bir alışverişe çıkma oranı %29 ile ilk sırada yer alırken bunu 15 günde bir (%18,5), haftada 2-3 kez (%17,3) takip etmektedir.

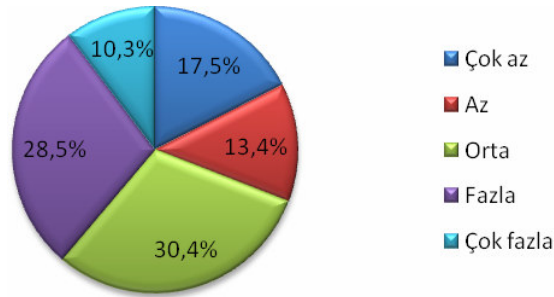
Şekil 56: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Sıklıklarına Göre Dağılımı

Alışverişe çıkan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%69,7) liste hazırlamadan alışverişe çıkmaktadır.

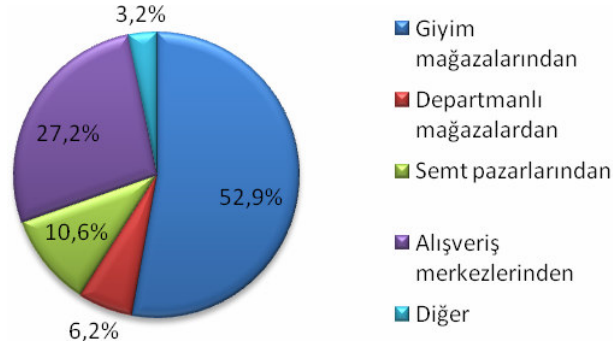
Şekil 57: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Çıkarken Liste Yapıp Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı

Liste yapanlar yaparak alışverişe çıkan öğrenciler yaptıkları listeye orta(%30,4) düzeyde bağlı kaldıklarını ifade etmektedirler. Bu sonuç öğrencilerin plansız satın almaları gerçekleştirmeye eğilimli olduğu göstermektedir.

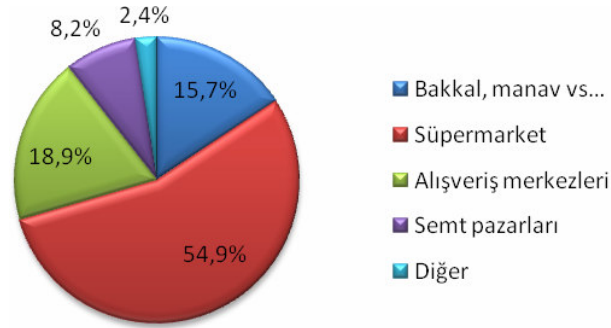
Şekil 58: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışverişe Listesine Bağlı Kalıp Kalmama Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışmaya katılanların %52,9'u giyim harcamalarını giyim mağazalarından yapmaktadırlar.

Şekil 59: Ankete Katılan Öğrencilerin Giyim Alışverişlerini Yaptıkları Yerlere Göre Dağılımı

Çalışmaya katılanların %54,9'u gıda harcamalarını süpermarketlerden yapmaktadırlar.

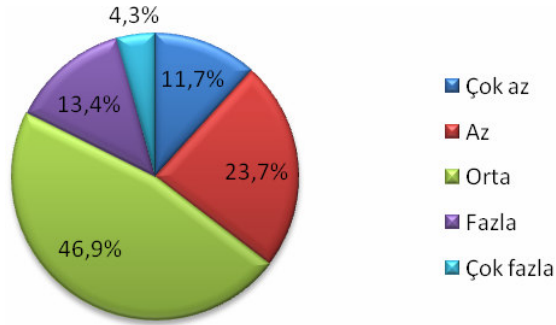
Şekil 60: Ankete Katılan Öğrencilerin Gıda Alışverişlerini Yaptıkları Yerlere Göre Dağılımı

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%62,1) kendi alışveriş davranışlarını daha çok bütçelerine göre alışveriş yaptıkları şeklinde değerlendirmektedirler.

Şekil 61: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışlarını Değerlendirmelerine Göre Dağılımı

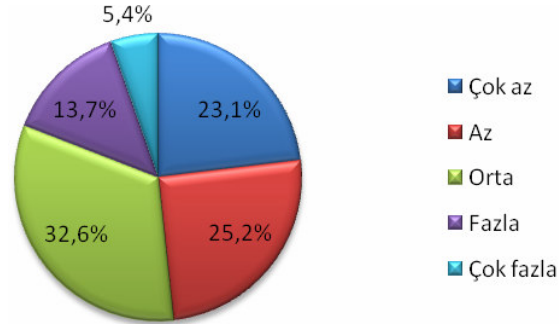
Sosyal-kültürel faaliyetlere katılım ise daha çok (%82,3) orta ve ortanın altındaki seviyelerde görülmektedir.

Şekil 62: Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyal Faaliyetlere Katılım Düzeylerine Göre Dağılımı

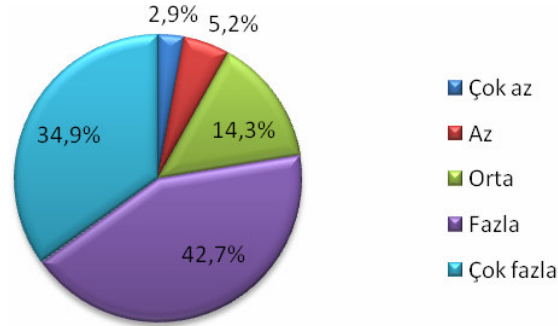
Alışveriş yaparken ihtiyaç, aile yapısı, sosyal ve kültürel faktörler, tutku, alışkanlık, malın fiyatı, malın kalitesi, yerli mal olması gibi faktörler çok etkili olurken; arkadaş çevresi, büyüdüğü çevre, malın markası ve firmanın imajı orta düzeyde etkili olmaktadır. Reklâm, yabancı mal olması, arkadaşların düşüncesi, alışveriş ortamının fiziksel özellikleri gibi faktörler alışverişte etkisinin çok az olduğu düşünülen faktörler olarak tespit edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin alışveriş yaparken arkadaşlarından orta derecede etkilendiklerini düşünenlerin dağılımı %32,6 iken %25,2’lik bir oran ise az etkilendiğini ifade etmektedir. Grafikteki sonuçlar öğrencilerin alışveriş davranışlarında arkadaşlarının çok fazla etkisi olmadığını göstermektedir.

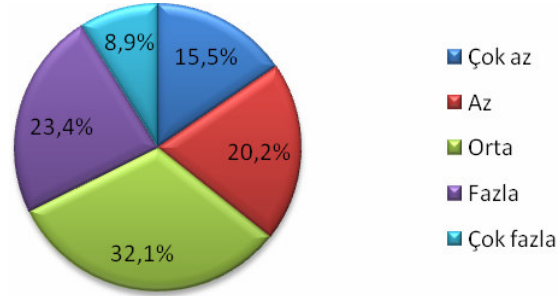
Şekil 63: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Arkadaşlarının Etkisi Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Öğrencilerin alışveriş davranışlarında ihtiyaçlarının etkisinin fazla olduğunu düşünenlerin oranı %42,7 ve çok fazla etkili olduğunu ifade edenlerin oranı ise %34,9’dur. Bu oranlar ihtiyaçların en önemli etkiye sahip olduğunu da göstermektedir.

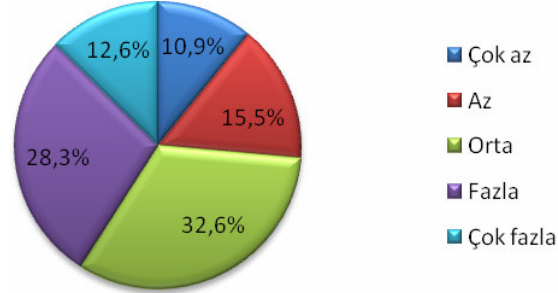
Şekil 64: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında İhtiyaçlarının Etkisi Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ankete katılanların alışveriş davranışlarında çevrenin etkisinin orta düzeyde (%32,1) ve fazla (%23,4) olduğunu düşünenlerin oranları oldukça yüksektir.

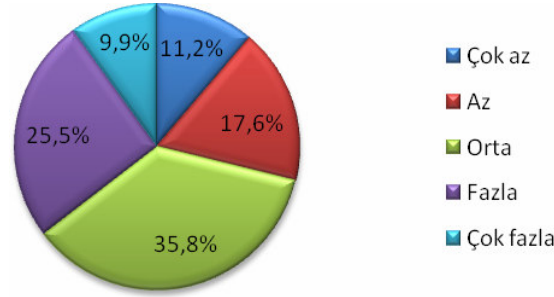
Şekil 65: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Çevrenin Etkisi Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Öğrencilerin alışveriş davranışlarında ailenin etkisinin orta derecede olduğunu düşünenlerin oranı %32,6 iken fazla etkilediğini düşünenlerin oranı ise %28,3'tür.

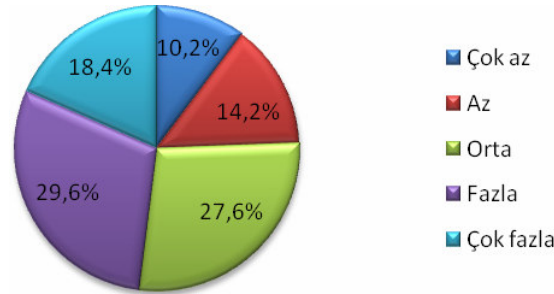
Şekil 66: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Aile Yapısının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Öğrencilerin alışveriş davranışında sosyokültürel çevrenin etkili olduğunu düşünenlerin dağılımı %35,8'lik bir oranda orta düzeyde etkili olduğu görüşünde yoğunlaşırken %25,5 lik bir oranda fazla etkilediği görüşünde toplanmaktadır.

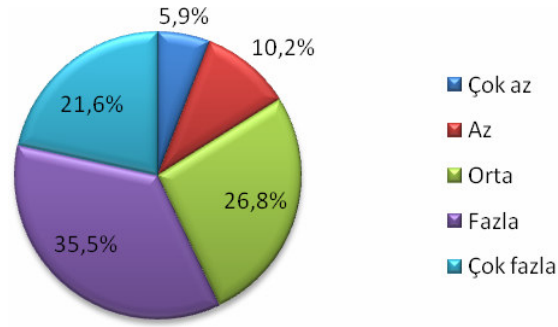
Şekil 67: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Sosyokültürel Çevrenin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Alışveriş davranışlarında tutkunun etkili olduğu düşünenlerin oranı (%29,6) daha çok fazla etkilediği görüşünderken orta derecede etkilediğini düşünenlerin oranı ise %27,6'dır.

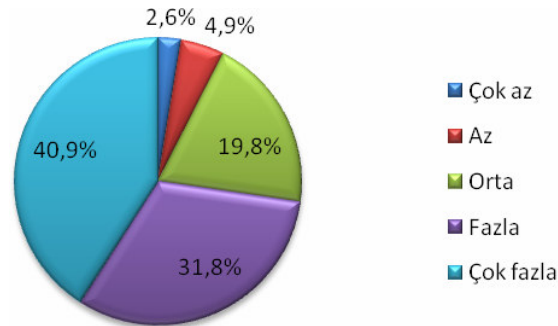
Şekil 68: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Tutkunun Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin alışveriş davranışında alışkanlıkların etkili olduğunu düşünenlerin oranı (%40,9)çok az derecede etkilediği görüşünde yoğunlaşırken fazla etkilediğini düşünenlerin oranı (%31,8) da azımsayacak bir oran olarak göze çarpmaktadır.

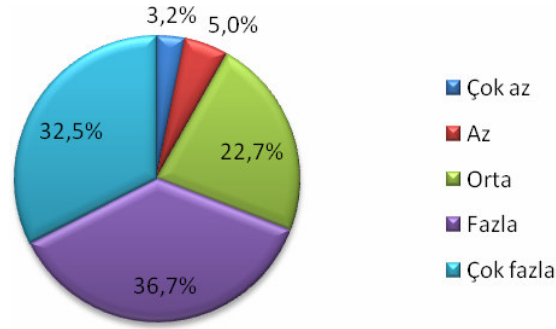
Şekil 69: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Alışkanlıkların Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Öğrencilerin alışverişlerinde fiyatın çok fazla etkili olduğunu düşünenlerin oranı %40,9, fazla etkili olduğunun düşünenlerin oranı %31,8 ve orta düzeyde etkili olduğunu düşünenlerin oranı ise %19,8'dir.

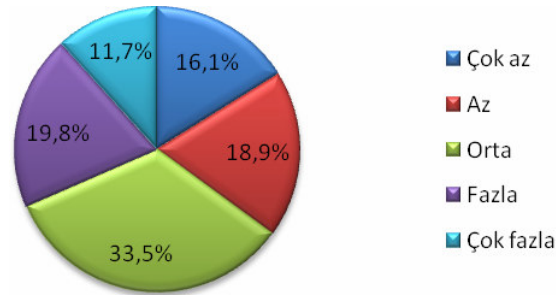
Şekil 70: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Fiyatın Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Öğrencilerin alışverişlerinde kalitenin fazla etkili olduğunu düşünenlerin oranı %36,7, çok fazla etkili olduğunun düşünenlerin oranı %32,5 ve orta düzeyde etkili olduğunu düşünenlerin oranı ise %22,7'dir.

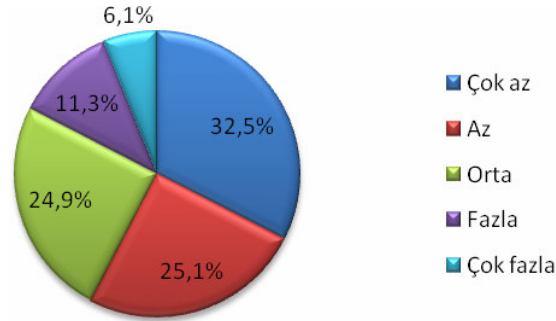
Şekil 71: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Kalitenin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin alışveriş davranışında markanın orta düzeyde etkili olduğunu düşünenlerin oranı %33,5, fazla olduğunu düşünenlerin oranı %19,8 ve az olduğunu düşünenlerin oranı ise %18,9'dur.

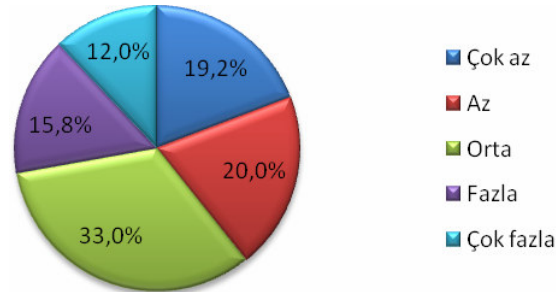
Şekil 72: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Markanın Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin alışveriş davranışında reklamın etkili olduğunu düşünenlerin oranı çok az (%32,5), az (%25,1) ve orta (%24,9) düzeyde yoğunlaşmaktadır.

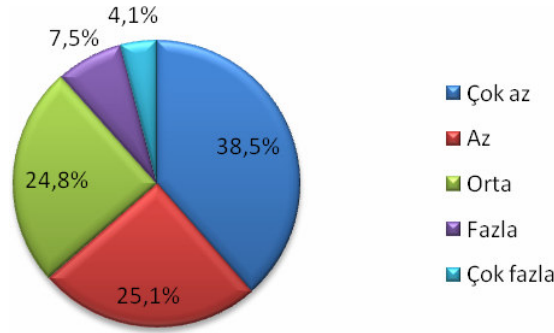
Şekil 73: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Reklamın Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ürünün yerli malı olmasının alışveriş davranışı üzerinde etkisinin orta düzeyde olduğunu düşünenlerin oranı %33, az etkisi olduğunu düşünenlerin oranı %20 ve çok az etkisi olduğunu düşünenlerin oranı ise %19,2'dir.

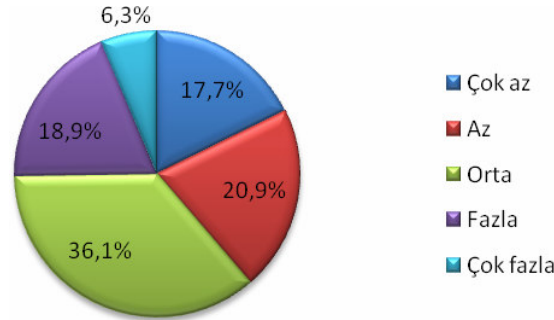
Şekil 74: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Ürünün Yerli Malı Olmasının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ürünün yabancı mal olmasının alışveriş davranışı üzerinde etkisinin çok az olduğunu düşünenlerin oranı %38,5, az etkisi olduğunu düşünenlerin oranı %25,1 ve orta düzeyde etkisi olduğunu düşünenlerin oranı ise %19,2'dir.

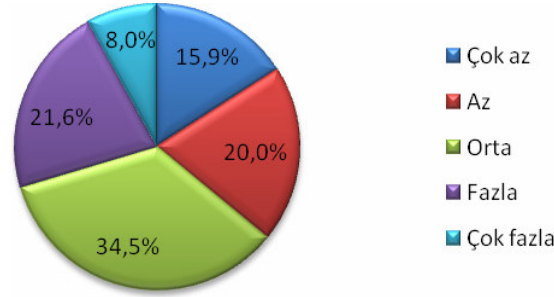
Şekil 75: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Ürünün Yabancı Mal Olmasının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Arkadaşlarının fikirlerinin alışveriş davranışında orta düzeyde etkili olduğunun düşünenlerin oranı %36,1 iken az etkiye sahip olduğunu düşünenlerin oranı %20,9 ve fazla etkisi olduğunu düşünenlerin oranı ise %18,9'dur.

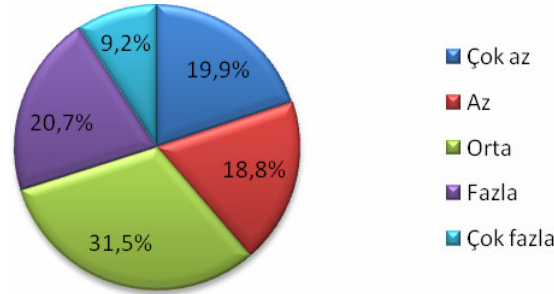
Şekil 76: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Arkadaşlarının Fikirlerinin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin alışveriş davranışında alışveriş yapılan yerin fiziksel özelliklerinin etkili olduğunu düşünenlerin dağılımı daha çok orta(%34,5), fazla (%21,6) ve az (%20) düzeylerinde yoğunlaşmaktadır

Şekil 77: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Alışveriş Yapılan Yerin Fiziksel Özelliklerinin Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin alışveriş davranışında firma imajının etkili olduğunu düşünenlerin dağılımı daha çok orta(%31,5), fazla (%20,7) ve az (%18,8) düzeylerinde yoğunlaşmaktadır.

Şekil 78: Ankete Katılan Öğrencilerin Alışveriş Davranışında Firma İmajının Etkili Olduğunu Düşünenlerin Dağılımı

3.3.2 Ortalamalara İlişkin Bulgular

Tablo 11’de araştırma yapılan üniversitelerin öğrencilerinin ortalama gelir düzeyinin **429,398** TL seviyesinde olduğu görülmektedir. Üniversiteler içerisinde en yüksek ortalama gelire sahip üniversiteler sırasıyla Koç (752,652), Boğaziçi (723,741), Başkent (586,552), Süleyman Demirel (545,383), Trakya (543,074), Dokuz Eylül (508, 882) ve Afyon Kocatepe (508,609) üniversiteleridir. En düşük ortalama gelire sahip üniversiteler ise Yüzüncüyıl (291,329) ve Kafkas (293,011) üniversiteleridir.

Tüm üniversiteler dikkate alındığında ortalama tüketim miktarı **424,883**’tür. Üniversitelere göre tüketim miktarlarına bakıldığında bu kez Boğaziçi (727,378) ilk sırayı alırken ikinci sırayı Koç (716,333) almaktadır. Bunları sırayla Başkent (623,466), Trakya (575,378), Anadolu (526,074) ve Uludağ (507,904) takip etmektedir. En düşük tüketim miktarı ise Kafkas (317,420) ve İnönü’dedir (33,863).

Çalışmanın kapsamındaki üniversitelerde ortalama tasarruf miktarı ise **2,763** TL.’dir. Ortalama tasarruf miktarı en yüksek olan üniversite Süleyman Demirel Üniversitesi’dir (105, 892).Bunu Gaziantep (78,333) ve Afyon Kocatepe (55,739) üniversiteleri izlemektedir. Tasarruf yapamayan üniversiteler ise Selçuk (-46,956), Başkent (43,580) ve Anadolu (-38,729) üniversitelerdir.

Çalışmanın yapıldığı üniversitelerde ortalama borçlanma miktarı ise **153,393** TL.dir. Ortalama borçlanma miktarları incelendiğinde en fazla borçlanma miktarının Trakya (439,223), Dokuz Eylül(285,055) ve Atatürk (278,311) ve Boğaziçi (237,370) üniversitelerinde olduğu göze çarpmaktadır.

Üniversitelerin tümü dikkate alındığında ortalama tüketim eğilimi **0,993**’tür. Ortalama tüketim eğilim verileri en fazla tüketim eğiliminin Selçuk (1,142), Yüzüncü Yıl (1,130), Anadolu (1,080), Mustafa Kemal (1,076), Başkent (1,075), Atatürk (1,063), Uludağ (1,062), Trakya (1,059), Onsekiz Mart (1,056) , Hacettepe (1,044), Kocaeli (1,016), Erciyes (1,016), Pamukkale (1,013), Boğaziçi(1,005) ve Ankara (1,004) olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya dahil edilen üniversitelerde ortalama tasarruf eğilimi % 0,007’dir. Ortalama tasarruf eğilimi sonuçları ise en yüksek tasarruf eğiliminin Süleyman Demirel (0,195), Gaziantep (0,187), On dokuz mayıs (0,124), Afyon Kocatepe (0,111), Sütçü İmam (0,094), İnönü (0,077) ve Ege (0,067) üniversitelerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bazı Demografik özelliklere göre öğrencilerin ortalama gelir ve harcamaları EK – I’de Tablo 70’den Tablo 92’ye kadar görülebilir.

Tablo 11: Üniversitelere Göre Öğrencilerin Gelir, Tüketim, Tasarruf ve Borç Miktarları

Üniversiteler	Ortalama Gelir	Ortalama Tüketim	Ortalama Tasarruf	Ortalama Borç	Ortalama Tüketim Eğilimi	Ortalama Tasarruf Eğilimi
Tüm Üniversiteler	429,398	424,883	2,763	153,393	0,993	0,007
Afyon Kocatepe Üni.	508,609	446,222	55,739	48,170	0,889	0,111
Akdeniz Üni.	375,968	366,179	9,788	164,199	0,974	0,026
Anadolu Üni.	494,641	526,074	-38,729	135,605	1,080	-0,080
Ankara Üni.	489,058	490,981	-1,922	171,868	1,004	-0,004
Atatürk Üni.	372,382	395,649	-23,267	278,311	1,063	-0,063
Başkent Üni.	586,552	623,466	-43,580	51,000	1,075	-0,075
Boğaziçi Üni.	723,741	727,378	-3,637	237,370	1,005	-0,005
Cumhuriyet Üni.	354,695	335,939	18,756	95,929	0,947	0,053
Çukurova Üni.	400,262	384,640	15,622	145,720	0,961	0,039
Dicle Üni.	458,119	426,588	31,531	61,159	0,931	0,069
Dokuz eylül Üni.	508,882	488,316	19,626	285,055	0,962	0,038
Ege Üni.	471,746	440,105	31,641	164,928	0,933	0,067
Erciyes Üni.	346,950	352,503	-5,553	136,887	1,016	-0,016
Fatih Üni.	458,676	430,426	28,250	45,441	0,938	0,062
Gaziantep Üni.	419,500	341,167	78,333	10,167	0,813	0,187
Hacettepe Üni.	471,537	492,054	-20,517	191,370	1,044	-0,044
Harran Üni.	413,434	388,181	25,253	133,373	0,939	0,061
İnönü Üni.	361,751	333,863	27,888	166,733	0,923	0,077
İstanbul Üni.	358,247	368,852	-10,605	182,195	1,030	-0,030
Kafkas Üni.	293,011	317,420	-24,409	115,398	1,083	-0,083
Karadeniz teknik Üni.	382,327	372,880	9,446	120,463	0,976	0,024
Kocaeli Üni.	415,876	424,921	-9,046	141,530	1,021	-0,021
Koç Üni.	752,652	716,333	36,318	109,091	0,951	0,049
Mersin Üni.	372,920	357,788	15,133	159,743	0,960	0,040
Muğla Üni.	487,528	464,640	22,888	38,449	0,953	0,047
Mustafa kemal Üni.	371,560	399,879	-28,319	148,674	1,076	-0,076
On sekiz mart Üni.	393,792	415,623	-21,830	122,774	1,056	-0,056
Ondokuzmayıs Üni.	445,552	384,323	54,112	57,939	0,876	0,124
Pamukkale Üni.	470,929	477,087	-6,158	47,605	1,013	-0,013
Sakarya Üni.	396,662	374,490	22,172	140,240	0,944	0,056
Selçuk Üni.	343,508	379,048	-46,956	137,715	1,142	-0,142
Süleyman Demirel Üni.	545,383	437,301	105,892	177,791	0,805	0,195
Sütçü imam Üni.	500,929	453,850	47,079	79,850	0,906	0,094
Trakya Üni.	543,074	575,378	-32,304	439,223	1,059	-0,059
Uludağ Üni.	481,042	507,904	-29,237	171,351	1,062	-0,062
Yüzüncü yıl Üni.	291,329	327,094	-37,597	173,314	1,130	-0,130

Fakülteler bazında verilere bakıldığında (Tablo 12) en yüksek ortalama gelire sahip fakülte mühendislik fakültesi (465,330) olarak tespit edilmiştir. Ortalama gelir bağlamında en düşük gelire sahip fakülte ise eğitim Fakültesidir (384,622). Ortalama tüketime bakıldığında ise yine aynı şekilde mühendislik fakülteleri (457,339) ilk sırayı almakta en az tüketim ise eğitim fakültesinde (384,913) gerçekleşmektedir. Ortalama tasarruf miktarları ise ziraata fakültelerinde (48,686) tasarruf yapma eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bunu sırasıyla mühendislik (6,274) ve İİBF (6,182) takip etmektedir. Fakültele göre ortalama borçlanma rakamlarına bakıldığında en fazla borçlanma rakamlarının mühendislik (616,010), ziraat (550,861) ve eğitim fakültelerinde (557,745) olduğu görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda yapılan ortalama tüketim eğilimi hesaplamaları sonucunda en fazla tüketim eğiliminin hukuk fakültelerinde (1,058) ve en düşük tüketim eğiliminin ise ziraat fakültelerinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ortalama tasarruf eğilimi rakamları ise ziraat fakültelerinin gelirlerinin 0,107’lik bir kısmını tasarrufa ayırdığını göstermektedir.

Tablo 12: Fakültele göre Öğrencilerin Gelir, Tüketim, Tasarruf ve Borç Miktarları

Fakülteler	Ortalama Gelir	Ortalama Tüketim	Ortalama Tasarruf	Ortalama Borç	Ortalama Tüketim Eğilimi	Ortalama Tasarruf Eğilimi
Eğitim	384,622	384,913	-2,734	557,745	1,007	-0,007
Fen edebiyat	416,278	415,226	-1,064	497,706	1,003	-0,003
Hukuk	402,793	423,476	-23,442	501,000	1,058	-0,058
İİBF	461,960	455,144	6,182	540,321	0,986	0,014
Mühendislik	465,330	457,339	6,274	616,010	0,986	0,014
Ziraat	455,532	405,794	48,686	558,861	0,893	0,107

3.3.3 Çapraz Analizler ve Bulgular

Tablo 13: Fakültelere Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Fakülte	İİBF	Frekans	48	213	428	442	399	300	434	2264
		Fakülte içindeki %	2,1	9,4	18,9	19,5	17,6	13,3	19,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	13,4	18,6	20,4	22,7	21,9	25,4	29,2	22,6
		Toplam içindeki %	0,5	2,1	4,3	4,4	4,0	3,0	4,3	22,6
	Ziraat	Frekans	13	26	82	106	114	53	56	450
		Fakülte içindeki %	2,9	5,8	18,2	23,6	25,3	11,8	12,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	3,6	2,3	3,9	5,4	6,3	4,5	3,8	4,5
		Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,8	1,1	1,1	0,5	0,6	4,5
	Fen Edebiyat	Frekans	125	345	611	488	479	281	367	2696
		Fakülte içindeki %	4,6	12,8	22,7	18,1	17,8	10,4	13,6	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	35,0	30,1	29,1	25,1	26,3	23,8	24,7	26,9
		Toplam içindeki %	1,2	3,4	6,1	4,9	4,8	2,8	3,7	26,9
	Eğitim	Frekans	116	376	559	483	385	248	242	2409
		Fakülte içindeki %	4,8	15,6	23,2	20,0	16,0	10,3	10,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	32,5	32,8	26,6	24,8	21,2	21,0	16,3	24,0
		Toplam içindeki %	1,2	3,7	5,6	4,8	3,8	2,5	2,4	24,0
	Hukuk	Frekans	13	45	73	75	53	47	39	345
		Fakülte içindeki %	3,8	13,0	21,2	21,7	15,4	13,6	11,3	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	3,6	3,9	3,5	3,9	2,9	4,0	2,6	3,4
		Toplam içindeki %	0,1	0,4	0,7	0,7	0,5	0,5	0,4	3,4
	Mühendislik-Mimarlık	Frekans	42	141	347	353	390	250	350	1873
		Fakülte içindeki %	2,2	7,5	18,5	18,8	20,8	13,3	18,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	11,8	12,3	16,5	18,1	21,4	21,2	23,5	18,7
		Toplam içindeki %	0,4	1,4	3,5	3,5	3,9	2,5	3,5	18,7
	Toplam	Frekans	357	1146	2100	1947	1820	1179	1488	10037
		Fakülte içindeki %	3,6	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,6	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0

Tablo 13’de öğrencilerin fakültelerine göre gelir farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizlerde χ^2 değeri itibariyle, fakültelere göre öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin birbirinden farklı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=297,600$, sd.=30, p= 0,000). Analiz bulgularına göre tablodan da siyah olarak işaretlenen değerlerden görüleceği gibi; fen edebiyat ve eğitim öğrencilerinin çoğunluğu 200-300 TL gelir aralığında ortalama gelire

sahipken, iktisat ve hukuk fakültesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu 300-400 TL arası gelir grubunda, ziraat ve mühendislik öğrencilerinin çoğunluğu da 400-500 TL gelir aralığında ortalama gelire sahiptirler. Bu bulgulara göre öğrenciler arasında en yüksek ortalama gelire sahip olanlar ziraat ve mühendislik fakültesi öğrencileri iken, en düşük ortalama gelire sahip öğrenciler fen edebiyat ve eğitim fakültesi öğrencileridir.

Tablo 14: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)							
Sınıf		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam
1	Frekans	164	362	506	430	380	228	292	2362
	Sınıf içindeki %	6,9	15,3	21,4	18,2	16,1	9,7	12,4	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	45,9	31,6	24,1	22,1	20,9	19,4	19,7	23,6
	Toplam içindeki %	1,6	3,6	5,0	4,3	3,8	2,3	2,9	23,6
2	Frekans	88	289	544	514	455	268	289	2447
	Sınıf içindeki %	3,6	11,8	22,2	21,0	18,6	11,0	11,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	24,6	25,2	25,9	26,4	25,0	22,8	19,5	24,4
	Toplam içindeki %	0,9	2,9	5,4	5,1	4,5	2,7	2,9	24,4
3	Frekans	56	279	543	496	471	310	404	2559
	Sınıf içindeki %	2,2	10,9	21,2	19,4	18,4	12,1	15,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	15,7	24,4	25,9	25,5	25,9	26,3	27,2	25,5
	Toplam içindeki %	0,6	2,8	5,4	4,9	4,7	3,1	4,0	25,5
4	Frekans	49	215	507	506	513	371	500	2661
	Sınıf içindeki %	1,8	8,1	19,1	19,0	19,3	13,9	18,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	13,7	18,8	24,1	26,0	28,2	31,5	33,7	26,5
	Toplam içindeki %	0,5	2,1	5,1	5,0	5,1	3,7	5,0	26,5
Toplam	Frekans	357	1145	2100	1946	1819	1177	1485	10029
	Sınıf içindeki %	3,6	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	3,6	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0

Tablo 14, öğrencilerin okudukları sınıflara göre aylık ortalama gelirleri arasındaki ilişkileri vermektedir. Bulgulara göre öğrencilerin okudukları sınıflara göre gelirleri anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($\chi^2=265,800$, sd.=18, p=0,000). Bu bulgulara göre birinci sınıf öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun geliri 0-100 ve 101-200 gelir aralığında yer almaktadır. İkinci sınıfların çoğunlukla 301-400 gelir grubunda gelire sahiptirler. Üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yoğunlukla bulundukları gelir grubu 601 ve üzeri gelir grubudur. Bu bulgulara göre öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe gelir düzeyleri de yükselmektedir.

Tablo 15: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	192	673	1104	902	844	498	589	4802
		Cinsiyet içindeki %	4,0	14,0	23,0	18,8	17,6	10,4	12,3	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	53,8	58,7	52,6	46,3	46,4	42,2	39,6	47,8
		Toplam içindeki %	1,9	6,7	11,0	9,0	8,4	5,0	5,9	47,8
	Erkek	Frekans	165	473	995	1046	975	681	900	5235
		Cinsiyet içindeki %	3,2	9,0	19,0	20,0	18,6	13,0	17,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	46,2	41,3	47,4	53,7	53,6	57,8	60,4	52,2
		Toplam içindeki %	1,6	4,7	9,9	10,4	9,7	6,8	9,0	52,2
	Toplam	Frekans	357	1146	2099	1948	1819	1179	1489	10037
		Cinsiyet içindeki %	3,6	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,6	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklı gelirlere sahip olabilecekleri düşüncesiyle yapılan çapraz analizde, cinsiyetle aylık ortalama gelirler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=137,600$, sd.=6, p=0,000). Tablo 15’de gösterilen bu ilişkilere göre, öğrencilerin gelirleri cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bulgulara göre, kız öğrencilerin büyük bir çoğunluğu 101-200 ile 201-300 TL’lik gelir aralığında gelire sahiptirler. Erkek öğrencileri büyük bir çoğunluğu ise 501-600 ve 601 ve üstü gelir grubunda yer almaktadırlar. Buna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha düşük bir ortalama gelire sahip oldukları söylenebilir.

Yapılan çapraz analizde ailenin sahip olduğu aylık ortalama gelir düzeyine göre öğrencilerin aylık ortalama gelirleri birbirinden farklılaşmaktadır ($\chi^2=3266,000$, sd.42, p=0,000). Tablo 16’dan görüleceği üzere, ailenin sahip olduğu ortalama gelir düzeyi yükseldikçe öğrencinin ortalama gelir düzeyi de düzenli olarak yükselmektedir. En düşük ortalama gelire (0-400) sahip ailelerin çocuklarının çoğunluğunun ortalama geliri 101-200 gelir grubunda yer alırken, 401-800 ve 801-1200 arası gelire sahip ailelerin çocukları 201-300 gelir grubunda, 1201-1600 gelir grubunda olan ailelerin çocukları 301-400 gelir grubunda, 1601-2000 arası gelir grubunda olan ailelerin çocukları 401-500 gelir grubunda ve 2001 TL’den büyük her gelir grubundaki ailelerin çocuklarının aylık ortalama gelirleri 601 ve üzeri

gelir grubunda yer almaktadırlar. Kısaca aile geliri yükseldikçe öğrencinin geliri de yükselmektedir.

Tablo 16: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Aile geliri (YTL)	0-400	Frekans	68	180	168	39	26	6	7	494
		Aile geliri içindeki %	13,8	36,4	34,0	7,9	5,3	1,2	1,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	19,7	15,9	8,2	2,0	1,5	0,5	0,5	5,0
		Toplam içindeki %	0,7	1,8	1,7	0,4	0,3	0,1	0,1	5,0
	401-800	Frekans	102	353	578	354	200	87	47	1721
		Aile geliri içindeki %	5,9	20,5	33,6	20,6	11,6	5,1	2,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	29,6	31,3	28,1	18,5	11,2	7,5	3,2	17,4
		Toplam içindeki %	1,0	3,6	5,9	3,6	2,0	0,9	0,5	17,4
	801-1200	Frekans	92	283	576	571	405	185	114	2226
		Aile geliri içindeki %	4,1	12,7	25,9	25,7	18,2	8,3	5,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	26,7	25,1	28,0	29,8	22,6	15,9	7,8	22,6
		Toplam içindeki %	0,9	2,9	5,8	5,8	4,1	1,9	1,2	22,6
	1201-1600	Frekans	36	166	361	411	383	258	201	1816
		Aile geliri içindeki %	2,0	9,1	19,9	22,6	21,1	14,2	11,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	10,4	14,7	17,6	21,5	21,4	22,1	13,7	18,4
		Toplam içindeki %	0,4	1,7	3,7	4,2	3,9	2,6	2,0	18,4
	1601-2000	Frekans	26	68	172	232	313	213	202	1226
		Aile geliri içindeki %	2,1	5,5	14,0	18,9	25,5	17,4	16,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	7,5	6,0	8,4	12,1	17,5	18,3	13,8	12,4
		Toplam içindeki %	0,3	0,7	1,7	2,4	3,2	2,2	2,0	12,4
	2001-2400	Frekans	7	38	104	165	222	210	254	1000
		Aile geliri içindeki %	0,7	3,8	10,4	16,5	22,2	21,0	25,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	2,0	3,4	5,1	8,6	12,4	18,0	17,3	10,1
		Toplam içindeki %	0,1	0,4	1,1	1,7	2,2	2,1	2,6	10,1
	2401-2800	Frekans	6	20	34	50	88	71	131	400
		Aile geliri içindeki %	1,5	5,0	8,5	12,5	22,0	17,8	32,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	1,7	1,8	1,7	2,6	4,9	6,1	8,9	4,1
		Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,3	0,5	0,9	0,7	1,3	4,1
2801 ve üzeri	Frekans	8	21	61	94	155	137	511	987	
	Aile geliri içindeki %	0,8	2,1	6,2	9,5	15,7	13,9	51,8	100,0	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	2,3	1,9	3,0	4,9	8,6	11,7	34,8	10,0	
	Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,6	1,0	1,6	1,4	5,2	10,0	
Toplam	Frekans	345	1129	2054	1916	1792	1167	1467	9870	
	Aile geliri içindeki %	3,5	11,4	20,8	19,4	18,2	11,8	14,9	100,0	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,8	19,4	18,2	11,8	14,9	100,0	

Tablo 17: Fakültelere Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Fakülte	İİBF	Frekans	934	1318	2252
		Fakülte içindeki %	41,5	58,5	100,0
		Harç kredisi içindeki %	22,8	22,4	22,5
		Toplam içindeki %	9,3	13,2	22,5
	Ziraat	Frekans	229	218	447
		Fakülte içindeki %	51,2	48,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	5,6	3,7	4,5
		Toplam içindeki %	2,3	2,2	4,5
	Fen Edebiyat	Frekans	1046	1649	2695
		Fakülte içindeki %	38,8	61,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	25,5	28,0	27,0
		Toplam içindeki %	10,5	16,5	27,0
	Eğitim	Frekans	950	1449	2399
		Fakülte içindeki %	39,6	60,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	23,2	24,6	24,0
		Toplam içindeki %	9,5	14,5	24,0
	Hukuk	Frekans	163	179	342
		Fakülte içindeki %	47,7	52,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	4,0	3,0	3,4
		Toplam içindeki %	1,6	1,8	3,4
	Mühendislik-Mimarlık	Frekans	780	1077	1857
		Fakülte içindeki %	42,0	58,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	19,0	18,3	18,6
		Toplam içindeki %	7,8	10,8	18,6
	Toplam	Frekans	4102	5890	9992
		Fakülte içindeki %	41,1	58,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0

Fakültelere göre öğrencilerin harç kredisi alıp almama durumu birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2=33,845$, sd.=5, p=0,000). Tablo 17'ye göre Ziraat Fakültesi öğrencilerinin %51,2'sinin harç kredisi aldığı belirlenmiştir. Diğer fakültelerdeki harç kredisi alanların oranları ise İİBF için %41,5, Fen Edebiyat Fakültesi için %38,8, Eğitim Fakültesi için %39,6, Hukuk Fakültesi için %47,7, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi için %42'dir. Ayrıca öğrencilerin tümü göz önüne alındığında %41,1 oranının harç kredisi aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 18: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi		
Sınıf		Evet	Hayır	Toplam
1	Frekans	686	1671	2357
	Sınıf içindeki %	29,1	70,9	100,0
	Harç kredisi içindeki %	16,7	28,4	23,6
	Toplam içindeki %	6,9	16,7	23,6
2	Frekans	1076	1357	2433
	Sınıf içindeki %	44,2	55,8	100,0
	Harç kredisi içindeki %	26,3	23,1	24,4
	Toplam içindeki %	10,8	13,6	24,4
3	Frekans	1162	1381	2543
	Sınıf içindeki %	45,7	54,3	100,0
	Harç kredisi içindeki %	28,3	23,5	25,5
	Toplam içindeki %	11,6	13,8	25,5
4	Frekans	1175	1476	2651
	Sınıf içindeki %	44,3	55,7	100,0
	Harç kredisi içindeki %	28,7	25,1	26,6
	Toplam içindeki %	11,8	14,8	26,6
Toplam	Frekans	4099	5885	9984
	Sınıf içindeki %	41,1	58,9	100,0
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0

Öğrencilerin okudukları sınıflar ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=183,500$, sd.=5, p=0,000). Tablo 18 öğrencilerin okudukları sınıflara göre harç kredisi alma durumlarını göstermektedir. Birinci sınıftaki öğrencilerin harç kredisi alma oranı düşükken diğer sınıflarda bu oran yaklaşık %45 düzeyindedir. Bunun sebebi olarak birinci sınıftaki öğrencilerin söz konusu krediye başvurmuş olsalar bile başvuru sonuçlarının açıklanmaması veya konu ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz oluşu gösterilebilir.

Tablo 19: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

			Harç kredisi		
			Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kız	Frekans	1927	2859	4786
		Cinsiyet içindeki %	40,3	59,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	47,0	48,5	47,9
		Toplam içindeki %	19,3	28,6	47,9
	Erkek	Frekans	2176	3030	5206
		Cinsiyet içindeki %	41,8	58,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	53,0	51,5	52,1
		Toplam içindeki %	21,8	30,3	52,1
	Toplam	Frekans	4103	5889	9992
		Cinsiyet içindeki %	41,1	58,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0

Cinsiyetlerine göre öğrencilerin harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır .($\chi^2=2,427$, sd.1, $p=0,119$). Tablo 19'a göre öğrencilerin cinsiyetleri ile harç kredisi alma durumları arasında göze çarpan bir farklılık bulunamamıştır. Kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin yaklaşık %40'ı harç kredisi almaktadır.

Tablo 20: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Kaldığı yer	Öğrenci evi	Frekans	1794	2237	4031
		Kaldığı yer içindeki %	44,5	55,5	100,0
		Harç kredisi içindeki %	43,9	38,2	40,6
		Toplam içindeki %	18,1	22,5	40,6
	Yurt-Kur	Frekans	1012	1091	2103
		Kaldığı yer içindeki %	48,1	51,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	24,8	18,6	21,2
		Toplam içindeki %	10,2	11,0	21,2
	Özel yurt	Frekans	382	672	1054
		Kaldığı yer içindeki %	36,2	63,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	9,4	11,5	10,6
		Toplam içindeki %	3,8	6,8	10,6
	Akraba yanı	Frekans	110	167	277
		Kaldığı yer içindeki %	39,7	60,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	2,7	2,9	2,8
		Toplam içindeki %	1,1	1,7	2,8
	Ailemle birlikte	Frekans	784	1689	2473
		Kaldığı yer içindeki %	31,7	68,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	19,2	28,8	24,9
		Toplam içindeki %	7,9	17,0	24,9
Toplam	Frekans	4082	5856	9938	
	Kaldığı yer içindeki %	41,1	58,9	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0	

Öğrencilerin barınma yerlerine göre harç kredisi alıp almama durumu birbirinden farklıdır. ($\chi^2=162,900$, sd.=4, p=0,000) Tablo 20 öğrencilerin kaldıkları yere göre harç kredisi alma durumlarını göstermektedir. Ailesiyle birlikte kalan öğrencilerin %31,7'sinin harç kredisi aldığı dikkat çekmektedir. En yüksek oran ise Yurt-Kur'da kalan öğrencilere (%48,1) aittir. Diğer barınma yerlerinde ikamet edfen öğrencilere ait oranlar ise öğrenci evi için %44,5, özel yurt için %36,2 ve akraba yanı için %39,7'dir

Tablo 21: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Yerleşim birimi	Köy	Frekans	263	286	549
		Yerleşim birimi içindeki %	47,9	52,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	6,5	4,9	5,6
		Toplam içindeki %	2,7	2,9	5,6
	Belde	Frekans	184	258	442
		Yerleşim birimi içindeki %	41,6	58,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	4,5	4,4	4,5
		Toplam içindeki %	1,9	2,6	4,5
	İlçe	Frekans	1103	1462	2565
		Yerleşim birimi içindeki %	43,0	57,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	27,1	25,1	25,9
		Toplam içindeki %	11,2	14,8	25,9
	Şehir	Frekans	1233	1589	2822
		Yerleşim birimi içindeki %	43,7	56,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	30,3	27,3	28,5
		Toplam içindeki %	12,5	16,1	28,5
	Büyükşehir	Frekans	1285	2225	3510
		Yerleşim birimi içindeki %	36,6	63,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	31,6	38,2	35,5
		Toplam içindeki %	13,0	22,5	35,5
Toplam	Frekans	4068	5820	9888	
	Yerleşim birimi içindeki %	41,1	58,9	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0	

Öğrencilerin geldikleri yerleşim birimleri ile harç kredisi alıp almama durumu birbirinden farklıdır. ($\chi^2=51,434$, sd.=4, p=0,000) Tablo 21 öğrencilerin geldikleri yerleşim birimlerine göre harç kredisi alma durumlarını göstermektedir. En düşük oran büyükşehire (%36,6) aitken diğer yerleşim birimlerinin oranları ise birbirine yakındır. Bu oranlar köy için %47,9, belde için %41,6, ilçe için %43 ve şehir için %43,7'dir

Tablo 22 öğrencilerin babalarının meslek durumuna göre harç kredisi alma durumunu göstermektedir. Babanın mesleğine göre öğrencilerin harç kredisi alıp almama durumu birbirinden farklıdır. ($\chi^2=69,350$, sd.8, p=0,000). En düşük oran baba mesleği tüccar, sanayici ve esnaf olanlara aittir(sırasıyla %33,2 ve %32,3). En yüksek oran ise çiftçi çocuklarına aittir (47,1).

Tablo 22: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Baba mesleği	İşçi	Frekans	523	710	1233
		Baba mesleği içindeki %	42,4	57,6	100,0
		Harç kredisi içindeki %	13,5	12,7	13,0
		Toplam içindeki %	5,5	7,5	13,0
	Memur	Frekans	928	1343	2271
		Baba mesleği içindeki %	40,9	59,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	23,9	24,0	24,0
		Toplam içindeki %	9,8	14,2	24,0
	Çiftçi	Frekans	293	329	622
		Baba mesleği içindeki %	47,1	52,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	7,5	5,9	6,6
		Toplam içindeki %	3,1	3,5	6,6
	Esnaf-sanatkar	Frekans	360	492	852
		Baba mesleği içindeki %	42,3	57,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	9,3	8,8	9,0
		Toplam içindeki %	3,8	5,2	9,0
	Tüccar-sanayici	Frekans	118	237	355
		Baba mesleği içindeki %	33,2	66,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	3,0	4,2	3,7
		Toplam içindeki %	1,2	2,5	3,7
	Serbest meslek	Frekans	405	847	1252
		Baba mesleği içindeki %	32,3	67,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	10,4	15,2	13,2
		Toplam içindeki %	4,3	8,9	13,2
	Emekli	Frekans	1171	1510	2681
		Baba mesleği içindeki %	43,7	56,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	30,2	27,0	28,3
		Toplam içindeki %	12,4	16,0	28,3
İşsiz	Frekans	75	97	172	
	Baba mesleği içindeki %	43,6	56,4	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	1,9	1,7	1,8	
	Toplam içindeki %	0,8	1,0	1,8	
Diğer	Frekans	8	21	29	
	Baba mesleği içindeki %	27,6	72,4	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	0,2	0,4	0,3	
	Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,3	
Toplam	Frekans	3881	5586	9467	
	Baba mesleği içindeki %	41,0	59,0	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,0	59,0	100,0	

Tablo 23: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Aile geliri (YTL)	0–400	Frekans	237	259	496
		Aile geliri içindeki %	47,8	52,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	5,9	4,5	5,0
		Toplam içindeki %	2,4	2,6	5,0
	401–800	Frekans	804	910	1714
		Aile geliri içindeki %	46,9	53,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	19,9	15,7	17,4
		Toplam içindeki %	8,2	9,3	17,4
	801–1200	Frekans	980	1231	2211
		Aile geliri içindeki %	44,3	55,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	24,3	21,3	22,5
		Toplam içindeki %	10,0	12,5	22,5
	1201–1600	Frekans	752	1050	1802
		Aile geliri içindeki %	41,7	58,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	18,6	18,1	18,3
		Toplam içindeki %	7,7	10,7	18,3
	1601–2000	Frekans	506	718	1224
		Aile geliri içindeki %	41,3	58,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	12,5	12,4	12,5
		Toplam içindeki %	5,1	7,3	12,5
	2001–2400	Frekans	360	639	999
		Aile geliri içindeki %	36,0	64,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	8,9	11,0	10,2
		Toplam içindeki %	3,7	6,5	10,2
	2401-2800	Frekans	140	257	397
		Aile geliri içindeki %	35,3	64,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	3,5	4,4	4,0
		Toplam içindeki %	1,4	2,6	4,0
2801 ve üzeri	Frekans	262	723	985	
	Aile geliri içindeki %	26,6	73,4	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	6,5	12,5	10,0	
	Toplam içindeki %	2,7	7,4	10,0	
Toplam	Frekans	4041	5787	9828	
	Aile geliri içindeki %	41,1	58,9	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0	

Tablo 23 öğrencilerin ailelerinin gelir durumuna göre harç kredisi alma durumlarının göstermektedir. Öğrencinin ailesinin sahip olduğu aylık ortalama gelir düzeyi ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=144,600$, sd.=7, p=0,000). Aile geliri arttıkça harç kredisi alma oranı azalmaktadır. En yüksek oran 0-400 TL arası geliri olan ailelerin çocuklarında (%47,8) iken bu oran geliri 2800 TL ve üzerinde olan ailelerin çocukları için %26,6'dır.

Tablo 24: Fakültelere Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Fakülte	İİBF	Frekans	67	264	419	478	403	280	340	2251
		Fakülte içindeki %	3,0	11,7	18,6	21,2	17,9	12,4	15,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	17,0	19,6	19,9	22,7	22,7	25,2	29,9	22,6
		Toplam içindeki %	0,7	2,6	4,2	4,8	4,0	2,8	3,4	22,6
	Ziraat	Frekans	14	43	84	135	92	48	34	450
		Fakülte içindeki %	3,1	9,6	18,7	30,0	20,4	10,7	7,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	3,5	3,2	4,0	6,4	5,2	4,3	3,0	4,5
		Toplam içindeki %	0,1	0,4	0,8	1,4	0,9	0,5	0,3	4,5
	Fen Edebiyat	Frekans	106	418	605	553	462	267	273	2684
		Fakülte içindeki %	3,9	15,6	22,5	20,6	17,2	9,9	10,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	26,8	31,0	28,7	26,3	26,1	24,0	24,0	26,9
		Toplam içindeki %	1,1	4,2	6,1	5,5	4,6	2,7	2,7	26,9
	Eğitim	Frekans	131	399	566	510	374	227	190	2397
		Fakülte içindeki %	5,5	16,6	23,6	21,3	15,6	9,5	7,9	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	33,2	29,6	26,9	24,2	21,1	20,4	16,7	24,0
		Toplam içindeki %	1,3	4,0	5,7	5,1	3,7	2,3	1,9	24,0
	Hukuk	Frekans	17	43	69	87	54	34	39	343
		Fakülte içindeki %	5,0	12,5	20,1	25,4	15,7	9,9	11,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	4,3	3,2	3,3	4,1	3,0	3,1	3,4	3,4
		Toplam içindeki %	0,2	0,4	0,7	0,9	0,5	0,3	0,4	3,4
	Mühendislik k-Mimarlık	Frekans	60	180	365	343	388	256	263	1855
		Fakülte içindeki %	3,2	9,7	19,7	18,5	20,9	13,8	14,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	15,2	13,4	17,3	16,3	21,9	23,0	23,1	18,6
		Toplam içindeki %	0,6	1,8	3,7	3,4	3,9	2,6	2,6	18,6
	Toplam	Frekans	395	1347	2108	2106	1773	1112	1139	9980
		Fakülte içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0

Tablo 24 fakültelere göre öğrencilerin aylık toplam harcamalarını göstermektedir. Fakültelere göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır ($\chi^2=245,000$, sd.,=30, p=0,000). İİBF’de öğrenim gören öğrenciler arasında 301-400 YTL harcama yapanların oranı %21,2’dir. Ziraat fakültesinde ise aynı oran %30’dur. Fen edebiyat fakültesinde ise en yüksek oran %22,5 ile 201-300 YTL arasındadır. Eğitim fakültesi için bu oran %23,6’dır. Hukuk fakültesi öğrencilerinin %25,4’ünün 301-400 YTL arasında olduğu belirlenmiştir. Mühendislik ve Mimarlık fakültesi öğrencilerinde ise en yüksek oran %20,9 ile 401-500 YTL aralığındadır.

Tablo 25: Öğrenim Türlerine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Öğrenim türü	Gündüz	Frekans	287	969	1517	1479	1282	782	859	7175
		Öğrenim türü içindeki %	4,0	13,5	21,1	20,6	17,9	10,9	12,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	72,7	71,9	72,0	70,2	72,3	70,3	75,4	71,9
		Toplam içindeki %	2,9	9,7	15,2	14,8	12,8	7,8	8,6	71,9
	Gece	Frekans	108	378	590	628	491	330	280	2805
		Öğrenim türü içindeki %	3,9	13,5	21,0	22,4	17,5	11,8	10,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	27,3	28,1	28,0	29,8	27,7	29,7	24,6	28,1
		Toplam içindeki %	1,1	3,8	5,9	6,3	4,9	3,3	2,8	28,1
	Toplam	Frekans	395	1347	2107	2107	1773	1112	1139	9980
		Öğrenim türü içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0

Öğrencilerin öğrenim türlerine göre aylık ortalama harcamaları Tablo 25’de verilmiştir. Öğrenim türlerine (öğrenim şekline) göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklı değildir ($\chi^2=11,641$, sd.=6, p=0.070). Gündüz ve gece öğrenim gören öğrenciler için en yüksek oran 301-400 YTL arasındadır ve sırasıyla %20,6 ve %22,4’dür.

Tablo 26: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Sınıf	1	Frekans	165	409	525	492	369	208	191	2359
		Sınıf içindeki %	7,0	17,3	22,3	20,9	15,6	8,8	8,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	41,8	30,4	24,9	23,3	20,8	18,8	16,8	23,7
		Toplam içindeki %	1,7	4,1	5,3	4,9	3,7	2,1	1,9	23,7
	2	Frekans	106	345	542	532	446	229	214	2414
		Sınıf içindeki %	4,4	14,3	22,5	22,0	18,5	9,5	8,9	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	26,8	25,7	25,7	25,2	25,2	20,6	18,8	24,2
		Toplam içindeki %	1,1	3,5	5,4	5,3	4,5	2,3	2,1	24,2
	3	Frekans	63	339	520	549	454	298	323	2546
		Sınıf içindeki %	2,5	13,3	20,4	21,6	17,8	11,7	12,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	15,9	25,2	24,7	26,0	25,6	26,9	28,4	25,5
		Toplam içindeki %	0,6	3,4	5,2	5,5	4,6	3,0	3,2	25,5
	4	Frekans	61	252	519	535	502	374	410	2653
		Sınıf içindeki %	2,3	9,5	19,6	20,2	18,9	14,1	15,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	15,4	18,7	24,6	25,4	28,3	33,7	36,0	26,6
		Toplam içindeki %	0,6	2,5	5,2	5,4	5,0	3,8	4,1	26,6
	Toplam	Frekans	395	1345	2106	2108	1771	1109	1138	9972
		Sınıf içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0

Tablo 26 öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre aylık toplam harcamalarını göstermektedir. Okudukları sınıflara göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır ($\chi^2=282,300$, sd.,18, $p=0,000$). Birinci (%22,3) ve ikinci (%22,5) sınıflarda en yüksek oran 201-300 YTL aralığında iken üçüncü (%21,6) ve dördüncü (%20,2) sınıflarda en yüksek oran 301-400 YTL aralığındadır.

Tablo 27: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	227	799	1075	1007	767	459	434	4768
		Cinsiyet içindeki %	4,8	16,8	22,5	21,1	16,1	9,6	9,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	57,5	59,3	51,0	47,8	43,3	41,3	38,1	47,8
		Toplam içindeki %	2,3	8,0	10,8	10,1	7,7	4,6	4,3	47,8
	Erkek	Frekans	168	548	1031	1101	1005	653	706	5212
		Cinsiyet içindeki %	3,2	10,5	19,8	21,1	19,3	12,5	13,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	42,5	40,7	49,0	52,2	56,7	58,7	61,9	52,2
		Toplam içindeki %	1,7	5,5	10,3	11,0	10,1	6,5	7,1	52,2
	Toplam	Frekans	395	1347	2106	2108	1772	1112	1140	9980
		Cinsiyet içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0

Kız ve erkek öğrenciler aylık toplam harcamalarına göre birbirinden farklıdır ($\chi^2=172,000$, sd.,=6, p=0,000). Tablo 27’ye göre öğrencilerin cinsiyetlerine göre aylık toplam harcamalarına bakıldığında kız öğrencilerin ağırlıklı olarak 400YTL ve altında harcamaya sahip olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin ise ağırlığın 301 YTL ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 28: Barınma Yerlerine Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)							
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam
Öğrenci evi	Frekans	54	206	582	876	925	674	711	4028
	Kaldığı yer içindeki %	1,3	5,1	14,4	21,7	23,0	16,7	17,7	100,0
	Aylık ortalama harcama içindeki %	13,8	15,4	27,7	41,9	52,4	61,1	62,9	40,6
	Toplam içindeki %	0,5	2,1	5,9	8,8	9,3	6,8	7,2	40,6
Yurt-Kur	Frekans	51	365	648	575	301	102	61	2103
	Kaldığı yer içindeki %	2,4	17,4	30,8	27,3	14,3	4,9	2,9	100,0
	Aylık ortalama harcama içindeki %	13,0	27,2	30,9	27,5	17,0	9,2	5,4	21,2
	Toplam içindeki %	0,5	3,7	6,5	5,8	3,0	1,0	0,6	21,2
Özel yurt	Frekans	28	107	169	207	226	163	158	1058
	Kaldığı yer içindeki %	2,6	10,1	16,0	19,6	21,4	15,4	14,9	100,0
	Aylık ortalama harcama içindeki %	7,2	8,0	8,1	9,9	12,8	14,8	14,0	10,7
	Toplam içindeki %	0,3	1,1	1,7	2,1	2,3	1,6	1,6	10,7
Akraba yanı	Frekans	14	61	60	54	44	22	23	278
	Kaldığı yer içindeki %	5,0	21,9	21,6	19,4	15,8	7,9	8,3	100,0
	Aylık ortalama harcama içindeki %	3,6	4,5	2,9	2,6	2,5	2,0	2,0	2,8
	Toplam içindeki %	0,1	0,6	0,6	0,5	0,4	0,2	0,2	2,8
Ailemle birlikte	Frekans	244	603	640	381	270	143	177	2458
	Kaldığı yer içindeki %	9,9	24,5	26,0	15,5	11,0	5,8	7,2	100,0
	Aylık ortalama harcama içindeki %	62,4	44,9	30,5	18,2	15,3	13,0	15,7	24,8
	Toplam içindeki %	2,5	6,1	6,4	3,8	2,7	1,4	1,8	24,8
Toplam	Frekans	391	1342	2099	2093	1766	1104	1130	9925
	Kaldığı yer içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0
	Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0

Barınma yerlerine göre öğrencilerin aylık harcamaları Tablo 28’de verilmiştir. Öğrencilerin barınma yerlerine göre aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır ($\chi^2=1826,000$, sd.,=24, p=0,000). Öğrenci evinde kalan öğrencilerin aylık ortalama harcaması %23 oranla 401-500 YTL arasında iken yurt-Kur’da barınan öğrencilerde en yüksek oran %30,8 ile 201-300 YTL arasındadır. Özel yurttaki kalan öğrencilerin harcamaları için en yüksek oran 401-500 YTL aralığında, akraba yanında kalan öğrenciler için en yüksek oran 101-200 YTL arasında ve ailesiyle birlikte kalan öğrenciler için 2001-300 YTL arasında gerçekleşmiştir. Ailesiyle birlikte ve akraba yanında kalan öğrencilerin barınma harcaması yapmadığı göz önüne alındığında sonuçlar beklentilerle uyumaktadır.

Tablo 29: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Yerleşim birimi	Köy	Frekans	33	122	140	120	75	36	23	549
		Yerleşim birimi içindeki %	6,0	22,2	25,5	21,9	13,7	6,6	4,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	8,5	9,1	6,7	5,7	4,3	3,3	2,0	5,6
		Toplam içindeki %	0,3	1,2	1,4	1,2	0,8	0,4	0,2	5,6
	Belde	Frekans	15	77	129	89	64	30	36	440
		Yerleşim birimi içindeki %	3,4	17,5	29,3	20,2	14,5	6,8	8,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	3,8	5,8	6,2	4,3	3,6	2,7	3,2	4,5
		Toplam içindeki %	0,2	0,8	1,3	0,9	0,6	0,3	0,4	4,5
	İlçe	Frekans	75	354	616	577	463	254	234	2573
		Yerleşim birimi içindeki %	2,9	13,8	23,9	22,4	18,0	9,9	9,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	19,2	26,5	29,6	27,6	26,4	23,1	20,8	26,0
		Toplam içindeki %	0,8	3,6	6,2	5,8	4,7	2,6	2,4	26,0
	Şehir	Frekans	114	380	536	647	519	339	288	2823
		Yerleşim birimi içindeki %	4,0	13,5	19,0	22,9	18,4	12,0	10,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	29,2	28,4	25,8	30,9	29,6	30,8	25,6	28,6
		Toplam içindeki %	1,2	3,8	5,4	6,5	5,3	3,4	2,9	28,6
	Büyükşehir	Frekans	153	403	657	661	634	441	544	3493
		Yerleşim birimi içindeki %	4,4	11,5	18,8	18,9	18,2	12,6	15,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	39,2	30,2	31,6	31,6	36,1	40,1	48,4	35,4
		Toplam içindeki %	1,5	4,1	6,7	6,7	6,4	4,5	5,5	35,4
Toplam	Frekans	390	1336	2078	2094	1755	1100	1125	9878	
	Yerleşim birimi içindeki %	3,9	13,5	21,0	21,2	17,8	11,1	11,4	100,0	
	Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	3,9	13,5	21,0	21,2	17,8	11,1	11,4	100,0	

Tablo 29’da öğrencilerin geldikleri yerleşim birimine göre aylık toplam harcama miktarları verilmiştir. Öğrencilerin geldikleri yerleşim birimlerine aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=256,500$, sd.,24, p=0,000). Köy, belde ve ilçe için en yüksek oran 2001-300 YTL aralığındadır. Ancak şehir ve büyükşehir için en yüksek oran 301-400YTL aralığında gerçekleşmiştir.

Öğrencilerin ailelerinin sahip olduğu aylık ortalama gelir düzeyi ile öğrencilerin aylık toplam harcamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=2549,000$, sd.=42, p=0,000). Tablo 30’da elde edilen bulgulara göre 0-400 YTL arasında aile geliri olan öğrencilerin %32,9’unun geliri 101-200 YTL arasındadır. 401-800 YTL arasında aile geliri olan öğrencilerin %32,6’sının geliri 201-300 YTL arasında gerçekleşmişken, 801-1200 YTL aile geliri olan öğrencilerin % 26,5’i 301-400 YTL arasında gelire sahiptir. Aile geliri 1201-1600 YTL arasında olan öğrencilerin %23,6’sı 301-400 YTL arası gelire sahiptir. 1601-200 YTL arası aile gelirine sahip öğrencilerin geliri için en yüksek oran %23,6 ile 301-400 YTL

aralığında, 2001-2400 YTL için %22,9 ile 401-500 YTL aralığında, 2401-2800 YTL için %22,2 ile 401-500 YTL aralığında ve 2801 ve üzeri için %42,4 ile 601YTL ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Öğrenci gelirlerin en büyük katkısı yapan unsurun aile olduğu göz önüne alındığında, aile geliri arttıkça öğrenci harcamalarında da artış olacağı yönündeki beklenti bulgular tarafından doğrulanmaktadır.

Tablo 30: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Aile geliri (YTL)	0-400	Frekans	56	163	150	69	33	16	8	495
		Aile geliri içindeki %	11,3	32,9	30,3	13,9	6,7	3,2	1,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	14,5	12,3	7,2	3,3	1,9	1,5	0,7	5,0
		Toplam içindeki %	0,6	1,7	1,5	0,7	0,3	0,2	0,1	5,0
	401-800	Frekans	107	381	558	368	181	84	31	1710
		Aile geliri içindeki %	6,3	22,3	32,6	21,5	10,6	4,9	1,8	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	27,8	28,8	27,0	17,8	10,3	7,6	2,8	17,4
		Toplam içindeki %	1,1	3,9	5,7	3,7	1,8	0,9	0,3	17,4
	801-1200	Frekans	106	339	556	587	378	162	83	2211
		Aile geliri içindeki %	4,8	15,3	25,1	26,5	17,1	7,3	3,8	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	27,5	25,6	26,9	28,3	21,6	14,7	7,4	22,5
		Toplam içindeki %	1,1	3,5	5,7	6,0	3,8	1,6	0,8	22,5
	1201-1600	Frekans	50	224	372	399	384	225	152	1806
		Aile geliri içindeki %	2,8	12,4	20,6	22,1	21,3	12,5	8,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	13,0	16,9	18,0	19,2	22,0	20,5	13,5	18,4
		Toplam içindeki %	0,5	2,3	3,8	4,1	3,9	2,3	1,5	18,4
	1601-2000	Frekans	33	105	181	288	264	199	152	1222
		Aile geliri içindeki %	2,7	8,6	14,8	23,6	21,6	16,3	12,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	8,6	7,9	8,7	13,9	15,1	18,1	13,5	12,4
		Toplam içindeki %	0,3	1,1	1,8	2,9	2,7	2,0	1,5	12,4
2001-2400	Frekans	10	58	127	195	228	184	193	995	
	Aile geliri içindeki %	1,0	5,8	12,8	19,6	22,9	18,5	19,4	100,0	
	Aylık ortalama harcama içindeki %	2,6	4,4	6,1	9,4	13,0	16,7	17,2	10,1	
	Toplam içindeki %	0,1	0,6	1,3	2,0	2,3	1,9	2,0	10,1	
2401-2800	Frekans	11	28	45	71	89	69	87	400	
	Aile geliri içindeki %	2,8	7,0	11,2	17,8	22,2	17,2	21,8	100,0	
	Aylık ortalama harcama içindeki %	2,9	2,1	2,2	3,4	5,1	6,3	7,8	4,1	
	Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,5	0,7	0,9	0,7	0,9	4,1	
2801 ve üzeri	Frekans	12	26	80	96	192	160	416	982	
	Aile geliri içindeki %	1,2	2,6	8,1	9,8	19,6	16,3	42,4	100,0	
	Aylık ortalama harcama içindeki %	3,1	2,0	3,9	4,6	11,0	14,6	37,1	10,0	
	Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,8	1,0	2,0	1,6	4,2	10,0	
Toplam	Frekans	385	1324	2069	2073	1749	1099	1122	9821	
	Aile geliri içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,1	17,8	11,2	11,4	100,0	
	Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,1	17,8	11,2	11,4	100,0	

Tablo 31: Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Öğrencilerin Kredi Kartı Kullanma Durumu

		Kredi kartı kullanımı			
		Evet	Hayır	Toplam	
Aylık ortalama gelir (YTL)	0-100	Frekans	63	292	355
		Aylık ortalama gelir içindeki %	17,7	82,3	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	1,4	5,4	3,6
		Toplam içindeki %	0,6	2,9	3,6
	101-200	Frekans	316	819	1135
		Aylık ortalama gelir içindeki %	27,8	72,2	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	6,8	15,3	11,4
		Toplam içindeki %	3,2	8,2	11,4
	201-300	Frekans	787	1302	2089
		Aylık ortalama gelir içindeki %	37,7	62,3	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	17,0	24,3	20,9
		Toplam içindeki %	7,9	13,0	20,9
	301-400	Frekans	808	1128	1936
		Aylık ortalama gelir içindeki %	41,7	58,3	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	17,5	21,1	19,4
		Toplam içindeki %	8,1	11,3	19,4
	401-500	Frekans	948	865	1813
		Aylık ortalama gelir içindeki %	52,3	47,7	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	20,5	16,1	18,2
		Toplam içindeki %	9,5	8,7	18,2
501-600	Frekans	694	481	1175	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	59,1	40,9	100,0	
	Kredi kartı kullanımı içindeki %	15,0	9,0	11,8	
	Toplam içindeki %	7,0	4,8	11,8	
601 ve üzeri	Frekans	1007	471	1478	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	68,1	31,9	100,0	
	Kredi kartı kullanımı içindeki %	21,8	8,8	14,8	
	Toplam içindeki %	10,1	4,7	14,8	
Toplam	Frekans	4623	5358	9981	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	46,3	53,7	100,0	
	Kredi kartı kullanımı içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	46,3	53,7	100,0	

Öğrencilerin aylık ortalama gelirleri ile kredi kartı kullanmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=737,200$, sd.=6, p=0,000) Aylık ortalama geliri 0-100 TL olan öğrencilerin %82,3'ü kredi kartı kullanmazken, 72,2'si kullanmaktadır. 201-300 TL geliri olan öğrencilerin ise %62,3'ü; 301-400 TL geliri olanların %58,3'ü kredi kartı kullanmamaktadır. Fakat bu gelir grubundaki öğrencilerde kredi kartı kullananların oranı azımsanmayacak bir orandır. 401-500 TL gelire sahip olanların %52,3'ü, 501-600 TL olanların %59,1'i ve 600TL ve üzeri olanların %68,1'i kredi kartı kullanmaktadır. Bu sonuçlar öğrencinin gelir düzeyi arttıkça kredi kartı kullananlarının sayısının da arttığını göstermektedir.

Tablo 32: Aylık Ortalama Harcama Durumuna Göre Öğrencilerin Borçlanma Durumu

			Borç		
			Evet	Hayır	Toplam
Aylık ortalama harcama (YTL)	0-100	Frekans	74	319	393
		Aylık ortalama harcama içindeki %	18,8	81,2	100,0
		Borç içindeki %	2,6	4,5	4,0
		Toplam içindeki %	0,7	3,2	4,0
	101-200	Frekans	383	954	1337
		Aylık ortalama harcama içindeki %	28,6	71,4	100,0
		Borç içindeki %	13,3	13,6	13,5
		Toplam içindeki %	3,9	9,6	13,5
	201-300	Frekans	642	1443	2085
		Aylık ortalama harcama içindeki %	30,8	69,2	100,0
		Borç içindeki %	22,3	20,5	21,0
		Toplam içindeki %	6,5	14,6	21,0
	301-400	Frekans	578	1512	2090
		Aylık ortalama harcama içindeki %	27,7	72,3	100,0
		Borç içindeki %	20,1	21,5	21,1
		Toplam içindeki %	5,8	15,3	21,1
	401-500	Frekans	498	1266	1764
		Aylık ortalama harcama içindeki %	28,2	71,8	100,0
		Borç içindeki %	17,3	18,0	17,8
		Toplam içindeki %	5,0	12,8	17,8
	501-600	Frekans	340	766	1106
		Aylık ortalama harcama içindeki %	30,7	69,3	100,0
		Borç içindeki %	11,8	10,9	11,2
		Toplam içindeki %	3,4	7,7	11,2
	601 ve üzeri	Frekans	365	765	1130
		Aylık ortalama harcama içindeki %	32,3	67,7	100,0
		Borç içindeki %	12,7	10,9	11,4
		Toplam içindeki %	3,7	7,7	11,4
	Toplam	Frekans	2880	7025	9905
		Aylık ortalama harcama içindeki %	29,1	70,9	100,0
		Borç içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	29,1	70,9	100,0

Öğrencilerin aylık ortalama harcamaları ile borçlanmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=32,945$, sd.=6, p=0,000) Öğrencilerin aylık ortalama harcama tutarlarına göre borçlanma tutarlarına bakıldığında 0-100 TL arası harcama yapanların %81,2'sinin, 101-200 TL harcama yapanların %71,4'nün, 201-300 TL harcama yapanların %69,2'sinin, 301-400 TL harcayanların %69,3'nün ve 600 TL ve üzeri harcama yapanların ise %67,7'sinin borçlarının olmadığı görülmektedir. Sonuçlar harcama oranının arttıkça borçlanma oranının da arttığını göstermektedir.

Tablo 33: Aylık Ortalama Gelirlerine Göre Öğrencilerin Borçlanma Durumu

		Borç			
		Evet	Hayır	Toplam	
Aylık ortalama gelir (YTL)	0-100	Frekans	89	266	355
		Aylık ortalama gelir içindeki %	25,1	74,9	100,0
		Borç içindeki %	3,1	3,8	3,6
		Toplam içindeki %	0,9	2,7	3,6
	101-200	Frekans	373	764	1137
		Aylık ortalama gelir içindeki %	32,8	67,2	100,0
		Borç içindeki %	12,9	10,8	11,4
		Toplam içindeki %	3,7	7,7	11,4
	201-300	Frekans	636	1442	2078
		Aylık ortalama gelir içindeki %	30,6	69,4	100,0
		Borç içindeki %	22,0	20,4	20,9
		Toplam içindeki %	6,4	14,5	20,9
	301-400	Frekans	521	1404	1925
		Aylık ortalama gelir içindeki %	27,1	72,9	100,0
		Borç içindeki %	18,0	19,9	19,3
		Toplam içindeki %	5,2	14,1	19,3
	401-500	Frekans	508	1305	1813
		Aylık ortalama gelir içindeki %	28,0	72,0	100,0
		Borç içindeki %	17,6	18,5	18,2
		Toplam içindeki %	5,1	13,1	18,2
	501-600	Frekans	344	828	1172
		Aylık ortalama gelir içindeki %	29,4	70,6	100,0
		Borç içindeki %	11,9	11,7	11,8
		Toplam içindeki %	3,5	8,3	11,8
601 ve üzeri	Frekans	419	1057	1476	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	28,4	71,6	100,0	
	Borç içindeki %	14,5	15,0	14,8	
	Toplam içindeki %	4,2	10,6	14,8	
Toplam	Frekans	2890	7066	9956	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	29,0	71,0	100,0	
	Borç içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	29,0	71,0	100,0	

Öğrencilerin aylık ortalama gelirleri ile borçlanmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=17,936$, $sd=6$, $p=0,006$) Öğrencilerin gelirlerine göre borçlanma durumlarına bakıldığında 101-200TL. gelire sahip olanların borçlanma oranlarının (%32,8) diğer gelir gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla 210-300TL.geliri olanlar (%30,6), 501-600 TL. geliri olanlar (%29,4), 600TL. ve üzeri geliri olanlar (%28,4),401-500TL. geliri olanlar (%28) ve 0-100 TL. geliri olanlar (%25,1) izlemektedir.

Tablo 34: Kredi Kartı Kullanma Durumu Göre Öğrencilerin Borçlanma Durumu

		Borç			
		Evet	Hayır	Toplam	
Kredi kartı kullanımı	Evet	Frekans	1951	2655	4606
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	42,4	57,6	100,0
		Borç içindeki %	67,7	37,7	46,4
		Toplam içindeki %	19,7	26,8	46,4
	Hayır	Frekans	930	4387	5317
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	17,5	82,5	100,0
		Borç içindeki %	32,3	62,3	53,6
		Toplam içindeki %	9,4	44,2	53,6
	Toplam	Frekans	2881	7042	9923
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	29,0	71,0	100,0
		Borç içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	29,0	71,0	100,0

Öğrencilerin kredi kartı kullanmaları ile borçlanmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=740,700$, sd.=1, p=0,000) Kredi kartı kullanan öğrencilerin %57,6'sının, kredi kartı kullanmayan öğrencilerin ise %82,5'nin borçlarının olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç kredi kartının öğrencileri daha fazla tüketime teşvik ettiğinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Tablo 35: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Zamanı

		Alışverişe çıkılan zaman					
		Hafta içi gündüz	Hafta sonu gündüz	Hafta içi akşam	Hafta sonu akşam	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	1013	2860	505	337	4715
		Cinsiyet içindeki %	21,5	60,7	10,7	7,1	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	51,7	53,2	38,7	29,3	48,2
		Toplam içindeki %	10,3	29,2	5,2	3,4	48,2
	Erkek	Frekans	947	2513	800	814	5074
		Cinsiyet içindeki %	18,7	49,5	15,8	16,0	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	48,3	46,8	61,3	70,7	51,8
		Toplam içindeki %	9,7	25,7	8,2	8,3	51,8
	Toplam	Frekans	1960	5373	1305	1151	9789
		Cinsiyet içindeki %	20,0	54,9	13,3	11,8	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	20,0	54,9	13,3	11,8	100,0

Kız ve erkek öğrencilerin alışverişe çıkma zamanları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=276,200$, sd.=3, p=0,000) Kız öğrencilerin alışverişe çıkma zamanları daha çok (%60,7) hafta sonu gündüz iken erkeklerde de bu oran %49,5'tir. Erkek öğrencilerin hafta içi akşam (%15,8) ve hafta sonu akşam (%16) alışverişe çıkma oranları da kızlar öğrencilere göre daha yüksektir.

Tablo 36: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Alışverişte Geçirdikleri Süre

		Alışverişte geçirilen süre					
		1 saatten az	1-2 saat	3-4 saat	5-6 saat	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	551	1893	1787	501	4732
		Cinsiyet içindeki %	11,6	40,0	37,8	10,6	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	26,2	43,3	65,8	74,0	48,0
		Toplam içindeki %	5,6	19,2	18,1	5,1	48,0
	Erkek	Frekans	1551	2477	927	176	5131
		Cinsiyet içindeki %	30,2	48,3	18,1	3,4	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	73,8	56,7	34,2	26,0	52,0
		Toplam içindeki %	15,7	25,1	9,4	1,8	52,0
	Toplam	Frekans	2102	4370	2714	677	9863
		Cinsiyet içindeki %	21,3	44,3	27,5	6,9	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	21,3	44,3	27,5	6,9	100,0

Kız ve erkek öğrencilerin alışverişte geçirdikleri süre birbirinden farklıdır. ($\chi^2=967,800$, sd.=3, p=0,000) Kız öğrencilerin alışverişte geçirdikleri süre daha çok (%40) 1-2 saat ve 3-4 (%37,8) saat arasında iken bu süre erkeklerde 1-2 saat (%48,3) ve 1 saatten az (%30,2) olarak gerçekleşmektedir. Toplama bakıldığında ise daha çok geçirilen sürenin ortalama 1-4 saat arasında olduğu görülmektedir. Bu rakamlar kız öğrencilerin alışverişe erkek öğrencilerden daha fazla süre ayırdıkları da göstermektedir.

Tablo 37: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Sıklıkları

		Alışverişte sıklığı							
		Her gün	Haftada 2-3 defa	Haftada bir	15 günde bir	Ayda bir	Pek sık çıkmam	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	123	879	1461	958	654	684	4759
		Cinsiyet içindeki %	2,6	18,5	30,7	20,1	13,7	14,4	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	40,3	51,3	50,9	52,3	47,2	37,9	48,0
		Toplam içindeki %	1,2	8,9	14,7	9,7	6,6	6,9	48,0
	Erkek	Frekans	182	833	1412	875	732	1123	5157
		Cinsiyet içindeki %	3,5	16,2	27,4	17,0	14,2	21,8	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	59,7	48,7	49,1	47,7	52,8	62,1	52,0
		Toplam içindeki %	1,8	8,4	14,2	8,8	7,4	11,3	52,0
	Toplam	Frekans	305	1712	2873	1833	1386	1807	9916
		Cinsiyet içindeki %	3,1	17,3	29,0	18,5	14,0	18,2	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,1	17,3	29,0	18,5	14,0	18,2	100,0

Kız ve erkek öğrencilerin alışverişe çıkma sıklıkları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=112,500$, $sd.=5$, $p=,000$) Kız öğrencilerin alışverişe çıkma sıklıkları bakıldığında her gün çıkanların oranı %2,6, haftada 2-3 kez çıkanların oranı %18,5, hafta da bir kez çıkanların oranı %30,7, 15 günde bir çıkanların oranı %20,1, ayda birkez çıkanların oranı %13,7 ve pek sık çıkmam diyenlerin oranı ise %14,4'tür. Erkeklerde ise alışverişe pek sık çıkmayanların (%21,8) ve ayda bir kez çıkanların (%14,2) oranı kızlara göre daha yüksektir. Erkeklerde alışverişe çıkma sıklığı hafta 2-3 kez olanların oranı %27,4'tür. Bu oran kız öğrencilere göre daha düşüktür.

Tablo 38: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Sosyal faaliyetlere katılım	Çok az	Frekans	71	217	319	209	153	72	108	1149
		Sosyal faal. katılım içindeki %	6,2	18,9	27,8	18,2	13,3	6,3	9,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	20,8	19,4	15,6	11,0	8,6	6,2	7,4	11,7
		Toplam içindeki %	0,7	2,2	3,3	2,1	1,6	0,7	1,1	11,7
	Az	Frekans	105	317	556	458	416	233	238	2323
		Sosyal faal. katılım içindeki %	4,5	13,6	23,9	19,7	17,9	10,0	10,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	30,7	28,3	27,1	24,1	23,3	20,2	16,4	23,7
		Toplam içindeki %	1,1	3,2	5,7	4,7	4,2	2,4	2,4	23,7
	Orta	Frekans	136	481	947	931	843	586	673	4597
		Sosyal faal. katılım içindeki %	3,0	10,5	20,6	20,3	18,3	12,7	14,6	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	39,8	43,0	46,2	49,1	47,2	50,8	46,3	46,9
		Toplam içindeki %	1,4	4,9	9,7	9,5	8,6	6,0	6,9	46,9
	Fazla	Frekans	20	79	182	225	293	207	307	1313
		Sosyal faal. katılım içindeki %	1,5	6,0	13,9	17,1	22,3	15,8	23,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	5,8	7,1	8,9	11,9	16,4	17,9	21,1	13,4
		Toplam içindeki %	0,2	0,8	1,9	2,3	3,0	2,1	3,1	13,4
	Çok fazla	Frekans	10	25	45	74	80	56	128	418
		Sosyal faal. katılım içindeki %	2,4	6,0	10,8	17,7	19,1	13,4	30,6	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	2,9	2,2	2,2	3,9	4,5	4,9	8,8	4,3
		Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,5	0,8	0,8	0,6	1,3	4,3
	Toplam	Frekans	342	1119	2049	1897	1785	1154	1454	9800
		Sosyal faal. katılım içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,2	11,8	14,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,2	11,8	14,8	100,0

Öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım dereceleri ile aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=536,100$, sd.24, $p=0,000$) Tabloya bakıldığında sosyal ve kültürel faaliyetlere çok az (%27,8), az(%23,9) ve orta düzeyde (%20,6) katılan öğrencilerin gelir aralığı 210-300TL.arasıdır. Bu faaliyetlere katılımın fazla (%23,4) ve çok fazla (%30,6) olduğu gelir grubu ise 600 TL. ve üzeri gelire sahip olanlardır. Toplama bakıldığında 0-100 TL. arasındaki gelir grubunda öğrencilerin faaliyetlere katılım oranının en düşük(%3,5) seviyede olduğu görülmektedir. Yine toplam içinde 201-300 TL. gelir aralığındaki öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım oranı %20,9'luk oranla en yüksek seviyededir.

Tablo 39: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik- Mimarlık	Toplam	
Sosyal faaliyetlere katılım	Çok az	Frekans	208	45	353	309	35	199	1149
		Sosyal faal. katılım içindeki %	18,1	3,9	30,7	26,9	3,0	17,3	100,0
		Fakülte içindeki %	9,4	10,1	13,4	13,1	10,2	11,0	11,7
		Toplam içindeki %	2,1	0,5	3,6	3,2	0,4	2,0	11,7
	Az	Frekans	470	125	619	600	82	431	2327
		Sosyal faal. katılım içindeki %	20,2	5,4	26,6	25,8	3,5	18,5	100,0
		Fakülte içindeki %	21,2	28,2	23,5	25,4	24,0	23,9	23,7
		Toplam içindeki %	4,8	1,3	6,3	6,1	0,8	4,4	23,7
	Orta	Frekans	1088	193	1209	1108	154	848	4600
		Sosyal faal. katılım içindeki %	23,7	4,2	26,3	24,1	3,3	18,4	100,0
		Fakülte içindeki %	49,1	43,5	45,8	46,9	45,0	47,0	46,9
		Toplam içindeki %	11,1	2,0	12,3	11,3	1,6	8,6	46,9
	Fazla	Frekans	355	60	332	264	42	260	1313
		Sosyal faal. katılım içindeki %	27,0	4,6	25,3	20,1	3,2	19,8	100,0
		Fakülte içindeki %	16,0	13,5	12,6	11,2	12,3	14,4	13,4
		Toplam içindeki %	3,6	0,6	3,4	2,7	0,4	2,7	13,4
	Çok fazla	Frekans	96	21	126	80	29	66	418
		Sosyal faal. katılım içindeki %	23,0	5,0	30,1	19,1	6,9	15,8	100,0
		Fakülte içindeki %	4,3	4,7	4,8	3,4	8,5	3,7	4,3
		Toplam içindeki %	1,0	0,2	1,3	0,8	0,3	0,7	4,3
Toplam	Frekans	2217	444	2639	2361	342	1804	9807	
	Sosyal faal. katılım içindeki %	22,6	4,5	26,9	24,1	3,5	18,4	100,0	
	Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	22,6	4,5	26,9	24,1	3,5	18,4	100,0	

Öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım dereceleri ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=84,397$, sd.,20, $p=0,000$) Fakültelere göre sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım derecelerine bakıldığında fen-edebiyat fakültesindeki öğrencilerin %30,7'si çok az , %26,6'sı az ve %26,3'ü de orta düzeyde bu faaliyetlere katılmaktadırlar. İktisadi ve idari bilimler fakültesindeki öğrencilerin %27'sinde bu faaliyetlere katılımın fazla olduğu görülmektedir. Toplam içindeki paylara bakıldığında fakültelere göre bu faaliyetlere katılım düzeyi en yüksekten en düşüğe doğru sıralandığında fen-edebiyat fakültesi (%26,9), eğitim fakültesi (%24,1), iktisadi ve idari bilimler fakültesi (%22,6), mühendislik ve mimarlık fakültesi (%18,4), ziraat fakültesi (%4,5) ve hukuk fakültesi (%3,5) şeklinde bir sıra takip etmektedir.

Tablo 40: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Öğrenim Türleri

		Öğrenim türü			
		Gündüz	Gece	Toplam	
Sosyal faaliyetlere katılım	Çok az	Frekans	798	351	1149
		Sosyal faal. katılım içindeki %	69,5	30,5	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	11,3	12,7	11,7
		Toplam içindeki %	8,1	3,6	11,7
	Az	Frekans	1645	682	2327
		Sosyal faal. katılım içindeki %	70,7	29,3	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	23,3	24,8	23,7
		Toplam içindeki %	16,8	7,0	23,7
	Orta	Frekans	3357	1247	4604
		Sosyal faal. katılım içindeki %	72,9	27,1	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	47,6	45,3	46,9
		Toplam içindeki %	34,2	12,7	46,9
	Fazla	Frekans	948	363	1311
		Sosyal faal. katılım içindeki %	72,3	27,7	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	13,4	13,2	13,4
		Toplam içindeki %	9,7	3,7	13,4
	Çok fazla	Frekans	306	112	418
		Sosyal faal. katılım içindeki %	73,2	26,8	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	4,3	4,1	4,3
		Toplam içindeki %	3,1	1,1	4,3
Toplam	Frekans	7054	2755	9809	
	Sosyal faal. katılım içindeki %	71,9	28,1	100,0	
	Öğrenim türü içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	71,9	28,1	100,0	

Öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım dereceleri ile öğrenim türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($\chi^2=7,901$, sd.=4, p=0,095) Sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım derecelerine göre öğrencilerin öğrenim türlerine bakıldığında bu faaliyetlere katılım düzeyi gündüz öğrenim gören öğrencilerde daha yüksek gece öğrenim gören öğrencilerde ise daha düşüktür. Toplam içindeki oranlarda da gündüz öğrencilerinin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım oranı %71,9, gece öğrencilerinin oranı ise %28,1'dir.

Tablo 41: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Cinsiyetleri

		Cinsiyet			
		Kız	Erkek	Toplam	
Sosyal faaliyetlere katılım	Çok az	Frekans	603	544	1147
		Sosyal faal. katılım içindeki %	52,6	47,4	100,0
		Cinsiyet içindeki %	12,8	10,7	11,7
		Toplam içindeki %	6,1	5,5	11,7
	Az	Frekans	1163	1164	2327
		Sosyal faal. katılım içindeki %	50,0	50,0	100,0
		Cinsiyet içindeki %	24,7	22,8	23,7
		Toplam içindeki %	11,9	11,9	23,7
	Orta	Frekans	2191	2414	4605
		Sosyal faal. katılım içindeki %	47,6	52,4	100,0
		Cinsiyet içindeki %	46,6	47,3	46,9
		Toplam içindeki %	22,3	24,6	46,9
	Fazla	Frekans	584	728	1312
		Sosyal faal. katılım içindeki %	44,5	55,5	100,0
		Cinsiyet içindeki %	12,4	14,3	13,4
		Toplam içindeki %	6,0	7,4	13,4
	Çok fazla	Frekans	161	257	418
		Sosyal faal. katılım içindeki %	38,5	61,5	100,0
		Cinsiyet içindeki %	3,4	5,0	4,3
		Toplam içindeki %	1,6	2,6	4,3
Toplam	Frekans	4702	5107	9809	
	Sosyal faal. katılım içindeki %	47,9	52,1	100,0	
	Cinsiyet içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	47,9	52,1	100,0	

Kız ve erkek öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma dereceleri birbirinden farklıdır. ($\chi^2=35,025$, sd.=4, p=0,000) Cinsiyet açısından öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma dereceleri incelendiğinde bu faaliyetlere katılım kız öğrencilerde %52,6'lık oranla çok az iken %38,5lik oranla katılım düzeyi çok fazladır. Erkek öğrencilerde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Erkeklerin bu faaliyetlere katılım düzeyleri kız öğrencilere oranla daha yüksektir. Toplam içinde ise erkek öğrencilerin (%52,1) sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım içindeki payları kızlara (%47,9) göre daha fazladır.

Tablo 42: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Barınma Yerleri

		Kaldığı yer						
		Öğrenci evi	Yurt-Kur	Özel yurt	Akraba yanı	Ailemle birlikte	Toplam	
Sosyal faaliyetlere katılım	Çok az	Frekans	445	293	120	43	241	1142
		Sosyal faal. katılım içindeki %	39,0	25,7	10,5	3,8	21,1	100,0
		Kaldığı yer içindeki %	11,2	14,2	11,5	15,8	10,0	11,7
		Toplam içindeki %	4,6	3,0	1,2	0,4	2,5	11,7
	Az	Frekans	945	538	223	71	537	2314
		Sosyal faal. katılım içindeki %	40,8	23,2	9,6	3,1	23,2	100,0
		Kaldığı yer içindeki %	23,8	26,1	21,3	26,0	22,3	23,7
		Toplam içindeki %	9,7	5,5	2,3	0,7	5,5	23,7
	Orta	Frekans	1872	935	505	105	1167	4584
		Sosyal faal. katılım içindeki %	40,8	20,4	11,0	2,3	25,5	100,0
		Kaldığı yer içindeki %	47,2	45,3	48,2	38,5	48,5	47,0
		Toplam içindeki %	19,2	9,6	5,2	1,1	12,0	47,0
	Fazla	Frekans	519	237	152	42	355	1305
		Sosyal faal. katılım içindeki %	39,8	18,2	11,6	3,2	27,2	100,0
		Kaldığı yer içindeki %	13,1	11,5	14,5	15,4	14,8	13,4
		Toplam içindeki %	5,3	2,4	1,6	0,4	3,6	13,4
	Çok fazla	Frekans	189	60	48	12	106	415
		Sosyal faal. katılım içindeki %	45,5	14,5	11,6	2,9	25,5	100,0
		Kaldığı yer içindeki %	4,8	2,9	4,6	4,4	4,4	4,3
		Toplam içindeki %	1,9	0,6	0,5	0,1	1,1	4,3
Toplam	Frekans	3970	2063	1048	273	2406	9760	
	Sosyal faal. katılım içindeki %	40,7	21,1	10,7	2,8	24,7	100,0	
	Kaldığı yer içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	40,7	21,1	10,7	2,8	24,7	100,0	

Öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım dereceleri ile barınma yerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=61,216$, sd.=16, p=0,000) Tablo incelendiğinde her düzeyde sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım oranının öğrenci evinde kalanlarda oldukça yüksek olduğu sonucu göze çarpmaktadır. Yurtta kalanlar ise %25,7 ile çok az ve %23,2 ile az düzeyde bu faaliyetlere katılabilmektedirler. Dikkat çekici bir diğer nokta ise ailesiyle birlikte kalan öğrencilerinde bu faaliyetlere katılım düzeylerinin orta (%25,5) , fazla (%27,2) ve çok fazla (%25,5) olmasıdır. Bu faaliyetlere katılım düzeyleri ise özel yurttaki (%10,7) ve akrabasının yanında kalanlarda (%3,8) oldukça düşüktür.

Tablo 43: Mezun Oldukları Liselere Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik-Mimarlık	Toplam	
Lise	Düz Lise	Frekans	1082	206	1461	1071	86	594	4500
		Lise içindeki %	24,0	4,6	32,5	23,8	1,9	13,2	100,0
		Fakülte içindeki %	48,0	45,8	54,1	44,6	25,0	31,7	44,9
		Toplam içindeki %	10,8	2,1	14,6	10,7	0,9	5,9	44,9
	Anadolu Lisesi	Frekans	692	147	644	739	161	830	3213
		Lise içindeki %	21,5	4,6	20,0	23,0	5,0	25,8	100,0
		Fakülte içindeki %	30,7	32,7	23,9	30,8	46,8	44,4	32,1
		Toplam içindeki %	6,9	1,5	6,4	7,4	1,6	8,3	32,1
	Meslek Lisesi	Frekans	47	21	44	82	4	46	244
		Lise içindeki %	19,3	8,6	18,0	33,6	1,6	18,9	100,0
		Fakülte içindeki %	2,1	4,7	1,6	3,4	1,2	2,5	2,4
		Toplam içindeki %	0,5	0,2	0,4	0,8	0,0	0,5	2,4
	Fen Lisesi	Frekans	41	11	94	21	22	120	309
		Lise içindeki %	13,3	3,6	30,4	6,8	7,1	38,8	100,0
		Fakülte içindeki %	1,8	2,4	3,5	0,9	6,4	6,4	3,1
		Toplam içindeki %	0,4	0,1	0,9	0,2	0,2	1,2	3,1
	Diğer	Frekans	392	65	456	486	71	281	1751
		Lise içindeki %	22,4	3,7	26,0	27,8	4,1	16,0	100,0
		Fakülte içindeki %	17,4	14,4	16,9	20,3	20,6	15,0	17,5
		Toplam içindeki %	3,9	0,6	4,6	4,9	0,7	2,8	17,5
	Toplam	Frekans	2254	450	2699	2399	344	1871	10017
		Lise içindeki %	22,5	4,5	26,9	23,9	3,4	18,7	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,5	4,5	26,9	23,9	3,4	18,7	100,0

Öğrencilerin mezun oldukları liseler ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=511,500$, sd.=20, p=0,000). Tablo 43'te görüldüğü üzere İİBF öğrencileri arasında %48'lik bir oranla, Ziraat Fakültesi öğrencileri arasında %45,8'lik bir oranla, Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasında ise %54,1'lik bir oranla, Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında %44,6'lık bir oranla düz lise mezunları öne çıkmaktadır. Hukuk Fakültesi öğrencilerini %46,8'lik bir oranla, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğrencilerin ise %44,4'lük bir oranla Anadolu Lisesi mezunları oluşturmaktadır.

Tablo 44: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik- Mimarlık	Toplam	
Kaldığı yer	Öğrenci evi	Frekans	883	230	1059	914	121	840	4047
		Kaldığı yer içindeki %	21,8	5,7	26,2	22,6	3,0	20,8	100,0
		Fakülte içindeki %	39,3	51,1	39,3	38,1	35,6	45,0	40,5
		Toplam içindeki %	8,8	2,3	10,6	9,1	1,2	8,4	40,5
	Yurt-Kur	Frekans	432	108	579	617	95	286	2117
		Kaldığı yer içindeki %	20,4	5,1	27,4	29,1	4,5	13,5	100,0
		Fakülte içindeki %	19,2	24,0	21,5	25,7	27,9	15,3	21,2
		Toplam içindeki %	4,3	1,1	5,8	6,2	1,0	2,9	21,2
	Özel yurt	Frekans	269	30	293	259	37	177	1065
		Kaldığı yer içindeki %	25,3	2,8	27,5	24,3	3,5	16,6	100,0
		Fakülte içindeki %	12,0	6,7	10,9	10,8	10,9	9,5	10,7
		Toplam içindeki %	2,7	0,3	2,9	2,6	0,4	1,8	10,7
	Akraba yanı	Frekans	62	5	101	56	20	35	279
		Kaldığı yer içindeki %	22,2	1,8	36,2	20,1	7,2	12,5	100,0
		Fakülte içindeki %	2,8	1,1	3,8	2,3	5,9	1,9	2,8
		Toplam içindeki %	0,6	0,1	1,0	0,6	0,2	0,4	2,8
	Ailemle birlikte	Frekans	601	77	660	551	67	527	2483
		Kaldığı yer içindeki %	24,2	3,1	26,6	22,2	2,7	21,2	100,0
		Fakülte içindeki %	26,7	17,1	24,5	23,0	19,7	28,3	24,9
		Toplam içindeki %	6,0	0,8	6,6	5,5	0,7	5,3	24,9
	Toplam	Frekans	2247	450	2692	2397	340	1865	9991
		Kaldığı yer içindeki %	22,5	4,5	26,9	24,0	3,4	18,7	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,5	4,5	26,9	24,0	3,4	18,7	100,0

Öğrencilerin barındıkları yerler ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=171,100$, sd.=20, p=0,000). Tablo 44'e göre öğrencilerin kaldıkları yerler arasında öğrenci evi İİBF öğrencileri arasında %39,3, Ziraat Fakültesi öğrencileri arasında %51,1, Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasında %39,2, Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında %38,1, Hukuk Fakültesi öğrencileri arasında %35,6 ve Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğrencileri arasında %45'lik bir oranla öne çıkmaktadır. Akraba yanı ise tüm fakültelerdeki öğrenciler arasında en az tercih edilen barınma yeridir.

Tablo 45: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik-Mimarlık	Toplam	
Yerleşim birimi	Köy	Frekans	104	17	155	207	10	62	555
		Yerleşim birimi içindeki %	18,7	3,1	27,9	37,3	1,8	11,2	100,0
		Fakülte içindeki %	4,6	3,8	5,8	8,7	2,9	3,4	5,6
		Toplam içindeki %	1,0	0,2	1,6	2,1	0,1	0,6	5,6
	Belde	Frekans	86	16	130	120	17	74	443
		Yerleşim birimi içindeki %	19,4	3,6	29,3	27,1	3,8	16,7	100,0
		Fakülte içindeki %	3,8	3,6	4,9	5,0	4,9	4,0	4,5
		Toplam içindeki %	0,9	0,2	1,3	1,2	0,2	0,7	4,5
	İlçe	Frekans	549	113	708	670	103	440	2583
		Yerleşim birimi içindeki %	21,3	4,4	27,4	25,9	4,0	17,0	100,0
		Fakülte içindeki %	24,5	25,3	26,4	28,0	29,9	24,0	26,0
		Toplam içindeki %	5,5	1,1	7,1	6,7	1,0	4,4	26,0
	Şehir	Frekans	613	158	694	754	96	524	2839
		Yerleşim birimi içindeki %	21,6	5,6	24,4	26,6	3,4	18,5	100,0
		Fakülte içindeki %	27,4	35,4	25,9	31,5	27,9	28,6	28,6
		Toplam içindeki %	6,2	1,6	7,0	7,6	1,0	5,3	28,6
	Büyükşehir	Frekans	888	142	993	641	118	733	3515
		Yerleşim birimi içindeki %	25,3	4,0	28,3	18,2	3,4	20,9	100,0
		Fakülte içindeki %	39,6	31,8	37,1	26,8	34,3	40,0	35,4
		Toplam içindeki %	8,9	1,4	10,0	6,5	1,2	7,4	35,4
	Toplam	Frekans	2240	446	2680	2392	344	1833	9935
		Yerleşim birimi içindeki %	22,5	4,5	27,0	24,1	3,5	18,4	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,5	4,5	27,0	24,1	3,5	18,4	100,0

Öğrencilerin geldikleri yerleşim birimleri ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=182,500$, sd.=20, p=0,000). Tablo 45'e göre İİBF, Fen Edebiyat, Hukuk ve Mühendislik-Mimarlık fakülteleri öğrencileri daha çok büyükşehirlerden gelirken (sırasıyla %39,6, %37,1, %34,3, %40), Ziraat ve Eğitim fakülteleri öğrencilerinde şehirlerden gelenlerin oranları (%35,4, %31,5) ilk sırada gelmektedir. Şehir ve büyükşehirlerden gelen öğrenciler en fazla %44,8 ile Mühendislik-Mimarlık fakültesi içinde paya sahiptir. İlçe ve daha küçük yerleşim biriminde gelen (ilçe, belde ve köy toplamı) en fazla %41,7 ile Eğitim fakültesi içinde paya sahiptir.

Tablo 46: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik -Mimarlık	Toplam	
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	29	7	52	49	4	17	158
		Baba eğitimi içindeki %	18,4	4,4	32,9	31,0	2,5	10,8	100,0
		Fakülte içindeki %	1,4	1,6	2,0	2,1	1,2	1,0	1,7
		Toplam içindeki %	0,3	0,1	0,5	0,5	0,0	0,2	1,7
	Okuryazar	Frekans	51	11	112	80	9	32	295
		Baba eğitimi içindeki %	17,3	3,7	38,0	27,1	3,1	10,8	100,0
		Fakülte içindeki %	2,4	2,5	4,4	3,5	2,7	1,8	3,1
		Toplam içindeki %	0,5	0,1	1,2	0,8	0,1	0,3	3,1
	İlkokul	Frekans	412	58	624	573	66	278	2011
		Baba eğitimi içindeki %	20,5	2,9	31,0	28,5	3,3	13,8	100,0
		Fakülte içindeki %	19,3	13,4	24,5	25,0	20,1	15,8	21,2
		Toplam içindeki %	4,3	0,6	6,6	6,0	0,7	2,9	21,2
	Ortaokul	Frekans	329	48	395	390	37	186	1385
		Baba eğitimi içindeki %	23,8	3,5	28,5	28,2	2,7	13,4	100,0
		Fakülte içindeki %	15,4	11,1	15,5	17,0	11,2	10,5	14,6
		Toplam içindeki %	3,5	0,5	4,2	4,1	0,4	2,0	14,6
	Lise	Frekans	682	150	807	686	107	574	3006
		Baba eğitimi içindeki %	22,7	5,0	26,8	22,8	3,6	19,1	100,0
		Fakülte içindeki %	31,9	34,6	31,7	29,9	32,5	32,5	31,6
		Toplam içindeki %	7,2	1,6	8,5	7,2	1,1	6,0	31,6
	Üniversite	Frekans	580	151	504	483	100	614	2432
		Baba eğitimi içindeki %	23,8	6,2	20,7	19,9	4,1	25,2	100,0
		Fakülte içindeki %	27,2	34,8	19,8	21,1	30,4	34,8	25,6
		Toplam içindeki %	6,1	1,6	5,3	5,1	1,1	6,5	25,6
Lisansüstü	Frekans	53	9	54	32	6	63	217	
	Baba eğitimi içindeki %	24,4	4,1	24,9	14,7	2,8	29,0	100,0	
	Fakülte içindeki %	2,5	2,1	2,1	1,4	1,8	3,6	2,3	
	Toplam içindeki %	0,6	0,1	0,6	0,3	0,1	0,7	2,3	
Toplam	Frekans	2136	434	2548	2293	329	1764	9504	
	Baba eğitimi içindeki %	22,5	4,6	26,8	24,1	3,5	18,6	100,0	
	Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	22,5	4,6	26,8	24,1	3,5	18,6	100,0	

Öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=303,500$, sd.=30, p=0,000). Tablo 46'ya göre Mühendislik-Mimarlık fakültesi haricindeki fakültelerdeki (İİBF %31,9, Ziraat %34,6, Fen Edebiyat %31,7, Eğitim %29,9, Hukuk %32,5) öğrencilerin babalarının eğitim durumlarında ilk sırada lise düzeyi gelmektedir. Mühendislik- Mimarlık fakültesinde bu durum %34,8 ile üniversite düzeyidir. Babası üniversite ve lisansüstü mezunu olan öğrenciler en fazla %38,4 ile Mühendislik-Mimarlık fakültesinde paya sahiptir.

Tablo 47: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik Mimarlık	Toplam	
Aile geliri	0-400	Frekans	61	8	185	190	10	45	499
		Aile geliri içindeki %	12,2	1,6	37,1	38,1	2,0	9,0	100,0
		Fakülte içindeki %	2,7	1,8	6,9	8,0	2,9	2,5	5,1
		Toplam içindeki %	0,6	0,1	1,9	1,9	0,1	0,5	5,1
	401-800	Frekans	373	58	510	483	78	222	1724
		Aile geliri içindeki %	21,6	3,4	29,6	28,0	4,5	12,9	100,0
		Fakülte içindeki %	16,7	13,1	19,1	20,3	22,9	12,3	17,5
		Toplam içindeki %	3,8	0,6	5,2	4,9	0,8	2,2	17,5
	801-1200	Frekans	461	106	601	613	75	371	2227
		Aile geliri içindeki %	20,7	4,8	27,0	27,5	3,4	16,7	100,0
		Fakülte içindeki %	20,6	23,9	22,6	25,7	22,0	20,5	22,5
		Toplam içindeki %	4,7	1,1	6,1	6,2	0,8	3,8	22,5
	1201-1600	Frekans	402	82	493	441	64	334	1816
		Aile geliri içindeki %	22,1	4,5	27,1	24,3	3,5	18,4	100,0
		Fakülte içindeki %	18,0	18,5	18,5	18,5	18,8	18,5	18,4
		Toplam içindeki %	4,1	0,8	5,0	4,5	0,6	3,4	18,4
	1601-2000	Frekans	263	75	325	269	32	261	1225
		Aile geliri içindeki %	21,5	6,1	26,5	22,0	2,6	21,3	100,0
		Fakülte içindeki %	11,8	16,9	12,2	11,3	9,4	14,4	12,4
		Toplam içindeki %	2,7	0,8	3,3	2,7	0,3	2,6	12,4
	2001-2400	Frekans	253	59	247	202	35	204	1000
		Aile geliri içindeki %	25,3	5,9	24,7	20,2	3,5	20,4	100,0
		Fakülte içindeki %	11,3	13,3	9,3	8,5	10,3	11,3	10,1
		Toplam içindeki %	2,6	0,6	2,5	2,0	0,4	2,1	10,1
	2401-2800	Frekans	89	18	88	72	16	116	399
		Aile geliri içindeki %	22,3	4,5	22,1	18,0	4,0	29,1	100,0
		Fakülte içindeki %	4,0	4,1	3,3	3,0	4,7	6,4	4,0
		Toplam içindeki %	0,9	0,2	0,9	0,7	0,2	1,2	4,0
	2801 ve üzeri	Frekans	336	38	216	111	31	255	987
		Aile geliri içindeki %	34,0	3,9	21,9	11,2	3,1	25,8	100,0
		Fakülte içindeki %	15,0	8,6	8,1	4,7	9,1	14,1	10,0
		Toplam içindeki %	3,4	0,4	2,2	1,1	0,3	2,6	10,0
	Toplam	Frekans	2238	444	2665	2381	341	1808	9877
		Aile geliri içindeki %	22,7	4,5	27,0	24,1	3,5	18,3	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,7	4,5	27,0	24,1	3,5	18,3	100,0

Öğrencilerin ailelerinin sahip olduğu ortalama gelir düzeylerine okudukları fakülteler birbirinden farklıdır ($\chi^2=429,900$, sd.=35, p=0,000). Tablo 47’ye İİBF öğrencilerinin arasında %20,6’lık bir oranla, Ziraat Fakültesi öğrencileri arasında %23,9’luk bir oranla, Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasında %22,6’lık bir oranla, Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında %25,7’lik bir oranla, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğrencileri arasında %20,5’lik bir

oranla ailelerinin geliri 801-1200 YTL arasında olanlar öne çıkmaktadır. Hukuk Fakültesi öğrencileri arasında ise %22,9'luk bir oranla aile geliri 401-800 YTL arasında olanlar öne çıkarken, 810-1200 YTL arasında olanlar da %22'lik bir oranla bunu takip etmektedir.

Tablo 48: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü

		Öğrenim türü			
		Gündüz	Gece	Toplam	
Kaldığı yer	Öğrenci evi	Frekans	2887	1160	4047
		Kaldığı yer içindeki %	71,3	28,7	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	40,1	41,5	40,5
		Toplam içindeki %	28,9	11,6	40,5
	Yurt-Kur	Frekans	1482	634	2116
		Kaldığı yer içindeki %	70,0	30,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	20,6	22,7	21,2
		Toplam içindeki %	14,8	6,3	21,2
	Özel yurt	Frekans	748	317	1065
		Kaldığı yer içindeki %	70,2	29,8	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	10,4	11,3	10,7
		Toplam içindeki %	7,5	3,2	10,7
	Akraba yanı	Frekans	221	58	279
		Kaldığı yer içindeki %	79,2	20,8	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	3,1	2,1	2,8
		Toplam içindeki %	2,2	0,6	2,8
	Ailemle birlikte	Frekans	1859	625	2484
		Kaldığı yer içindeki %	74,8	25,2	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	25,8	22,4	24,9
		Toplam içindeki %	18,6	6,3	24,9
Toplam	Frekans	7197	2794	9991	
	Kaldığı yer içindeki %	72,0	28,0	100,0	
	Öğrenim türü içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	72,0	28,0	100,0	

Öğrencilerin barınma yerleri ile bulundukları öğrenim türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=23,710$, sd.=4, p=0,000) Tablo 48'e göre hem gündüz hem de gece öğrencileri arasında öğrenci evi %40,1 ve %41,5'lik oranlarla barınma yerleri arasında ilk sırada tercih edilmektedir.

Tablo 49: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Barınma Yerleri

		Kaldığı yer					
Sınıf		Öğrenci evi	Yurt-Kur	Özel yurt	Akraba yanı	Ailemle birlikte	Toplam
1	Frekans	756	614	335	84	567	2356
	Sınıf içindeki %	32,1	26,1	14,2	3,6	24,1	100,0
	Kaldığı yer içindeki %	18,7	29,0	31,5	30,1	22,9	23,6
	Toplam içindeki %	7,6	6,1	3,4	0,8	5,7	23,6
2	Frekans	907	537	309	77	602	2432
	Sınıf içindeki %	37,3	22,1	12,7	3,2	24,8	100,0
	Kaldığı yer içindeki %	22,4	25,4	29,0	27,6	24,3	24,4
	Toplam içindeki %	9,1	5,4	3,1	0,8	6,0	24,4
3	Frekans	1076	547	219	50	655	2547
	Sınıf içindeki %	42,2	21,5	8,6	2,0	25,7	100,0
	Kaldığı yer içindeki %	26,6	25,9	20,6	17,9	26,4	25,5
	Toplam içindeki %	10,8	5,5	2,2	0,5	6,6	25,5
4	Frekans	1306	417	202	68	657	2650
	Sınıf içindeki %	49,3	15,7	7,6	2,6	24,8	100,0
	Kaldığı yer içindeki %	32,3	19,7	19,0	24,4	26,5	26,5
	Toplam içindeki %	13,1	4,2	2,0	0,7	6,6	26,5
Toplam	Frekans	4045	2115	1065	279	2481	9985
	Sınıf içindeki %	40,5	21,2	10,7	2,8	24,8	100,0
	Kaldığı yer içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	40,5	21,2	10,7	2,8	24,8	100,0

Öğrencilerin okudukları sınıflar ile barındıkları yerler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=249,300$, sd.=12, p=0,000) Tablo 49'a göre öğrenci evinde kalan öğrenciler arasında 4. sınıflar %32,3'lük bir oranla ilk sırada gelirken, Yurt-Kur yurdunda kalan öğrenciler arasında 1. sınıflar %29'luk bir oranla ilk sırada gelmektedir.

Diğer değişkenler arasındaki çapraz ilişkiler ve bu ilişkilere ait istatistiksel analiz sonuçları EK – II'de verilmiştir.

3.3.4 Parametrik Analizler ve Bulgular

Bu çalışmada yöntem kısmında belirtilen modeller, gerek en uygun model seçim aşamasında gerekse daha sonraki çeşitli spesifikasyonlar doğrultusunda kullanılarak parametric analizler yapılmıştır. Çalışmanın ampirik analizleri için derlenen veriler ışığında öncelikle tahmin modellerinden en uygun modele karar verilmiş ve çeşitli tasnif değişkenlerine göre ayrı ayrı tahminler yapılarak sonuçları değerlendirilmiştir. Ayrıca yapay değişkenli modeller ile cinsiyet ve öğrenim türü gibi değişkenler kullanılarak farklı tahminler yapılmış ve bu faktörlerle sözkonusu değişkenler arasında ilişkiler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu modellere ait tahminler ve tahminlere ait test değerleri Tablo 50’de verilmiştir.

3.3.4.1 Uygun Model Seçimi İçin Tahmin Modellerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının, tüketimi açıklayabilme derecesini, tüketicilerin eğilimlerini ifade edebilme yeteneklerini ölçmek için bazı kriterlerin süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir. Bunlar, iktisadi, istatistiki ve ekonometrik kriterlerdir. Bu değerlendirme ile tahmin edilen modellerin istenilen özelliklere sahip olup olmadıkları, fonksiyonel ilişkinin açıklama gücü, parametrelerin ve bir bütün olarak modelin anlamlı olup olmadığı gibi konularda karar verilir.

3.3.4.1.1 İktisadi Değerlendirme

İktisadi değerlendirmede modeldeki katsayıların işaretlerine ve büyüklüklerine bakılarak teorik bilgilerle uyumlu olup olmadıkları değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeyi sırasıyla yapacak olursak:

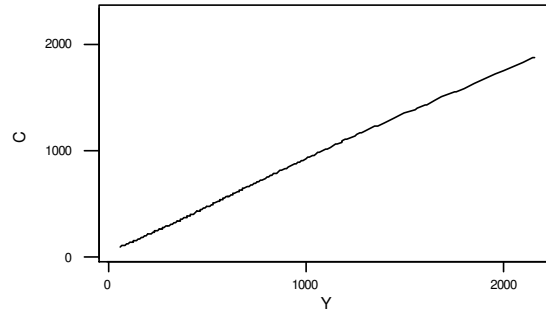
Mutlak gelir hipotezini açıklamaya yönelik modellerden 1. modele ait b_0 ve b_1 parametrelerinin tahmin değerleri pozitif değerler almış olduğu için iktisat teorisine uygundur. Çünkü hem tüketim başlama noktasının hem de marjinal tüketim eğilimi (MTE)’nin pozitif değerler alması gerekir. Ayrıca bu sonuç mutlak gelir hipotezinin doğrulandığı anlamına da gelmektedir. Yani teoride öngörüldüğü gibi tüketici bireylerin tüketimleri ile gelirleri arasında güçlü ve doğrusal bir ilişki vardır. Marjinal tüketim eğilimini temsil eden b_1 parametresinin 1’den küçük bir değere sahip olması da teorik olarak uygundur.

Tablo 50: Uygun Model Seçimine Tabi Tutulacak Modellerin Tahmini

Model İsmi		Doğrusal Model	Yarı Logaritmik Model	Yarı Logaritmik Model	Çift Logaritmik Model	Ters Model	Log Ters Model	Working Leser Model	Orana Doğrusal Model	Orana Ters Model	Sürekli Gelir Modeli	Nispi Gelir Modeli	Parabolik Model	Çok Değişkenli Model
Eşitlik		$C = 83.1 + 0.799 Y$	$\ln C = 5.17 + 0.00173 Y$	$C = - 1504 + 325 \ln Y$	$\ln C = 1.14 + 0.804 \ln Y$	$C = 646 - 72374 \frac{1}{Y}$	$\ln C = 6.53 - 203 \frac{1}{Y}$	$\frac{C}{Y} = 2.80 - 0.295 \ln Y$	$\frac{C}{Y} = 1.27 - 0.000513 Y$	$\frac{C}{Y} = 0.768 + 93.8 \frac{1}{Y}$	$C = 0.951 Y$	$\frac{C}{Y} = 1.27 - 0.221 \frac{Y}{\hat{Y}}$	$C = 70.8 + 0.850 Y - 0.000040 Y^2$	$C = 114 + 0.802 Y - 0.57 S - 1.46 AG$
Sabit	Katsayı	83,095*	5,167*	-1503,810*	1,140*	646,434*	6,529*	2,801*	1,274*	0,768*	-	1,274*	70,765*	114,200*
	St. Hata	3,571	0,008	20,840	0,041	4,019	0,007	0,061	0,011	0,010	-	0,011	5,574	18,120
	t değeri	23,270	621,900	-72,170	27,200	460,840	831,480	45,700	110,070	75,880	-	110,070	12,700	6,300
		(1/Y)	Y	lnY	lnY	1/Y	1/Y	lnY	Y	1/Y	Y	Y/ $\hat{Y}$	Y ²	Y
Y	Katsayı	0,799*	0,001*	325,174*	0,803*	-72374*	-203,323*	-0,294*	0,000513*	93,790*	0,950*	-0,220*	0,849*	0,801*
	St. Hata	0,007	0,000	3,496	0,007	1134,000	2,215	0,010	0,000	2,857	0,003	0,010	0,019	0,007
	t değeri	8,690	101,220	93,000	114,180	-63,830	-91,780	-28,630	-21,550	32,830	270,640	-21,550	44,610	106,910
Y ²	Katsayı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0000040*	-
	St. Hata	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,000	-
	t değeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2,88	-
S	Katsayı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,571
	St. Hata	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,398
	t değeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,170
AG	Katsayı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1,460***
	St. Hata	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,864
	t değeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1,690
S		163,800	0,381	177,400	0,357	204,700	0,399	0,522	0,531	0,515	168,300	0,531	163,800	164,000
R-Sq(%)		54,800	51,300	47,000	57,300	29,500	46,400	7,800	4,600	10,000	-	4,600	54,900	54,800
R-Sq (Adj)(%)		54,800	51,300	47,000	57,200	29,500	46,400	7,800	4,500	10,000	-	4,500	54,900	54,800
F		11813,26	10244,60	8649,13	13036,57	4073,94	8423,33	819,42	464,28	1077,62	73246,91	464,28	5914,60	3918,580
P		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
D-W		1,780	1,800	1,730	1,770	1,690	1,720	1,780	1,770	1,790	1,780	1,770	1,780	1,790

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Teorik olarak marjinal tüketim eğilimi ile marjinal tasarruf eğiliminin toplamı 1'e eşittir. Bu modelin tüketim ve gelir değişkenine göre ayrı ayrı ağırlıklandırılmış regresyon tahminleri de aynı şekilde teorik olarak anlamlı bulunmuştur. Daha önce yapılmış gelir-tüketim ilişkisi araştırmalarında olduğu gibi bu çalışmada da bu ilişkiyi en iyi açıklayan ve en güvenilir model olarak uygun sonuçlar vermesi beklenen bir durumdur¹.

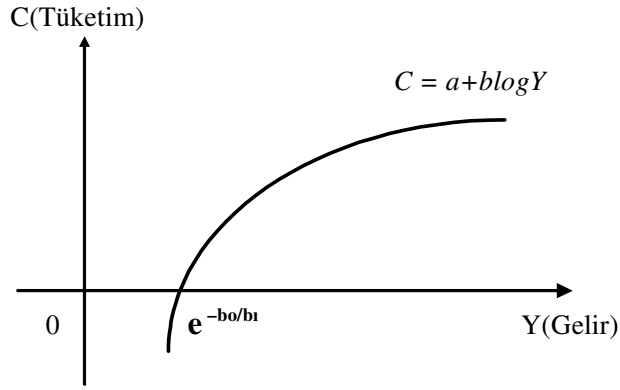

Şekil 79: Mutlak Gelir Hipotezine Ait Tüketim Eğrisi

Yarı logaritmik modellerden 2. modelde $b_0 > 0$ ve $0 < b_1 < 1$ olarak tespit edilmiştir. b_1 katsayısının pozitif ve 0 ile 1 arasında olması teorik olarak MTE tanımına uygundur. $b_0 < 0$ olması, modelin temsil ettiği tüketim eğrisinin gelir eksenini pozitif yönde kestiğini ifade etmektedir. Yani tüketimin başlayabilmesi için asgari olarak bir gelirin elde edilmiş olması gerekmektedir. Bu gelir seviyesinin altındaki gelir-tüketim ilişkisi anlamsızdır.

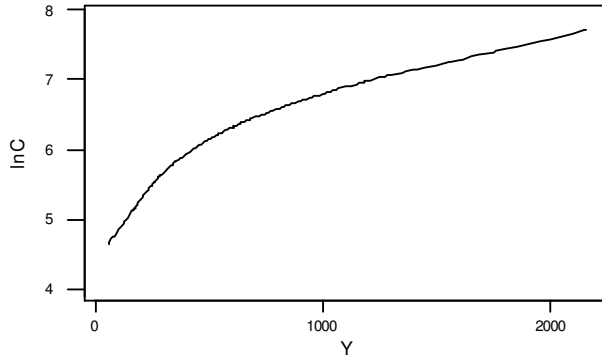
Bu teorik bilgi doğrultusunda anlamlı bir gelir tüketim ilişkisinin aşağıdaki grafikte gösterilen bir tüketim fonksiyonuyla temsil edilebileceği söylenebilir. Tahmin değerlerinin anlamlı olup olmadığı, asgari gelir seviyesinin e^{-b_0 / b_1} değerine göre hesaplanmasıyla da belirlenebilir. e^{-b_0 / b_1} değeri tüketim eğrisinin gelir eksenini kestiği noktadaki gelir düzeyini vermektedir. Tahminlerin anlamlı olabilmesi için tüketici gelirlerinin e^{-b_0 / b_1} değerinden büyük olması gerekmektedir.

¹ Bu model ile yapılmış tahminler için bkz.; Bakırcı, F., (1999), *Tüketici Karar ve Davranışlarını Belirleyen Faktörler ve İki Grup İlde Tüketim Fonksiyonları İle Mukayesesi*, Basılmamış Dr. Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE. Sivas.

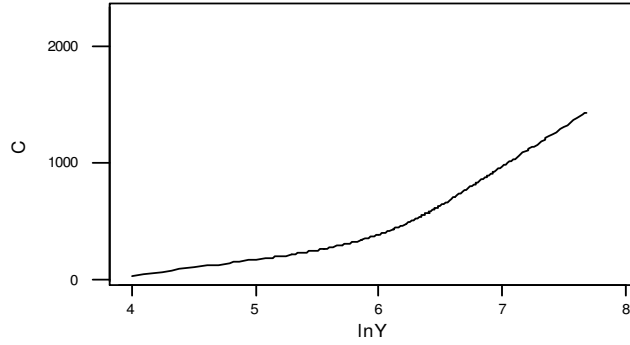
Şekil 80: Yarı Logaritmik Tüketim Fonksiyonu

Buna göre, yarı logaritmik modele ait tüketim eğrisi ilişkiyi doğru vermesine rağmen tüketime başlama noktası tüketim ekseninde yer almaktadır. Öğrencilerin ortalama gelirleri (430 TL) hesaplanan e^{-b_0/b_1} değerinden (947 TL) küçüktür. Tahmin modelindeki parametrelerin işaretleri anlamlı olmakla beraber, tüketime başlama noktası $b_0 > 0$ olduğu için modelin başarılı olduğu söylenemez.

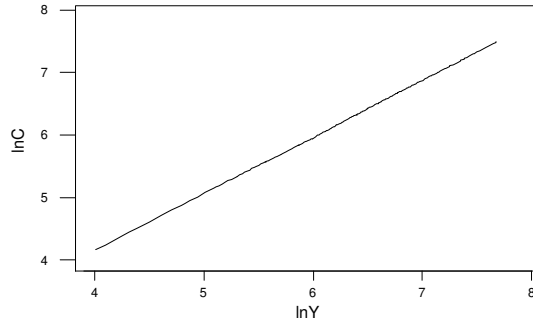
Şekil 81: Yarı Logaritmik Modele Ait Tüketim Eğrisi

3. Modelde yarı logaritmik olarak ilişkilendirilen gelir ve tüketim yukarıdaki gibi doğrusal bir ilişkiyi yansıtmaktadır ve $b_0 > 0$ 'dır. Ayrıca öğrencilerin ortalama gelirleri (430 TL) bu modelin parametre değerlerine göre hesaplanan e^{-b_0/b_1} değerinden (102 TL) büyüktür. Sonuç olarak bu model iktisadi olarak diğer yarı logaritmik modele göre daha anlamlıdır.

Şekil 82: Yarı Logaritmik Modele Ait Tüketim Eğrisi

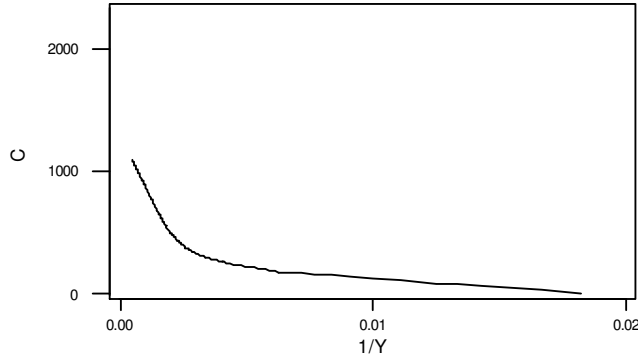
4. Model olan logaritmik modele göre yapılan tahminlerde katsayıların teorik olarak anlamlı oldukları gözlenmiştir. Çünkü parametrelere ait işaret ve büyüklükler teorik beklentilerle uyumludur. Dolayısıyla model iktisadi olarak anlamlı kabul edilebilir.

Şekil 83: Çift Logaritmik Modele Ait Tüketim Eğrisi

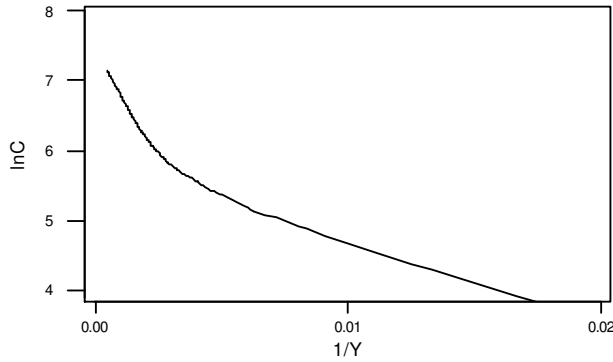
Yukarıdaki grafikte görüleceği gibi değişkenler arasındaki doğrusal ilişki vardır. Bu tahmin parametrelerinin anlamlı olduğunu göstermektedir.

5. Modelde ters bir fonksiyonel ilişkiyle gelir harcama ilişkisi tahmin edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen tahmin sonuçlarına göre tüketimle $1/Y$ (gelirin tersi) arasında negatif bir ilişki çıkmıştır. Bu daha önceki doğrusal ilişkileri doğrular nitelikte bir sonuçtur. Bununla birlikte b_1 katsayısının işareti negatif işaretiyle doğru bir sonuç vermekle beraber büyüklüğü açısından çok da anlamlı görünmemektedir.

Şekil 84: Ters Modele Ait Tüketim Eğrisi

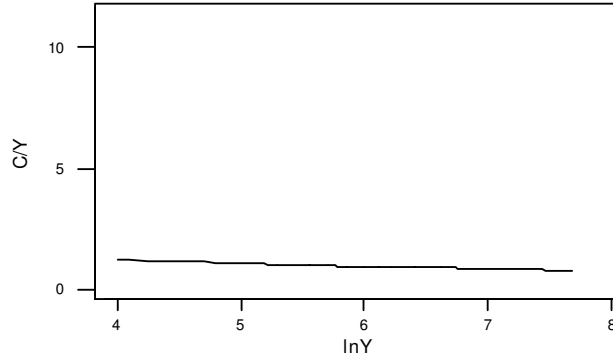
Logaritmik ters model olan 6. model, logaritmik tüketim değişkeni ile $1/Y$ (gelirin tersi) değişkeni arasında negatif bir ilişkiyi göstermektedir. Bu haliyle yarı logaritmik modellerdeki doğrusal gelir-tüketim ilişkisini doğrular niteliktedir. Ancak iktisadi olarak parametre işaretleri anlamlı olmakla beraber $b_0 < 0$ ve $0 < b_1 < 1$ olmadığı için anlamlı olduğu söylenemez.

Şekil 85: Logaritmik Ters Modele Ait Tüketim Eğrisi

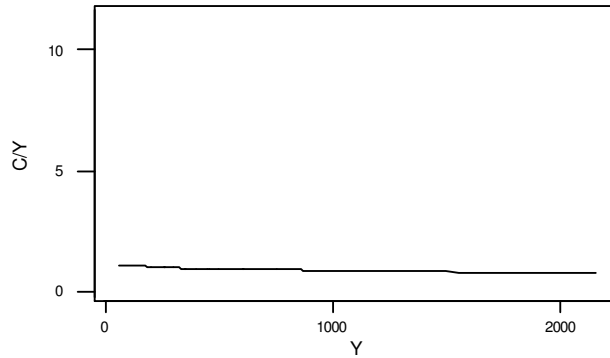
Working Leser modeline ait tahmin parametreleri işaretleri bakımından iktisadi öngörülere uygun olmakla beraber parametre değerlerinin küçük olması tüketime başlama noktası ve marjinal tüketim eğilimi değeri olarak oldukça küçük değerlerdir. Yani pozitif bir tüketime başlama noktası ve 1'den küçük bir MTE değeri taşımaktadır. Ortalama tüketim eğilimi (C/Y) ile gelirin logaritmik değeri arasındaki ilişkiyi veren bu modelde beklenen değişkenler arasında ters bir ilişkinin olmasıdır. Ancak bu değerler rakamsal olarak zayıf bir

ilişkiyi temsil etmektedir. Bu bakımından aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi modelin tahmin gücü iktisadi olarak zayıf olmakla beraber teoriye uygundur denilebilir.

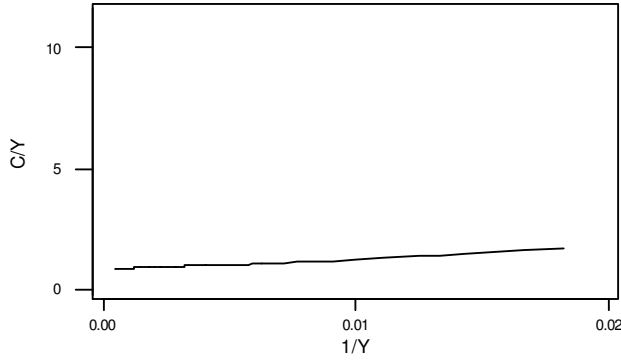
Şekil 86: Working Leser Modeline Ait Tüketim Eğrisi

Orana doğrusal 8. modelde parametre tahmin değerleri işaretleri bakımından anlamlı olmakla beraber aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere bu ilişki parametre büyüklükleri bakımından oldukça zayıf bir ilişkiyi öngörmektedir. İktisadi olarak ortalama tüketim eğiliminin gelir artıkça azalması gerekir. Bu açıdan model uygun olmakla beraber parametre değerleri zayıf bir ilişkiyi yansıtmaktadır.

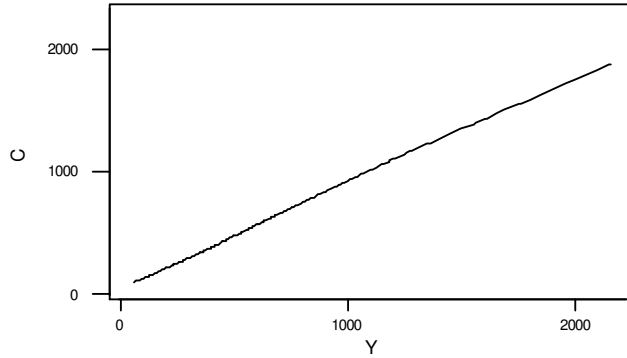
Şekil 87: Orana Doğrusal Modele Ait Tüketim Eğrisi

Orana ters model parametre değerleri açısından zayıf bir anlamlı ilişkiyi vermekte ve ortalama tüketim eğilimi ile ters gelir değişkeni arasında pozitif bir ilişkiyi göstermektedir. Model bu haliyle tahmin gücü zayıf olmakla beraber teorik olarak uygundur.

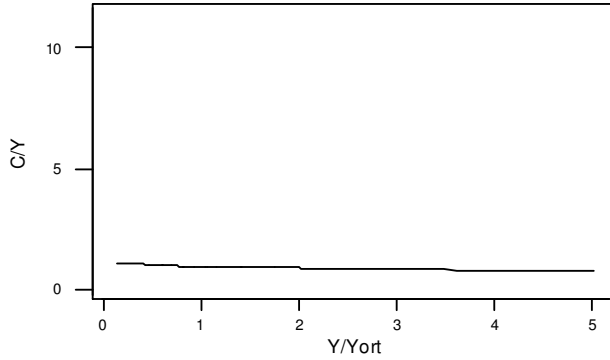
Şekil 88: Orana Ters Modele Ait Tüketim Eğrisi

Sürekli gelir modeline göre yapılan tahminlerde marjinal tüketim eğilimini ifade eden k katsayısı pozitif değer almıştır. Bu katsayının pozitif ve 0 ile 1 arasında değer alması marjinal tüketim eğiliminin tanımına uygundur. Ayrıca katsayının pozitif değer taşıması, sürekli gelirdeki artışın sürekli tüketimde artışlara neden olacağı anlamını da doğurmaktadır. Bu da teoriyi destekler niteliktedir.

Şekil 89: Sürekli Gelir Modeline Ait Tüketim Eğrisi

Nispi Gelir Modeline ait tahmin parametrelerinin işaretleri teorik beklentilere uygun olarak b_0 pozitif ve b_1 negatif çıkmıştır. Ayrıca C/Y oranı ortalama tüketim eğilimini vermektedir. b_1 katsayısının önündeki $Y/\hat{Y}$ oranı ise ortalama gelire göre hesaplanmaktadır. Bu iki değişik oranın fonksiyonel ilişkideki matematiksel bağlantısı sonucu b_1 katsayısı negatif çıkmıştır. Dolayısıyla bu tahminler iktisadi olarak anlamlıdır.

Şekil 90: Nispi Gelir Modeline Ait Tüketim Eğrisi

Parabolik bir model olan 12. model ile yapılan tahminlerde nispi gelir modeline benzer şekilde tahmin parametrelerinin beklenen değerlerine uygun değerler taşıdığı görülmektedir. Bu modelde MTE şöyle hesaplanmaktadır:

$$MTE = \Delta C / \Delta Y = b_1 + 2 b_2 Y$$

Buna göre, Y yerine Y ortalamayı yazarak MTE'ni hesapladığımızda,

$$MTE = 0,850 + (2 \cdot -0,000004 \cdot 430) = 0,816$$

çıkılmaktadır. Bu değer büyüklük açısından öğrencilerin eğilimlerini güçlü bir şekilde temsil etmektedir. Doğrusal modelden elde edilen MTE değerine yakındır. Parametrenin pozitif değer olması tahmin modelinin iktisadi olarak anlamlı olduğunu da göstermektedir.

Yaş ve cinsiyet değişkenli son tahmin modelinde de parametre değerleri iktisadi olarak anlamlı bulunmuştur. b_0 ve b_1 parametrelerinin işaret ve büyüklükleri tüketime başlama noktasının pozitif değerini ve MTE'nin yine pozitif ve 1'den küçük değerini temsil ettiği için teorik beklentileri doğrulamaktadır. Ayrıca MTE'nin değeri daha önce doğrusal ve parabolik modellerde elde edilen değerlere çok yakındır. Bu da modellerin birbirini destekler nitelikte sonuçlar verdiğini gösterir. Cinsiyet değişkenini temsil eden b_3 'ün negatif değeri cinsiyete göre tüketimin farklılığını ifade etmektedir. Kız öğrencileri temsilen 1 değeri erkek öğrencileri temsilen de 2 değerine göre yapılan tahminde cinsiyet ile tüketim arasında ters orantılı bir ilişki çıkması kızların tüketim eğiliminin erkeklerden fazla olduğunu gösterir. Çünkü cinsiyet değeri 1'den 2'ye artarken tüketim tersine azalmaktadır. Bu tahmin

modelindeki yaş faktörü de benzer şekilde negatif işaretiyle yaş arttıkça tüketimin azaldığını yani daha küçük yaştaki öğrencilerin tüketimlerinin daha fazla olduğunu gösterir.

Sonuç olarak; gelir hipotezleriyle önerilen modeller ve diğer modellerle yapılan tahminlere ait katsayılar işaret ve büyüklükleri bakımından çoğunun anlamlı çıkmış olması tahminlerin iktisat teorisine uygun olduğunun gösteriri Ancak tahin değerlerinin gücünün bütün modeller için aynı olduğunu söylemek zordur. Bu değerlendirmeye ilgili özet bilgi Tablo 51’de verilmiştir.

Tablo 51: Tahmin Modellerinin İktisadi Değerlendirmesi

Modeller	Katsayı İşareti	Katsayı Büyüklüğü	Tahmin Gücü
1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	Anlamlı	Anlamlı	Çok güçlü
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	Anlamlı	Anlamsız	Zayıf
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	Anlamlı	Anlamlı	Güçlü
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	Anlamlı	Anlamlı	Güçlü
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	Anlamlı	Anlamsız	Zayıf
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y)$	Anlamlı	Anlamsız	Zayıf
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	Anlamlı	Anlamlı	Zayıf
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	Anlamlı	Anlamlı	Zayıf
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	Anlamlı	Anlamlı	Zayıf
10 - $C = kY + u$	Anlamlı	Anlamlı	Güçlü
11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$	Anlamlı	Anlamlı	Güçlü
12 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2 + u$	Anlamlı	Anlamlı	Çok güçlü
13 - $C = b_0 + b_1 + b_2 S + b_3 AG + u$	Anlamlı	Anlamlı	Zayıf

3.3.4.1.2 İstatistiki Değerlendirme

Tahmin modellerinin güvenilirliğini ölçme araçlarından birisi de istatistiki kriterlerdir. Bu kriterler, tahminlerin güçlülüğü ve yeterliliği hakkında gerekli bilgilerin elde edilmesini sağlayan testlerdir. Geliştirilen bu testler tahminin standart hatası (s), R^2 , F, t ve p ile ilgili ölçümlerdir. Aşağıda tahmin modellerimizin bu testlere göre güvenilirlikleri sırasıyla yapılarak istatistiki açıdan uygun tüketim modeli tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.3.4.1.2.1 Tahminin Standart Hatası (s) ve p istatistiği

Tahmin edilen modellerde modele ait standart hatanın küçük olması istenen bir durumdur. Çünkü tahmin değerlerinin gerçek değerlere yakınlığı standart hatanın küçüklüğü oranında iyidir. Tahminler regresyon doğrusu üzerindeki gerçek değerlere ait noktalara ne kadar yaklaşırsa o kadar başarılı kabul edilmektedir.

Tablo 52’den görüleceği üzere 2, 4, 6, 7, 8, 9. modele ait standart hata değerleri diğer modellere göre daha küçük çıkmıştır. Logaritmik ve nisbi gelir modellerindeki s değerinin küçük görünmesi, bu modellerdeki değişkenlere ait değerlerin farklılığından

kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak standart hatası küçük olan parabolik ve doğrusal modeller en iyi model olarak gözükmektedir.

Tablo 52: Tahmin Modellerine Ait Standart Hatalar

Modeller	s Değerleri	p değerleri
1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	163.8	0.000
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	0.381	0.000
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	177.4	0.000
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	0.357	0.000
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	204.7	0.000
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y)$	0.399	0.000
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	0.522	0.000
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	0.531	0.000
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	0.516	0.000
10 - $C = kY + u$	168.3	0.000
11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y / \tilde{Y} + u$	0.531	0.000
12 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2 + u$	163.8	0.000
13 - $C = b_0 + b_1 + b_2 S + b_3 AG + u$	164.0	0.000

p istatistiği bir bütün olarak modelin ve modeldeki parametre tahminlerinin belli bir anlamlılık düzeyinde (%10, %5 gibi) istatistiksel olarak ihtimal değerini vermektedir. Yani model tahminlerinin veya parametre tahminlerinin gerçek değerlerle farklılığını ölçen bir değerdir. Değişkenlere ve modele ait p değerinin sıfır veya sıfıra yakın çıkması, hem parametre tahminlerinin hem de bir bütün olarak model tahmininin istatistiksel olarak anlamlı ve tahmin gücünün yüksek olduğu anlamına gelir (Newbold, 2000). Modellerin tamamında p değerleri sıfır çıkmıştır. Buna göre modellerde sıfır hipotezinin reddedilmesi hususunda hata yapılması ihtimali % 0'dır. Yani hata yapılmamıştır. Sadece 13. modelde b_3 parametresinin değeri 1'e yakın (0.867) çıkarken b_4 parametresinin değeri sıfırdan büyük (0.091) çıkmıştır. Bu modelde % 5 önem seviyesinde b_3 parametresi ile ilgili değerin gerçek değeri temsil etme ihtimali çok düşüktür. .

3.3.4.1.2.2 t Testi

% 5 önem seviyesinde, $n = 9735$ ve $k = 2$ olduğu durumda bütün modeller için t 'nin tablo değeri, $t_{\text{tablo}} (n-k)_{\%5} = 2.576$ olarak bulunmuştur¹.

Tahminlere ait hipotezler de aşağıdaki gibi kurulmuştur:

$$H_0 : b_i = 0 \quad H_1 : b_i \neq 0$$

Burada b_i modellerdeki parametreleri ifade etmektedir. Buna göre tahmin modellerine ait t değerleri tablo t değerinden büyük çıkarsa alternatif hipotez kabul edilir, sıfır hipotezi reddedilir. Yani parametre değerleri sıfırdan farklıdır ve anlamlıdır.

¹ k değeri parabolik modelde 3 iken, diğer modellerde 2'dir. Ancak t tablosunda n sayıları sonsuza denk geldiği için her iki grup ve bütün modeller için % 5 önem seviyesinde t değeri aynı olmaktadır.

Tablo 53: Tahmin Modellerine Ait t Değerleri

Modeller	b0	b1	b2	b3
1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	23.27	108.69	-	-
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	621.90	101.22	-	-
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	-72.17	93.00	-	-
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	27.20	14.18	-	-
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	160.84	-63.83	-	-
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y)$	831.48	-91.78	-	-
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	45.70	-28.63	-	-
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	110.07	-21.55	-	-
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	75.88	32.83	-	-
10 - $C = kY + u$	270.64	-	-	-
11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$	110.07	-21.55	-	-
12 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2 + u$	12.70	44.61	-2.88	-
13 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 AG + u$	6.30	106.91	-0.17	-1.69

Sonuç olarak, 1, 2, 4, 9 ve 10. modellerde parametreler tablo t değerinden büyük t değerlerine sahip olduğu için tahminlerin anlamlı olduğu görülmektedir. 3. modelde b_0 parametresi, 5, 6, 7, 8 ve 11. modellerde b_1 parametreleri, 12. modelde b_3 parametresi ve 13. modelde b_3 ve b_4 parametreleri tablo değerinden küçük t değerlerine sahip olduğu için anlamsız oldukları söylenebilir. Sonuçta t testine göre en anlamlı modeller doğrusal, yarı logaritmik, logaritmik, orana ters ve sürekli gelir modelidir.

3.3.4.1.2.3 F Testi

Çoklu regresyon modellerinde, regresyon sabiti dışındaki bütün tahmin parametrelerinin anlamlı olup olmadığı bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerinde etkisini anlamak için F testi de yapılmaktadır. Bütün bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini ve bir bütün olarak tahmin sonucunu test etmek için kurulan hipotezlere göre karar verilir. Seçilen bir anlamlılık düzeyi ve bağımsız değişken sayısı ile oluşturulan serbestlik derecesine göre F tablo değeri bulunur. Tahminden elde edilen F değerleri tablo F değerinden küçükse hipotez kabul edilir yani parametreler bağımlı değişken üzerinde etkili değildir. Büyükse hipotez reddedilir yani tahmin parametreleri bağımlı değişken üzerinde etkilidir (Tarı; 1999). Uygulanan modeller için tablo F değeri, % 5 önem seviyesine ve F (9735, 9734)'e göre bulunur. F'in pay ve payda değerleri sonsuz satır ve sütununa denk gelmektedir. Buna göre $F_{\text{tablo}} = 1.00$ 'dir.

Tablo 54'de de görüleceği gibi bütün modellerin F değerleri tablo değerinden büyüktür. Dolayısıyla regresyon denklemleri anlamlıdır. Ayrıca tahmin edilen modeller içerisinde F değeri açısından en uygun modeller, en büyük F değerine sahip olan sürekli gelir modeli ve doğrusal model ve logaritmik modeldir.

Tablo 54: Tahmin Modellerine Ait Hesaplanan F Değerleri

Modeller	F Değerleri
1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	11813.26
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	10244.60
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	8649.13
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	13036.57
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	4073.94
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y)$	8423.33
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	819.42
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	464.28
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	1077.62
10 - $C = kY + u$	73246.91
11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$	464.28
12 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2 + u$	5914.60
13 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 AG + u$	3918.58

3.3.4.1.2.4 R^2 Değerleri

R^2 ile gösterilen çoklu belirlilik katsayısı, birden çok bağımsız değişkenli modellerde bağımlı değişkende meydana gelen değişmelerin modellerdeki bağımsız değişkenler tarafından açıklanabilme oranını vermektedir. Yani tüketimdeki değişmelerin gelir ve diğer faktörlerdeki değişmelerle açıklanan yüzdesini vermektedir. 0 ile 1 arasında değişen bu değer büyüdükçe, tüketimdeki değişimin modelin bağımsız değişkenleri ile açıklanan yüzdesi de büyür ve regresyon doğrusunun gözlemlere uyumu daha iyi olur. R^2 küçüldükçe bu uyum da bozulur.

Tablo 55: Tahmin Modellerine Ait R^2 Değerleri

Modeller	R^2 (%)
1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	0.55
2 - $\ln C = b_0 + b_1 Y + u$	0.51
3 - $C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	0.47
4 - $\ln C = b_0 + b_1 \ln Y + u$	0.57
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	0.30
6 - $\ln C = b_0 + b_1 (1/Y)$	0.46
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \ln Y + u$	0.08
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	0.05
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	0.10
10 - $C = kY + u$	-
11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$	0.05
12 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2 + u$	0.55
13 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 AG + u$	0.55

Tablo 55’den de görüleceği üzere sürekli gelir modelinde (10. model) R^2 değeri hesaplanamamıştır. Çünkü bu modelde $b_0=0$ olarak alınmıştır. R^2 değerleri itibariyle en yüksek değeri taşıyan doğrusal, logaritmik ve parabolik modeller daha başarılı görünmektedir. Ayrıca, 5, 7, 8, 11. modeller hariç, diğer modellerin R^2 değerlerinin de göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduklarını söylemek gerekir.

İstatistiki kriterler çerçevesinde yapılan değerlendirmede; s değerlerine göre; doğrusal ve parabolik modeller, t testine göre; doğrusal, yarı logaritmik, logaritmik ve sürekli gelir modelleri, F testine göre; doğrusal ve sürekli gelir modelleri ve R^2 testine göre de; yine doğrusal, logaritmik ve parabolik modeller en uygun modeller olarak görünmektedir. Dolayısıyla bütün testlerde en başarılı model doğrusal modeldir. Doğrusal modelden sonra parabolik model, logaritmik model ve sürekli gelir modeli gelmektedir. En başarısız modeller; orana doğrusal ve ters modeller, Working Leser modeli, yarı logaritmik model ve nispi gelir modeli olarak gözükmektedir.

3.3.4.1.3 Ekonometrik Değerlendirme

Ekonometrik kriterlerle model tahminlerinin değerlendirilmesindeki amaç, *En Küçük Kareler* tahmin yöntemiyle yapılan tahminlerde hata terimi ile ilgili temel varsayımlardan sapmalar olup olmadığını tespit ederek, tahmin parametrelerinin başarısı ölçülmektedir. Eğer EKK tahmin yönteminin varsayımlarından sapmalar olursa tahmin parametreleri gerçek değerler hakkında zayıf bilgiler verir.

3.3.4.1.3.1 Çoklu Doğrusallık Değerlendirmesi

Regresyon modelindeki bağımsız değişkenlerin kendi aralarında ilişki içerisinde olmaları durumudur. İlişkinin mükemmelliğine göre korelasyon katsayısı 1 ve 1'e yakın değer alır. İlişki zayıfladıkça katsayı sıfıra yaklaşır. Bir tahmin modelinde yüksek R^2 değerlerine karşılık düşük t değerleri ve yüksek standart hatalar bulunmuş ise, çoklu doğrusallık ihtimali yüksektir.

Yapılan tahminlerde, özellikle doğrusal, logaritmik ve yarı logaritmik modellerde parametrelere ait R^2 değerleri yüksek sayılabilecek düzeydedir. Ancak bu modellere ait t değerleri de kritik t değerine göre oldukça yüksek çıkmıştır. Diğer modellerde kritik değerin altında çıkmıştır. Bu anlamda doğrusal, logaritmik ve yarı logaritmik modellerin bağımsız değişkenlerinin kendi aralarında ilişkili olmadıkları, diğer modellerde ise böyle bir ilişkinin var olabileceği söylenebilir. Ayrıca standart hatalar da kullanılan tüketim ve gelir değerlerine göre oldukça küçük değerlerdir. Sonuçta özellikle doğrusal, logaritmik ve yarı logaritmik modellerde t değerlerinin, standart hataların ve R^2 değerlerinin olumlu sonuçlar vermesi tahmin modellerinde çoklu doğrusallık ihtimalini oldukça zayıflattığı gibi, böyle bir ilişkinin olmadığını söylemek de mümkündür.

3.3.4.1.3.2 Ardışık Bağımlılık (Autocorrelation) Değerlendirmesi

Otokorelasyon EKK tahmin yönteminin önemli bir varsayımından sapma olup, hata teriminin peş peşe gelen değerleri arasındaki ilişkiyi ifade eder. Normalde tahmin modeline ait parametrelerin hata terimleri arasında bir ilişki olmaması gerekir. Eğer modelde otokorelasyon varsa parametre tahminleri etkinliğini kaybetmektedir.

Bir tahmin modelinde otokorelasyon varlığını Durbin-Watson İstatistiği ile tespit etmek mümkündür. Yapılan tahmin modellerine ait d.w. istatistikleri hesaplanarak Tablo 56'da gösterilmiştir.

Öncelikle sürekli gelir hipotezini temsil eden modelde (10. model) sabit terim olmadığı için D.W. istatistiği hesaplanmamıştır. Bunun dışında % 1 önem seviyesinde n gözlem sayısına (n =9735) göre ve k = 2, k = 3, k = 4, değişken sayısına göre D.W. istatistiğinin alt (d_L) ve üst (d_U) sınırları aşağıda verilmiştir:

k = 2 olan modeller için: $d_L \approx 1.50$ ve $d_U \approx 1.58$

k = 3 olan model için: $d_L \approx 1.48$ ve $d_U \approx 1.60$

k = 4 olan model için: $d_L \approx 1.46$ ve $d_U \approx 1.63$

Bu değerler doğrultusunda aşağıdaki panolar oluşturulabilir.

11. Modeller için D.W. Panosu

Pozitif Otokorelasyon Var	Kararsızlık Bölgesi	Otokorelasyon Yok	Kararsızlık Bölgesi	Negatif Otokorelasyon Var
0	d_L 1.50	d_U 1.58	$4 - d_U$ 2.42	$4 - d_L$ 2.50
				4

12. Model için D.W. Panosu

Pozitif Otokorelasyon Var	Kararsızlık Bölgesi	Otokorelasyon Yok	Kararsızlık Bölgesi	Negatif Otokorelasyon Var
0	d_L 1.48	d_U 1.60	$4 - d_U$ 2.40	$4 - d_L$ 2.52
				4

13. Model için D.W. Panosu

Pozitif Otokorelasyon Var	Kararsızlık Bölgesi	Otokorelasyon Yok	Kararsızlık Bölgesi	Negatif Otokorelasyon Var
0	d_L 1.46	d_U 1.63	$4 - d_U$ 2.37	$4 - d_L$ 2.54
				4

Tablo 56: Tahmin Modellerine Ait Durbin-Watson İstatistikleri

Modeller	D.W. İstatistikleri
1 - $C = b_0 + b_1 Y + u$	1.78
2 - $\text{Ln}C = b_0 + b_1 Y + u$	1.80
3 - $C = b_0 + b_1 \text{Ln}Y + u$	1.73
4 - $\text{Ln}C = b_0 + b_1 \text{Ln}Y + u$	1.77
5 - $C = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	1.69
6 - $\text{Ln}C = b_0 + b_1 (1/Y)$	1.72
7 - $C / Y = b_0 + b_1 \text{Ln}Y + u$	1.78
8 - $C / Y = b_0 + b_1 Y + u$	1.77
9 - $C / Y = b_0 + b_1 (1/Y) + u$	1.79
10 - $C = kY + u$	-
11 - $C / Y = b_0 + b_1 Y/\tilde{Y} + u$	1.77
12 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 Y^2 + u$	1.78
13 - $C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 AG + u$	1.79

Bu sınırlar belirlendikten sonra, tahminlerde otokorelasyon bulunmadığı görülmektedir. Çünkü tahminlere ait D.W. istatistik değerlerinin tamamı otokorelasyon olmayan bölgeye denk gelmektedir. Bu, tahmin modellerinde hata terimlerinin birbirini izleyen değerleri arasında ilişki bulunmadığı anlamına gelmektedir.

Bütün bu değerlendirmelerin sonucunda doğrusal, parabolik ve logaritmik modellerin değişkenler arası ilişkileri en iyi açıklayabilen modeller olduğu uygun modeller görülmektedir. Test değerlerinin bütün sınamalarda olumlu sonuçlar verdiği ve daha önce yapılmış pek çok araştırmanın sonuçlarının da desteği ile¹, bu çalışmada bütünlük sağlanması açısından doğrusal modelin en uygun model olarak kullanılması uygun görülmüştür. Bu bulgulara göre gelir hipotezleri arasında mutlak gelir hipotezini, araştırma kapsamı içerisindeki öğrencilerin tüketim davranışlarını açıklayabilen en uygun hipotez olarak değerlendirmek mümkündür. Gerçekten de harcama yaparken bütün öğrencileri en çok etkileyen faktör gelir faktörüdür. Öğrenci gelirleri arttıkça marjinal tüketim eğilimi azalmakta ve tasarruf eğilimi artmaktadır. Ayrıca, marjinal tüketim eğilimi her zaman ortalama tüketim eğiliminin altında çıkmaktadır.

Seçilen bu modelle öğrencilere ait demografik ve diğer tasnif edici özelliklere göre çalışmanın amacı doğrultusunda ayrı ayrı tüketim fonksiyonu tahminleri yapılarak bulgular değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu doğrultuda üniversitelere göre, fakültelere göre, öğrencilerin şu an okudukları sınıflara göre, öğretim türüne (gündüz-gece) göre, cinsiyete göre, öğrencinin barındığı yere

¹ Böyle bir çalışma ve daha detaylı değerlendirme kriterleri için bkz; Bakırcı, F., (1999), *Tüketici Karar ve Davranışlarını Belirleyen Faktörler ve İki Grup İlde Tüketim Fonksiyonlarıyla Mukayesesi*, Basılmamış Dr. Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE., Sivas.

(yurtkur yurdunda, özel yurttta, öğrenci evinde, ailesi ile birlikte akraba yanında,) göre, öğrenci ailesinin ikamet ettiği yerleşim birimine (büyük şehir, şehir, ilçe, belde, köy) göre, gelir grubuna (alt, orta, üst gelir grubu) göre ayrı ayrı tüketim fonksiyonları tahmin edilmiş ve farklılıklar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.3.4.2 Üniversitelere Göre Tahminler

Tablo 57’de uygun model olarak seçilen doğrusal modelle üniversitelere göre yapılan ayrı ayrı tahminler neticesinde; 21 üniversitenin tahminlerin yüksek R^2 değerine sahip olması bu tahminlerin anlamlı ve güçlü tahminler olduğunu ifade etmektedir. 12 üniversitenin tahminlerine ait R^2 değerleri de %30 ile % 50 arasında değişmektedir. Bunların da orta düzeyde bir tahmin gücüne sahip olduğu söylenebilir. Diğer 4 üniversitenin değerleri küçük olduğu için tahmin gücü zayıftır. Tahmin gücünün % 50’den yüksek olması gelir tüketim ilişkisinin %50’den daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Yani tüketimdeki değişmelerin %50’den daha fazlası gelirdeki değişmelerle açıklanabilir.

Tablo 57: Üniversitelere Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)

Üniversite İsmi	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Afyon Kocatepe Üniversitesi	151	61,160*	20,80	2,94	0,757*	0,038	19,69	86,93	72,2	72,0	387,540	0,000	2,030
Akdeniz Üniversitesi	156	105,710*	23,83	4,44	0,692*	0,056	12,31	137,10	49,6	49,3	151,660	0,000	2,140
Anadolu Üniversitesi	333	153,010*	25,51	6,00	0,762*	0,046	16,37	199,60	44,8	44,6	268,100	0,000	1,710
Ankara Üniversitesi	255	106,120*	21,52	4,93	0,791*	0,038	20,78	170,40	63,1	62,9	431,810	0,000	1,780
Atatürk Üniversitesi	419	118,180*	15,61	7,57	0,752*	0,035	20,98	162,30	51,3	51,2	440,130	0,000	1,990
Başkent Üniversitesi	87	150,050**	58,68	2,56	0,823*	0,083	9,85	299,90	53,3	52,7	96,950	0,000	1,770
Boğaziçi Üniversitesi	135	166,430*	52,61	3,16	0,777*	0,065	11,95	273,40	51,8	51,4	142,860	0,000	1,750
Çanakkale Onsekiz Mart Üni.	264	163,990*	26,40	6,21	0,641*	0,062	10,32	159,50	28,9	28,6	106,570	0,000	2,030
Çukurova Üniversitesi	377	68,020*	18,82	3,61	1,793*	0,042	18,58	152,50	47,9	47,8	345,150	0,000	1,820
Cumhuriyet Üniversitesi	294	28,610**	13,20	2,17	0,866*	0,033	25,91	98,13	69,7	69,6	671,450	0,000	1,910
Dicle Üniversitesi	226	67,660*	16,09	4,21	0,783*	0,032	24,09	91,09	72,1	72,0	580,120	0,000	1,510
Dokuz Eylül Üniversitesi	541	61,400*	15,93	3,86	0,840*	0,028	29,73	158,70	62,1	62,0	883,840	0,000	2,020
Ege Üniversitesi	418	31,980***	17,40	1,84	0,869*	0,032	26,72	167,70	63,2	63,1	714,180	0,000	2,030
Erciyes Üniversitesi	299	64,610*	21,43	3,02	0,831*	0,055	14,86	155,80	42,6	42,5	220,850	0,000	1,990
Fatih Üniversitesi	68	185,450*	69,62	2,66	0,579*	0,129	4,46	297,00	23,1	22,0	19,870	0,000	2,100
Gaziantep Üniversitesi	120	13,410	27,40	0,49	0,781*	0,062	12,54	89,81	57,1	56,8	157,180	0,000	0,920
Hacettepe Üniversitesi	386	167,450*	21,02	7,97	0,689*	0,039	17,28	182,10	43,8	436,0	298,760	0,000	1,780
Harran Üniversitesi	83	59,130***	33,36	1,77	0,795*	0,070	11,29	148,10	61,2	60,7	127,580	0,000	1,280
İnönü Üniversitesi	278	37,030**	15,83	2,34	0,820*	0,037	22,13	139,90	64,0	63,9	489,930	0,000	2,050

Tablo 57 (Devam)	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
İstanbul Üniversitesi	730	82,260*	11,53	7,13	0,804*	0,027	29,39	160,90	54,3	54,2	863,490	0,000	1,930
Kafkas Üniversitesi	87	150,240*	32,00	4,70	0,573*	0,098	5,85	126,30	28,7	27,9	34,250	0,000	1,810
Karadeniz Teknik Üniversitesi	446	72,210*	17,43	4,14	0,784*	0,041	18,72	146,80	44,1	44,0	350,520	0,000	1,890
Kocaeli Üniversitesi	394	163,060*	18,52	8,81	0,629*	0,040	15,49	150,10	38,0	37,8	240,010	0,000	1,890
Koç Üniversitesi	66	19,150	93,64	0,20	0,943*	0,115	8,21	290,70	51,3	50,5	67,330	0,000	2,000
Mersin Üniversitesi	113	56,280**	27,66	2,04	0,808*	0,068	11,88	116,60	56,0	55,6	141,030	0,000	1,540
Muğla Üniversitesi	178	-5,400	16,56	-0,33	0,964*	0,031	30,14	74,13	83,8	83,7	908,160	0,000	1,540
Mustafa Kemal Üniversitesi	141	95,210*	25,69	3,71	0,819*	0,057	14,15	166,40	59,0	58,7	200,130	0,000	1,810
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	307	104,440*	14,35	7,28	0,632*	0,029	21,77	108,10	60,8	60,7	474,050	0,000	1,410
Pamukkale Üniversitesi	311	16,170	14,51	1,11	0,978*	0,028	34,62	101,60	79,5	79,4	1198,790	0,000	2,040
Sakarya Üniversitesi	337	82,800*	23,54	3,52	0,735*	0,054	13,46	168,70	35,1	34,9	181,240	0,000	1,660
Süleyman Demirel Üniversitesi	248	153,040*	26,83	5,70	0,521*	0,046	11,22	139,30	33,8	33,6	125,870	0,000	1,350
Selçuk Üniversitesi	639	99,840*	12,57	7,94	0,821*	0,031	25,86	157,10	51,2	51,1	668,780	0,000	1,690
Sütçü İmam Üniversitesi	140	77,090*	27,84	2,77	0,752*	0,052	14,27	104,60	59,6	59,3	203,640	0,000	1,690
Trakya Üniversitesi	149	69,830	50,62	1,38	0,932*	0,087	10,66	211,30	43,6	43,2	113,620	0,000	2,170
Uludağ Üniversitesi	403	106,88*	25,12	4,25	0,835*	0,047	17,65	212,40	43,7	43,6	311,420	0,000	1,810
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	158	111,410*	21,08	5,29	0,745*	0,064	11,54	119,20	46,1	45,7	133,210	0,000	1,610

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Üniversitelere ait tahminlerde toplam 9737 öğrenci arasında en yüksek marjinal tüketim eğilimi (MTE)'ne sahip öğrenciler; Pamukkale, Koç ve Trakya üniversitesi öğrencileridir. Bu üniversitelerdeki öğrencilerin tüketime başlama düzeylerini temsil eden otonom tüketim değerleri de diğer üniversitelere göre oldukça düşüktür. En düşük MTE'ne sahip öğrenciler ise; Süleyman Demirel, Kafkas ve Fatih üniversitelerindedir. Otonom tüketim değerleri de diğer üniversiteler arasında en yüksek değere bu üniversitelerde sahiptir.

Tahmin bulgulara göre MTE yüksek olan öğrenciler genellikle büyük ve gelişmiş üniversitelerdeki ve illerdeki öğrencilerdir. Bu sonuca göre harcama eğilimi üzerinde öğrenci geliri dışında, öğrencinin eğitim gördüğü üniversite ve sosyal çevrenin de etkili olduğu söylenebilir. Otonom tüketim eğilimlerinin yüksek olması da bunu destekleyici bir unsurdur. Bu durum; öğrencilerin gelirden bağımsız olarak yapmak zorunda oldukları harcamaların yüksek olduğu ve bu sosyal çevrede yaşam standartlarının daha yüksek veya daha pahalı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Mesela; Boğaziçi, Dokuz Eylül, Ege, Ankara, Başkent, Erciyes, Selçuk ve Uludağ üniversiteleri bu duruma örnek gösterilebilir.

Tüketim fonksiyonları tahmin edilen 36 üniversitenin öğrencilerine ait toplam gelir ve tüketim, ortalama gelir ve tüketim değerleri, ortalama tüketim eğilimleri Tablo 11'de verilmiştir. Ortalama geliri en yüksek olan öğrenciler Koç, Boğaziçi ve Başkent üniversitelerinin öğrencileridir. Ortalama geliri en düşük olan öğrenciler ise; Yüzüncü Yıl, Kafkas, Erciyes ve Selçuk üniversitelerindedir. Bütün öğrencilerin ortalama geliri, 430 TL, ortalama tüketimleri ise, 425 TL'dir. Ortalama tüketim eğilimi 0.99, marjinal tüketim eğilimi ise 0.80'dir.

3.3.4.3 Fakültelere Göre Tüketim Fonksiyonları

Fakültelere göre tüketim fonksiyonları Tablo 58'de verilmiştir. Toplam 2179 iktisadi ve idari bilimler fakülteleri öğrencilerinin marjinal tüketim eğilimleri 0.85, otonom tüketimleri de 62 TL'dir. % 58 gibi yüksek R^2 değeri ve diğer istatistiksel test değerleri ile tahmin gücü yüksek bir modeldir. İİBF öğrencilerinin ortalama gelirleri 462 TL, ortalama tüketimleri ise 456 TL'dir. Ortalama tüketimi 0.98 olarak belirlenmiştir. Bu fakülte öğrencilerinin ortalama gelir ve tüketim değerleri, ortalama ve marjinal tüketim eğilimleri genel ortalamadan daha yüksektir.

2610 fen edebiyat fakültesi öğrencisinin tüketim fonksiyonu tahmininde, MTE 0.76, otonom tüketim eğilimi de 103 TL olarak bulunmuştur. % 50 civarındaki R^2 değeri ve diğer test değerlerine göre tahmin gücü diğer modellere nispeten düşük olmakla beraber güçlü

sayılabilir. Fen edebiyat fakültesi öğrencilerinin ortalama gelirleri 415 TL, ortalama tüketimleri ise 417 TL'dir. Ortalama tüketim eğilimleri ise 0.99 civarındadır. Fen edebiyat öğrencilerinin ortalama gelir ve tüketimleri genel ortalamaların altındadır. Ayrıca 0.76 olan marjinal tüketim eğilimi de genel değerin (0.80) altındadır.

430 ziraat öğrencisinin MTE 0.78, otonom tüketimi de 50 TL'dir. Bu öğrencileri temsilen elde edilen tahmin modeli, diğer fakülte tahmin modellerine göre en yüksek test değerlerine sahiptir. Bu açıdan, bu tahminin oldukça güçlü bir tahmin olduğu söylenebilir. R^2 değerine göre tüketimdeki değişmelerin % 66'ya yakını gelirdeki değişmelere bağlıdır. Ziraat öğrencilerinin ortalama geliri 456 TL, ortalama tüketimleri ise 406 TL'dir. Ziraat öğrencilerinin ortalama geliri genel ortalama gelirden daha yüksek, tüketimleri genel ortalama tüketimden daha düşüktür. Ayrıca 0.78 olan marjinal tüketim eğilimi genel değere (0.80) yakındır. Bu fakülte öğrencilerinin ortalama tüketim eğilimi 0.89'luk değeriyle fakülteler arasında en düşük değere sahiptir.

Eğitim fakültesi öğrencileriyle yapılan 2340 sağlam anket verilerine dayanarak yapılan tüketim fonksiyonu tahmininde, bu fakültede eğitim gören öğrencilerin MTE'leri 0.78'dir. 6 fakülte arasında düşük bir MTE'ne sahip olan bu fakülte öğrencilerinin otonom tüketimleri de 86 TL olarak tahmin edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre bu öğrencilerin gelirleri diğer öğrencilerinkinden oldukça düşüktür. 385 TL olan eğitim fakültesi öğrencilerinin ortalama gelir ve ortalama tüketimleri genel ortalamaların çok altındadır. Ortalama tüketim eğiliminin 1 civarında olması bu fakülte öğrencilerinin ortalama olarak tüm gelirlerinin harcadıkları, ortalama tasarruf eğiliminin sıfır olduğu anlamına gelmektedir. Düşük geliri ile en yüksek ortalama tüketim eğilimine sahip öğrenciler bu fakültenin öğrencileridir.

290 hukuk öğrencisini temsil eden tüketim fonksiyonuna göre MTE 0.84, otonom tüketimi ise 87 TL'dir. Bu öğrenciler genel ortalama gelir (433 TL)'den daha düşük bir ortalama gelir (403 TL) ile, diğer öğrencilere göre daha yüksek bir MTE'ne sahiptirler. Gelir ortalamasına karşılık tüketim ortalaması genel ortalamaya (421 TL) neredeyse eşit olan hukuk öğrencilerinin ortalama tüketim eğilimleri 1'den büyüktür. Bu bulguya göre, hukuk öğrencilerinin cari gelirleri cari harcamalarını karşılamaya yetmemektedir. Bu da hukuk öğrencilerinin daha önceki birikimlerini kullandıklarını veya borçlandıklarını gösterir. Elde edilen bulgularda zaten en yüksek borçlanma eğilimi hukuk öğrencilerinde görülmüştür.

Mühendislik eğitimi alan 1887 öğrenciyi temsil eden tüketim fonksiyonuna göre marjinal tüketim eğilimi 0.80'lik değeriyle genel MTE değerine eşittir. 465 TL olan düzeyiyle

genel ortalamadan daha yüksek bir ortalama gelire sahiptir. Benzer şekilde 457 TL'lik düzeyiyle de genel ortalamadan daha yüksek bir ortalama tüketime sahiptir. Ortalama tüketim eğilimi 0.98 olan mühendislik öğrencilerinin yüksek gelirleriyle düşük bir MTE'ne sahip olmaları teorik beklentilere uyumlu bir sonuçtur.

Fakültelere ait tahmin modellerinde gelir tüketim ilişkisi oldukça güçlü çıkmıştır. Çünkü tahminlerin tamamında R^2 değeri %50'nin üzerindedir. Fakültelere ait tahminlerde, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde okuyan öğrencilerin MTE'leri diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. İİBF öğrencilerinden sonra en yüksek MTE'ne sahip diğer öğrenciler, hukuk fakültesi ve mühendislik fakültesi öğrencileridir. Fen edebiyat, ziraat ve eğitim fakültesi öğrencilerinin MTE'leri ise daha düşüktür. Teorik olarak düşük gelir gruplarının MTE'lerinin yüksek, otonom tüketimlerinin ise düşük olması beklenir. Bulgular doğrultusunda İİBF öğrencilerinin genel ortalama gelirden biraz daha yüksek bir gelire sahip oldukları görülmektedir. Ziraat öğrencilerinin gelirlerinin genel ortalamadan daha yüksek olması, "MTE düşük olanların gelirlerinin yüksek olması beklentisini" teorik olarak desteklemektedir. Kısaca; en düşük ortalama gelir ve tüketim değerlerine eğitim fakültesi öğrencilerinde, en yüksek ortalama gelir ve tüketim değerlerine de mühendislik fakülteleri öğrencilerinde rastlanmıştır. Buna karşılık her ikisinde de ortalama tüketim eğilimi 1'e yakınken, marjinal tüketim eğilimleri, yaklaşık 0.79'luk değeriyle öğrenciler arasında düşük seviyelerdedir.

Tahmin modellerine ait test değerlerinin anlamlı olması, fakülte farklılıklarının gelir-tüketim davranışlarını farklılaştırdığını ve bu tahminlerle kestirimde bulunulabileceğini göstermektedir. Kısaca tahmin modelleri güvenilirirdir denilebilir.

Tablo 58: Fakültelere Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)

Fakülte İsmi	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri	2179	61,792*	8,037	7,690	0,853*	0,015	55,320	172,700	58,400	58,400	3060,620	0,000	1,870
Fen-Edebiyat Fakülteleri	2610	102,589*	6,979	14,700	0,759*	0,014	50,930	165,600	49,900	49,800	2593,530	0,000	1,780
Ziraat Fakülteleri	430	49,57*	14,030	3,530	0,784*	0,027	28,580	130,800	65,600	65,500	816,840	0,000	1,590
Eğitim Fakülteleri	2340	86,392*	6,135	14,080	0,779*	0,014	55,370	138,400	56,700	56,700	3065,890	0,000	1,760
Hukuk Fakülteleri	290	86,61*	19,830	4,370	0,836*	0,043	19,420	161,247	56,800	56,600	377,080	0,000	1,660
Mühendislik Fakülteleri	1887	88,390*	9,414	9,390	0,796*	0,018	44,090	183,900	50,800	50,700	1943,960	0,000	1,810

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 59: Eğitim Alanına Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)

Eğitim Alanı	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Sosyal Bilimler	4647	63,812*	5,461	11,690	0,851*	0,010	80,680	172,000	58,400	58,300	6508,980	0,000	1,860
Fen Bilimleri	4927	92,658*	5,291	17,510	0,775*	0,010	72,310	170,700	51,500	51,500	5228,650	0,000	1,780

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 60: Cinsiyete Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)

Cinsiyet	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Erkek	5107	80,953*	4,719	17,160	0,802*	0,009	86,860	156,385	59,600	59,600	7544,810	0,000	1,856
Kız	4619	85,655*	5,491	15,600	0,794*	0,012	66,040	171,855	48,600	48,600	360,780	0,000	1,736

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

3.3.4.4 Eğitim Alanlarına Göre Tüketim Fonksiyonları

Eğitim alanına göre tüketim fonksiyonları Tablo 59’de verilmiştir. İktisadi ve idari bilimler, hukuk ve eğitim fakültelerinden oluşan sosyal bilimler alanında eğitim gören 4647 öğrenciyi temsil eden tüketim fonksiyonu ile, fen edebiyat, ziraat ve mühendislik fakültelerinden oluşan fen bilimleri alanında eğitim gören 4927 öğrenciyi temsil eden tüketim fonksiyonu ayrı ayrı tahmin edilerek yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tahmin parametreleri işaret ve büyüklükleri açısından anlamlı gözükmemektedir. Test değerlerinin yüksek olması da bu modellerle yapılan tahminlerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin eğitim gördükleri alanların farklı olması, onların tüketim eğilimlerini farklılaştırmaktadır.

Tahmin değerlerine göre sosyal bilimlerde eğitim görenlerin marjinal tüketim eğilimleri (0.85) fen bilimlerinde eğitim görenlerinkine (0.77) göre daha yüksektir. Ayrıca sosyal bilimcilerin otonom tüketimi (64 TL) fen bilimcilerinkinden (93 TL) daha düşüktür. Ortalama gelir değerlerine bakıldığında sosyal bilimciler daha düşük bir ortalama gelire sahip oldukları için (420 TL < 445 TL), teorik bulgularla son derece uyumlu bir sonuç elde edilmiştir. Çünkü teorik olarak düşük gelir gruplarında MTE daha yüksek, otonom tüketim düzeyi ise daha düşük seviyelerde iken, tersine yüksek gelir gruplarının MTE’leri düşük, otonom tüketim düzeyleri daha yüksektir. Bulgular bunu doğrulayıcı niteliktedir.

3.3.4.5 Cinsiyete Göre Tüketim Fonksiyonları

Cinsiyete göre tüketim fonksiyonları Tablo 60’da verilmiştir. Tahmin modellerinin istatistiki ve ekonometrik test değerlerine göre tahminler başarılı kabul edilebilecek düzeydedirler. Özellikle yüksek R^2 değeri bunu teyit etmektedir. Ayrıca tahmin modellerinin parametrelerin işaret ve büyüklükleri itibarıyla da uygun olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre cinsiyet faktörü tüketim eğilimleri üzerinde önemli bir ayırt edici faktördür. Çünkü her iki cinse göre yapılan tahminlerde parametreler farklı çıkmıştır.

Tüketim fonksiyonu tahminlerinden de görüleceği üzere; erkeklerin MTE’leri kızlardan daha yüksek, otonom tüketimleri ise daha düşüktür. Erkeklerin ortalama gelir düzeyleri kızlara göre daha düşük (433 TL < 443 TL) olduğu için MTE’nin değerinin yüksek olması teorik açıdan normaldir. Çünkü düşük gelirlielerde MTE’nin yüksek olması beklenen bir durumdur. Buna karşılık kız öğrencilerin ortalama tüketim eğilimleri (0.98), erkek

öğrencilerden (0.97) daha büyüktür. Yani kızlar ortalama olarak gelirlerinin daha büyük bir kısmını tüketmektedirler.

3.3.4.6 Öğrencinin İkamet Ettiği Yere Göre Tüketim Fonksiyonları

Öğrencinin ikamet ettiği yere göre tüketim fonksiyonları Tablo 61’de verilmiştir. Öğrenciler eğitim döneminde barındıkları yerlere göre; ailesiyle birlikte kalanlar, akrabalarının yanında kalanlar, kiraladıkları öğrenci evinde arkadaşlarıyla birlikte kalanlar, özel yurtlarda kalanlar ve Yurt Kur yurtlarında kalalar şeklinde beşli bir tasnife tabi tutulmuştur. Yapılan bu tasnife göre ayrı ayrı tahmin edilen tüketim fonksiyonlarında, öğrencinin barınma yerinin tüketim davranışları üzerinde etkili bir faktör olduğu belirlenmiştir.

Tahminlerde, arkadaşlarıyla kiraladıkları öğrenci evlerinde kalanların MTE’leri diğer öğrencilere göre önemli ölçüde farklıdır. 502 TL’lik ortalama gelirler ve 496 TL’lik ortalama tüketim ile bu öğrenciler diğer yerlerde barınan öğrencilere göre çok yüksek gelir ve tüketim değerlerine sahiptirler. Özel yurtlarda kalan öğrencilerin ortalama gelir ve tüketimleri de 2. sırada en yüksek değere sahiptir (OG = 490, OT = 519). Ayrıca özel yurtlarda barınan öğrencilerin harcamaları gelirlerinden yüksek olduğu için borçlanma eğiliminde oldukları söylenebilir. Ailelerinin yanında ve Yurt Kur yurtlarında kalanların MTE’leri (0.77), ortalama gelirleri (354 TL) ve ortalama tüketimleri (345) hemen hemen aynıdır. MTE en düşük olan öğrenciler, akrabalarının yanında barınan öğrencilerdir. Özellikle ailesinin yanında eğitim alan öğrencilerin, akrabalarında barınan öğrencilere göre daha yüksek bir harcama eğilimine sahip olmaları, akrabaların öğrencilerin harcamalarında koruyucu ve gözetici bir rol oynadığı şeklinde yorumlanabilir. Akraba yanında barınan öğrencilerin gelirleri aile yanında ve yurttaki kalanlara göre daha yüksek olmasına rağmen harcama eğilimlerinin düşük olması bu açıdan ilginç bir durumdur.

Tablo 61: Öğrencinin İkamet Ettiği Yere Göre Tüketim Fonksiyonları ($C=C_0+cY$)

İkamet Ettiği Yer	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Ailesinin Yanı	2421	74,489*	6,168	12,08	0,771*	0,014	54,790	173,545	55,4	55,4	3001,47	0,000	1,929
Akrabalarının Yanı	267	143,760*	14,560	9,87	0,546*	0,032	17,020	125,282	52,2	52,1	289,80	0,000	1,917
Öğrenci Evi	3956	97,530*	6,579	14,82	0,794*	0,012	66,06	165,066	52,5	52,4	4363,47	0,000	1,790
Özel Yurt	1031	152,810*	15,38	9,94	0,746*	0,028	26,04	198,961	39,7	39,7	678,16	0,000	1,779
Yurt-Kur	2062	74,916*	7,006	10,69	0,770*	0,018	41,65	121,063	45,7	45,7	1734,59	0,000	1,801

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 62: Öğrenim Türüne Göre Tüketim Fonksiyonları

Öğrenim Türü	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
I. Öğrenim (Gündüz)	6970	83,466*	4,121	20,25	0,800*	0,008	95,21	161,925	56,5	56,5	9064,71	0,000	1,793
II. Öğrenim (Gece)	2766	82,636*	7,137	11,58	0,793*	0,015	52,8	168,641	50,2	50,2	2787,59	0,000	1,689

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 63: Sınıf Düzeyine Göre Tüketim Fonksiyonları

Sınıf	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
1. Sınıf	2274	102,561*	7,088	14,47	0,759*	0,016	46,99	159,409	49,3	49,3	2208,23	0,000	1,742
2. Sınıf	2370	69,262*	7,089	9,76	0,820*	0,015	54,3	162,31	55,5	55,4	2948,08	0,000	1,735
3. Sınıf	2484	83,865*	7,497	11,19	0,802*	0,015	53,53	174,201	53,6	53,6	2865	0,000	1,755
4. Sınıf	2591	77,310*	7,082	10,92	0,809*	0,013	59,72	158,892	57,9	57,9	3566,66	0,000	1,836

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

3.3.4.7 Öğrenim Türüne Göre Tüketim Fonksiyonları

Öğrenim türüne göre tüketim fonksiyonları Tablo 62’de verilmiştir. Öğrenim türüne göre gece ve gündüz eğitimi alan öğrencilerin tüketim davranışlarının farklı olabileceğinden hareketle yapılan analizlerde test değerleri itibariyle anlamlı tahminler elde edilmiştir. Tahmin parametrelerinin işaret ve büyüklükleri teorik olarak bir gelir-tüketim ilişkisini açıklayabilecek niteliktedir.

Tahmin parametrelerinden de görüleceği üzere çok büyük farklılık olmamakla beraber, gündüz öğrencilerinin marjinal tüketim eğilimi ve otonom tüketimi daha yüksektir. Benzer şekilde gündüz öğrencilerinin ortalama geliri (436 TL) ve ortalama tüketimi (425 TL) de ikinci öğretimde okuyan öğrencilerinkine göre (425 ve 414 TL) göre daha yüksektir.

Bu sonuçlar doğrultusunda öğretim türü farklılığının tüketim üzerinde önemli bir davranışsal farklılık oluşturmadığı söylenebilir.

3.3.4.8 Sınıf Düzeyine Göre Tüketim Fonksiyonları

Sınıf düzeyine göre tüketim fonksiyonları Tablo 63’de verilmiştir. Öğrencinin okuduğu sınıflara göre harcamalarının çeşitli nedenlerle farklı olabileceği düşüncesiyle yapılan analizlerde yukarıdaki tahminler elde edilmiştir. Özellikle barınma yeri değişikliklerinin ve eğitim harcamalarındaki değişmelerin bir üst sınıfa geçişlerde daha çok olduğu göz önünde bulundurulduğunda harcama davranışlarının her sınıf düzeyinde farklı olması beklenir. Tahmin parametrelerinin değerleri, bu yargıyı destekler niteliktedir. Çünkü özellikle 2. sınıfların MTE’leri diğerlerine göre daha yüksektir. En düşük MTE ise 1. sınıflara aittir (0.76). Bu duruma göre öğrencilerin özellikle 2. senesinde barınma yerlerini büyük oranda değiştiriyor olmaları, genelde öğrenci evlerini tercih etme, 2. sınıftaki MTE’ini yükseltmektedir. Daha sonraki sınıflarda MTE’nin neredeyse aynı olması (0.80), barınma tercihinin göre şekillenen tüketim davranışının 2. sınıftan sonra istikrarlı bir hal aldığını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin ortalama gelir ve tüketim değerlerinin sınıflar yükseldikçe artması, öğrencilerin bir önceki yıla göre ihtiyaçlarının gittikçe arttığını ve hem harcamalarını hem de gelirinin artırmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Tahmin modellerinin diğer tahmin modellerine göre oldukça anlamlı görünen test değerleri, modelin ortaya oyduğu gelir-harcama ilişkisinin anlamlı olduğunu veya güvenilir bir tahmin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin okudukları sınıfların farklı olması gelir-tüketim davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Tablo 64: Ailenin İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Tüketim Fonksiyonları

Yerleşim Birimi	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Köy	531	120,960*	14,56	8,31	0,693*	0,038	18,15	15,387	38,4	38,3	329,45	0,000	1,82
Belde	434	12,53	14,22	0,88	0,981*	0,033	29,63	132,192	67,0	66,9	877,87	0,000	1,816
İlçe	2512	96,208*	6,262	15,36	0,771*	0,013	56,56	139,012	56,0	56,0	3199,45	0,000	1,862
Şehir	2761	70,715*	7,117	9,94	0,812*	0,015	54,05	164,397	51,4	51,4	2920,91	0,000	1,81
Büyükşehir	3499	87,732*	6,427	13,65	0,797*	0,012	66,05	183,413	55,5	55,5	4362,94	0,000	1,829

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 65: Üniversitenin Bulunduğu Bölgelere Göre Tüketim Fonksiyonları

Bölge	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
	Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Akdeniz	100,11*	10,62	9,43	0,689*	0,022	31,01	154,8	44,8	44,7	961,59	0,000	1,72
Doğu Anadolu	87,463*	9,761	8,96	0,749*	0,024	31,1	158	49,7	49,7	967,02	0,000	1,96
Ege	45,993*	8,752	5,26	0,850*	0,016	52,71	150,7	63,3	63,2	2778,48	0,000	1,99
Güneydoğu Anadolu	42,800*	14,19	3,02	0,794*	0,029	26,62	113,8	62,2	62,1	708,64	0,000	1,44
İç Anadolu	101,050*	7,885	12,81	0,764*	0,016	47,45	209,3	47,9	47,9	2251,89	0,000	1,81
Marmara	70,690*	10,64	6,64	0,864*	0,019	44,28	305,5	43,0	42,9	1961,06	0,000	1,59
Karadeniz	87,900*	12	7,32	0,699*	0,026	26	143,3	46,6	46,6	676,16	0,000	1,85

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

3.3.4.9 Öğrencinin Ailesinin İkamet Ettiği Yerleşim Birimine Göre Tüketim Fonksiyonları

Öğrencinin ailesinin ikamet ettiği yerleşim birimine göre tüketim fonksiyonları Tablo 64’da verilmiştir. Öğrenci ailesinin ikamet ettiği yerleşim birimleri öncelikle; köy belde, ilçe, şehir ve büyük şehir olmak üzere beş gruba ayrılmış daha sonra her bir yerleşim yerine göre öğrencilerin gelir-harcama davranışlarındaki farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Farklı yerleşim birimlerinde doğmuş, yetişmiş, oralarda eğitim görmüş, oralara göre zevk ve tercihler edinmiş, oraların yaşam şartlarına uyum sağlamış öğrencilerin harcama davranışlarının birbirinden farklı olması beklenen doğal bir durumdur.

Bu doğrultuda, her bir yerleşim birimine göre öğrencilerin gelir-tüketim ilişkisini veren modellerle yapılan tahminler, istatistiksel ve ekonometrik test değerleri açısından anlamlı sonuçlar vermiştir. İktisadi olarak, parametrelerin işaret ve büyüklüklerinin anlamlı olması da bu tahmin modellerinin gelir-tüketim ilişkilerini güvenilir boyutta açıklayabildiğini göstermektedir.

Farklı yerleşim birimlerinden gelen öğrencilere ait ortalama gelir ve ortalama tüketim değerleri beklenildiği gibi sıralanmaktadır. Yani ortalama gelir ve tüketim değerleri küçükten büyüğe sırasıyla, köy (340-356), belde (384-389), ilçe (411-413), şehir (425-416) ve büyük şehir (466-459) şeklinde sıralanmaktadır.

Tahmin modellerinden de görüleceği üzere, beldelerden gelen 434 öğrencinin MTE en yüksek değere sahiptir (0.98) ki bu öğrencilerin gelirleri köylerde sonra en düşük düzeydedir. Bu öğrencilerin yüksek bir MTE’ne sahip olmaları, yaşadıkları yerlerin imkanlarına göre daha iyi bir ortamda yaşamaya başlamanın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak aynı bakış açısıyla değerlendirildiğinde köylerden gelen 531 öğrencinin beldelerden gelenlerin aksine en düşük MTE’ne sahip oldukları görülmektedir. Üstelikte bu grupta gelir düzeyinin diğerlerine göre çok düşük olması, sonucu daha da ilginç hale getirmektedir. Beldelerden sonra diğer en yüksek MTE, ailesi şehirlerde ikamet eden öğrencilere aittir. Büyük şehirlerden gelen öğrencilerin MTE, 0.80’lik değeriyle araştırma kapsamındaki öğrencilerin tamamını temsil eden MTE’ne eşittir. İlçelerden gelen öğrencilerin MTE’leri 0.77 ile genel değerın altındadır.

Bu sonuçlar, öğrenci ailelerinin yerleşim yeri farklılıklarının beklendiği gibi gelir-tüketim davranışları üzerinde etkili bir faktör olduğunu desteklemektedir.

3.3.4.10 Üniversitelerin Bulunduğu Bölgelere Göre Tüketim Fonksiyonları

Üniversitelerin bulunduğu bölgelere göre tüketim fonksiyonları

Tablo 65’de verilmiştir. Üniversitelerin bulundukları coğrafi bölgelerin, ekonomik imkanları, sosyo-kültürel alt yapısı, gelişmişlik düzeyleri gibi nedenlerden dolayı farklılıklara sahiptir. Bu anlamda, öğrencinin yaşadığı bölgenin şartlarına uyum sağlaya bilmek için bireysel davranışlarının yanı sıra iktisadi davranışlarını da değiştirmesi ihtimal dahilindedir. Bu doğrultuda Türkiye’deki yedi farklı coğrafi bölgeye göre tasnif edilen üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin gelir-tüketim davranışlarını tahmin eden modeller oluşturulmuştur. Bu modellerden elde edilen tahminler, diğer tahmin modellerinde olduğu gibi anlamlı sonuçlar vermektedir. Yani modellere test değerleri açısından bakıldığında, bölgesel farklılıkların gelir-tüketim davranışlarını anlamlı denebilecek boyutta açıklayabildiği söylenebilir.

Bölgelere göre tasnif ettiğimiz üniversitelerin öğrencilerine ait ortalama gelir ve ortalama tüketim eğilimi değerleri küçükten büyüğe (TL olarak) şöyle sıralanmaktadır, Doğu Anadolu bölgesi 346-347, Karadeniz 403-369, İç Anadolu 413-416, Akdeniz 433-398, Güney Doğu Anadolu 438-391, Marmara 450-460 ve Ege bölgesi öğrencileri için 489-462’dir. Bu değerlerden de görüleceği gibi, öğrenciler arasında 3. sırada en yüksek ortalama gelire sahip olmalarına rağmen ortalama tüketim eğilimi en düşük olan öğrenci grubu Güney Doğu Anadolu bölgesinde eğitim gören öğrencilere aittir. Bu öğrenci grubunun MTE, 0.79’luk değeriyle diğer bölge üniversiteleri öğrencilerine göre 3. en yüksek sıradadır. Ortalama tüketim eğilimi ve marjinal tüketim eğilimi en yüksek öğrenciler Marmara bölgesi üniversitelerinde eğitim görmektedirler. Daha sonra Ege bölgesi gelmektedir. MTE’nin büyüklüğü itibarıyla Ege bölgesi öğrencilerini, Güney Doğu, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgesi üniversitelerinde eğitim gören öğrenciler izlemektedir. Ortalama geliri diğer üniversite öğrencilerine göre oldukça yüksek olana Akdeniz bölgesi öğrencilerinin MTE’leri ise en düşük değere sahiptir.

Güney Doğu Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde eğitim gören öğrencilerin ortalama gelir düzeyleri yüksek olmasına rağmen MTE’lerinin düşük olması, öğrencilerin, bölgelerin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre harcama davranışı sergiledikleri şeklinde yorumlanabilir. Özellikle bu bölgelerde öğrencilerin yaş, zevk ve tercih profillerine uygun sosyal ve kültürel imkanların, eğlence ve sportif faaliyetlerin batı

üniversitelerine göre daha az olması, harcama eğilimlerini olumsuz etkilemektedir denilebilir. Ege ve Marmara bölgesi üniversite öğrencilerinin MTE'lerinin büyük olması yukarıda söylenenin aksine sahip olunan imkanların genişliğinden kaynaklanıyor olabilir.

Bu bulgulara teorik beklentilere daha uygun sonuçların elde edildiği de ilave olarak söylenebilir. Çünkü düşük gelir gruplarında MTE daha yüksek, yüksek gelir gruplarında ise MTE daha düşüktür.

3.3.4.11 Devlet ve Özel Üniversitelerinin Öğrencilerinin Tüketim Fonksiyonları

Üniversite türüne göre tüketim fonksiyonları Tablo 66'da verilmiştir. Bütün devlet üniversitelerini temsil etmek üzere 33, özel üniversiteleri temsil etmek üzere de 3 üniversitenin seçilmesiyle 36 üniversite çalışma kapsamına alınmıştır. Bu üniversitelerin farklı fakültelerinden yaklaşık 10.000 öğrenci ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen verilerle üniversiteleri ayrı ayrı temsil edecek tüketim fonksiyonları tahmin edilmiştir.

Devlet üniversiteleri tahmin modelinde, marjinal tüketim eğilimi ve otonom tüketime ait parametre tahmin değerleri, örnek büyüklüğünün hemen hemen aynı olması nedeniyle daha önce tüm öğrenciler için tahmin edilen doğrusal modeldeki ($C=83.1 + 0.799Y$) parametrelere çok yakın değerler taşımaktadır.

Tahmin parametrelerinin değerine göre devlet üniversitelerinde eğitim gören öğrencilerin marjinal tüketim eğilimleri 0,799'dur. Yani; öğrenciler, gelirlerinde meydana gelen son 1 liralık değişimin yaklaşık %80'ini harcamaktadırlar. Bir başka açıdan; öğrencilerin gelir düzeyleri genel olarak düşük olmasına rağmen, toplamda % 20 civarında bir tasarruf eğilimi olduğu gözlenmektedir. Modelde tahmin edilen otonom tüketim değeri, bir öğrencinin asgari sahip olması gereken gelir düzeyinin 81 TL olması gerektiğini ifade etmektedir. Yani geliri yüksek de olsa düşük de olsa bir öğrencinin asgari harcaması 81 TL'dir. Bu tahmin modelindeki parametrelere ait test değerlerinin olumlu sonuçlar vermesi, gelir-tüketim ilişkisinin tahmin edilen düzeylerde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Özel üniversitelerde okuyan öğrencilerin çalışmamızda çok daha fazla sayıda temsil edilmesini planlamış olmamıza rağmen, özellikle bu üniversitelerin yönetimlerinin tutumları ve prensip kararları nedeniyle sadece 3 üniversiteden toplam 254 öğrenciyle görüşülebilmektedir.

Öncelikle bu üniversitelerde okuyan öğrencilerin -burslu olarak okuyanların dışında- çoğunluğunun daha farklı ekonomik ve sosyal imkanlara sahip oldukları düşünüldüğünde,

devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilere göre daha farklı gelir ve harcama davranışları sergileyebilecekleri kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, derlenebilen verilerle özel üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin tüketim fonksiyonu tahmininde MTE parametresi 1’den büyük değer taşımaktadır ve otonom tüketim düzeyi de oldukça düşüktür (50 TL). Bu durum özel üniversite öğrencilerinin yüksek gelir düzeyine (707 TL) sahip olmaları nedeniyle tüketimleri de aynı oranda yüksek (770 TL) olduğu için ve tüm üniversite öğrencilerinin ortalama gelir (433 TL) ve ortalama tüketimlerinden (421 TL) neredeyse iki kat daha fazla olduğu için norma karşılanabilir. Ayrıca özel üniversite öğrencilerinde borçlanma düzeyi gelirin %10’una varmaktadır.

Tahmin parametrelerine bakıldığında “özel üniversite öğrencilerinin tüketim eğilimlerinin yüksek olması gerekir” şeklindeki beklentilerimizin doğru oluşu açık bir şekilde görülmektedir. Özellikle tüketime başlama düzeyinin son derece düşük olması, bu öğrencilerin harcamaya daha çok meyilli oldukları göstermektedir. Marjinal tüketim eğiliminin pozitif ve 1’den büyük değeri de bunu desteklemektedir. 1,02’lik değeriyle 1’den yüksek bir marjinal tüketim eğilimine sahip olmaları, bu öğrencilerin cari gelirlerinin yetmediğini, negatif tasarrufa yöneldiklerini göstermektedir. Daha açık ifadeyle, bu öğrenciler dönemsel harcamalarını, dönemsel gelirlerine ilave olarak, borçlanmak suretiyle veya daha önceki birikimlerini kullanarak karşılayabilmektedirler.

3.3.4.12 Gelir Gruplarına Göre Öğrencilerin Tüketim Fonksiyonları

Gelir gruplarına göre öğrencilerin tüketim fonksiyonları Tablo 67’de verilmiştir. Üniversite öğrencileri gelirleri itibariyle alt, orta ve üst gelir grubu olmak üzere üç gruba ayrılarak tüketim eğilimleri incelenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin %21’i (2018 öğrenci) 250 TL’ye kadar geliri olan alt gelir grubunda, %51’i (5094 öğrenci) 251 ile 500 TL arasında geliri olan orta gelir grubunda ve %28’i de (2695 öğrenci) 501 TL ve üzeri gelire sahip olan üst gelir grubunda yer almaktadırlar. Yani öğrencileri % 51 gibi büyük bir çoğunluğu orta gelir grubunda yer almaktadırlar.

Gelir gruplarına göre yapılan tüketim fonksiyonu tahminleri istatistiksel olarak anlamlı olmakla beraber güçlü bir gelir tüketim ilişkisi yansıtmadığı gözlenmiştir. Çünkü özellikle düşük R^2 değeri, tüketimdeki değişmelerin %35’den daha küçük bir oranda gelirden etkilendiğini göstermektedir.

Alt gelir grubunun ortalama geliri 186, ortalama tüketimi ise 235 TL’dir. Bu durum alt gelir grubundaki öğrencilerin gelirlerinden %26 daha fazla bir harcama yaptıklarını

göstermektedir. Bu gruptaki öğrencilerin borçlanma veya önceki birikimlerini kullanma yoluyla harcamalarını yapabildikleri söylenebilir. Bu grubun MTE, diğer gruplara göre oldukça düşüktür (0,71).

Orta gelir grubundaki öğrencilerin ortalama gelirleri ve ortalama tüketimleri 378 TL'dir. Yani bu gruptaki öğrenciler ortalama olarak gelirlerinin tamamını harcamaktadırlar. Tasarruf ve borçlanma eğilimi sıfır olan bu gruptaki öğrencilerin MTE'leri 0.82'dir.

Üst gelir grubundaki öğrencilerin ortalama gelirleri (725 TL), ortalama tüketimleri (678 TL)'nden % 7 daha fazladır. Yani bu grubun ortalama tüketimi 0.93'dür. Marjinal tüketim eğilimleri ise 0.82'dir.

Gelir gruplarına göre yapılan tahminlerden elde edilen bulgular teorik bulguları doğrulamamaktadır. Çünkü teorik olarak yüksek gelir düzeylerinde MTE düşük, otonom tüketim düzeyi yüksek olması beklenirken, düşük gelir düzeylerinde MTE yüksek, otonom tüketim düzeyi düşük beklenir. Burada teorik bulguların tam tersine yüksek gelir gruplarında MTE yüksek, düşük gelir gruplarında MTE düşük çıkmıştır.

Tablo 66: Üniversite Türüne Göre Tüketim Fonksiyonları

Üniverste Türü	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Devlet	10024	80,983*	3,559	22,76	0,799*	0,007	108,74	164,8	55,2	55,2	11823,91	0,000	1,72
Özel	254	50,43	71,39	0,71	1,017*	0,075	13,42	750,9	41,7	41,4	180,06	0,000	1,61

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 67: Gelir Gruplarına Göre Öğrencilerin Tüketim Fonksiyonları

Gelir Grubu	n	Sabit			Y			S	R-Sq(%)	R-Sq (Adj)(%)	F	P	Durbin-Watson
		Katsayı	St. Hata	t değeri	Katsayı	St. Hata	t değeri						
Alt Gelir (0-250 TL arası)	2018	103,200*	11,48	8,99	0,706*	0,059	11,9	136,102	6,6	6,5	141,51	0,000	0,216
Orta Gelir (251-500 TL arası)	5094	66,88*	10,52	6,36	0,824*	0,027	30,2	143,502	15,2	15,2	912,27	0,000	0,307
Üst Gelir (501 TL ve üstü)	2695	83,36*	16,6	5,02	0,82*	0,021	38,61	321,251	35,6	35,6	1491,02	0,000	0,644

*, ** ve *** katsayıların sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

3.3.4.13 Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahminleri

3.3.4.13.1 Cinsiyet Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahmini

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 S + b_3 SZ + u$$

Şeklinde kurulan cinsiyet yapay değişkenli bu modelde $S = 1$ erkek öğrencileri ve $S = 0$ kız öğrencileri temsil etmektedir. SZ ise; $(S.Y)$ şeklinde hesaplanarak erkek ve kız öğrencilerin marjinal tüketim eğilimleri arasındaki farkı temsil eden yapay değişkendir. Bu modelden elde edilen tahmin parametrelerinin değerleriyle erkek ve kız öğrenciler için ayrı ayrı tüketim fonksiyonları oluşturulabilir.

Kız öğrenciler için tüketim fonksiyonu modeldeki b_0 ve b_1 parametreleri yardımıyla;

$$C = b_0 + b_1 Y + u$$

şeklinde kurulurken, erkekler için tüketim fonksiyonu aşağıdaki gibi oluşturulur;

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 (1) + b_3 (Y.1) + u$$

olacağı için,

$$C = (b_0 + b_2) + (b_1 + b_3)Y + u$$

olur.

Bu modelle yapılan tahminler aşağıdaki gibidir;

Tablo 68: Cinsiyet Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahmini

C = 65,5 + 0,824 Y + 7,99 S - 0,0169 SZ				
Değişken	Katsayı	SE Katsayı	T	P
Sabit	65,526	6,288	10,42	0,000
Y	0,82434	0,01352	60,99	0,000
S	7,989	8,474	0,94	0,346
SZ	-0,01693	0,01734	-0,98	0,329
S=	215,0	R-Sq= 47,9%	R-Sq(adj)= 47,9%	
F=	3067,46	P= 0,000	D-W= 1,67	

Bu tahmin modeline göre kızların marjinal tüketim eğilimi 0.824'dür. Erkeklerin marjinal tüketim eğilimi ise; $0.82 - 0.0169 = 0.807$ 'dir.

Kız ve erkek öğrencilerinin tüketim fonksiyonları ayrı ayrı da tahmin edildiğinde aşağıdaki tahmin modelleri elde edilir.

Kız öğrencilerin tahmini tüketim fonksiyonu;

$$C_k = 65,5 + 0,824 Y_k$$

Erkek öğrencilerin tahmini tüketim fonksiyonu;

$$C_e = 73.49 + 0,807 Y_e$$

Tahmin parametrelerinin değerlerine göre cinsiyet faktörü tüketim üzerinde önemli bir ayırt edici faktördür. Çünkü; farklı cinslerin hem marjinal tüketim eğilimleri hem de tüketime başlama gelir düzeyleri farklıdır. Öyleyse erkek ve kız öğrencilerin tüketim eğilimleri birbirinden farklıdır denilebilir. Ayrıca tahmin modelindeki parametrelerin işaret ve büyüklükleri itibariyle de uygun olduğu söylenebilir.

Tahmin değerlerine göre kızların marjinal tüketim eğilimleri yüksek, tüketime başlama düzeyleri daha düşük gelir düzeyindedir. Erkeklerin ise tam tersi marjinal tüketim eğilimleri düşükken, tüketime başlama düzeyleri daha yüksektir. Bu teorik beklentilere uygun bir sonuçtur. Çünkü bayanların erkeklere göre daha çok ve çeşitli ürünlere ihtiyaç duymalarından dolayı tüketim eğilimleri daha yüksektir ve daha düşük gelir düzeylerinde tüketime başlarlar. Burada şunu da ifade etmekte fayda var ki; daha önce cinsiyete göre normal değişkenler kullanılarak (4.4 nolu başlık altında) yapılan tahminlerde burada elde edilen sonuçların tam tersi sonuçlar elde edilmiştir.

3.3.4.13.2 Öğrenim Türü Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu

Öğrencilerin aldıkları eğitimin I. öğretim (gündüz) veya II. öğretim (gece) gibi farklı olmasının da onların tüketim eğilimleri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü gece öğrencilerinin gündüz öğrencilerine göre hem harç ve benzeri eğitim harcamalarının farklı olması hem de daha çok çalışma karşılığında gelir elde edebilme imkanlarının olması, tüketim eğilimlerini de farklılaştırabilmektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki gibi yapay değişkenli bir model kurularak bu farklılık belirlenebilir.

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 \text{ÖT} + b_3 \text{ÖTZ} + u$$

Bu modelde; ÖT = 1 gündüz öğrencilerini ÖT = 0 ise gece öğrencilerini temsil etmektedir. ÖTZ; (ÖT.Y) şeklinde hesaplanarak gündüz ve gece öğrencilerinin marjinal tüketim eğilimleri arasındaki farkı temsil eden yapay değişkendir. Bu modelle yapılan tahminden yararlanarak gündüz ve gece öğrencileri için ayrı ayrı tüketim fonksiyonları oluşturulur ve eğilimler arasındaki farklılıklar daha net bir şekilde belirlenebilir.

Gece öğrencileri için tüketim fonksiyonu;

$$C = b_0 + b_1 Y + u$$

şeklinde kurulurken; gündüz öğrencileri için aşağıdaki gibi oluşturulabilir.

$$C = b_0 + b_1 Y + b_2 (1) + b_3 (Y.1) + u$$

olacağı için,

$$C = (b_0 + b_2) + (b_1 + b_3)Y + u$$

olur.

Bu modelle yapılan tahminler aşağıdaki gibidir;

Tablo 69: Öğrenim Türü Yapay Değişkenli Tüketim Fonksiyonu Tahmini

$$C = 97,8 + 0,744 Y - 36,1 \text{ ÖT} + 0,0905 \text{ ÖTZ}$$

Değişken	Katsayı	SE Katsayı	T	P
Sabit	97,763	8,537	11,45	0,000
Y	0,74428	0,01769	42,08	0,000
ÖT	-32,100	9,845	-3,67	0,001
ÖTZ	0,09048	0,02014	4,49	0,000
S=	214,5	R-Sq=	48,1%	R-Sq(adj)= 48,1%
F=	3094,00	P=	0,000	D-W= 1,66

Bu tahmin modeline göre gece öğrencilerinin marjinal tüketim eğilimi 0.744'dür. Gündüz öğrencilerinin marjinal tüketim eğilimi ise; $0.744 + 0.0905 = 0.835$ olarak tahmin edilmiştir.

Gece ve gündüz öğrencilerinin tüketim fonksiyonları ayrı ayrı oluşturulduğunda aşağıdaki tahmin modelleri elde edilir.

Gece öğrencilerinin (n = 2813) tüketim fonksiyonu;

$$C_{gc} = 97,8 + 0,744 Y_{gc}$$

Gündüz öğrencilerinin (n = 7220) tüketim fonksiyonu

$$C_{gn} = 61,7 + 0,835 Y_{gn}$$

Tahmin parametrelerinin değerlerine göre öğretim türü faktörünün tüketim üzerinde önemli bir faktör olduğu belirlenmiştir. Çünkü; günün farklı zamanlarında öğrenim gören öğrencilerin hem marjinal tüketim eğilimleri hem de tüketime başlama gelir düzeyleri farklıdır. Öyleyse farklı zamanlarda öğrenim gören öğrencilerin tüketim eğilimleri birbirinden farklıdır denilebilir. Ayrıca, parametre değerlerinin anlamlı işaret ve büyüklüğe sahip olması bu hükmü güçlendirmektedir.

Tahmin değerlerine göre gndzclerin hem marjinal tüketim eğilimleri daha yüksek hem de tüketime başlama düzeyleri daha düşük düzeydedir. Gececilerin ise tam tersi marjinal tüketim eğilimleri düşük, tüketime başlama düzeyleri yüksektir. Bu bulgular beklenenin aksine gece ğrencilerinin tüketim eğilimlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Aslında bu bulgu gece ğrencilerinin ekonomik ve sosyal şartları göz önünde bulunduşulduğunda son derece normal bir durumdur. I. Öğretim türüne göre II. Öğretim ğrencilerinin daha düşük puanlarla fakültelere giriyor olmaları, daha yüksek harç ödüyor olmaları, bu ve benzeri eğitim harcamalarının daha yüksek olması, buna karşılık gelir düzeylerinin düşük olması, diğer harcamalara ayıracakları payların azalmasına ve dolayısıyla tüketim eğilimlerinin düşük olmasına neden olabilmektedir.

4 SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun ve bireylerin değişen ve farklılaşan çağa ayak uydurabilmeleri ve dünyaya entegre olabilmelerinde öncü rol üstlenmiş olan üniversitelerin ekonomik anlamda temel çıktısı öğrencilerdir. Öğrencilerin gerek eğitimleri esnasında gerekse hayata atıldıktan sonraki davranış ve eğilimleri onların algıları ve yaşam standartlarıyla yakından ilgilidir. Bu algı ve standartları büyük ölçüde belirleyen temel unsur ise gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma ekonomik davranış ve eğilimleridir. Bu yaklaşımlarla yüksek öğrenimde temel ekonomik ve sosyal sorunları belirlemek ve çözüme yönelik politikalar üretmek için ABD ve İngiltere başta olmak üzere pek çok dünya ülkesinde ampirik araştırmalar yapılmaktadır. Kurumsal araştırma birimlerince yapılan “yüksek öğrenimde gelir ve harcama araştırmaları” yardımıyla hem öğrencilerin bu konudaki güncel durumları belirlenmekte, hem de dinamik bir bakış açısıyla gelişmeler ve değişimler takip edilerek politika yapıcılara uygun öneriler geliştirilmektedir.

Öğrencilerin arzu edilen nitelikte yetişebilmesi üniversite imkanlarıyla beraber onlara sunulan maddi olanakların yanı sıra bireysel olanaklara da bağlıdır. Maddi olanakların yeterliliği, yüksek öğrenime katılma, ve devam etme şansını artırırken, öğrenciler öğrenim sürecinde edindiği bilgi birikimi ile yüksek mesleki niteliklere ulaşabilmekte, kişisel gelişimlerini ve yaşam standartlarını yüksek düzeylere ulaştırabilmektedirler.

Gençlerin ekonomik sosyalleşmeleri, bireysel ve sosyal gelişimleriyle yakından ilgilidir. Gençlerin ebeveynlerinden uzak öğrencilik dönemleri; bir gelir sahibi olmaya yönelten psikolojik faktörler, sosyolojik faktörlerle birleşerek kişiliğin oluşmasını sağlayan, güç ve statünün etki ve kontrolünün hissedilmeye başlandığı, kendini ifade etmeye yönelik sosyal isteklerin ortaya çıktığı bir süreçtir. Çünkü gençler bireysel gelir sağlama ve harcama yapma kararlarının, insanlarla ilişkilerini belirlemede ve kontrol etmede önemli bir araç olduğunun farkına varmaya başlarlar. Gençler bağımsız bir gelir sahibi olmayı ve bunu özgürce harcayabilmeyi kişisel kimliğin bir uzantısı olarak görmektedirler. Hayatlarının bu döneminden itibaren -kısmen de olsa- sahip olabildikleri ve kontrol edebildikleri maddi varlıklara göre kendilerini tanımlamaya başlarlar. Ebeveynlerin sosyal ve ekonomik imkanlarının düzeyi de bu tür bir ekonomik sosyalleşme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Bu çalışma; öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerinin bilimsel olarak ulusal boyutta incelenmesi gereken önemli bir konu olduğu düşünülerek yapılmış bir çalışmadır. Çalışmayla Türkiye’de konuyla ilgili yetersiz olduğu düşünülen araştırma boşluğu doldurabilecek ve bu tür araştırmalara bir zemin hazırlayabilecektir.

Böyle bir çalışmayla; üniversite öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumlarını yansıtacak bulguların elde edilmesi ve gelir-harcama eğilimlerinin çeşitli tasnif değişkenlerine göre belirlenip mukayese edilmesi, araştırmanın temel özgünlüğünü oluşturmaktadır. Ayrıca, elde edilecek bulguların yanı sıra oluşturulacak veri tabanı, gerek literatür açısından gerekse gelecekteki çalışmalara öncülük etmesi açısından önemlidir.

Temel araştırma konusu Türkiye'deki üniversitelerde lisans düzeyinde öğrenim gören öğrenciler olan bu çalışmada;

- Öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlarıyla ilgili kapsamlı veriler elde etmek,
- Farklı sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere sahip öğrenciler arasında gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerini ve farklılıklarını belirleyerek karşılaştırma yapmak,
- Gelecekte yapılacak benzer çalışmalara ışık tutacak nitelikte verilere ve bulgulara ulaşmak,

gibi ana amaçlar belirlenmiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda yapılmış olan bu çalışmadan elde edilen veriler ve karşılaştırma sonuçları bilimsel amaçlara hizmet edebilecek nitelikte olduğu gibi, üniversite öğrencileriyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içerisinde olan çeşitli özel ve kamu kurum ve kuruluşlarının kararlarını etkileyebilecek ve politika yapıcıların kararlarına yön verebilecek niteliktedir.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda geliştirilen hipotezlerin yapılan analizlerle büyük oranda doğrulandığı görülmüştür. Yani;

- Öğrencilerin gelirleri ile harcamaları arasında mutlak doğrusal bir ilişki vardır.
- Öğrencilerin demografik özellikleri başta olmak üzere; üniversite ve fakülte farklılıkları, eğitim alanı (sosyal-fen bilimleri gibi) ve öğrenim türü (gündüz-gece öğrenimi), öğrenim gördüğü sınıf düzeyi, konaklama yeri (yurt, ev vb.), ailenin yaşadığı yerleşim birimi vb. gibi çeşitli tasnif değişkenleri, üniversite öğrencilerinin gelir-tüketim karar ve davranışları üzerinde etkili faktörlerdir.
- Söz konusu bu faktörler öğrenci eğilimlerini anlamlı sayılabilecek düzeyde farklılaşmaktadır.

Çalışmada yukarıda genel hükümlerle ifade edilen bu sonuçlara; istatistiksel frekans ve oran analizi ile parametrik bulgulara dayalı ekonometrik analiz gibi iki farklı tür analiz yapılarak ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinden oluşan örnek kitle ile yapılan yüz yüze görüşülerek derlenen bilgiler doğrultusunda yapılan bu analizlerde, öncelikle tasnif değişkenleri kullanılarak normal ve çapraz tablolar oluşturulmuş ve istatistiksel anlamlılık değerlendirmeleri yapılmıştır. Daha sonra yine öğrencileri temsil eden tasnif değişkenleri esas alınarak parametrik analizlerle gelir-harcama eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Parametrik analizlerin yapılabilmesi için öğrenci gelir-tüketim davranışlarını en iyi açıklayan uygun model ($C = b_0 + b_1 Y + u$ şeklindeki doğrusal model) seçildikten sonra, tasnif değişkenleri bu uygun model üzerinde uygulanarak her bir gruba ait tahminler yapılmıştır. Bu analizlerden elde edilen bulgular gerek teorik açıdan gerekse ekonometrik ve istatistik test değerlerinin anlamlılıkları açısından tartışılmış ve sonuçları yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında olan öğrencilerin demografik özellikleri değerlendirildiğinde genel olarak şu özellikler göze çarpmaktadır:

- Öğrencilerin %72'si normal öğrenim öğrencisi, % 28'i gece öğrenimi öğrencisidir.
- Öğrencilerin %44,9'u düz liseden, %32,1'i ise Anadolu lisesinden mezun olmuştur.
- Öğrencilerin ailelerinin yerleşim birimleri açısından dağılımları sırasıyla; Büyükşehir %35,4, şehir %28,6 ve ilçe %26'dır.
- Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%37,1) iki kardeşi olduğu tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin annelerinin %63,1'inin çalışmadığı yani ev hanımı olduğu görülmektedir. Babanın mesleki durumu ise, % 28,3'ünün emekli, %24'ünün memur, %13,2'sinin serbest meslek gruplarında toplandığı görülmektedir.
- Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi daha çok ilkokul (%33,3) ve lise (%25,7) düzeyinde yoğunlaşırken, babanın eğitim düzeyi daha çok lise (%31,6) ve üniversite (%25,6) düzeyinde yoğunlaşmaktadır.
- Öğrenci ailelerin %89,4'ü bir sosyal güvenlik sistemine bağlı iken, %5,3'ünün sosyal güvencesi olmadığı belirlenmiştir.
- Öğrenci ailelerinin %44,9'unun 801-1600 TL aralığında bir gelire sahip olduğu görülmektedir.
- Öğrencilerin %75,2 gibi büyük bir oranı tatil dönemlerinde herhangi bir işte çalışmazken, % 224,8'lik bir oranı çalışmayı tercih etmektedir.

Frekans ve oran analizleri sonucunda elde edilen temel bulgular aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çalışmanın kapsamındaki üniversitelerde aylık ortalama tasarruf miktarı ise 2,76 TL'dir. Üniversitelerdeki aylık ortalama borçlanma miktarı ise 153,39 TL'dir. Üniversiteler de ortalama tüketim eğilimi 0,993'tür. Bütün üniversite öğrencilerinin marjinal tüketim eğilimi 0,80'dir.
- Öğrenciler arasında en yüksek ortalama gelire sahip olanlar Ziraat ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri iken, en düşük ortalama gelire sahip öğrenciler Fen Edebiyat ve Eğitim Fakültesi öğrencileridir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe gelir düzeyleri de yükselmektedir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha düşük bir ortalama gelire sahip oldukları görülmektedir. Ailenin sahip olduğu ortalama gelir düzeyi yükseldikçe öğrencinin ortalama gelir düzeyi de düzenli olarak yükselmektedir.
- Harç kredisi alan öğrencilerin oranı %59 iken, almayanların oranı %41'dir. Ziraat Fakültesi öğrencileri %51,2'lik payla en çok kredi alan öğrencileri oluşturmaktadır. En düşük harç kredisi alma oranı ise Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasındadır (%38,8). Öğrenciler arasında harç kredisi alma oranı sınıf düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Ayrıca, cinsiyet farklılığının harç kredisi alma davranışını farklılaştırmadığı görülmüştür. Tüm öğrencilerin % 41'i harç kredisi alırken, % 59'u almamaktadır. Ailesiyle birlikte kalan öğrencilerin %31'7'si harç kredisi alırken, Yurt-Kur'da kalan öğrencilerin % 48,1'i kredi almaktadır. Baba mesleğine göre diğer meslek grupları arasında en düşük harç kredisi alan öğrenciler, babası tüccar, sanayici ve esnaf olan öğrencilerdir. Daha önemlisi, ailenin gelir düzeyi yükseldikçe harç kredisi alma oranı düşmektedir.
- Tüm üniversiteler dikkate alındığında aylık ortalama harcama miktarı 425 TL civarındadır. Aylık ortalama harcama oranlarının yüksekliğine göre; İİBF, Hukuk ve Ziraat Fakültesi öğrencileri ortalama 301-400, Fen Edebiyat ve Eğitim Fakültesi öğrencileri 201-300, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi öğrencileri ise 401-500 TL aralığındaki harcama grubunda yoğunlaşmaktadırlar. Gece ve gündüz öğrencilerinin her ikisinin de yoğunlaştıkları aylık ortalama harcama 301-400 TL aralığıdır. Birinci ve ikinci sınıflarda 201-300 TL aralığında harcama yapılırken, üçüncü ve dördüncü sınıflarda aylık ortalama harcama 301-400 TL aralığındadır. Yani sınıf düzeyi yükseldikçe öğrenci harcamaları da artmaktadır. Cinsiyete göre aylık ortalama

harcamalara bakıldığında ise, kız öğrencilerin ağırlıklı olarak 400 TL ve altında, erkek öğrencilerin ise ağırlıklı olarak 300 TL ve üzeri miktarlarda harcama yaptıkları tespit edilmiştir. Barınma yerlerine göre öğrencilerin harcamaları analiz edildiğinde, öğrenci evinde barınan öğrencilerin daha çok üst dilimlerde harcama yaptığı belirlenmiştir. Ailesiyle birlikte ve akraba yanında kalan öğrencilerin ise harcamaları alt dilimlerde dir. Öğrencilerin ailelerinin yerleşim birimine göre harcamalarının analizinde; köy, belde ve ilçelerde oturanlar için en yüksek oran 201-300 TL aralığı, şehir ve büyük şehirlerde oturanlar için en yüksek oran 301-400 TL aralığına denk geldiği belirlenmiştir. Yani ailesi büyük şehir ve şehirlerde oturan öğrenciler diğerlerine göre daha fazla harcama yapmaktadırlar. Öğrenci gelirlerinin en büyük kaynağının aile olduğu göz önünde bulundurulduğunda, aile geliri arttıkça öğrenci harcamalarında da artış olacağı yönündeki beklenti bulgular tarafından doğrulanmaktadır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, gıda, ulaşım, iletişim, sigara gibi kalemlere yaptıkları harcamaların yeterli olduğunu düşünürken; sağlık, sosyal-kültürel faaliyetler, spor ve eğlence için yaptıkları harcamaları yetersiz bulmaktadırlar. Öğrencilerin %85,5'i tasarruf yapamazken %13,3'ü tasarruf yapabildiğini belirtmişlerdir.

- Öğrenciler arasında harcamalarında kredi kartı kullanma oranı % 46,3 iken, kullanmayanların oranı %53,7'dir. Öğrencilerin aylık ortalama gelir düzeyleri yükseldikçe kredi kartı kullanma oranları da artmaktadır. Kredi kartı sahibi olan öğrencilerin kredi kartı olmayan öğrencilere göre borçlanma oranları daha yüksektir. Öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarları arttıkça borçlanma oranları artarken, aylık ortalama gelir düzeyleri yükseldikçe borçlanma oranları da düşmektedir.
- Kız ve erkek öğrenciler alışverişe çıkma zamanı olarak genellikle hafta sonu gündüz saatlerini tercih ederken, alışverişte geçirdikleri ortalama süre hemen hemen aynıdır.
- Öğrencilerin gelir düzeyleri arttıkça sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım düzeyleri de yükselmektedir ve sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma düzeyleri fakültelere göre de farklılık göstermektedir. Ayrıca gündüz öğrencilerinin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma düzeyi gece öğrencilerinden daha yüksektir. Benzer şekilde erkek öğrenciler de kızlara göre daha fazla sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaktadırlar. Yine sosyal kültürel faaliyetlere katılan öğrencilerin çoğunluğu ailelerinin yanında kalan öğrencilerdir. Öğrenci evinde kalan öğrenciler arasında 4. sınıflar ilk sırada yer

alırken, Yurt-Kur yurtlarında kalan öğrenciler arasında 1. sınıflar ilk sırada yer almaktadır. Hem gece hem gündüz öğrencilerinin çoğunlukla tercih ettiği konaklama yeri öğrenci evidir.

- İİBF, Ziraat, Fen Edebiyat ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu düz lise mezunlarından oluşurken, Hukuk ve Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğrencilerinin büyük oranda Anadolu liselerinden mezun oldukları belirlenmiştir.
- İİBF, Ziraat, Fen Edebiyat, Eğitim ve Hukuk Fakülteleri öğrencilerinin babalarının eğitim durumunda ilk sırada lise düzeyi gelirken, Mühendislik Mimarlık Fakültesinde okuyanlarda ilk sırada üniversite düzeyi gelmektedir.

Parametrik analizlerle de çeşitli tasnif değişkenlerine göre gelir-tüketim davranışları analiz edilmiş, tahminler sonucunda elde edilen bulgularla ana hatlarıyla aşağıda sıralanan sonuçlar elde edilmiştir:

- Çalışmada gelir-harcama ilişkisini veren 13 farklı model kullanılmıştır. Bu modellerin bir kısmı, gelir hipotezleri olarak bilinen teorik oluşumlarla belirlenmiş ve pek çok çalışmada kullanılmış modellerdir. Diğer bir kısmı ise doğrusal ilişkilere alternatif olabilecek türden logaritmik, yarı logaritmik, parabolik ve ters modellerden ibarettir. Bu modellerle öğrencilerin gelir-harcama ilişkileri ve davranışsal olarak eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada çok farklı tasnif değişkeni ile beraber yapay değişkenli modeller de kullanıldığı için ek bir modelle çalışma ihtiyacı doğmuş, bundan dolayı söz konusu 13 model arasından üniversite öğrencilerinin gelir-harcama ilişkilerini en iyi açıklayan model belirlenerek tahminler bu modelle yapılmıştır. Yapılan iktisadi, istatistiksel ve ekonometrik değerlendirmeler sonucunda, Keynesyen mutlak gelir hipotezinde önerilen basit doğrusal modele uygun modeldir.
- Çalışmada kullanılan bütün tahmin modellerinde test değerlerinin tamamı anlamlı bulunmuştur. Bu anlamda incelenen tasnif değişkenlerinin gelir-harcama eğilimlerini önemli bir düzeyde farklılaştırdığı söylenebilir. Parametre test değerlerinin istatistiksel ve ekonometrik olarak anlamlı olması; tasnif değişkenlerinin gelir-harcama davranışlarını farklılaştırdığı ve bu tahminlerle kestirimde bulunulabileceğini ifade etmektedir.
- Fakültelere ait tahminlerde, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde okuyan öğrencilerin MTE'leri diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur.

- Öğrencilerin eğitim gördükleri alanların farklı olması, onların tüketim eğilimlerini farklılaştırmaktadır.
- Cinsiyete göre yapılan tahminlerin farklı ve anlamlı olmaları cinsiyet faktörünün tüketim eğilimleri üzerinde önemli bir ayırt edici faktör olduğunu göstermektedir.
- Tüketim fonksiyonu tahminlerinde erkeklerin MTE'leri kızlardan daha yüksek, otonom tüketimleri ise daha düşük bulunmuştur.
- Tahminlerde, arkadaşlarıyla kiraladıkları öğrenci evlerinde kalanların MTE'leri diğer öğrencilere göre önemli ölçüde farklıdır. Aylık 502 TL'lik ortalama gelir ve 496 TL'lik ortalama tüketim ile bu öğrenciler diğer yerlerde barınan öğrencilere göre çok yüksek gelir ve tüketim değerlerine sahiptirler.
- Tahmin değerlerine göre gündüz öğrencilerinin hem marjinal tüketim eğilimleri daha yüksek hem de tüketime başlama düzeyleri daha düşük düzeydedir. Gece öğrencilerinin ise, tam tersi marjinal tüketim eğilimleri düşük, tüketime başlama düzeyleri yüksektir. Bu bulgular beklenenin aksine, gece öğrencilerinin tüketim eğilimlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.
- Öğrencilerin okudukları sınıfların farklı olması gelir-tüketim davranışlarını anlamlı bir düzeyde farklılaştırmaktadır. Yurtlardan öğrenci evlerine değişim yapan ikinci sınıf öğrencilerinin hem ortalama hem de marjinal tüketim eğilimleri diğer sınıflara göre daha yüksektir.
- Öğrenci ailelerinin yerleşim yeri farklılıklarının beklendiği gibi gelir-tüketim davranışları üzerinde etkili bir faktör olduğu belirlenmiştir
- Güney Doğu Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde eğitim gören öğrencilerin ortalama gelir düzeyleri yüksek olmasına rağmen, MTE'leri düşük belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler, geldikleri bölgelerin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre harcama davranışı sergilemektedirler.
- Tahmin parametreleri “özel üniversite öğrencilerinin tüketim eğilimlerinin yüksek olması gerekir” şeklindeki beklentileri doğrular niteliktedir.
- Hanehalkı gelir-harcama eğilimleri araştırmalarında teoriye uygun olarak; yüksek gelir düzeylerinde MTE düşük, otonom tüketim düzeyi yüksek olması beklenirken, düşük gelir düzeylerinde MTE yüksek, otonom tüketim düzeyi düşük beklenir. Öğrencilere

ait gelir-harcama analizlerinde bu teorik bulguların tem tersine yüksek gelir gruplarında MTE yüksek, düşük gelir gruplarında MTE düşük çıkmıştır.

- Kız öğrencilerin marjinal tüketim eğilimleri yüksek, tüketime başlama düzeyleri daha düşük gelir düzeyindedir. Erkek öğrencilerin ise tam tersi, marjinal tüketim eğilimleri düşüken, tüketime başlama düzeyleri daha yüksektir. Bu teorik beklentilere uygun bir sonuçtur.

Bütün bu sonuçlar; öğrencilerin gelirleri ile harcamaları arasında mutlak doğrusal bir ilişki var olduğunu, öğrencilerin demografik özellikleri başta olmak üzere; üniversite ve fakülte farklılıkları, eğitim alanı ve öğrenim türü, öğrenim gördüğü sınıf düzeyi, konaklama yeri, ailenin yaşadığı yerleşim birimi gibi pek çok tasnif değişkeni, üniversite öğrencilerinin gelir-tüketim karar ve davranışlarını önemli düzeyde farklılaştırdığını göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulguların çeşitli karar birimleri tarafından bilgi kaynağı olarak kullanılabilecek düzeyde olduğu söylenebilir. Bu bilgiler; özellikle yüksek öğretimin temel çıktısı olan öğrencilerin davranışlarının, eğilimlerinin ve algılarının daha iyi bilinmesine katkı sağlayacağı gibi, onlarla ilgili sorunların çözülmesinde de daha rasyonel politikaların üretilmesine önemli ölçüde katkı sağlayacak ve yol gösterici olacaktır. Ayrıca; üniversite öğrencileri ile ilgili benzer çalışmalar için de önemli bir veri kaynağı olabileceğine inanılmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma bulgularından çıkarılabilecek bazı öneriler aşağıdaki gibi belirtilebilir;

- Harç kredisi alan ve almayan öğrencilerin oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Yapılacak bir çalışma ile öğrencilerin harç kredisi ve katkı kredisi almama nedenleri daha detaylı bir şekilde tespit edilerek sorunun çözümüne yönelik araştırmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca; bu çalışmada öğrencilerin burs/kredi olanakları sağlayan kurum ve kuruluşların hizmetlerinden yeterince bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Ki-kare analizlerinde, özellikle öğrencilerin ailelerin yerleşim birimleri ile burs/kredi olanakları sağlayan kurum ve kuruluşların hizmetlerinden haberdar olma düzeyleri arasında ilişkinin zayıf olması tüm öğrenci gruplarının bu imkanlardan yeterince haberdar olmadığını göstermektedir. Mesela; aileleri şehir ve büyük şehirlerde yaşayan öğrencilerin burs/kredi olanakları sağlayan kurum ve kuruluşların hizmetlerinden haberdar olma düzeyleri, aileleri köy, belde ve

ilçelerde oturan öğrencilerden daha yüksektir. Bu durum, burs/kredi sağlayan kurum ve kuruluşların öğrencilerin ve/veya öğrenci ailelerinin bu hizmetlerden haberdar olmalarını sağlayacak çeşitli bilgilendirme toplantılarının ve etkinliklerin düzenlenmesinin gerekli olduğunu göstermektedir

- Burs ve kredi hizmetlerinden yararlanma konusunda fakültelerin farklılığına bağlı olarak öğrencilerin ihtiyaç duydukları ders araç-gereç ve materyalleri dikkate alınarak öğrenci burs miktarları farklılaştırılabilir. Öğrencilerin anne-babalarının hayatta olma durumları, şehir dışında okuyan kardeş sayısı gibi bazı durumlar, kredi ve burslardan yararlanma konusunda dikkate alınabilecek kriterler olabilir.
- Kız ve erkek öğrencilerin alışveriş yapma zamanlarındaki farklılıklar dikkate alınarak; market, süpermarket, alışveriş merkezleri gibi yerlerin, öğrencilerin alışverişlerini daha rahat yapmalarına yönelik tedbirler almalarını, öğrencileri tercihleri ve eğilimlerine uygun ürün çeşitliliğine gitmelerini, fiyatlandırma ve satış politikalarını buna göre belirlemelerini ve promosyon gibi çeşitli satış stratejileri uygulamalarını gerekmektedir. Özellikle ekonomiye sıcak para girişi ve toplam talebe olan katkısı göz önüne alındığında, bu tür bir rasyonel bilinçlenme politikası, az gelişmiş il ekonomilerinin gelişiminde ve bölgesel farklılıkların giderilmesinde önemli bir lokomotif güç olabilir. Mesela üniversite kampuslerinde veya kampuslara yakın yerlerde AVM'lerin açılması önemli bir adım olabilir. Öğrencilerin alışveriş yapma noktalarının bilinmesi ise mağazaların kendilerini konumlandırmalarına yardımcı olacak bir veridir (örneğin; ya tamamen öğrenciye ürünlerin satıldığı bir mağaza ya da mevcut mağazanın ürünlerine öğrenci ürünlerinin eklenmesi gibi). Bu veriler ayrıca mağazaların kendi fiyatlandırma stratejilerini belirlemelerine yardımcı olacaktır.
- Öğrencilerin alışveriş listesi yapmadan alışverişe çıkması daha önce yapılan çalışmaların sonuçlarının da desteklediği gibi, onların plansız satın alma davranışı gösterme olasılığının yüksek olduğu anlamını da taşımaktadır. Bu da yine perakendeciler için onların bu duygularını harekete geçirecek satış teşvik çabaları anlamına gelmektedir.
- Sosyal-kültürel faaliyetler özellikle gençler için duygusal, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesinde büyük önem taşımaktadır. Yapılan çalışmada, bu faaliyetlere katılamama nedeni olarak daha çok sahip olunan gelir düzeyinin yetersizliği ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin sözel olarak ifade ettiği ikinci önemli

bir konu da, bu tür faaliyetlerin ve faaliyetlere dönük mekanların eksikliği de önemli bir sorundur. Dolayısıyla bu veriler dikkate alındığında öğrencilere dönük uygun fiyat düzeyinde tiyatro, film, konferans, eğlence, spor alanlarının, gençlik ve kültür merkezlerinin yapılması, sayılarının artırılması ve faaliyetlerin yoğunlaştırılması gerekmektedir.

- Öğrencilerin çoğu fakültelere ulaşımını toplu taşıma araçları ile gerçekleştirmektedirler. Bu konu özellikle taşımacılık hizmetlerinin kalitesi, çeşitliliği ve fiyatlandırılması gibi politikaları da gündeme getirmektedir. Özellikle şehir dışında kampus oturumuna sahip üniversitelerde ulaşım sorunu öğrencilerin temel stres kaynaklarında birisidir. Bu anlamda konunun tüm üniversitelerde detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.
- Öğrencilerin barınma yerlerine ilişkin sonuçlar bize daha çok öğrencilerin evlerde kalmayı tercih ettiğini göstermektedir. Evde kalmak özgür yaşama isteği, barınma maliyetinin daha ekonomik olması gibi nedenlerle tercih ediliyor olabilir. Konut sektörü açısından her şehirde bu veriler değerlendirilerek öğrencilerin kalabileceği stüdyo tipi daireler, pansiyonlar gibi çeşitli konaklama alternatifleri oluşturulabilir.

Sonuç olarak, öğrencilerin gelir, harcama, tasarruf ve borçlanma eğilimlerini belirlemeye yönelik bu çalışma önemli ekonomik, sosyal ve yönetsel kararların rasyonelleştirilmesine ve etkin sonuçların elde edilmesine katkı sağlayabilecek niteliktedir. Bu anlamda, imkanlar artırılarak daha geniş boyutta çalışmaların periyodik olarak yapılması büyük önem arz ettiği için bu tür çalışmaların desteklenmeye ihtiyacı vardır. Bunun yanı sıra; konunun daha iyi irdelenerek, daha doğru ve güvenilir sonuçların edilebilmesi ise, şüphesiz hem çalışma konusu olan öğrencilerin hem de çalışmayı yapan araştırmacıların daha bilinçli ve ciddi davranmalarına ve çalışmalarına bağlıdır. Bu tür çalışmalarda bulguların güvenilirliği, verilerin güvenilirliğine bağlı olduğu için, farklı bilgi derleme yöntemlerinin de geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu konuda örneğin, her yıl kayıt yenileme dönemlerinde öğrencilerden bu ve benzeri çalışmalara veri olabilecek türden bilgiler resmi olarak üniversiteler aracılığıyla alınarak bir veri tabanı oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

- Agarwal, Pawan** (2006). *Higher Education in India, The Need for Change*, New Delhi, India: Indian Council for Research on International Economic Relations, <http://www.icrier.org/pdf/ICRIER_WP180__Higher_Education_in_India_.pdf>.
- Ando, Albert; Franco Modigliani**, (1963). The Life Cycle Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests, *The American Economic Review*, Vol. 53, No: 1.
- Andrews, Les** (1999). *Does HECS Deter? Factors Affecting University Participation by low SEC Groups*, Canberra, Australia, Department of Education, Training and Youth Affairs, <<http://www.dest.gov.au/archive/highered/occpaper/99F/does.pdf>>.
- Australian Vice-Chancellors' Committee** (2007). *Australian University Student Finances in 2006*, <<http://www.universitiesaustralia.edu.au/content.asp?page=/publications/policy/survey/index.htm>>.
- Avrahoğlu, Zeki** (1976). *Üç Şehirde Tüketim Fonksiyonları*, Ankara A.İ.T.İ.A. Yayını, No:86.
- Awh, R.Y.** (1976). *Microeconomics: Theory and Applications*, John Wiley & Sons Inc., New York.
- Babalola, Joel B.** (1998). The Cost of Financing of University in Education in Nigeria, *Higher Education*, 36, 43-66.
- Bagwell, L.S.; B.D. Berheim** (1996), Veblen Effect in a Theory of Conspicuous Consumption, *The American Economic Review*, Vol.86, No:3, s. 349–373.
- Bakırcı, F.**, (1999), *Tüketici Karar ve Davranışlarını Belirleyen Faktörler ve İki Grup İlde Tüketim Fonksiyonları İle Mukayesesi*, Basılmamış Dr. Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE. Sivas.
- Balcılar, Mehmet** (1990). *Consumption Functions and Consumption Behaviors*, Basılmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bannock, G.; R.E.Baxter, E.Davis**, (1987). *The Penguin Dictionary of Economics*, Fourt Edition, Penguin Books, London.
- Banya, Kingsley** (2001). Are private universities the soluton to the higher education crisis in sub-Saharan Africa, *Higher Education Policy*, 14(2), 161-174.
- Banya, Kingsley; Juliet Elu** (2001). The World Bank and financing higher education in sub-Saharan Africa, *Higher Education*, 42, 1-34.
- Barre, Raymond** (1978). *Economie Politique*, Cilt II, Presses Universitaires de France, Paris.
- Barre, Raymond** (1980). *Economie Politique* 2, 9. Ed. Presses Universitaires de France, Paris.
- Baum, Sandy; Marie O'Malley** (2003). *College on Credit: How Borrowers Perceive Their Education Debt, Result of the 2002 National Student Loan Survey*, Braintree, MA: Nellie Mae Corporation, <http://www.nelliemae.com/library/research_10.html>.
- Bekhradnia, Bahram** (2003). *Widening Participation and Fair Access: An Overview of the Evidence*, London: Higher Education Policy Institute <<http://www.hepi.ac.uk>>.

- Bevc, Milena** (2004). *Higher Education in Slovenia – Funding, Equity and Efficiency*, Paper presented at the international conference “Accessibility for Higher Education: Challenges for Transitional Countries” Moscow.
- Bienefeld, Stefan; Joham Almqvist** (2004). Student Life and the Roles of Students in Europe, *European Journal of Education*, 39(4), 429-441.
- Blanchard, O.J.; N.G.Mankiw** (1988). Consumption: Beyond Certainty Equivalence, *American Economic Review*, May., Vol. 78, No: 2.
- Blundell, R., M. Browning; C. Meghir** (1994), Consumer Demand and the Life Cycle Allocation of Household Expenditures, *Review of Economic Studies*, No:61, s. 57-80.
- Bottomore, T.B.** (1977). *Toplumbilim*, Çev: Ünsal Oskay, 1. Baskı, Doğan Yayınevi, Ankara.
- Branson, W.H.; J.M.Litvack**, (1976). *Macroeconomics*, Harper & Row Publishers Inc.
- Branson, William H.** (1995). *Makro İktisat Teorisi ve Politikası*, Çev. İbrahim Kanyılmaz, 2. Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Brown, M.S.** (1988). *Macroeconomics*, Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Brown, N.; Charles River Associates** (2003). *Saving for Learning in the United Kingdom*, Report Prepared for the Learning and Skill Research Center. London: Learning and Skills Research Center.
- Bulmuş, İsmail** (1994). *Mikroiktisat*, Eğitim Yayınları, Ankara.
- Callender, C., D. Wilkinson** (2003), “2002/03 Student Income and Expenditure Survey: Students' Income, Expenditure and Debt in 2002/03 and changes since 1998/99”, The Department for Education and Skills Research Report, London.
- Callender, C., D. Wilkinson, K. MacKinnon; S. Vegeris** (2005), Higher and Further Education Students' Income, Expenditure and Debt in Scotland 2004-2005 A report to the Scottish Executive, London, England.
- Callender, C.; Further Education Funding Council** (1999). *The Hardship Of Learning Students' Income and Expenditure and Their Impact on Participation In Further Education*, Coventry, UK.
- Canada Millenium Scholarship Foundation** (2002). *Student Financial Survey, Baseline Results*. Montreal, Canada: Canada Millenium Scholarship Foundation, <http://www.millenniumscholarships.ca/images/Publications/sfs_e.pdf>.
- Canada Millennium Scholarship Foundation** (2003), *Canadian College Student Finances*, Montreal, Canada
- Canada Millenium Scholarship Foundation** (2005). *Canadian College Student Finances*, Third Edition,, Montreal, Canada.
- Carole, S.; W.E. Sedlacek** (1983). Attitudes of Male and Female University Students Toward Students with Different Physical Disabilities, *Journal of College Student Personnel*, 24(4), 325-330.
- Carroll, C.D. vd.** (1994), Are There Cultural Effects on Saving? Some Cross-sectional Evidence, *Quarterly Journal of Economics*, Vol.109, No.3–4, ss.685-699.
- Chudgar, Amita** (2004). Higher Education Expenditure in India: The Role of Household, Paper prepared for ASHE International Conference.

- Cohen, K.J.; R. M. Cyert**, (1995). *Firma Teorisi: Piyasa Ekonomisinde Kaynak Bölüşümü*, Ç. A.Kutlar, Cumhuriyet Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yayın No:1, Sivas.
- College Board** (2004). *Education Pays. The Benefits of Higher Education for Individuals and Society*, Trends in Higher Education Series, Washington, DC: The College Board, <<http://www.collegeboard.com>>.
- Conway, C., C. McGuire, R. Lee, A. Swanson, C. Holmes**, (2000), *2000 Undergraduate Student Survey*, University of Victoria, Canada. <<http://www.inst.uvic.ca/surveys/studsurv2000.pdf>>.
- Curtis, Susan; Najah Shani** (2002). The Effect of Taking Paid Employment During Term-time on Students' Academic Studies, *Journal of Further and Higher Education*, 26(2), 129-138.
- Darby, Michael R.** (1975). Postwar U.S. Consumption Consumer Expenditures and Saving, *American Economic Association*, Vol. 65, No: 2.
- Darmody, M., E. Smyth, P. O'Connell, J. Williams; B. Ryan** (2004), Eurostudent Survey II: Irish Report on the Social and Living Conditions of Higher Education Students 2003/2004, Dublin, Ireland.
- Deaton, A.S., Castiello, J.R.; D. Thomas**, (1989). The Influence of Household Composition on Household Expenditure Patterns: Theory and Spanish Evidence, *Journal of Political Economy*, Vol.97, No:1, ss.179-200.
- Demir, Ö.** (1996). *Kurumcu İktisat*, Vadi Yayınları, İstanbul.
- DePaul University**, (2001), *2001 Undergraduate Student Survey*, Office of Institutional Planning and Research, Chicago, USA. <http://oipr.depaul.edu/surveys/survey2001/ung2001/2001_ug_survey.asp>.
- Dobson, Ian** (2001). Go Forth and Diversity! The Rise and Fall of Government Contributions to Australian Higher Education, *Higher Education Management*, 13(1), 9-22.
- Doğanoğlu, Fatih** (1993). *Ekonomik İstikrar Aracı Olarak Gelirler Politikası Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. S.B.E., Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, İstanbul.
- Doğu, E.** (1977). Tüketicinin Ekonomik Davranışları ve Sorunları, *Verimlilik Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3 s. 226.
- Dornbusch, R.; S.Fischer**, (1994). *Makroekonomi*, McGraw-Hill:London.
- Dönek, E.** (1996), Tüketim Modellerinde Gelir Dağılımı ve Yaş Yapısı: İktisat Politikası Açısından Bir Değerlendirme, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*. Cilt 14, Sayı 2, ss.81-105.
- Duesenberry, J.S.** (1949). *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press.
- Durkheim, Emile ve diğerleri**, (1996), *Din Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Konya.
- Edgmond, Michael** (1979). *Macroeconomics Theory and Policy*, Prentice Hall-Inc., Englewood Cliffs.
- Engel, J.F.; R.D.Blackwell, P.W.Miniard** (1993). *Consumer Behavior*, Seventh Ed. The Dryden Press.

- Erdem, C.; İ. Şentürk; C.K. Arslan** (2008). The socioeconomic determinants of the university entrance exam scores in Turkey, *Int. J. Management in Education*, 2(4), 357-371.
- Erginay, Akif** (1985). *Kamu Maliyesi*, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Erkal, Mustafa E.** (1996). *Sosyoloji*, 7. Basım, Der Yayınları İstanbul.
- Erkan, Hüsnü** (1991). *Ekonomi Sosyolojisi*, Alper Matbaası, İzmir.
- Eröz, M.** (1977). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç*, 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:2249.
- Eşme, İ., Temel, A., Susar F.,** (2004), Öğrenciler Eğitim İçin Ne Diyor?, Maltepe Üniversitesi Meslek Tanıtımı ve Kariyer Günleri Etkinliği, 8-9 Mayıs 2004, İstanbul.
- Featherstone, M.** (1996) *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Çev: Mehmet Küçük, İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Ferber, Robert**, (1972), Research on Household Behaviour, Survey of Economic Theory, *American Economic Association*, Vol.3, ss.138-157.
- Ferber, Robert** (1973). Consumer Economics, A Survey, *Journal Economic Literature*, Vol. 11, Number 3.
- Fichter, Joseph**, *Sosyoloji Nedir?*, Çev: Nilgün Çelebi, Toplum Kitabevi, Konya.
- Finnie, Ross; Alex Usher; Hans Vossensteyn** (2004). *Meeting the Need: A new architecture for Canada's Student Financial Aid System*, Toronto, Canada: Educational Policy Institute. <<http://www.irpp.org/pm/archive/pmvol5no7.pdf>>.
- Friedman, Milton** (1957). *A Theory of the Consumption Function*, Princeton University Press, Princeton.
- Froyen, Richard T.** (1986). *Macroeconomic Theories and Policies*, Second Edition, McMillan Publishing Company, New York.
- Fustier, M.** (1974). *Tüketim Psikolojisi*, Çev: S. Gürbaşıkan, Reklam Yayınları, İstanbul.
- Gowland, D.H.; A.R.Paterson**, (1993). *Microeconomic Analysis: A Modern Introduction*, Harvester Wheatsheaf.
- Gujarati, Damodar N.** (1995). *Basic Econometrics*, Third Ed., McGraw-Hill, Inc., London.
- Güvenç, Bozkurt** (1991). *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, Ankara.
- Heckman, James** (1974). Life Cycle Consumption and Labor Supply: An Explanation of the Relationship Between Income and Consumption Over the Life Cycle, *The American Economic Review*, Vol. 64, No. 1.
- Henderson, J.M.; R.E. Quant**, (1986). *Microeconomy: A Mathematical Approach*, Çev: E.Ada vd., I. Baskı, Teori Yayınları, Ankara.
- Hicks, J.R.** (1946). *Value and Capital*, Oxford at the Clarendon Pres, Second Edition.
- Howe, H.**, (1977). Cross-section Application of Linear Expenditure Systems: Responses to Sociodemographic Effects, *American Journal of Agricultural Economy*, Vol.59, s.142.
- Howell, Beverly R.; Frank M. Howell** (1996). *Patterns of Financial Expenditures among College Seniors in Mississippi Public Universities*, Social Science Research Center, Mississippi State University.

- Iowa State University** (2005). *Student Profile 2003-2004*, <<http://www.ir.iastate.edu/PDFfiles/2003-2004%20Student%20Profile.pdf>>.
- Iowa State University** (2005). *Student Profile 2004-2005*, <<http://www.ir.iastate.edu/PDFfiles/2004-2005%20Student%20Profile.pdf>>.
- İnceoğlu, Metin** (1988). *Reklamda Etik Sorunu*. Ankara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksek Okulu, Yıllık.
- Jones, R.C.**, (1978), Transitory Income and Expenditures on Consumption Categories, *American Economic Association*, ss.584-592.
- Juster, F.Thomas** (1964). *Anticipations and Purchases, An Analysis of Consumer Behavior*, Princeton University Press, 1964, s.140
- Kane, Thomas, J.; Peter R. Orszag** (2003). *Higher Education Spending: The Role of Medicaid and the Business Cycle*, Policy Brief Number124. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Katona, G.** (1963). *Psychological Analysis of Economic Behavior*, First McGraw-Hill Paperback Edition.
- Kazgan, G.** (1993). *İktisadi Düşünce : Politik İktisadın Evrimi*, 6.Basım, Remzi Kitabevi İstanbul 1993.
- Kehrer, G.; R.Robertson, E. Durkheim**, (1996). *Din Sosyolojisi*, Çev: M.E.Köktaş, A.Topçuoğlu, Vadi Yayınları, İstanbul.
- Keynes, J.Maynard** (1969). *General Theory of Employment, Interest and Money*, Çeviren: Asım Baltacıgil, İstanbul Fakülteler Matbaası.
- Kılıçbay, Ahmet** (1975). *Ekonometrik Metodlar ve Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2110, İstanbul.
- Kotler, Philip ve diğerleri**, (1988). *Marketing*, Prentice Hall, Ontario.
- Koutsoyiannis, A.** (1989). *Ekonometri Kuramı*, Çev: Ümit Şenesen, Gülay G.Şenesen, Verso Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, İ.E.** (1984). *İbn-i Haldun'a Göre İnsan-Toplum-İktisat (1)*, Pınar Yayınları İstanbul.
- Kuo, M.; E. M. Adlaf; H. Lee; L. Gliksman; A. Demers; H. Wechsler** (2002), More Canadian Students Drink but American Students Drink More: Comparing College Alcohol Use in Two Countries, *Addiction*, 97(12), 1583-1592.
- Kutlar, A.** (1998), *Bilgisayar Uygulamalı Ekonometriye Giriş*, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Lansing, John B.; Stephen B.Withey**, (1955). Consumer Anticipations: Their Use in Forecasting, *Studies in Income and Wealth*, Vol. 17, ss. 381-453.
- Lavoie, M.** (1992). *Foundations of Post-Keynesian Economic Analysis*, Aldershot: Edward Elgar, 1992, s.52- 54.
- Leibenstein, Harvey** (1950). Bandwagon, Snob, and Veblen Effects, *Quarterly Journal of Economics*, May. 1950, 64 (2) s 183-207.
- Lipsey, R.G.; P.O.Steiner, D.D.Purvis** (1987). *Economics*, Eight Ed., Harper and Row Publishers, New York.

- Lucas, R.; N. Lammont** (1998). Combining work and study: An empirical study of full time students in school, college and university, *Journal of Education and Work*, 11(1), 41-56.
- Malik, Sohail J.; Naeem Sarwar**, (1993). Some Tests for Differences in Consumption Patterns..., *The Pakistan Development Review*, 32:4, Part II.
- Mason, Roger S.** (1981). *Conspicuous Consumption: A Study of Exceptional Consumer Behavior*, Gower Publishing Company Limited, Westmead.
- McConnell, D.W.; A.A. Friedrich, E. Ayres, W. E. Atkins**, (1993). *Economic Behaviour*, Mac Graw Hill, Inc. New York.
- McKenna, Joseph P.** (1979). *Makro Ekonomik Analiz*, Çev: K.Y.Zoral, T.Hatunoğlu, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:559, Erzurum.
- Metcalf, Hilary** (2005). Paying for University: The Impact of Increasing Costs on Student Employment, Debt and Satisfaction, *National Institute Economic Review*, 191(1), 106-117.
- Ministry of Education, Science, Sports and Culture Japan**, (1998). *Japanese Government Policies in Education, Science, Sports and Culture*, Japan, <http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpae199801/index.html>.
- Naji, Dhia Safy** (1990). *Makro Tüketim Fonksiyonu İle İlgili Ekonometrik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- National Centre for Social Research, Institute for Employment Studies** (2006), *Student Income and Expenditure Survey 2004/05*, England, Wales. <<http://www.dcsf.gov.uk/research/data/uploadfiles/RR725.pdf>>
- Newbold, Paul** (2000). *İşletme ve İktisat İçin İstatistik*, 4. Basımdan Çeviren Ü. Şenesen, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Obasi, Isaac N.; Eric Eboh** (2002). *Cost Sharing Crisis in Nigerian Universities: Policy Lessons from an Empirical Study*, Accra, Ghana: Association of African Universities' Study Program on Higher Education Management in Africa Research Paper Series, <<http://www.aau.org/studyprogram/notpubl/OBASI.pdf>>.
- Oluç, Mehmet** (1991). Satınalıcıların Davranışlarının Dinamikleri I., *Pazarlama Dünyası*, Mayıs-Haziran 1991, 5:27, 2-12.
- Ott, D.J.; A.F.Ott, J.H.Yoo**, (1981). *Macroeconomic Theory*, McGraw-Hill, International Book Co.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)**, (2008). *2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı*, <<http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125168BB5005A7961B47>> [25.09.1008].
- Özkazanç, Önder** (1983). *Gelir-Tüketim İlişkisinin Mikro Ekonomik Analizi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 5, Eskişehir.
- Parasız, İ.** (1994). *Mikroekonomi: Modern Mikroekonomik Analize Giriş*. Beşinci Baskı, Bursa Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Paulin, G.D.** (2001), "Expenditure of College-age Students and Nonstudents", *Monthly Labor Review*, pp. 46-50.

- Pekin, Tevfik** (1988). *Makro Ekonomi*, İzmir Bilgehan Basımevi.
- Peterson, Wallace C.** (1994). *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Çev: Talat Güllap, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 763, Erzurum.
- Pollak, Robert A.; Terence J. Wales**, (1981). Demographic Variables in Demand Analysis, *Econometrica*, Vol. 49 No: 6.
- Postiglione, Gerard A.** (Ed.). (2006). *Education and Social Change in China. Inequality in a market economy*. Armonk, New York and London, England: M.E. Sharpe.
- Preteceille, E.; J.P. Terrail**, (1985). *Capitalism, Consumption and Needs*, 1985 Oxford, Basil Blackwell s.23.
- Rigotti, N.A.; J.E. Lee; H. Wechsler**, (2000). US College Students' Use of Tobacco Products: Results of a National Survey, *Journal of American Medical Association*, 286(6), 699-705.
- Robinson, J.** (1986). *İktisadi Felsefe*, Çev: Mehmet Tomanbay, İstanbul Verso Yayınları.
- Runyon, K.E.; D. W. Stewart**, (1987). *Consumer Behavior and The Practice of Marketing*, Third Ed. Merril Publishing Company.
- Ruppert, Sandra, S.** (2003). *Closing the College Participation Gap, A National Summary*, Denver, CO: Center of Community College Policy.
- Ryan, L., C. O'Kelly** (2000), Euro Student Survey 2000: Irish Report Social and Living Conditions of Higher Education Students, Dublin, Ireland.
- Salvatore, D.** (1983). *Theory and Problems of Microeconomic Theory*, Schaums Ouyline Series, Mc-Graw Hill.
- Simon Fraser University** (2007). *Undergraduate Student Survey Report of Findings*, <<http://www.sfu.ca/irp/surveys/ugss/documents/ugss2006report.pdf>>.
- Singh, Balvir; A.L.Nagar**, (1973). Determination of Consumer Unit Scales, *Econometrica*, Vol. 41, No:2.
- Stinebrickner, Todd R.; Ralph Stinebrickner** (2000). The relationship between family income and schooling attainment: Evidence from a liberal arts college with a full tuition subsidy program, *UWO Department of Economics Working Papers*, University of Western Ontario, Department of Economics.
- Sydenstricker E.; W. I. King**, (1921). The Measurement of Relative Economic Status of Families, *Quarterly Publication of the American Statistical Association*, New Series, 17, 842-857.
- Şenses, F.** (2005), ODTÜ İktisat Bölümü Öğrenci Profili, ODTÜ Gelişme Dergisi, 32, ss. 185-198.
- Tarı, Recep** (1989). *Ekonometri II*, Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F. Ders Notları, No:146, Erzurum.
- Tarı, Recep** (1999), *Ekonometri*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Tarı, R., Çalışkan, Ş., Bayraktar, Y.**, (2006), Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir ve Tüketim İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme, Kocaeli Üniversitesi, SBE Dergisi, 11, 2006/1, ss. 168-179.

- Temurlenk, Sinan.** (1992). Tüketim Fonksiyonu İle İlgili Dört Hipotezin Türkiye Verileri Üzerinde Test Edilmesi, *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi*, 9:1-2, 189-206.
- The Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology** (2000), Higher Education to Support a Knowledge-Based Society Full of Creative Vitality - New Developments in Higher Education Reform, Tokyo.
- Throop, A.W.,** (1992), Consumer Sentiment: Its Causes and Effects, *Federal Reserve Bank of San Francisco Economic Review*, No.1, ss.35-50.
- Thurow, Lester C.** (1969). Optimum Lifetime Distribution of Consumption Expenditures, *The American Economic Review*, Vol.69, No:3.
- Titus, M.A.** (2006). Understanding college degree completion of students with low socioeconomic status: The influence of the institutional financial context, *Research in Higher Education*, 47(4), 371-398.
- Topçuoğlu, Hamide** (1971). *Eğitim Sosyolojisi (Kaynak Metinler)*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları No: 14, Ankara.
- Topçuoğlu, Nur** (1996). *Basında Reklam ve Tüketim Olgusu*, Vadi Yayınları.
- Türk, İsmail** (1994). *Maliye Politikası*, 10. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türkbal, Aydın** (1987). *Bilimsel Araştırma Metodları ve Uygulamalı İstatistik*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 640, Erzurum.
- Türkdoğan, Orhan** (1988). *Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul.
- Ülgener, Sabri F.** (1976). *Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme*, 5. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul.
- Vossensteyn, Hans** (2004). *Portability of Student Financial Support, An inventory in 23 European Countries*. Enschede, the Netherlands: The Center for Higher Education and Policy Studies (CHEPS), <<http://www.minocw.nl/documenten/bhw-106-bgo106.pdf>>.
- Weber, M.** (1997). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Çev: Zeynep Gürata, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Weber, Warren E.** (1970). The Effect of Interest Rates on Aggregate Consumption, *The American Economic Review*, Vol. 60, No 4, s. 591-600.
- Weber, Warren E.** (1975). Interest Rates, Inflation and Consumer Expenditures, *The American Economic Review*, Vol.65, No 5, s. 843-858.
- Woo, Jennie; Jason Barnhart; Kathy Beasley** (2005). *Missing the Boat. Why some make it to college and others don't*, Rancho Corova, CA: EdFund, <<https://www.edfund.org/pdfs/i-53.pdf>>.
- World Bank** (2006). *World Development Report 2006. Equity and Development*, Washington, DC and New York: The World Bank and Oxford University Press.
- Xiao, J.J.; F.E. Noring; J.G. Anderson** (2007). College students' attitudes towards credit cards, *International Journal of Consumer Studies*, 19(2), 155-174.
- Yamane, T.** (2001), *Temel Örnekleme Yöntemleri*, Çev:A. Esin, M.A. Bakır, C.Aydın, E. Gürbüzsel, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

- Yaylalı, M., Oktay., E., Özen, Ü., vd.,** (2006), Üniversite Gençliğinin Sosyo-Ekonomik Profili Araştırması, Atatürk Üniversitesi Yayın No: 955, Erzurum.
- Yiğitbaşı, Ş.** (1989). *Mikro İktisat*, II. Baskı, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No:57.
- Yiğitbaşı, Ş.** (1992). *Mikroiktisat*, III. Baskı, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir.
- York University** (2006). *2005 Canadian Undergraduate Survey Consortium (CUSC) Selected Results*, York University, Canada.
- Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURT-KUR),** (2007). *2007 Yılı Faaliyet Raporu*, <<http://www.kyk.gov.tr/ortakisim/faaliyet2007.pdf>> [09.01.2009].
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK),** (1997), “Üniversite Öğrencileri Aile Gelirleri, Eğitim Harcamaları, Mali Yardım ve İş Beklentileri Araştırması”, 13 Ağustos 2006. <<http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/ailegel.html>>.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK),** (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*, Ankara, <http://www.yok.gov.tr/duyuru/yok_strateji_kitabi.pdf> [09.01.2009].

EKLER

EK – 1: ORTALAMALARA İLİŞKİN DİĞER BULGULAR

Tablo 70: Fakültelere ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir	
Fakülte	İİBF	Ortalama	347,56	154,99	143,32	354,47	170,25	470,07
		Frekans	2059	394	306	160	180	2259
		Std. Sapma	258,82	33,42	88,74	295,24	261,03	271,89
	Ziraat	Ortalama	318,66	156,70	127,02	331,00	172,93	453,54
		Frekans	428	109	47	35	41	449
		Std. Sapma	219,76	9,53	58,60	317,49	173,50	230,43
	Fen Edebiyat	Ortalama	295,60	164,17	141,49	284,01	130,97	417,99
		Frekans	2426	484	373	208	294	2693
		Std. Sapma	232,98	68,09	87,51	237,61	105,13	255,95
	Eğitim	Ortalama	260,69	156,03	126,49	309,49	131,18	386,25
		Frekans	2138	580	326	167	217	2394
		Std. Sapma	167,03	27,29	82,43	362,66	116,64	217,00
	Hukuk	Ortalama	308,45	158,66	142,74	487,14	204,40	420,26
		Frekans	290	67	62	14	25	343
		Std. Sapma	236,78	57,52	72,20	762,93	389,49	337,39
	Mühendislik-Mimarlık	Ortalama	338,36	174,44	130,69	373,61	122,60	469,19
		Frekans	1733	284	246	162	151	1864
		Std. Sapma	214,46	134,57	68,94	395,35	118,20	244,24
	Toplam	Ortalama	308,83	160,72	135,91	330,30	141,33	433,37
		Frekans	9074	1918	1360	746	908	10002
		Std. Sapma	224,09	66,78	82,14	337,37	168,37	253,25

Tablo 71: Öğrenim Türü ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
Öğrenim Türü			Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
	Gündüz	Ortalama	312,08	162,43	139,84	336,58	141,73	436,25
		Frekans	6488	1478	996	536	620	7205
		Std. Sapma	235,02	73,62	86,63	348,63	151,18	261,95
	Gece	Ortalama	300,41	154,98	125,25	314,21	140,47	425,85
		Frekans	2587	440	363	210	288	2797
		Std. Sapma	193,25	34,60	67,37	307,00	200,72	228,97
	Toplam	Ortalama	308,75	160,72	135,94	330,29	141,33	433,34
		Frekans	9075	1918	1359	746	908	10002
		Std. Sapma	223,96	66,78	82,16	337,38	168,37	253,19

Tablo 72: Sınıflarına ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
Sınıf		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir	
	1	Ortalama	300,16	158,42	149,56	310,64	118,35	386,76
		Frekans	2204	322	296	101	221	2349
		Std. Sapma	203,10	49,00	85,76	308,45	91,30	222,21
	2	Ortalama	284,62	160,08	131,51	315,59	138,25	417,55
		Frekans	2198	530	370	158	226	2438
		Std. Sapma	214,70	51,20	83,90	331,62	139,64	239,71
	3	Ortalama	318,10	158,87	130,57	267,19	126,56	449,03
		Frekans	2267	557	376	203	215	2548
		Std. Sapma	257,24	45,31	78,64	243,29	111,68	269,53
	4	Ortalama	330,42	157,48	134,63	390,72	177,01	473,12
		Frekans	2401	505	315	284	245	2659
		Std. Sapma	214,76	58,30	79,97	394,90	258,46	266,03
	Toplam	Ortalama	308,89	158,76	135,91	330,35	141,10	433,12
		Frekans	9070	1914	1357	746	907	9994
		Std. Sapma	224,12	51,19	82,23	337,36	168,32	253,00

Tablo 73: Cinsiyetlerine ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

			Gelir Kaynakları					
			Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Cinsiyet	Kız	Ortalama	299,65	163,22	131,93	267,26	124,89	406,51
		Frekans	4327	918	584	252	332	4785
		Std. Sapma	222,46	84,82	72,42	268,51	109,62	229,18
	Erkek	Ortalama	317,17	158,43	138,90	362,21	150,72	458,06
		Frekans	4747	1000	776	495	575	5217
		Std. Sapma	225,26	44,08	88,69	363,30	193,94	271,17
	Toplam	Ortalama	308,82	160,72	135,91	330,18	141,27	433,40
		Frekans	9074	1918	1360	747	907	10002
		Std. Sapma	224,09	66,78	82,14	337,16	168,45	253,26

Tablo 74: Kaldıkları Yerlere ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

			Gelir Kaynakları					
			Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Kaldığı Yer	Öğrenci Evi	Ortalama	357,97	156,93	132,11	318,58	145,18	507,05
		Frekans	3841	764	587	335	442	4037
		Std. Sapma	227,55	38,33	80,98	298,89	174,87	246,81
	Yurt-Kur	Ortalama	228,78	157,16	124,22	150,00	112,47	350,09
		Frekans	1874	576	338	93	174	2111
		Std. Sapma	153,18	38,99	65,12	106,05	96,22	149,12
	Özel Yurt	Ortalama	381,30	160,06	152,88	261,00	117,23	493,39
		Frekans	1004	158	156	40	92	1054
		Std. Sapma	233,06	52,74	85,96	241,70	83,85	235,92
	Akraba Yanı	Ortalama	275,60	153,00	169,09	339,50	133,52	385,83
		Frekans	250	40	44	20	27	278
		Std. Sapma	205,00	32,85	147,25	306,84	106,25	236,81
	Ailemle Birlikte	Ortalama	259,62	175,36	143,38	408,09	164,96	361,85
		Frekans	2057	367	225	252	167	2467
		Std. Sapma	235,76	127,77	84,26	382,67	188,95	282,98
	Toplam	Ortalama	309,05	160,73	135,62	325,33	139,33	432,89
		Frekans	9026	1905	1350	740	902	9947
		Std. Sapma	224,24	67,01	82,14	321,67	157,12	249,27

Tablo 75: Geldikleri Yerleşim Birimleri ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

Yerleşim Birimi		Gelir Kaynakları					Toplam Gelir
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	
Köy	Ortalama	214,04	162,60	157,43	215,51	108,94	336,13
	Frekans	468	167	74	39	33	550
	Std. Sapma	148,55	62,44	134,63	190,24	69,26	173,08
Belde	Ortalama	265,27	155,76	133,11	230,12	101,41	381,90
	Frekans	385	99	82	42	32	441
	Std. Sapma	217,52	15,85	67,39	241,81	94,50	192,60
İlçe	Ortalama	288,18	157,83	134,40	310,19	120,53	412,87
	Frekans	2333	582	391	161	231	2577
	Std. Sapma	190,05	37,39	85,14	313,27	100,15	212,52
Şehir	Ortalama	298,39	160,56	126,17	301,14	129,64	426,24
	Frekans	2608	522	363	215	267	2823
	Std. Sapma	184,80	72,57	64,26	313,09	98,77	222,12
Büyükşehir	Ortalama	351,50	164,22	140,72	392,82	173,04	475,13
	Frekans	3182	530	433	280	332	3504
	Std. Sapma	261,21	90,18	78,98	373,63	244,09	298,06
Toplam	Ortalama	308,75	160,67	135,40	329,37	141,62	433,09
	Frekans	8976	1900	1343	737	895	9895
	Std. Sapma	219,09	67,07	80,92	333,13	169,25	248,97

Tablo 76: Kardeş Sayıları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları					
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Kardeş Sayısı	0	Ortalama	400,00	-	-	-	0,00
		Frekans	2	-	-	-	2
		Std. Sapma	141,42	-	-	-	0,00
	1	Ortalama	411,80	177,03	163,79	325,45	152,30
		Frekans	499	74	58	44	50
		Std. Sapma	275,49	89,82	104,29	238,98	160,28
	2	Ortalama	348,68	166,26	137,10	354,13	149,38
		Frekans	3443	570	467	292	309
		Std. Sapma	238,40	104,12	86,39	358,24	167,38
	3	Ortalama	293,42	156,88	131,37	334,41	132,02
		Frekans	2459	526	383	195	243
		Std. Sapma	197,20	40,84	67,33	360,51	141,10
	4	Ortalama	265,98	156,45	134,62	311,47	148,43
		Frekans	1237	276	210	85	140
		Std. Sapma	185,45	28,13	82,39	314,03	249,86
	5 ve üzeri	Ortalama	218,55	158,63	132,04	276,79	135,23
		Frekans	1202	433	199	114	133
		Std. Sapma	147,95	37,95	91,58	260,37	124,63
	Toplam	Ortalama	307,63	160,86	135,45	330,09	142,42
		Frekans	8842	1879	1317	730	875
		Std. Sapma	218,28	67,37	82,54	334,33	170,78

Tablo 77: Okuyan Kardeş Sayıları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir	
Okuyan Kardeş Sayısı	0	Ortalama	418,28	151,43	190,00	350,00	91,67	508,77
		Frekans	58	7	5	5	6	65
		Std. Sapma	205,80	3,78	102,47	226,39	58,45	202,94
	1	Ortalama	310,28	163,42	138,15	348,04	132,65	438,37
		Frekans	3659	715	550	278	347	4004
		Std. Sapma	213,80	91,30	82,67	373,96	145,74	248,23
	2	Ortalama	278,63	156,87	127,88	307,99	133,33	407,62
		Frekans	1827	431	306	152	198	2022
		Std. Sapma	202,12	37,37	67,32	323,19	126,50	228,80
	3 ve üzeri	Ortalama	232,93	161,55	127,56	274,92	138,44	354,97
		Frekans	844	282	154	62	96	981
		Std. Sapma	161,93	49,80	101,57	215,61	156,55	211,47
	Toplam	Ortalama	291,99	161,03	133,70	326,69	133,34	418,66
		Frekans	6388	1435	1015	497	647	7072
		Std. Sapma	206,27	71,16	81,87	341,66	141,09	239,39

Tablo 78: Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayıları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir	
Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayısı	0	Ortalama	408,78	150,56	157,89	343,57	87,69	506,91
		Frekans	134	18	19	14	13	149
		Std. Sapma	220,36	2,36	67,21	223,52	55,25	224,76
	1	Ortalama	299,52	163,04	130,62	308,02	138,76	436,54
		Frekans	2033	450	357	172	229	2228
		Std. Sapma	210,71	88,72	73,31	352,71	163,04	254,62
	2	Ortalama	280,43	155,35	144,69	302,19	119,35	421,60
		Frekans	304	100	64	32	46	344
		Std. Sapma	185,20	40,96	80,73	283,90	84,13	218,89
	3 ve üzeri	Ortalama	232,60	166,96	175,00	336,36	106,00	367,25
		Frekans	77	28	11	11	10	91
		Std. Sapma	172,83	120,07	122,98	287,31	47,66	327,73
Toplam	Ortalama	300,97	161,56	134,84	310,74	132,43	436,20	
	Frekans	2548	596	451	229	298	2812	
	Std. Sapma	209,12	82,99	75,97	332,93	147,78	252,49	

Tablo 79: Anne ve Babalarının Durumları ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir	
Anne ve Babanın Durumu	Her ikisi de sağ ve beraber	Ortalama	309,55	161,67	132,54	314,32	135,65	430,70
		Frekans	8103	1586	1135	631	749	8868
		Std. Sapma	225,41	71,51	81,15	313,13	170,02	251,17
	Her ikisi de sağ ve ayrı	Ortalama	354,04	153,28	150,92	423,16	172,14	509,40
		Frekans	350	71	76	49	42	392
		Std. Sapma	244,69	53,99	68,93	459,29	215,55	294,38
	Sadece anne sağ	Ortalama	273,94	154,93	152,72	443,57	158,49	429,36
		Frekans	413	201	112	42	84	500
		Std. Sapma	188,04	19,37	97,38	427,28	106,23	241,21
	Sadece baba sağ	Ortalama	268,83	157,07	122,92	325,38	190,91	409,54
		Frekans	94	29	12	13	11	109
		Std. Sapma	190,60	26,54	55,86	466,06	222,87	280,35
	Her ikisi de sağ değil	Ortalama	267,14	174,67	170,56	618,33	281,11	518,91
		Frekans	21	15	9	6	9	32
		Std. Sapma	139,61	95,08	82,33	423,58	210,32	358,59
	Toplam	Ortalama	309,12	160,68	135,43	331,50	141,65	433,80
		Frekans	8981	1902	1344	741	895	9901
		Std. Sapma	224,43	67,05	82,05	337,93	169,24	253,74

Tablo 80: Anne Mesleği ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları						
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir	
Anne Mesleği	İşçi	Ortalama	299,10	165,90	128,08	224,48	105,91	431,37
		Frekans	350	72	65	29	44	377
		Std. Sapma	266,28	79,71	69,02	208,68	50,65	260,54
	Memur	Ortalama	367,36	160,05	139,14	345,05	149,03	518,32
		Frekans	1104	185	187	103	145	1149
		Std. Sapma	200,47	47,62	57,54	370,66	159,25	246,47
	Çiftçi	Ortalama	225,00	163,92	131,96	177,86	117,14	352,90
		Frekans	144	51	23	7	14	162
		Std. Sapma	139,49	45,83	72,91	163,86	62,44	144,89
	Esnaf Sanatkar	Ortalama	365,45	148,33	165,56	389,29	252,17	548,86
		Frekans	146	30	27	14	23	153
		Std. Sapma	213,11	28,42	184,38	314,51	246,45	254,10
	Tüccar Sanayici	Ortalama	447,06	158,00	175,00	400,00	100,00	584,72
		Frekans	17	5	3	3	1	18
		Std. Sapma	230,13	4,47	114,56	300,00	.	186,91
	Serbest Meslek	Ortalama	404,91	153,28	136,09	469,19	206,54	543,40
		Frekans	277	29	32	32	26	292
		Std. Sapma	282,77	17,84	63,46	582,38	381,12	414,86
	Emekli	Ortalama	377,32	177,73	142,60	344,03	167,46	502,62
		Frekans	1204	183	125	129	112	1294
		Std. Sapma	275,39	139,89	87,79	302,17	160,95	290,64
	İşsiz	Ortalama	273,10	158,55	136,01	278,06	130,37	390,93
		Frekans	2019	501	328	165	186	2297
		Std. Sapma	203,18	69,74	83,57	270,59	222,35	226,51
	Diğer	Ortalama	280,26	157,24	132,74	334,70	122,47	400,33
		Frekans	3194	726	488	220	291	3569
		Std. Sapma	203,99	36,17	81,30	336,98	90,32	225,45
	Toplam	Ortalama	309,47	160,33	136,10	326,00	139,93	434,50
		Frekans	8455	1782	1278	702	842	9311
		Std. Sapma	224,94	67,11	81,95	332,70	168,35	253,24

Tablo 81: Baba Mesleği ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları					
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Baba Mesleği	İşçi	Ortalama	263,78	157,06	132,42	241,23	374,93
		Frekans	1129	247	161	73	1237
		Std. Sapma	208,89	45,57	83,21	216,16	201,96
	Memur	Ortalama	312,06	156,41	131,19	296,48	440,92
		Frekans	2114	336	340	159	2268
		Std. Sapma	187,72	38,37	75,37	326,11	213,48
	Çiftçi	Ortalama	217,41	158,48	122,99	234,64	341,68
		Frekans	533	197	97	42	622
		Std. Sapma	149,25	20,77	108,16	196,63	165,54
	Esnaf Sanatkar	Ortalama	326,66	157,19	132,68	318,33	461,32
		Frekans	797	160	112	72	858
		Std. Sapma	205,33	36,77	77,11	242,05	221,85
	Tüccar Sanayici	Ortalama	469,74	153,27	156,93	348,33	607,87
		Frekans	343	55	44	30	357
		Std. Sapma	311,23	25,32	72,61	309,98	340,67
	Serbest Meslek	Ortalama	356,68	166,17	145,18	420,78	477,76
		Frekans	1165	206	139	83	1248
		Std. Sapma	276,01	76,17	82,96	462,89	334,04
	Emekli	Ortalama	305,01	165,37	133,01	356,35	429,78
		Frekans	2400	491	321	222	2679
		Std. Sapma	223,26	105,48	74,00	356,92	252,16
	İşsiz	Ortalama	204,22	168,92	134,09	262,67	315,39
		Frekans	128	51	33	15	173
		Std. Sapma	183,87	69,28	84,91	196,89	212,97
	Diğer	Ortalama	386,79	155,00	170,00	272,50	692,17
		Frekans	28	6	5	4	30
		Std. Sapma	343,46	5,48	90,83	168,40	579,60
	Toplam	Ortalama	310,22	160,73	134,00	324,34	434,13
		Frekans	8637	1749	1252	700	9472
		Std. Sapma	225,23	68,72	80,32	332,12	253,63

Tablo 82: Anne Eğitim Durumu ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

			Gelir Kaynakları					
			Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar değil	Ortalama	198,35	156,59	126,44	247,44	160,55	328,37
		Frekans	617	235	104	61	64	727
		Std. Sapma	130,73	16,88	68,85	241,19	347,28	186,36
	Okuryazar	Ortalama	233,45	155,73	146,73	300,00	112,06	356,62
		Frekans	485	131	84	33	51	548
		Std. Sapma	163,78	21,97	74,79	343,77	67,46	183,42
	İlkokul	Ortalama	254,77	155,88	131,04	301,52	123,80	375,09
		Frekans	2776	684	463	187	251	3167
		Std. Sapma	167,54	32,05	87,57	305,89	119,24	191,84
	Ortaokul	Ortalama	299,05	155,28	125,08	307,92	129,77	431,62
		Frekans	1224	233	191	108	131	1317
		Std. Sapma	188,31	41,47	71,59	330,29	114,31	225,25
	Lise	Ortalama	364,84	168,53	139,74	352,03	134,23	492,86
		Frekans	2290	363	330	195	242	2446
		Std. Sapma	263,46	106,24	75,86	327,13	130,37	275,68
	Üniversite	Ortalama	415,47	182,61	149,57	369,78	192,03	550,57
		Frekans	1165	159	116	114	111	1218
		Std. Sapma	256,44	132,78	101,33	362,23	233,80	315,48
	Lisansüstü	Ortalama	596,65	216,00	220,62	770,00	356,00	781,46
		Frekans	85	5	8	10	10	89
		Std. Sapma	416,24	160,87	99,51	730,75	279,93	495,17
	Toplam	Ortalama	310,01	160,94	135,24	329,29	141,19	434,84
		Frekans	8642	1810	1296	708	860	9512
		Std. Sapma	225,84	67,94	82,19	335,55	169,96	253,99

Tablo 83: Baba Eğitim Durumu ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

			Gelir Kaynakları					
			Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar değil	Ortalama	184,25	159,45	141,59	286,36	109,17	305,89
		Frekans	127	64	22	11	12	158
		Std. Sapma	124,05	24,19	76,93	245,04	72,92	156,05
	Okuryazar	Ortalama	213,13	156,75	137,59	223,60	122,00	350,99
		Frekans	251	93	54	25	35	294
		Std. Sapma	161,16	28,14	77,57	273,63	75,48	183,57
	İlkokul	Ortalama	243,29	156,65	137,15	282,13	137,94	363,75
		Frekans	1760	471	277	131	148	2002
		Std. Sapma	164,59	31,57	94,02	334,97	250,89	201,49
	Ortaokul	Ortalama	278,16	154,03	125,07	311,47	115,86	396,52
		Frekans	1233	279	202	95	128	1377
		Std. Sapma	190,34	37,82	69,49	248,04	69,98	201,48
	Lise	Ortalama	321,79	161,69	129,77	317,82	131,08	450,82
		Frekans	2759	518	434	229	301	2991
		Std. Sapma	242,82	83,96	73,57	331,16	133,67	261,63
	Üniversite	Ortalama	364,33	170,59	141,46	364,77	174,70	495,28
		Frekans	2277	346	264	198	205	2425
		Std. Sapma	231,29	100,52	77,88	367,23	204,88	278,51
	Lisansüstü	Ortalama	506,59	209,62	179,40	625,88	200,59	639,63
		Frekans	208	13	25	17	17	217
		Std. Sapma	342,30	124,74	131,55	469,06	143,85	382,20
	Toplam	Ortalama	310,02	160,90	134,55	327,10	141,26	434,70
		Frekans	8615	1784	1278	706	846	9464
		Std. Sapma	225,48	68,56	80,63	337,39	171,35	254,02

Tablo 84: Aile Gelirleri ve Gelir Kaynaklarına Göre Öğrencilerin Ortalama Gelirleri

		Gelir Kaynakları					
		Aileden	Devlet Bursu	Özel Burs	Çalışma Karşılığı	Diğer	Toplam Gelir
Aile Geliri (YTL)	0-400	Ortalama	145,56	157,87	135,31	247,17	254,69
		Frekans	358	170	81	30	491
		Std. Sapma	102,41	29,02	85,85	238,64	134,79
	401-800	Ortalama	192,01	154,49	128,29	238,38	311,74
		Frekans	1435	500	278	112	1715
		Std. Sapma	119,02	16,85	76,36	227,08	139,95
	801-1200	Ortalama	243,75	157,48	124,55	276,33	366,47
		Frekans	2014	484	314	128	2219
		Std. Sapma	150,25	64,98	85,59	267,66	165,38
	1201-1600	Ortalama	291,69	162,88	138,44	302,11	425,59
		Frekans	1674	299	215	140	1805
		Std. Sapma	155,94	63,98	91,53	284,95	196,76
	1601-2000	Ortalama	334,12	161,96	129,38	306,15	470,08
		Frekans	1157	176	176	104	1222
		Std. Sapma	212,70	87,89	57,35	269,46	223,63
	2001-2400	Ortalama	381,56	178,30	155,45	314,74	522,71
		Frekans	956	112	143	97	998
		Std. Sapma	193,12	137,10	83,39	251,97	208,01
	2401-2800	Ortalama	405,12	151,40	143,85	452,06	546,30
		Frekans	377	43	65	34	400
		Std. Sapma	207,62	21,11	66,20	405,61	241,48
	2801 ve üzeri	Ortalama	576,80	189,23	172,54	594,29	726,05
		Frekans	952	104	67	92	986
		Std. Sapma	356,94	115,52	101,77	563,10	431,60
	Toplam	Ortalama	309,32	160,84	135,48	331,34	434,28
		Frekans	8923	1888	1339	737	9836
		Std. Sapma	224,90	67,21	82,16	338,34	253,93

Tablo 85: Alışverişe Çıkma Zamanına ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

			Harcama Yapılan Yerler						
			Gıda	Giyim	İnternet	Sigara	Alkol	Eğlence	Sosyal Kültürel
Alışverişe Çıkma Zamanı	Hafta içi gündüz	Ortalama	115,73	80,46	25,75	79,98	74,03	57,09	42,35
		Frekans	1797	1142	887	485	254	562	615
		Std. Sapma	101,93	112,91	20,03	45,40	74,55	82,22	35,74
	Hafta sonu gündüz	Ortalama	110,74	68,92	24,61	78,56	56,00	49,09	41,12
		Frekans	4836	3175	2423	1338	673	1476	1596
		Std. Sapma	73,64	60,75	19,09	40,63	45,40	45,39	32,52
	Hafta içi akşam	Ortalama	124,23	80,63	27,39	80,83	62,15	65,83	47,52
		Frekans	1190	773	582	417	263	383	417
		Std. Sapma	84,26	81,41	17,58	43,26	59,68	67,11	46,05
	Hafta sonu akşam	Ortalama	124,65	79,68	30,89	86,46	68,22	59,64	49,47
		Frekans	1025	652	549	446	242	348	365
		Std. Sapma	78,81	67,92	22,22	43,98	64,90	50,99	38,88
	Toplam	Ortalama	115,18	74,01	25,98	80,48	62,39	54,35	43,28
		Frekans	8848	5742	4441	2686	1432	2769	2993
		Std. Sapma	82,33	77,59	19,61	42,57	57,98	58,77	36,26

Tablo 86: Fakülte ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

		Harcama Yapılan Yerler															
		Gıda	Barınma	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer	
Fakülte	İİBF	Ortalama	128,03	169,46	89,28	26,30	61,66	57,13	34,23	48,84	33,80	37,39	87,91	73,73	65,56	39,26	84,22
		Frekans	2010	1384	1345	971	1647	904	136	744	347	1054	629	394	702	228	250
		Std. Sapma	99,26	111,62	121,10	17,61	60,45	138,05	35,13	42,85	31,54	28,44	45,48	71,71	75,64	58,26	95,78
	Ziraat	Ortalama	115,54	129,73	80,55	22,48	54,66	41,31	26,61	44,97	33,64	36,52	69,44	71,32	56,42	22,82	91,47
		Frekans	394	337	262	170	302	172	31	106	66	190	110	69	119	39	34
		Std. Sapma	67,48	81,37	56,00	14,10	32,05	39,93	17,77	37,33	19,66	19,00	38,99	64,25	66,26	19,15	124,39
	Fen Edebiyat	Ortalama	108,49	151,81	72,22	26,34	53,90	60,40	31,26	42,36	29,87	34,66	77,51	52,43	50,90	28,87	67,68
		Frekans	2445	1770	1584	1141	2050	1277	227	707	373	1285	741	363	668	259	406
		Std. Sapma	81,28	103,95	62,28	22,33	39,89	110,85	27,55	31,99	26,19	26,09	44,10	46,29	49,32	32,68	66,62
	Eğitim	Ortalama	99,76	134,86	62,06	24,49	48,71	44,32	29,06	37,78	25,63	32,57	78,35	53,96	41,13	24,47	62,29
		Frekans	2189	1644	1476	1263	1858	1377	229	788	343	1261	656	249	670	175	322
		Std. Sapma	62,48	83,26	49,11	18,89	32,15	5									

Tablo 87: Öğrenim Türü ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

			Harcama Yapılan Yerler														
			Gıda	Barınma	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer
Öğrenim Türü	Gündüz	Ortalama	118,37	156,63	76,86	26,37	56,78	52,12	32,75	44,65	31,29	35,20	81,32	63,84	56,73	30,31	73,26
		Frekans	6527	4566	4188	3177	5376	3437	556	2252	1077	3395	1936	1100	2031	608	852
		Std. Sapma	86,46	109,75	85,40	20,39	49,13	102,09	30,20	38,40	27,40	25,93	43,19	57,43	61,95	43,08	79,02
	Gece	Ortalama	107,21	145,59	66,70	25,13	53,50	59,60	27,98	39,51	28,93	34,91	77,97	58,93	48,25	28,54	71,09
		Frekans	2534	1976	1666	1358	2187	1339	220	809	433	1432	824	371	798	290	426
		Std. Sapma	68,72	88,07	50,72	17,59	40,42	123,66	30,74	29,89	23,85	20,93	41,14	59,47	48,08	29,21	93,06
	Toplam	Ortalama	115,25	153,29	73,97	26,00	55,83	54,22	31,40	43,29	30,61	35,11	80,32	62,60	54,34	29,74	72,54
		Frekans	9061	6542	5854	4535	7563	4776	776	3061	1510	4827	2760	1471	2829	898	1278
		Std. Sapma	82,04	103,80	77,27	19,60	46,80	108,61	30,41	36,41	26,44	24,55	42,61	57,97	58,49	39,13	83,93

Tablo 88: Sınıf ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

		Harcama Yapılan Yerler															
		Gıda	Barınma	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer	
Sınıf	1	Ortalama	103,97	147,93	69,72	25,36	55,27	55,01	34,43	42,42	29,24	33,96	76,53	58,83	49,62	24,79	68,18
		Frekans	2130	1484	1333	982	1752	1106	176	659	312	1084	554	275	658	160	271
		Std. Sapma	70,87	96,23	54,77	21,52	42,62	86,47	28,51	36,11	22,31	22,05	41,63	47,06	39,80	23,28	68,54
	2	Ortalama	113,29	148,70	71,25	24,35	55,14	50,65	30,69	40,27	30,13	34,49	79,49	57,44	52,19	31,37	72,44
		Frekans	2199	1623	1396	1068	1828	1123	208	656	368	1173	624	329	647	205	275
		Std. Sapma	88,58	100,12	65,04	18,67	50,34	106,46	32,18	31,52	29,21	27,33	44,26	55,41	60,91	48,02	99,39
	3	Ortalama	121,93	156,95	82,17	27,62	56,30	55,14	31,71	44,00	30,26	35,95	83,69	68,60	60,18	32,21	77,03
		Frekans	2300	1654	1535	1176	1942	1221	174	786	392	1241	719	400	713	237	332
		Std. Sapma	91,35	115,84	113,88	20,38	48,18	114,21	32,33	40,34	26,81	25,81	44,15	61,17	75,16	46,17	88,72
	4	Ortalama	120,40	158,92	72,05	26,26	56,48	55,33	29,28	45,25	32,27	35,93	80,79	63,25	54,86	29,33	71,89
		Frekans	2425	1776	1583	1305	2036	1323	216	955	437	1328	862	469	809	296	399
		Std. Sapma	74,14	101,08	56,33	17,73	45,61	120,90	28,50	36,20	26,40	22,64	40,60	62,12	51,86	32,30	77,70
Toplam	Ortalama	115,20	153,39	73,98	25,97	55,83	54,11	31,37	43,25	30,60	35,14	80,40	62,58	54,37	29,75	72,55	
	Frekans	9054	6537	5847	4531	7558	4773	774	3056	1509	4826	2759	1473	2827	898	1277	
	Std. Sapma	82,01	103,83	77,33	19,55	46,80	108,55	30,41	36,39	26,44	24,57	42,64	57,93	58,51	39,13	83,96	

Tablo 89: Cinsiyet ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

			Harcama Yapılan Yerler														
			Gıda	Barınma	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer
Cinsiyet	Kız	Ortalama	110,05	160,19	78,82	24,69	55,57	57,92	31,11	42,22	36,51	34,61	74,24	51,60	49,70	21,49	68,74
		Frekans	4265	2989	2986	1856	3620	2441	416	1369	322	2292	862	403	1244	146	557
		Std. Sapma	83,27	115,31	90,75	18,36	44,00	95,62	29,13	34,84	30,86	23,82	39,59	43,86	53,78	22,26	79,53
	Erkek	Ortalama	119,86	147,57	68,96	26,94	56,09	50,37	31,83	44,19	29,04	35,62	83,16	66,71	58,04	31,32	75,47
		Frekans	4796	3552	2867	2676	3944	2336	362	1692	1188	2536	1899	1070	1585	753	721
		Std. Sapma	80,66	92,68	59,76	20,38	49,23	120,57	31,79	37,62	24,89	25,22	43,67	61,93	61,70	41,42	87,12
	Toplam	Ortalama	115,24	153,34	73,99	26,02	55,84	54,23	31,44	43,31	30,63	35,14	80,37	62,58	54,37	29,73	72,54
		Frekans	9061	6541	5853	4532	7564	4777	778	3061	1510	4828	2761	1473	2829	899	1278
		Std. Sapma	82,04	103,82	77,29	19,61	46,80	108,59	30,38	36,41	26,44	24,56	42,63	57,93	58,49	39,11	83,93

Tablo 90: Yaş ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

		Harcama Yapılan Yerler															
		Gıda	Barınma	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer	
Yaş	18den küçük	Ortalama	103,46	124,41	66,67	23,81	43,54	56,18	23,33	43,50	26,00	20,24	70,38	56,88	41,54	15,00	43,89
		Frekans	52	34	30	21	48	34	3	20	5	21	8	8	13	3	9
		Std. Sapma	139,80	72,34	53,86	15,57	29,43	83,48	23,09	55,56	26,08	10,43	42,00	60,06	54,10	8,66	36,55
	18-21	Ortalama	111,64	155,63	72,68	25,40	55,83	53,27	31,70	42,07	30,11	33,92	79,44	59,48	51,03	29,42	73,54
		Frekans	4998	3522	3265	2370	4173	2761	420	1598	782	2638	1249	708	1609	407	611
		Std. Sapma	80,74	108,04	85,57	20,89	47,21	104,66	31,25	36,57	27,33	23,18	44,74	52,30	50,85	46,82	90,72
	22-25	Ortalama	119,88	150,18	75,72	26,40	55,91	52,76	30,72	44,27	31,09	36,47	81,27	65,48	58,99	30,03	71,01
		Frekans	3779	2811	2413	2002	3134	1865	324	1353	687	2031	1383	703	1144	455	610
		Std. Sapma	81,94	97,82	66,14	17,81	47,16	92,30	29,30	35,25	23,66	26,03	40,57	61,82	68,34	31,60	77,28
	26 ve üzeri	Ortalama	126,17	170,57	78,81	30,98	58,47	106,42	36,62	53,92	34,48	41,24	81,09	66,89	60,75	33,41	86,42
		Frekans	209	152	135	128	184	105	24	80	31	114	109	53	59	29	45
		Std. Sapma	92,96	118,74	53,86	19,42	36,01	304,84	30,77	46,38	52,69	28,28	44,36	73,80	39,79	31,57	83,18
	Toplam	Ortalama	115,37	153,47	74,05	26,00	55,85	54,26	31,41	43,36	30,63	35,11	80,40	62,60	54,41	29,81	72,57
		Frekans	9038	6519	5843	4521	7539	4765	771	3051	1505	4804	2749	1472	2825	894	1275
		Std. Sapma	82,10	103,93	77,34	19,54	46,86	108,71	30,37	36,47	26,48	24,58	42,66	57,95	58,52	39,20	84,01

Tablo 91: Kaldıkları Yer ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

			Harcama Yapılan Yerler														
			Gıda	Barınma	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer
Kaldığı Yer	Öğrenci Evi	Ortalama	119,98	164,84	68,96	25,47	50,63	50,19	26,79	42,08	28,81	36,11	83,46	64,35	53,29	27,46	79,33
		Frekans	3851	3696	2343	2229	3060	1910	336	1324	786	2030	1422	799	1191	473	575
		Std. Sapma	75,73	98,94	56,93	17,46	33,14	84,94	22,77	31,84	24,15	24,04	41,42	57,18	45,34	30,40	95,30
	Yurt-Kur	Ortalama	109,43	86,76	59,54	21,18	44,08	47,31	25,49	34,41	25,78	31,01	70,97	44,66	37,07	25,79	63,31
		Frekans	2016	1702	1175	1052	1536	1098	194	543	230	1036	483	170	549	140	245
		Std. Sapma	66,65	48,11	47,67	16,61	29,71	132,08	23,53	25,98	20,88	18,74	39,69	33,63	32,42	46,52	70,31
	Özel Yurt	Ortalama	133,99	230,76	82,38	25,28	54,44	68,21	39,46	46,49	31,84	36,27	79,50	58,94	54,45	34,35	67,32
		Frekans	966	873	612	324	739	467	83	274	120	496	220	108	292	52	121
		Std. Sapma	93,89	112,27	85,65	24,11	49,02	148,89	45,26	38,10	24,35	27,03	44,37	49,76	61,98	69,24	71,71
	Akraba Yanı	Ortalama	94,57	132,27	65,03	29,96	60,89	61,32	39,46	38,70	25,52	40,82	87,91	46,39	60,26	35,00	68,85
		Frekans	234	64	169	109	227	149	28	92	33	134	68	28	76	20	48
		Std. Sapma	56,23	83,60	44,31	19,80	32,32	70,72	33,70	23,94	16,74	25,32	41,54	36,35	113,03	36,92	52,23
	Ailemle Birlikte	Ortalama	104,96	174,10	90,19	33,71	72,59	61,41	44,66	50,78	38,23	35,84	80,05	69,99	68,72	36,36	69,17
		Frekans	1946	168	1520	789	1962	1130	131	816	333	1101	550	357	708	206	280
		Std. Sapma	99,61	145,08	111,36	24,15	65,55	103,43	37,87	46,72	34,17	27,82	46,59	69,80	77,33	41,23	78,71
	Toplam	Ortalama	115,22	153,17	73,90	26,01	55,70	54,31	31,32	43,34	30,61	35,10	80,37	62,69	54,32	29,83	72,46
		Frekans	9013	6503	5819	4503	7524	4754	772	3049	1502	4797	2743	1462	2816	891	1269
		Std. Sapma	81,85	102,58	77,19	19,62	46,12	108,83	30,34	36,36	26,49	24,42	42,68	58,04	58,52	39,25	84,00

Tablo 92: Kredi Kartı Kullanımı ve Harcama Yapılan Yerlere Göre Öğrencilerin Ortalama Harcamaları

			Harcama Yapılan Yerler													
			Gıda	Giyim	İnternet	Ulaşım	Eğitim	Sağlık	Sosyal Kültürel	Spor	İletişim	Sigara	Alkol	Eğlence	Şans Oyunları	Diğer
Kredi Kartı Kullanımı	Evet	Ortalama	130,65	85,27	27,46	59,18	55,01	33,88	46,92	33,60	38,21	85,23	63,94	62,38	33,92	83,34
		Frekans	4204	2915	2230	3482	2193	369	1634	847	2380	1497	949	1562	509	612
		Std. Sapma	95,28	97,03	19,03	53,10	128,76	34,02	40,53	28,97	27,88	44,27	54,50	69,86	47,02	95,90
	Hayır	Ortalama	101,79	62,66	24,62	53,02	53,70	29,44	39,23	26,90	32,18	74,43	59,38	44,46	24,32	62,76
		Frekans	4809	2903	2277	4043	2560	401	1415	657	2428	1250	518	1257	385	658
		Std. Sapma	65,56	47,95	20,06	40,51	88,31	26,67	30,59	22,32	20,42	39,79	62,37	38,12	24,41	70,18
	Toplam	Ortalama	115,25	73,99	26,02	55,87	54,30	31,57	43,35	30,67	35,16	80,31	62,33	54,39	29,79	72,67
		Frekans	9013	5818	4507	7525	4753	770	3049	1504	4808	2747	1467	2819	894	1270
		Std. Sapma	82,06	77,40	19,61	46,86	108,85	30,48	36,46	26,47	24,58	42,63	57,42	58,57	39,20	84,16

EK – 2: DİĞER ÇAPRAZ ANALİZLER

Öğrencilerin yaşı ile aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=280,200$, sd.=18, p=0,000)

Tablo 93: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)							
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam
18den küçük	Frekans	12	11	17	6	5	4	6	61
	Yaş içindeki %	19,7	18,0	27,9	9,8	8,2	6,6	9,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	3,4	1,0	0,8	0,3	0,3	0,3	0,4	0,6
	Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,6
18-21	Frekans	250	760	1283	1107	919	589	699	5607
	Yaş içindeki %	4,5	13,6	22,9	19,7	16,4	10,5	12,5	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	70,6	66,4	61,3	57,0	50,6	50,2	47,0	56,0
	Toplam içindeki %	2,5	7,6	12,8	11,1	9,2	5,9	7,0	56,0
Yaş 22-25	Frekans	86	350	760	787	847	555	719	4104
	Yaş içindeki %	2,1	8,5	18,5	19,2	20,6	13,5	17,5	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	24,3	30,6	36,3	40,5	46,7	47,3	48,4	41,0
	Toplam içindeki %	0,9	3,5	7,6	7,9	8,5	5,5	7,2	41,0
26 ve üzeri	Frekans	6	24	33	42	44	25	62	236
	Yaş içindeki %	2,5	10,2	14,0	17,8	18,6	10,6	26,3	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	1,7	2,1	1,6	2,2	2,4	2,1	4,2	2,4
	Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,2	0,6	2,4
Toplam	Frekans	354	1145	2093	1942	1815	1173	1486	10008
	Yaş içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,1	11,7	14,8	100,0

Farklı yerlerde barınan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri birbirinden farklıdır.
($\chi^2=1875,000$, sd.=24, p=0,000)

Tablo 94: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Kaldığı yer	Öğrenci evi	Frekans	36	167	571	794	896	714	872	4050
		Kaldığı yer içindeki %	0,9	4,1	14,1	19,6	22,1	17,6	21,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	10,1	14,7	27,3	41,1	49,4	61,0	59,0	40,6
		Toplam içindeki %	0,4	1,7	5,7	8,0	9,0	7,2	8,7	40,6
	Yurt-Kur	Frekans	62	302	635	554	345	130	83	2111
		Kaldığı yer içindeki %	2,9	14,3	30,1	26,2	16,3	6,2	3,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	17,4	26,5	30,3	28,6	19,0	11,1	5,6	21,1
		Toplam içindeki %	0,6	3,0	6,4	5,5	3,5	1,3	0,8	21,1
	Özel yurt	Frekans	27	55	158	191	224	175	231	1061
		Kaldığı yer içindeki %	2,5	5,2	14,9	18,0	21,1	16,5	21,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	7,6	4,8	7,5	9,9	12,4	15,0	15,6	10,6
		Toplam içindeki %	0,3	0,6	1,6	1,9	2,2	1,8	2,3	10,6
	Akraba yanı	Frekans	13	56	69	37	55	21	28	279
		Kaldığı yer içindeki %	4,7	20,1	24,7	13,3	19,7	7,5	10,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	3,7	4,9	3,3	1,9	3,0	1,8	1,9	2,8
		Toplam içindeki %	0,1	0,6	0,7	0,4	0,6	0,2	0,3	2,8
	Ailemle birlikte	Frekans	218	558	660	358	292	130	265	2481
		Kaldığı yer içindeki %	8,8	22,5	26,6	14,4	11,8	5,2	10,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	61,2	49,0	31,5	18,5	16,1	11,1	17,9	24,9
		Toplam içindeki %	2,2	5,6	6,6	3,6	2,9	1,3	2,7	24,9
	Toplam	Frekans	356	1138	2093	1934	1812	1170	1479	9982
		Kaldığı yer içindeki %	3,6	11,4	21,0	19,4	18,2	11,7	14,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,6	11,4	21,0	19,4	18,2	11,7	14,8	100,0

Öğrencilerin geldiği yerleşim birimleri ile aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=380,300$, sd.24, p=0,000)

Tablo 95: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Yerleşim birimi	Köy	Frekans	36	121	158	108	64	37	28	552
		Yerleşim birimi içindeki %	6,5	21,9	28,6	19,6	11,6	6,7	5,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	10,3	10,7	7,6	5,6	3,5	3,2	1,9	5,6
		Toplam içindeki %	0,4	1,2	1,6	1,1	0,6	0,4	0,3	5,6
	Belde	Frekans	15	65	125	91	67	43	36	442
		Yerleşim birimi içindeki %	3,4	14,7	28,3	20,6	15,2	9,7	8,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	4,3	5,7	6,0	4,7	3,7	3,7	2,4	4,5
		Toplam içindeki %	0,2	0,7	1,3	0,9	0,7	0,4	0,4	4,5
	İlçe	Frekans	57	298	631	529	484	294	288	2581
		Yerleşim birimi içindeki %	2,2	11,5	24,4	20,5	18,8	11,4	11,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	16,3	26,2	30,5	27,5	26,8	25,1	19,6	26,0
		Toplam içindeki %	0,6	3,0	6,4	5,3	4,9	3,0	2,9	26,0
	Şehir	Frekans	115	299	530	584	578	352	379	2837
		Yerleşim birimi içindeki %	4,1	10,5	18,7	20,6	20,4	12,4	13,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	32,9	26,3	25,6	30,4	32,0	30,1	25,8	28,6
		Toplam içindeki %	1,2	3,0	5,3	5,9	5,8	3,5	3,8	28,6
	Büyükşehir	Frekans	127	353	628	612	612	444	740	3516
		Yerleşim birimi içindeki %	3,6	10,0	17,9	17,4	17,4	12,6	21,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	36,3	31,1	30,3	31,8	33,9	37,9	50,3	35,4
		Toplam içindeki %	1,3	3,6	6,3	6,2	6,2	4,5	7,5	35,4
Toplam	Frekans	350	1136	2072	1924	1805	1170	1471	9928	
	Yerleşim birimi içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,2	11,8	14,8	100,0	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,2	11,8	14,8	100,0	

Öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısı ile aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=558,600$, sd.=30, p=0,000)

Tablo 96: Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Kardeş sayısı	0	Frekans	0	0	1	0	0	1	0	2
		Kardeş sayısı içindeki %	0,0	0,0	50,0	0,0	0,0	50,0	0,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	1	Frekans	16	36	67	89	102	59	159	528
		Kardeş sayısı içindeki %	3,0	6,8	12,7	16,9	19,3	11,2	30,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	4,6	3,2	3,3	4,7	5,7	5,2	11,0	5,4
		Toplam içindeki %	0,2	0,4	0,7	0,9	1,0	0,6	1,6	5,4
	2	Frekans	98	328	664	688	699	519	739	3735
		Kardeş sayısı içindeki %	2,6	8,8	17,8	18,4	18,7	13,9	19,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	28,2	29,2	32,3	36,2	39,4	45,3	51,4	38,2
		Toplam içindeki %	1,0	3,4	6,8	7,0	7,1	5,3	7,6	38,2
	3	Frekans	95	308	581	574	518	310	342	2728
		Kardeş sayısı içindeki %	3,5	11,3	21,3	21,0	19,0	11,4	12,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	27,4	27,4	28,3	30,2	29,2	27,1	23,8	27,9
		Toplam içindeki %	1,0	3,1	5,9	5,9	5,3	3,2	3,5	27,9
	4	Frekans	54	188	331	285	249	151	119	1377
		Kardeş sayısı içindeki %	3,9	13,7	24,0	20,7	18,1	11,0	8,6	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	15,6	16,7	16,1	15,0	14,0	13,2	8,3	14,1
		Toplam içindeki %	0,6	1,9	3,4	2,9	2,5	1,5	1,2	14,1
	5 ve üzeri	Frekans	84	265	410	263	207	105	80	1414
		Kardeş sayısı içindeki %	5,9	18,7	29,0	18,6	14,6	7,4	5,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	24,2	23,6	20,0	13,8	11,7	9,2	5,6	14,5
		Toplam içindeki %	0,9	2,7	4,2	2,7	2,1	1,1	0,8	14,5
	Toplam	Frekans	347	1125	2054	1899	1775	1145	1439	9784
		Kardeş sayısı içindeki %	3,5	11,5	21,0	19,4	18,1	11,7	14,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	10		

Öğrencilerin kendileri dışında okuyan kardeş sayısı ile aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=185,700$, sd.=18, p=0,000)

Tablo 97: Okuyan Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)							
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam
Okuyan kardeş sayısı	0	Frekans	0	5	6	11	9	17	65
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	0,0	7,7	9,2	16,9	13,8	26,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	0,0	0,6	0,4	0,8	0,7	2,1	0,9
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,9
	1	Frekans	119	427	810	805	752	498	4024
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	3,0	10,6	20,1	20,0	18,7	12,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	45,2	49,3	52,0	57,4	59,0	61,0	56,7
		Toplam içindeki %	1,7	6,0	11,4	11,3	10,6	7,0	56,7
	2	Frekans	77	265	474	398	373	221	2031
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	3,8	13,0	23,3	19,6	18,4	10,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	29,3	30,6	30,4	28,4	29,3	27,1	28,6
		Toplam içindeki %	1,1	3,7	6,7	5,6	5,3	3,1	28,6
	3 ve üzeri	Frekans	67	169	269	189	141	81	982
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	6,8	17,2	27,4	19,2	14,4	8,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	25,5	19,5	17,3	13,5	11,1	9,9	13,8
		Toplam içindeki %	0,9	2,4	3,8	2,7	2,0	1,1	13,8
	Toplam	Frekans	263	866	1559	1403	1275	817	7102
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	3,7	12,2	22,0	19,8	18,0	11,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,7	12,2	22,0	19,8	18,0	11,5	100,0

Şehir dışında okuyan kardeş sayısı ile öğrencilerin aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=78,796$, sd.=18, p=0,000)

Tablo 98: Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Şehir dışında okuyan kardeş sayısı	0	Frekans	0	8	27	25	17	33	40	150
		Şehir dışı okuyan kardeş içindeki %	0,0	5,3	18,0	16,7	11,3	22,0	26,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	0,0	2,7	4,6	4,5	3,2	9,3	9,7	5,3
		Toplam içindeki %	0,0	0,3	1,0	0,9	0,6	1,2	1,4	5,3
	1	Frekans	72	225	448	454	446	273	317	2235
		Şehir dışı okuyan kardeş içindeki %	3,2	10,1	20,0	20,3	20,0	12,2	14,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	79,1	76,5	76,6	81,9	84,8	76,7	76,6	79,3
		Toplam içindeki %	2,6	8,0	15,9	16,1	15,8	9,7	11,2	79,3
	2	Frekans	10	45	86	57	53	45	48	344
		Şehir dışı okuyan kardeş içindeki %	2,9	13,1	25,0	16,6	15,4	13,1	14,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	11,0	15,3	14,7	10,3	10,1	12,6	11,6	12,2
		Toplam içindeki %	0,4	1,6	3,0	2,0	1,9	1,6	1,7	12,2
	3 ve üzeri	Frekans	9	16	24	18	10	5	9	91
		Şehir dışı okuyan kardeş içindeki %	9,9	17,6	26,4	19,8	11,0	5,5	9,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	9,9	5,4	4,1	3,2	1,9	1,4	2,2	3,2
		Toplam içindeki %	0,3	0,6	0,9	0,6	0,4	0,2	0,3	3,2
	Toplam	Frekans	91	294	585	554	526	356	414	2820
		Şehir dışı okuyan kardeş içindeki %	3,2	10,4	20,7	19,6	18,7	12,6	14,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,2	10,4	20,7	19,6	18,7	12,6	14,7	100,0

Öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmama ve birlikte olup olmama durumlarına göre aylık ortalama gelirleri birbirinden farklıdır. ($\chi^2=54,211$, sd.=24, p=0,000)

Tablo 99: Anne- Babanın Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Anne ve babanın durumu	Her ikisi de sağ ve beraber	Frekans	312	1042	1858	1724	1615	1059	1288	8898
		Anne-Baba içindeki %	3,5	11,7	20,9	19,4	18,2	11,9	14,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	88,9	91,9	89,6	89,5	89,4	90,3	87,6	89,6
		Toplam içindeki %	3,1	10,5	18,7	17,4	16,3	10,7	13,0	89,6
	Her ikisi de sağ ve ayrı	Frekans	12	24	73	66	77	46	95	393
		Anne-Baba içindeki %	3,1	6,1	18,6	16,8	19,6	11,7	24,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	3,4	2,1	3,5	3,4	4,3	3,9	6,5	4,0
		Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,7	0,7	0,8	0,5	1,0	4,0
	Sadece anne sağ	Frekans	17	55	110	107	89	57	69	504
		Anne-Baba içindeki %	3,4	10,9	21,8	21,2	17,7	11,3	13,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	4,8	4,9	5,3	5,6	4,9	4,9	4,7	5,1
		Toplam içindeki %	0,2	0,6	1,1	1,1	0,9	0,6	0,7	5,1
	Sadece baba sağ	Frekans	8	10	25	26	20	9	11	109
		Anne-Baba içindeki %	7,3	9,2	22,9	23,9	18,3	8,3	10,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	2,3	0,9	1,2	1,3	1,1	0,8	0,7	1,1
		Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	1,1
	Her ikisi de sağ değil	Frekans	2	3	8	3	6	2	8	32
		Anne-Baba içindeki %	6,2	9,4	25,0	9,4	18,8	6,2	25,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	0,6	0,3	0,4	0,2	0,3	0,2	0,5	0,3
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,3
	Toplam	Frekans	351	1134	2074	1926	1807	1173	1471	9936
		Anne-Baba içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,2	11,8	14,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,4	18,2	11,8	14,8	100,0

Annenin mesleğine göre öğrencilerin aylık ortalama gelirleri birbirinden farklıdır. ($\chi^2=674,400$, sd.=48, p=0,000)

Tablo 100: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Anne mesleği	İşçi	Frekans	9	31	86	74	81	51	45	377
		Anne mesleği içindeki %	2,4	8,2	22,8	19,6	21,5	13,5	11,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	2,8	2,9	4,5	4,1	4,7	4,6	3,2	4,0
		Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,9	0,8	0,9	0,5	0,5	4,0
	Memur	Frekans	23	46	118	217	265	185	297	1151
		Anne mesleği içindeki %	2,0	4,0	10,3	18,9	23,0	16,1	25,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	7,2	4,3	6,1	11,9	15,5	16,8	21,2	12,3
		Toplam içindeki %	0,2	0,5	1,3	2,3	2,8	2,0	3,2	12,3
	Çiftçi	Frekans	4	26	45	45	26	11	7	164
		Anne mesleği içindeki %	2,4	15,9	27,4	27,4	15,9	6,7	4,3	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	1,3	2,4	2,3	2,5	1,5	1,0	0,5	1,8
		Toplam içindeki %	0,0	0,3	0,5	0,5	0,3	0,1	0,1	1,8
	Esnaf-sanatkar	Frekans	1	5	25	24	27	24	48	154
		Anne mesleği içindeki %	0,6	3,2	16,2	15,6	17,5	15,6	31,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	0,3	0,5	1,3	1,3	1,6	2,2	3,4	1,6
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	1,6
	Tüccar									

Babanın mesleğine göre öğrencilerin aylık ortalama gelirleri birbirinden farklıdır. ($\chi^2=633,000$, sd.=48, p=0,000)

Tablo 101: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Baba mesleği	İşçi	Frekans	58	175	325	255	206	114	110	1243
		Baba mesleği içindeki %	4,7	14,1	26,1	20,5	16,6	9,2	8,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	17,5	16,2	16,4	13,9	11,8	10,1	7,8	13,1
		Toplam içindeki %	0,6	1,8	3,4	2,7	2,2	1,2	1,2	13,1
	Memur	Frekans	71	216	386	452	502	303	349	2279
		Baba mesleği içindeki %	3,1	9,5	16,9	19,8	22,0	13,3	15,3	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	21,5	20,1	19,5	24,6	28,8	26,9	24,7	24,0
		Toplam içindeki %	0,7	2,3	4,1	4,8	5,3	3,2	3,7	24,0
	Çiftçi	Frekans	24	130	193	128	77	39	32	623
		Baba mesleği içindeki %	3,9	20,9	31,0	20,5	12,4	6,3	5,1	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	7,3	12,1	9,8	7,0	4,4	3,5	2,3	6,6
		Toplam içindeki %	0,3	1,4	2,0	1,3	0,8	0,4	0,3	6,6
	Esnaf-sanatkar	Frekans	24	70	144	168	175	131	146	858
		Baba mesleği içindeki %	2,8	8,2	16,8	19,6	20,4	15,3	17,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	7,3	6,5	7,3	9,2	10,0	11,6	10,3	9,0
		Toplam içindeki %	0,3	0,7	1,5	1,8	1,8	1,4	1,5	9,0
	Tüccar-sanayici	Frekans	4	13	24	59	64	62	132	358
		Baba mesleği içindeki %	1,1	3,6	6,7	16,5	17,9	17,3	36,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	1,2	1,2	1,2	3,2	3,7	5,5	9,3	3,8
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,3	0,6	0,7	0,7	1,4	3,8
	Serbest meslek	Frekans	44	128	245	219	206	156	255	1253
		Baba mesleği içindeki %	3,5	10,2	19,6	17,5	16,4	12,5	20,4	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	13,3	11,9	12,4	11,9	11,8	13,8	18,0	13,2
		Toplam içindeki %	0,5	1,3	2,6	2,3	2,2	1,6	2,7	13,2
Baba mesleği	Emekli	Frekans	85	305	603	520	497	311	365	2686
		Baba mesleği içindeki %	3,2	11,4	22,4	19,4	18,5	11,6	13,6	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	25,7	28,3	30,5	28,3	28,5	27,6	25,8	28,3
		Toplam içindeki %	0,9	3,2	6,3	5,5	5,2	3,3	3,8	28,3
	İşsiz	Frekans	21	40	52	28	11	9	12	173
		Baba mesleği içindeki %	12,1	23,1	30,1	16,2	6,4	5,2	6,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	6,3	3,7	2,6	1,5	0,6	0,8	0,8	1,8
		Toplam içindeki %	0,2	0,4	0,5	0,3	0,1	0,1	0,1	1,8
	Diğer	Frekans	0	0	5	6	4	3	12	30
		Baba mesleği içindeki %	0,0	0,0	16,7	20,0	13,3	10,0	40,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,3	0,8	0,3
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3
	Toplam	Frekans	331	1077	1977	1835	1742	1128	1413	9503
		Baba mesleği içindeki %	3,5	11,3	20,8	19,3	18,3	11,9	14,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,5	11,3	20,8	19,3	18,3	11,9	14,9	100,0

Annenin eğitim durumu ile öğrencilerin aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=1232,000$, sd.=36., p=0,000)

Tablo 102: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	40	168	225	124	91	42	35	725
		Anne eğitimi içindeki %	5,5	23,2	31,0	17,1	12,6	5,8	4,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	12,0	15,5	11,3	6,7	5,3	3,7	2,5	7,6
		Toplam içindeki %	0,4	1,8	2,4	1,3	1,0	0,4	0,4	7,6
	Okuryazar	Frekans	36	88	171	92	81	38	42	548
		Anne eğitimi içindeki %	6,6	16,1	31,2	16,8	14,8	6,9	7,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	10,8	8,1	8,6	5,0	4,7	3,3	2,9	5,7
		Toplam içindeki %	0,4	0,9	1,8	1,0	0,8	0,4	0,4	5,7
	İlkokul	Frekans	130	491	818	673	511	311	245	3179
		Anne eğitimi içindeki %	4,1	15,4	25,7	21,2	16,1	9,8	7,7	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	38,9	45,3	41,2	36,4	29,5	27,3	17,2	33,3
		Toplam içindeki %	1,4	5,1	8,6	7,1	5,4	3,3	2,6	33,3
	Ortaokul	Frekans	48	115	248	296	278	194	149	1328
		Anne eğitimi içindeki %	3,6	8,7	18,7	22,3	20,9	14,6	11,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	14,4	10,6	12,5	16,0	16,1	17,0	10,5	13,9
		Toplam içindeki %	0,5	1,2	2,6	3,1	2,9	2,0	1,6	13,9
	Lise	Frekans	52	152	357	485	5			

Babanın eğitim durumu ile öğrencilerin aylık ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=791,300$, sd.=36, p=0,000)

Tablo 103: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	12	49	45	19	14	14	5	158
		Baba eğitimi içindeki %	7,6	31,0	28,5	12,0	8,9	8,9	3,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	3,7	4,6	2,3	1,0	0,8	1,2	0,4	1,7
		Toplam içindeki %	0,1	0,5	0,5	0,2	0,1	0,1	0,1	1,7
	Okuryazar	Frekans	21	50	87	52	34	27	22	293
		Baba eğitimi içindeki %	7,2	17,1	29,7	17,7	11,6	9,2	7,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	6,4	4,6	4,4	2,8	2,0	2,4	1,6	3,1
		Toplam içindeki %	0,2	0,5	0,9	0,5	0,4	0,3	0,2	3,1
	İlkokul	Frekans	97	323	570	420	298	148	150	2006
		Baba eğitimi içindeki %	4,8	16,1	28,4	20,9	14,9	7,4	7,5	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	29,6	30,0	29,0	22,7	17,2	13,1	10,6	21,1
		Toplam içindeki %	1,0	3,4	6,0	4,4	3,1	1,6	1,6	21,1
	Ortaokul	Frekans	52	144	344	310	256	153	125	1384
		Baba eğitimi içindeki %	3,8	10,4	24,9	22,4	18,5	11,1	9,0	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	15,9	13,4	17,5	16,7	14,8	13,5	8,8	14,6
		Toplam içindeki %	0,5	1,5	3,6	3,3	2,7	1,6	1,3	

Öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısı ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=62,918$, sd.=5, p=0,000)

Tablo 104: Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi		
		Evet	Hayır	Toplam
Kardeş sayısı	0	Frekans	0	2
		Kardeş sayısı içindeki %	0,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	0,0	0,0
		Toplam içindeki %	0,0	0,0
	1	Frekans	155	372
		Kardeş sayısı içindeki %	29,4	70,6
		Harç kredisi içindeki %	3,8	6,5
		Toplam içindeki %	1,6	3,8
	2	Frekans	1451	2271
		Kardeş sayısı içindeki %	39,0	61,0
		Harç kredisi içindeki %	36,0	39,7
		Toplam içindeki %	14,9	23,3
	3	Frekans	1179	1534
		Kardeş sayısı içindeki %	43,5	56,5
		Harç kredisi içindeki %	29,3	26,8
		Toplam içindeki %	12,1	15,7
	4	Frekans	590	786
		Kardeş sayısı içindeki %	42,9	57,1
		Harç kredisi içindeki %	14,6	13,8
		Toplam içindeki %	6,1	8,1
	5 ve üzeri	Frekans	654	751
		Kardeş sayısı içindeki %	46,5	53,5
		Harç kredisi içindeki %	16,2	13,1
		Toplam içindeki %	6,7	7,7
	Toplam	Frekans	4029	5716
		Kardeş sayısı içindeki %	41,3	58,7
		Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	41,3	58,7

Öğrencilerin kendileri dışında okuyan kardeş sayısı ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($\chi^2=6,118$, sd=3, p=0,106)

Tablo 105: Okuyan Kardeş Sayısına Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Okuyan kardeş sayısı	0	Frekans	23	42	65
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	35,4	64,6	100,0
		Harç kredisi içindeki %	0,8	1,0	0,9
		Toplam içindeki %	0,3	0,6	0,9
	1	Frekans	1638	2368	4006
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	40,9	59,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	55,3	57,6	56,7
		Toplam içindeki %	23,2	33,5	56,7
	2	Frekans	866	1155	2021
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	42,9	57,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	29,2	28,1	28,6
		Toplam içindeki %	12,3	16,3	28,6
	3 ve üzeri	Frekans	434	543	977
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	44,4	55,6	100,0
		Harç kredisi içindeki %	14,7	13,2	13,8
		Toplam içindeki %	6,1	7,7	13,8
	Toplam	Frekans	2961	4108	7069
		Okuyan kardeş sayısı içindeki %	41,9	58,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	41,9	58,1	100,0

Şehir dışında okuyan kardeş sayısı ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($\chi^2=3,925$, sd.=3, p=0,270)

Tablo 106: Şehir Dışında Okuyan Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

			Harç kredisi		
			Evet	Hayır	Toplam
Şehir dışında okuyan kardeş sayısı	0	Frekans	55	94	149
		Şehir dışında okuyan kardeş içindeki %	36,9	63,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	4,6	5,9	5,3
		Toplam içindeki %	2,0	3,3	5,3
	1	Frekans	954	1276	2230
		Şehir dışında okuyan kardeş içindeki %	42,8	57,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	79,0	79,7	79,4
		Toplam içindeki %	34,0	45,4	79,4
	2	Frekans	156	183	339
		Şehir dışında okuyan kardeş içindeki %	46,0	54,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	12,9	11,4	12,1
		Toplam içindeki %	5,6	6,5	12,1
	3 ve üzeri	Frekans	42	49	91
		Şehir dışında okuyan kardeş içindeki %	46,2	53,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	3,5	3,1	3,2
		Toplam içindeki %	1,5	1,7	3,2
	Toplam	Frekans	1207	1602	2809
		Şehir dışında okuyan kardeş içindeki %	43,0	57,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	43,0	57,0	100,0

Öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmama ve birlikte olup olmama durumu ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=14,731$, sd.=4, p=0,005)

Tablo 107: Anne Ve Babanın Durumuna Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Anne ve babanın durumu	Her ikisi de sağ ve beraber	Frekans	3646	5214	8860
		Anne-Baba içindeki %	41,2	58,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	89,6	89,5	89,5
		Toplam içindeki %	36,8	52,7	89,5
	Her ikisi de sağ ve ayrı	Frekans	142	251	393
		Anne-Baba içindeki %	36,1	63,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	3,5	4,3	4,0
		Toplam içindeki %	1,4	2,5	4,0
	Sadece anne sağ	Frekans	210	292	502
		Anne-Baba içindeki %	41,8	58,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	5,2	5,0	5,1
		Toplam içindeki %	2,1	3,0	5,1
	Sadece baba sağ	Frekans	60	48	108
		Anne-Baba içindeki %	55,6	44,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,5	0,8	1,1
		Toplam içindeki %	0,6	0,5	1,1
	Her ikisi de sağ değil	Frekans	10	22	32
		Anne-Baba içindeki %	31,2	68,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	0,2	0,4	0,3
		Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,3
	Toplam	Frekans	4068	5827	9895
		Anne-Baba içindeki %	41,1	58,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0

Annenin mesleğine göre öğrencilerin harç kredisi alıp almama durumu birbirinden farklıdır. ($\chi^2=39,443$, sd.=8, p=0,000)

Tablo 108: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Anne mesleği	İşçi	Frekans	157	219	376
		Anne mesleği içindeki %	41,8	58,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	4,1	4,0	4,0
		Toplam içindeki %	1,7	2,4	4,0
	Memur	Frekans	424	724	1148
		Anne mesleği içindeki %	36,9	63,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	11,1	13,2	12,3
		Toplam içindeki %	4,6	7,8	12,3
	Çiftçi	Frekans	69	94	163
		Anne mesleği içindeki %	42,3	57,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,8	1,7	1,8
		Toplam içindeki %	0,7	1,0	1,8
	Esnaf-sanatkar	Frekans	62	92	154
		Anne mesleği içindeki %	40,3	59,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,6	1,7	1,7
		Toplam içindeki %	0,7	1,0	1,7
	Tüccar-sanayici	Frekans	2	16	18
		Anne mesleği içindeki %	11,1	88,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	0,1	0,3	0,2
		Toplam içindeki %	0,0	0,2	0,2
	Serbest meslek	Frekans	89	203	292
		Anne mesleği içindeki %	30,5	69,5	100,0
		Harç kredisi içindeki %	2,3	3,7	3,1
		Toplam içindeki %	1,0	2,2	3,1
	Emekli	Frekans	500	794	1294
		Anne mesleği içindeki %	38,6	61,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	13,1	14,5	13,9
		Toplam içindeki %	5,4	8,5	13,9
İşsiz	Frekans	978	1316	2294	
	Anne mesleği içindeki %	42,6	57,4	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	25,6	24,0	24,7	
	Toplam içindeki %	10,5	14,1	24,7	
Diğer	Frekans	1533	2033	3566	
	Anne mesleği içindeki %	43,0	57,0	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	40,2	37,0	38,3	
	Toplam içindeki %	16,5	21,8	38,3	
Toplam	Frekans	3814	5491	9305	
	Anne mesleği içindeki %	41,0	59,0	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,0	59,0	100,0	

Annenin eğitim durumu ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=92,632$, sd.=6, p=0,000)

Tablo 109: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	335	390	725
		Anne eğitimi içindeki %	46,2	53,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	8,6	7,0	7,6
		Toplam içindeki %	3,5	4,1	7,6
	Okuryazar	Frekans	253	290	543
		Anne eğitimi içindeki %	46,6	53,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	6,5	5,2	5,7
		Toplam içindeki %	2,7	3,1	5,7
	İlkokul	Frekans	1443	1724	3167
		Anne eğitimi içindeki %	45,6	54,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	36,8	30,8	33,3
		Toplam içindeki %	15,2	18,1	33,3
	Ortaokul	Frekans	525	798	1323
		Anne eğitimi içindeki %	39,7	60,3	100,0
		Harç kredisi içindeki %	13,4	14,3	13,9
		Toplam içindeki %	5,5	8,4	13,9
	Lise	Frekans	927	1517	2444
		Anne eğitimi içindeki %	37,9	62,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	23,7	27,1	25,7
		Toplam içindeki %	9,8	16,0	25,7
Üniversite	Frekans	417	798	1215	
	Anne eğitimi içindeki %	34,3	65,7	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	10,6	14,3	12,8	
	Toplam içindeki %	4,4	8,4	12,8	
Lisansüstü	Frekans	17	72	89	
	Anne eğitimi içindeki %	19,1	80,9	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	0,4	1,3	0,9	
	Toplam içindeki %	0,2	0,8	0,9	
Toplam	Frekans	3917	5589	9506	
	Anne eğitimi içindeki %	41,2	58,8	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,2	58,8	100,0	

Babanın eğitim durumu ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=46,278$, sd.=6, p=0,000)

Tablo 110: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	69	87	156
		Baba eğitimi içindeki %	44,2	55,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,8	1,6	1,6
		Toplam içindeki %	0,7	0,9	1,6
	Okuryazar	Frekans	137	157	294
		Baba eğitimi içindeki %	46,6	53,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	3,5	2,8	3,1
		Toplam içindeki %	1,4	1,7	3,1
	İlkokul	Frekans	883	1115	1998
		Baba eğitimi içindeki %	44,2	55,8	100,0
		Harç kredisi içindeki %	22,7	20,0	21,1
		Toplam içindeki %	9,3	11,8	21,1
	Ortaokul	Frekans	578	800	1378
		Baba eğitimi içindeki %	41,9	58,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	14,9	14,4	14,6
		Toplam içindeki %	6,1	8,5	14,6
	Lise	Frekans	1245	1747	2992
		Baba eğitimi içindeki %	41,6	58,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	32,0	31,4	31,6
		Toplam içindeki %	13,2	18,5	31,6
	Üniversite	Frekans	927	1495	2422
		Baba eğitimi içindeki %	38,3	61,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	23,8	26,9	25,6
		Toplam içindeki %	9,8	15,8	25,6
	Lisansüstü	Frekans	53	165	218
		Baba eğitimi içindeki %	24,3	75,7	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,4	3,0	2,3
		Toplam içindeki %	0,6	1,7	2,3
Toplam	Frekans	3892	5566	9458	
	Baba eğitimi içindeki %	41,2	58,8	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,2	58,8	100,0	

Öğrencinin ailesinin bağlı olduğu sosyal güvenlik durumu ile harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=46,204$, sd.=5, p=0,000)

Tablo 111: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Öğrencilerin Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Sosyal güvenlik	SSK	Frekans	1544	2184	3728
		Sosyal güvenlik içindeki %	41,4	58,6	100,0
		Harç kredisi içindeki %	38,3	37,8	38,0
		Toplam içindeki %	15,7	22,3	38,0
	Bağkur	Frekans	757	1153	1910
		Sosyal güvenlik içindeki %	39,6	60,4	100,0
		Harç kredisi içindeki %	18,8	20,0	19,5
		Toplam içindeki %	7,7	11,8	19,5
	Emekli sandığı	Frekans	1311	1752	3063
		Sosyal güvenlik içindeki %	42,8	57,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	32,5	30,4	31,2
		Toplam içindeki %	13,4	17,9	31,2
	Özel sigorta	Frekans	54	192	246
		Sosyal güvenlik içindeki %	22,0	78,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,3	3,3	2,5
		Toplam içindeki %	0,6	2,0	2,5
	Yeşil kart	Frekans	154	180	334
		Sosyal güvenlik içindeki %	46,1	53,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	3,8	3,1	3,4
		Toplam içindeki %	1,6	1,8	3,4
Hiçbiri	Frekans	216	310	526	
	Sosyal güvenlik içindeki %	41,1	58,9	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	5,4	5,4	5,4	
	Toplam içindeki %	2,2	3,2	5,4	
Toplam	Frekans	4036	5771	9807	
	Sosyal güvenlik içindeki %	41,2	58,8	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,2	58,8	100,0	

Öğrencinin aylık ortalama geliri harç kredisi alıp almama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=107,200$, sd.=6, p=0,000)

Tablo 112: Öğrencinin Aylık Ortalama Gelirine Göre Harç Kredisi Alma Durumu

		Harç kredisi			
		Evet	Hayır	Toplam	
Aylık ortalama gelir (YTL)	0-100	Frekans	78	277	355
		Aylık ortalama gelir içindeki %	22,0	78,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	1,9	4,7	3,6
		Toplam içindeki %	0,8	2,8	3,6
	101-200	Frekans	433	710	1143
		Aylık ortalama gelir içindeki %	37,9	62,1	100,0
		Harç kredisi içindeki %	10,6	12,1	11,4
		Toplam içindeki %	4,3	7,1	11,4
	201-300	Frekans	930	1158	2088
		Aylık ortalama gelir içindeki %	44,5	55,5	100,0
		Harç kredisi içindeki %	22,7	19,7	20,9
		Toplam içindeki %	9,3	11,6	20,9
	301-400	Frekans	854	1082	1936
		Aylık ortalama gelir içindeki %	44,1	55,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	20,8	18,4	19,4
		Toplam içindeki %	8,5	10,8	19,4
	401-500	Frekans	796	1011	1807
		Aylık ortalama gelir içindeki %	44,1	55,9	100,0
		Harç kredisi içindeki %	19,4	17,2	18,1
		Toplam içindeki %	8,0	10,1	18,1
	501-600	Frekans	492	680	1172
		Aylık ortalama gelir içindeki %	42,0	58,0	100,0
		Harç kredisi içindeki %	12,0	11,5	11,7
		Toplam içindeki %	4,9	6,8	11,7
	601 ve üzeri	Frekans	518	970	1488
		Aylık ortalama gelir içindeki %	34,8	65,2	100,0
		Harç kredisi içindeki %	12,6	16,5	14,9
		Toplam içindeki %	5,2	9,7	14,9
Toplam	Frekans	4101	5888	9989	
	Aylık ortalama gelir içindeki %	41,1	58,9	100,0	
	Harç kredisi içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	41,1	58,9	100,0	

Yaşlarına göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=327,800$, sd.=18, p=0,000)

Tablo 113: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Yaş	18den küçük	Frekans	13	16	18	4	3	4	4	62
		Yaş içindeki %	21,0	25,8	29,0	6,5	4,8	6,5	6,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	3,3	1,2	0,9	0,2	0,2	0,4	0,4	0,6
		Toplam içindeki %	0,1	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
	18-21	Frekans	276	891	1262	1192	916	537	486	5560
		Yaş içindeki %	5,0	16,0	22,7	21,4	16,5	9,7	8,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	70,8	66,2	60,2	56,7	51,8	48,6	42,7	55,9
		Toplam içindeki %	2,8	9,0	12,7	12,0	9,2	5,4	4,9	55,9
	22-25	Frekans	97	412	782	867	799	538	598	4093
		Yaş içindeki %	2,4	10,1	19,1	21,2	19,5	13,1	14,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	24,9	30,6	37,3	41,2	45,2	48,6	52,5	41,1
		Toplam içindeki %	1,0	4,1	7,9	8,7	8,0	5,4	6,0	41,1
	26 ve üzeri	Frekans	4	27	36	39	51	27	50	234
		Yaş içindeki %	1,7	11,5	15,4	16,7	21,8	11,5	21,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	1,0	2,0	1,7	1,9	2,9	2,4	4,4	2,4
		Toplam içindeki %	0,0	0,3	0,4	0,4	0,5	0,3	0,5	2,4
	Toplam	Frekans	390	1346	2098	2102	1769	1106	1138	9949
		Yaş içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,1	17,8	11,1	11,4	100,0

Öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısına göre aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=384,500$, sd.=30, p=0,000)

Tablo 114: Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)							
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam
Kardeş sayısı	0	Frekans	0	0	2	0	0	0	2
	0	Kardeş sayısı içindeki %	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	0	Aylık ortalama harcama içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
	0	Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	1	Frekans	17	49	77	101	93	63	525
	1	Kardeş sayısı içindeki %	3,2	9,3	14,7	19,2	17,7	12,0	100,0
	1	Aylık ortalama harcama içindeki %	4,4	3,7	3,7	4,9	5,4	5,9	5,4
	1	Toplam içindeki %	0,2	0,5	0,8	1,0	1,0	0,6	5,4
	2	Frekans	124	426	693	733	690	509	3725
	2	Kardeş sayısı içindeki %	3,3	11,4	18,6	19,7	18,5	13,7	100,0
	2	Aylık ortalama harcama içindeki %	32,2	32,3	33,6	35,5	40,0	47,6	38,3
	2	Toplam içindeki %	1,3	4,4	7,1	7,5	7,1	5,2	38,3
	3	Frekans	106	389	580	613	479	288	2711
	3	Kardeş sayısı içindeki %	3,9	14,3	21,4	22,6	17,7	10,6	100,0
	3	Aylık ortalama harcama içindeki %	27,5	29,5	28,1	29,7	27,8	26,9	27,9
	3	Toplam içindeki %	1,1	4,0	6,0	6,3	4,9	3,0	27,9
	4	Frekans	60	194	327	316	254	121	1368
	4	Kardeş sayısı içindeki %	4,4	14,2	23,9	23,1	18,6	8,8	100,0
	4	Aylık ortalama harcama içindeki %	15,6	14,7	15,8	15,3	14,7	11,3	14,1
	4	Toplam içindeki %	0,6	2,0	3,4	3,2	2,6	1,2	14,1
	5 ve üzeri	Frekans	78	261	387	301	210	89	1402
	5 ve üzeri	Kardeş sayısı içindeki %	5,6	18,6	27,6	21,5	15,0	6,3	100,0
	5 ve üzeri	Aylık ortalama harcama içindeki %	20,3	19,8	18,8	14,6	12,2	8,3	14,4
	5 ve üzeri	Toplam içindeki %	0,8	2,7	4,0	3,1	2,2	0,9	14,4
Toplam		Frekans	385	1319	2064	2066	1726	1070	9733
		Kardeş sayısı içindeki %	4,0	13,6	21,2	21,2	17,7	11,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,6	21,2	21,2	17,7	11,0	100,0

Öğrencilerin anne ve babalarının hayatta olup olmama ve birlikte olup olmama durumlarına göre aylık toplam harcamaları birbirinden farklı değildir. ($\chi^2=46,729$, sd.=24, p=0,004)

Tablo 115: Anne Ve Babanın Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Anne ve babanın durumu	Her ikisi de sağ ve beraber	Frekans	346	1210	1873	1889	1571	977	986	8852
		Anne-Baba içindeki %	3,9	13,7	21,2	21,3	17,7	11,0	11,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	88,5	90,6	89,9	90,4	89,3	88,5	87,8	89,5
		Toplam içindeki %	3,5	12,2	18,9	19,1	15,9	9,9	10,0	89,5
	Her ikisi de sağ ve ayrı	Frekans	12	34	68	73	81	55	69	392
		Anne-Baba içindeki %	3,1	8,7	17,3	18,6	20,7	14,0	17,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	3,1	2,5	3,3	3,5	4,6	5,0	6,1	4,0
		Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,7	0,7	0,8	0,6	0,7	4,0
	Sadece anne sağ	Frekans	24	73	111	105	82	54	53	502
		Anne-Baba içindeki %	4,8	14,5	22,1	20,9	16,3	10,8	10,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	6,1	5,5	5,3	5,0	4,7	4,9	4,7	5,1
		Toplam içindeki %	0,2	0,7	1,1	1,1	0,8	0,5	0,5	5,1
	Sadece baba sağ	Frekans	7	12	29	20	20	11	10	109
		Anne-Baba içindeki %	6,4	11,0	26,6	18,3	18,3	10,1	9,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	1,8	0,9	1,4	1,0	1,1	1,0	0,9	1,1
		Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	1,1
	Her ikisi de sağ değil	Frekans	2	6	3	3	6	7	5	32
		Anne-Baba içindeki %	6,2	18,8	9,4	9,4	18,8	21,9	15,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,5	0,4	0,1	0,1	0,3	0,6	0,4	0,3
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,3
	Toplam	Frekans	391	1335	2084	2090	1760	1104	1123	9887
		Anne-Baba içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,2	11,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,5	21,1	21,1	17,8	11,2	11,4	100,0

Annenin mesleğine göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır.
($\chi^2=583,400$, sd.48, p=0,000)

Tablo 116: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)							Toplam	
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri		
Anne mesleği	İşçi	Frekans	9	41	81	87	73	45	39	375
		Anne mesleği içindeki %	2,4	10,9	21,6	23,2	19,5	12,0	10,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	2,5	3,3	4,2	4,4	4,4	4,3	3,7	4,0
		Toplam içindeki %	0,1	0,4	0,9	0,9	0,8	0,5	0,4	4,0
	Memur	Frekans	20	69	126	256	276	177	224	1148
		Anne mesleği içindeki %	1,7	6,0	11,0	22,3	24,0	15,4	19,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	5,5	5,5	6,5	12,9	16,7	17,1	21,0	12,3
		Toplam içindeki %	0,2	0,7	1,4	2,8	3,0	1,9	2,4	12,3
	Çiftçi	Frekans	6	28	42	45	23	15	4	163
		Anne mesleği içindeki %	3,7	17,2	25,8	27,6	14,1	9,2	2,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	1,7	2,2	2,2	2,3	1,4	1,4	0,4	1,8
		Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,5	0,5	0,2	0,2	0,0	1,8
	Esnaf-sanatkar	Frekans	2	13	20	26	32	24	37	154
		Anne mesleği içindeki %	1,3	8,4	13,0	16,9	20,8	15,6	24,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,6	1,0	1,0	1,3	1,9	2,3	3,5	1,7
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	1,7
	Tüccar-sanayici	Frekans	0	1	0	4	6	3	4	18
		Anne mesleği içindeki %	0,0	5,6	0,0	22,2	33,3	16,7	22,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,0	0,1	0,0	0,2	0,4	0,3	0,4	0,2
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2
	Serbest meslek	Frekans	10	24	42	62	58	31	63	290
		Anne mesleği içindeki %	3,4	8,3	14,5	21,4	20,0	10,7	21,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	2,8	1,9	2,2	3,1	3,5	3,0	5,9	3,1
		Toplam içindeki %	0,1	0,3	0,5	0,7	0,6	0,3	0,7	3,1
Anne mesleği	Emekli	Frekans	38	137	233	230	221	214	218	1291
		Anne mesleği içindeki %	2,9	10,6	18,0	17,8	17,1	16,6	16,9	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	10,5	11,0	12,0	11,6	13,4	20,6	20,4	13,9
		Toplam içindeki %	0,4	1,5	2,5	2,5	2,4	2,3	2,3	13,9
	İşsiz	Frekans	104	367	534	542	372	197	176	2292
		Anne mesleği içindeki %	4,5	16,0	23,3	23,6	16,2	8,6	7,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	28,8	29,4	27,4	27,3	22,5	19,0	16,5	24,6
		Toplam içindeki %	1,1	3,9	5,7	5,8	4,0	2,1	1,9	24,6
	Diğer	Frekans	172	569	868	733	593	332	303	3570
		Anne mesleği içindeki %	4,8	15,9	24,3	20,5	16,6	9,3	8,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	47,6	45,6	44,6	36,9	35,9	32,0	28,4	38,4
		Toplam içindeki %	1,8	6,1	9,3	7,9	6,4	3,6	3,3	38,4
	Toplam	Frekans	361	1249	1946	1985	1654	1038	1068	9301
		Anne mesleği içindeki %	3,9	13,4	20,9	21,3	17,8	11,2	11,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,9	13,4	20,9	21,3	17,8	11,2	11,5	100,0

Babanın mesleğine göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır.
($\chi^2=469,100$, sd.,=48, p=0,000)

Tablo 117: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Baba mesleği	İşçi	Frekans	53	201	319	268	204	108	77	1230
		Baba mesleği içindeki %	4,3	16,3	25,9	21,8	16,6	8,8	6,3	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	14,4	15,9	16,0	13,4	12,1	10,2	7,1	13,0
		Toplam içindeki %	0,6	2,1	3,4	2,8	2,2	1,1	0,8	13,0
	Memur	Frekans	87	275	401	522	455	259	272	2271
		Baba mesleği içindeki %	3,8	12,1	17,7	23,0	20,0	11,4	12,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	23,7	21,8	20,2	26,0	26,9	24,5	25,1	24,0
		Toplam içindeki %	0,9	2,9	4,2	5,5	4,8	2,7	2,9	24,0
	Çiftçi	Frekans	34	129	177	143	70	38	29	620
		Baba mesleği içindeki %	5,5	20,8	28,5	23,1	11,3	6,1	4,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	9,3	10,2	8,9	7,1	4,1	3,6	2,7	6,6
		Toplam içindeki %	0,4	1,4	1,9	1,5	0,7	0,4	0,3	6,6
	Esnaf-sanatkar	Frekans	26	76	167	183	176	121	106	855
		Baba mesleği içindeki %	3,0	8,9	19,5	21,4	20,6	14,2	12,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	7,1	6,0	8,4	9,1	10,4	11,4	9,8	9,0
		Toplam içindeki %	0,3	0,8	1,8	1,9	1,9	1,3	1,1	9,0
	Tüccar-sanayici	Frekans	4	13	28	68	72	65	107	357
		Baba mesleği içindeki %	1,1	3,6	7,8	19,0	20,2	18,2	30,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	1,1	1,0	1,4	3,4	4,3	6,1	9,9	3,8
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,3	0,7	0,8	0,7	1,1	3,8
	Serbest meslek	Frekans	53	152	245	243	233	151	172	1249
		Baba mesleği içindeki %	4,2	12,2	19,6	19,5	18,7	12,1	13,8	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	14,4	12,0	12,3	12,1	13,8	14,3	15,9	13,2
		Toplam içindeki %	0,6	1,6	2,6	2,6	2,5	1,6	1,8	13,2
	Emekli	Frekans	94	381	594	547	456	297	302	2671
		Baba mesleği içindeki %	3,5	14,3	22,2	20,5	17,1	11,1	11,3	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	25,6	30,1	29,9	27,3	27,0	28,0	27,9	28,2
		Toplam içindeki %	1,0	4,0	6,3	5,8	4,8	3,1	3,2	28,2
	İşsiz	Frekans	15	37	51	26	18	16	10	173
		Baba mesleği içindeki %	8,7	21,4	29,5	15,0	10,4	9,2	5,8	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	4,1	2,9	2,6	1,3	1,1	1,5	0,9	1,8
		Toplam içindeki %	0,2	0,4	0,5	0,3	0,2	0,2	0,1	1,8
	Diğer	Frekans	1	0	6	4	5	4	9	29
		Baba mesleği içindeki %	3,4	0,0	20,7	13,8	17,2	13,8	31,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,3	0,0	0,3	0,2	0,3	0,4	0,8	0,3
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,3
	Toplam	Frekans	367	1264	1988	2004	1689	1059	1084	9455
		Baba mesleği içindeki %	3,9	13,4	21,0	21,2	17,9	11,2	11,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,9	13,4	21,0	21,2	17,9	11,2	11,5	100,0

Annenin eğitim durumuna göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=894,900$, sd.=36, p=0,000)

Tablo 118: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	36	155	220	146	94	40	31	722
		Anne eğitimi içindeki %	5,0	21,5	30,5	20,2	13,0	5,5	4,3	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	9,5	12,2	11,0	7,2	5,6	3,7	2,8	7,6
		Toplam içindeki %	0,4	1,6	2,3	1,5	1,0	0,4	0,3	7,6
	Okuryazar	Frekans	26	107	147	103	91	30	38	542
		Anne eğitimi içindeki %	4,8	19,7	27,1	19,0	16,8	5,5	7,0	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	6,9	8,4	7,4	5,1	5,4	2,8	3,5	5,7
		Toplam içindeki %	0,3	1,1	1,5	1,1	1,0	0,3	0,4	5,7
	İlkokul	Frekans	159	534	803	714	478	298	173	3159
		Anne eğitimi içindeki %	5,0	16,9	25,4	22,6	15,1	9,4	5,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	42,2	42,1	40,3	35,5	28,3	27,8	15,9	33,3
		Toplam içindeki %	1,7	5,6	8,5	7,5	5,0	3,1	1,8	33,3
	Ortaokul	Frekans	55	164	261	293	266	158	126	1323
		Anne eğitimi içindeki %	4,2	12,4	19,7	22,1	20,1	11,9	9,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	14,6	12,9	13,1	14,5	15,8	14,8	11,6	13,9
		Toplam içindeki %	0,6	1,7	2,7	3,1	2,8	1,7	1,3	13,9
	Lise	Frekans	70	209	396	530	500	344	401	2450
		Anne eğitimi içindeki %	2,9	8,5	16,2	21,6	20,4	14,0	16,4	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	18,6	16,5	19,9	26,3	29,6	32,1	36,8	25,8
		Toplam içindeki %	0,7	2,2	4,2	5,6	5,3	3,6	4,2	25,8
	Üniversite	Frekans	31	97	159	221	237	187	282	1214
		Anne eğitimi içindeki %	2,6	8,0	13,1	18,2	19,5	15,4	23,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	8,2	7,6	8,0	11,0	14,0	17,5	25,9	12,8
		Toplam içindeki %	0,3	1,0	1,7	2,3	2,5	2,0	3,0	12,8
	Lisansüstü	Frekans	0	2	5	7	22	14	38	88
		Anne eğitimi içindeki %	0,0	2,3	5,7	8,0	25,0	15,9	43,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,0	0,2	0,3	0,3	1,3	1,3	3,5	0,9
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,4	0,9
	Toplam	Frekans	377	1268	1991	2014	1688	1071	1089	9498
		Anne eğitimi içindeki %	4,0	13,4	21,0	21,2	17,8	11,3	11,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	4,0	13,4	21,0	21,2	17,8	11,3	11,5	100,0

Babanın eğitim durumuna göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=544,500$, sd.=36, p=0,000)

Tablo 119: Babanın Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	9	40	40	32	13	16	8	158
		Baba eğitimi içindeki %	5,7	25,3	25,3	20,3	8,2	10,1	5,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	2,4	3,2	2,0	1,6	0,8	1,5	0,7	1,7
		Toplam içindeki %	0,1	0,4	0,4	0,3	0,1	0,2	0,1	1,7
	Okuryazar	Frekans	15	60	76	57	44	21	17	290
		Baba eğitimi içindeki %	5,2	20,7	26,2	19,7	15,2	7,2	5,9	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	4,1	4,8	3,8	2,8	2,6	2,0	1,6	3,1
		Toplam içindeki %	0,2	0,6	0,8	0,6	0,5	0,2	0,2	3,1
	İlkokul	Frekans	102	342	552	440	296	150	115	1997
		Baba eğitimi içindeki %	5,1	17,1	27,6	22,0	14,8	7,5	5,8	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	27,6	27,3	27,9	21,8	17,6	14,1	10,6	21,1
		Toplam içindeki %	1,1	3,6	5,8	4,7	3,1	1,6	1,2	21,1
	Ortaokul	Frekans	59	192	349	303	245	135	95	1378
		Baba eğitimi içindeki %	4,3	13,9	25,3	22,0	17,8	9,8	6,9	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	15,9	15,3	17,7	15,0	14,6	12,7	8,8	14,6
		Toplam içindeki %	0,6	2,0	3,7	3,2	2,6	1,4	1,0	14,6
	Lise	Frekans	96	362	564	652	574	374	363	2985
		Baba eğitimi içindeki %	3,2	12,1	18,9	21,8	19,2	12,5	12,2	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	25,9	28,8	28,6	32,3	34,1	35,2	33,5	31,6
		Toplam içindeki %	1,0	3,8	6,0	6,9	6,1	4,0	3,8	31,6
	Üniversite	Frekans	87	250	361	510	466	332	420	2426
		Baba eğitimi içindeki %	3,6	10,3	14,9	21,0	19,2	13,7	17,3	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	23,5	19,9	18,3	25,2	27,7	31,3	38,7	25,7
		Toplam içindeki %	0,9	2,6	3,8	5,4	4,9	3,5	4,4	25,7
	Lisansüstü	Frekans	2	9	33	26	45	34	66	215
		Baba eğitimi içindeki %	0,9	4,2	15,3	12,1	20,9	15,8	30,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,5	0,7	1,7	1,3	2,7	3,2	6,1	2,3
		Toplam içindeki %	0,0	0,1	0,3	0,3	0,5	0,4	0,7	2,3
	Toplam	Frekans	370	1255	1975	2020	1683	1062	1084	9449
		Baba eğitimi içindeki %	3,9	13,3	20,9	21,4	17,8	11,2	11,5	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,9	13,3	20,9	21,4	17,8	11,2	11,5	100,0

Ailenin bağlı olduğu sosyal güvenlik sistemine göre öğrencilerin aylık toplam harcamaları birbirinden farklıdır. ($\chi^2=422,700$, sd.=30, p=0,000)

Tablo 120: Ailenin Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Sistemine Göre Aylık Toplam Harcamaları

		Aylık ortalama harcama (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
Sosyal güvenlik	SSK	Frekans	158	549	892	764	628	390	339	3720
		Sosyal güvenlik içindeki %	4,2	14,8	24,0	20,5	16,9	10,5	9,1	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	41,4	41,5	43,1	36,7	36,2	35,7	30,5	38,0
		Toplam içindeki %	1,6	5,6	9,1	7,8	6,4	4,0	3,5	38,0
	Bağkur	Frekans	65	226	366	435	353	221	240	1906
		Sosyal güvenlik içindeki %	3,4	11,9	19,2	22,8	18,5	11,6	12,6	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	17,0	17,1	17,7	20,9	20,3	20,3	21,6	19,5
		Toplam içindeki %	0,7	2,3	3,7	4,4	3,6	2,3	2,5	19,5
	Emekli sandığı	Frekans	100	347	526	671	609	387	421	3061
		Sosyal güvenlik içindeki %	3,3	11,3	17,2	21,9	19,9	12,6	13,8	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	26,2	26,2	25,4	32,2	35,1	35,5	37,9	31,3
		Toplam içindeki %	1,0	3,5	5,4	6,9	6,2	4,0	4,3	31,3
	Özel sigorta	Frekans	6	13	23	46	50	32	76	246
		Sosyal güvenlik içindeki %	2,4	5,3	9,3	18,7	20,3	13,0	30,9	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	1,6	1,0	1,1	2,2	2,9	2,9	6,8	2,5
		Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,2	0,5	0,5	0,3	0,8	2,5
	Yeşil kart	Frekans	20	82	111	67	35	8	9	332
		Sosyal güvenlik içindeki %	6,0	24,7	33,4	20,2	10,5	2,4	2,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	5,2	6,2	5,4	3,2	2,0	0,7	0,8	3,4
		Toplam içindeki %	0,2	0,8	1,1	0,7	0,4	0,1	0,1	3,4
	Hiçbiri	Frekans	33	107	152	99	61	53	25	530
		Sosyal güvenlik içindeki %	6,2	20,2	28,7	18,7	11,5	10,0	4,7	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	8,6	8,1	7,3	4,8	3,5	4,9	2,3	5,4
		Toplam içindeki %	0,3	1,1	1,6	1,0	0,6	0,5	0,3	5,4
	Toplam	Frekans	382	1324	2070	2082	1736	1091	1110	9795
		Sosyal güvenlik içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,3	17,7	11,1	11,3	100,0
		Aylık ortalama harcama içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,9	13,5	21,1	21,3	17,7	11,1	11,3	100,0

Öğrencilerin aylık ortalama harcamaları ile kredi kartı kullanmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=739,500$, sd.,=6, p=0,000)

Tablo 121: Aylık Ortalama Harcama Durumuna Göre Öğrencilerin Kredi Kartı Kullanma Durumu

		Kredi kartı kullanımı			
		Evet	Hayır	Toplam	
Aylık ortalama harcama (YTL)	0-100	Frekans	70	321	391
		Aylık ortalama harcama içindeki %	17,9	82,1	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	1,5	6,0	3,9
		Toplam içindeki %	0,7	3,2	3,9
	101-200	Frekans	387	951	1338
		Aylık ortalama harcama içindeki %	28,9	71,1	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	8,4	17,8	13,5
		Toplam içindeki %	3,9	9,6	13,5
	201-300	Frekans	815	1282	2097
		Aylık ortalama harcama içindeki %	38,9	61,1	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	17,7	24,1	21,1
		Toplam içindeki %	8,2	12,9	21,1
	301-400	Frekans	934	1161	2095
		Aylık ortalama harcama içindeki %	44,6	55,4	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	20,3	21,8	21,1
		Toplam içindeki %	9,4	11,7	21,1
	401-500	Frekans	908	859	1767
		Aylık ortalama harcama içindeki %	51,4	48,6	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	19,7	16,1	17,8
		Toplam içindeki %	9,1	8,7	17,8
	501-600	Frekans	681	427	1108
		Aylık ortalama harcama içindeki %	61,5	38,5	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	14,8	8,0	11,2
		Toplam içindeki %	6,9	4,3	11,2
	601 ve üzeri	Frekans	805	327	1132
		Aylık ortalama harcama içindeki %	71,1	28,9	100,0
		Kredi kartı kullanımı içindeki %	17,5	6,1	11,4
		Toplam içindeki %	8,1	3,3	11,4
Toplam	Frekans	4600	5328	9928	
	Aylık ortalama harcama içindeki %	46,3	53,7	100,0	
	Kredi kartı kullanımı içindeki %	100,0	100,0	100,0	
	Toplam içindeki %	46,3	53,7	100,0	

Öğrencilerin borçlu olmalarıyla öğrencilere burs/kredi sağlayan kuruluşların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=21,248$, sd.=3, p=0,000)

Tablo 122: Borçlu Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar					
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok	Toplam	
Borç	Evet	Frekans	253	989	1175	465	2882
		Borç içindeki %	8,8	34,3	40,8	16,1	100,0
		Haberdar içindeki %	27,4	26,7	31,3	30,1	29,1
		Toplam içindeki %	2,6	10,0	11,8	4,7	29,1
	Hayır	Frekans	669	2713	2576	1078	7036
		Borç içindeki %	9,5	38,6	36,6	15,3	100,0
		Haberdar içindeki %	72,6	73,3	68,7	69,9	70,9
		Toplam içindeki %	6,7	27,4	26,0	10,9	70,9
	Toplam	Frekans	922	3702	3751	1543	9918
		Borç içindeki %	9,3	37,3	37,8	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,3	37,3	37,8	15,6	100,0

Öğrencilerin okudukları fakülteler ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=58,242$, sd.=15, p=0,000)

Tablo 123: Fakültelere Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar				Toplam	
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok		
Fakülte	İİBF	Frekans	202	867	804	373	2246
		Fakülte içindeki %	9,0	38,6	35,8	16,6	100,0
		Haberdar içindeki %	21,9	23,3	21,3	24,0	22,5
		Toplam içindeki %	2,0	8,7	8,1	3,7	22,5
	Ziraat	Frekans	73	151	163	61	448
		Fakülte içindeki %	16,3	33,7	36,4	13,6	100,0
		Haberdar içindeki %	7,9	4,1	4,3	3,9	4,5
		Toplam içindeki %	0,7	1,5	1,6	0,6	4,5
	Fen Edebiyat	Frekans	277	969	1006	439	2691
		Fakülte içindeki %	10,3	36,0	37,4	16,3	100,0
		Haberdar içindeki %	30,0	26,1	26,6	28,3	27,0
		Toplam içindeki %	2,8	9,7	10,1	4,4	27,0
	Eğitim	Frekans	200	874	976	349	2399
		Fakülte içindeki %	8,3	36,4	40,7	14,5	100,0
		Haberdar içindeki %	21,6	23,5	25,8	22,5	24,1
		Toplam içindeki %	2,0	8,8	9,8	3,5	24,1
	Hukuk	Frekans	25	150	124	43	342
		Fakülte içindeki %	7,3	43,9	36,3	12,6	100,0
		Haberdar içindeki %	2,7	4,0	3,3	2,8	3,4
		Toplam içindeki %	0,3	1,5	1,2	0,4	3,4
	Mühendislik-Mimarlık	Frekans	147	706	703	288	1844
		Fakülte içindeki %	8,0	38,3	38,1	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	15,9	19,0	18,6	18,5	18,5
		Toplam içindeki %	1,5	7,1	7,1	2,9	18,5
	Toplam	Frekans	924	3717	3776	1553	9970
		Fakülte içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0

Öğrencilerin öğrenim türleri burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=19,378$, sd.=3, p=0,000)

Tablo 124: Öğrenim Türlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar					
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok	Toplam	
Öğrenim türü	Gündüz	Frekans	629	2745	2735	1073	7182
		Öğrenim türü içindeki %	8,8	38,2	38,1	14,9	100,0
		Haberdar içindeki %	68,1	73,8	72,4	69,1	72,0
		Toplam içindeki %	6,3	27,5	27,4	10,8	72,0
	Gece	Frekans	294	975	1041	479	2789
		Öğrenim türü içindeki %	10,5	35,0	37,3	17,2	100,0
		Haberdar içindeki %	31,9	26,2	27,6	30,9	28,0
		Toplam içindeki %	2,9	9,8	10,4	4,8	28,0
	Toplam	Frekans	923	3720	3776	1552	9971
		Öğrenim türü içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0

Öğrencilerin okudukları sınıflara ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=43,347$, sd.=9, p=0,000)

Tablo 125: Okudukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar					
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok	Toplam	
Sınıf	1	Frekans	191	817	973	372	2353
		Sınıf içindeki %	8,1	34,7	41,4	15,8	100,0
		Haberdar içindeki %	20,8	22,0	25,8	24,0	23,6
		Toplam içindeki %	1,9	8,2	9,8	3,7	23,6
	2	Frekans	222	945	906	354	2427
		Sınıf içindeki %	9,1	38,9	37,3	14,6	100,0
		Haberdar içindeki %	24,1	25,4	24,0	22,8	24,4
		Toplam içindeki %	2,2	9,5	9,1	3,6	24,4
	3	Frekans	232	905	1004	395	2536
		Sınıf içindeki %	9,1	35,7	39,6	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	25,2	24,3	26,6	25,4	25,5
		Toplam içindeki %	2,3	9,1	10,1	4,0	25,5
	4	Frekans	275	1050	891	432	2648
		Sınıf içindeki %	10,4	39,7	33,6	16,3	100,0
		Haberdar içindeki %	29,9	28,2	23,6	27,8	26,6
		Toplam içindeki %	2,8	10,5	8,9	4,3	26,6
	Toplam	Frekans	920	3717	3774	1553	9964
		Sınıf içindeki %	9,2	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,2	37,3	37,9	15,6	100,0

Öğrencilerin cinsiyetleri ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($\chi^2=10,611$, sd.=3, p=0,014)

Tablo 126: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar					
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	424	1854	1788	708	4774
		Cinsiyet içindeki %	8,9	38,8	37,5	14,8	100,0
		Haberdar içindeki %	45,9	49,8	47,4	45,6	47,9
		Toplam içindeki %	4,3	18,6	17,9	7,1	47,9
	Erkek	Frekans	500	1867	1987	843	5197
		Cinsiyet içindeki %	9,6	35,9	38,2	16,2	100,0
		Haberdar içindeki %	54,1	50,2	52,6	54,4	52,1
		Toplam içindeki %	5,0	18,7	19,9	8,5	52,1
	Toplam	Frekans	924	3721	3775	1551	9971
		Cinsiyet içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0

Öğrencilerin yaşları ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=101,500$, sd.=9, p=0,000)

Tablo 127: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar					
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok	Toplam	
Yaş	18den küçük	Frekans	5	12	32	14	63
		Yaş içindeki %	7,9	19,0	50,8	22,2	100,0
		Haberdar içindeki %	0,5	0,3	0,8	0,9	0,6
		Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,3	0,1	0,6
	18-21	Frekans	395	2093	2237	850	5575
		Yaş içindeki %	7,1	37,5	40,1	15,2	100,0
		Haberdar içindeki %	43,0	56,4	59,4	54,9	56,1
		Toplam içindeki %	4,0	21,1	22,5	8,6	56,1
	22-25	Frekans	480	1516	1430	643	4069
		Yaş içindeki %	11,8	37,3	35,1	15,8	100,0
		Haberdar içindeki %	52,3	40,9	38,0	41,5	40,9
		Toplam içindeki %	4,8	15,2	14,4	6,5	40,9
	26 ve üzeri	Frekans	38	88	67	41	234
		Yaş içindeki %	16,2	37,6	28,6	17,5	100,0
		Haberdar içindeki %	4,1	2,4	1,8	2,6	2,4
		Toplam içindeki %	0,4	0,9	0,7	0,4	2,4
	Toplam	Frekans	918	3709	3766	1548	9941
		Yaş içindeki %	9,2	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,2	37,3	37,9	15,6	100,0

Öğrencilerin barınma yerleri ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=59,560$, sd.=12, p=0,000)

Tablo 128: Barınma Yerlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar					
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok	Toplam	
Kaldığı yer	Öğrenci evi	Frekans	423	1437	1478	690	4028
		Kaldığı yer içindeki %	10,5	35,7	36,7	17,1	100,0
		Haberdar içindeki %	46,1	38,9	39,3	44,7	40,6
		Toplam içindeki %	4,3	14,5	14,9	7,0	40,6
	Yurt-Kur	Frekans	218	828	787	271	2104
		Kaldığı yer içindeki %	10,4	39,4	37,4	12,9	100,0
		Haberdar içindeki %	23,7	22,4	20,9	17,5	21,2
		Toplam içindeki %	2,2	8,3	7,9	2,7	21,2
	Özel yurt	Frekans	83	392	426	155	1056
		Kaldığı yer içindeki %	7,9	37,1	40,3	14,7	100,0
		Haberdar içindeki %	9,0	10,6	11,3	10,0	10,6
		Toplam içindeki %	0,8	4,0	4,3	1,6	10,6
	Akraba yanı	Frekans	19	88	128	43	278
		Kaldığı yer içindeki %	6,8	31,7	46,0	15,5	100,0
		Haberdar içindeki %	2,1	2,4	3,4	2,8	2,8
		Toplam içindeki %	0,2	0,9	1,3	0,4	2,8
	Ailemle birlikte	Frekans	175	952	941	386	2454
		Kaldığı yer içindeki %	7,1	38,8	38,3	15,7	100,0
		Haberdar içindeki %	19,1	25,8	25,0	25,0	24,7
		Toplam içindeki %	1,8	9,6	9,5	3,9	24,7
	Toplam	Frekans	918	3697	3760	1545	9920
		Kaldığı yer içindeki %	9,3	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100				

Öğrencilerin geldikleri yerler ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=82,725$, sd.=12, p=0,000)

Tablo 129: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

Öğrencilerin anne mesleği ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=173,000$, sd.=24, p=0,000)

Tablo 130: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar				Toplam	
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok		
Anne mesleği	İşçi	Frekans	38	157	123	58	376
		Anne mesleği içindeki %	10,1	41,8	32,7	15,4	100,0
		Haberdar içindeki %	4,4	4,5	3,5	4,1	4,0
		Toplam içindeki %	0,4	1,7	1,3	0,6	4,0
	Memur	Frekans	182	440	346	175	1143
		Anne mesleği içindeki %	15,9	38,5	30,3	15,3	100,0
		Haberdar içindeki %	20,9	12,5	9,9	12,3	12,3
		Toplam içindeki %	2,0	4,7	3,7	1,9	12,3
	Çiftçi	Frekans	18	46	68	33	165
		Anne mesleği içindeki %	10,9	27,9	41,2	20,0	100,0
		Haberdar içindeki %	2,1	1,3	1,9	2,3	1,8
		Toplam içindeki %	0,2	0,5	0,7	0,4	1,8
	Esnaf-sanatkar	Frekans	27	54	46	26	153
		Anne mesleği içindeki %	17,6	35,3	30,1	17,0	100,0
		Haberdar içindeki %	3,1	1,5	1,3	1,8	1,6
		Toplam içindeki %	0,3	0,6	0,5	0,3	1,6
	Tüccar-sanayici	Frekans	1	4	11	2	18
		Anne mesleği içindeki %	5,6	22,2	61,1	11,1	100,0
		Haberdar içindeki %	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2
	Serbest meslek	Frekans	35	92	94	69	290
		Anne mesleği içindeki %	12,1	31,7	32,4	23,8	100,0
		Haberdar içindeki %	4,0	2,6	2,7	4,8	3,1
		Toplam içindeki %	0,4	1,0	1,0	0,7	3,1
	Emekli	Frekans	110	554	449	180	1293
		Anne mesleği içindeki %	8,5	42,8	34,7	13,9	100,0
		Haberdar içindeki %	12,6	15,8	12,8	12,6	13,9
		Toplam içindeki %	1,2	6,0	4,8	1,9	13,9
	İşsiz	Frekans	197	802	970	326	2295
		Anne mesleği içindeki %	8,6	34,9	42,3	14,2	100,0
		Haberdar içindeki %	22,6	22,9	27,7	22,8	24,7
		Toplam içindeki %	2,1	8,6	10,4	3,5	24,7
	Diğer	Frekans	263	1360	1391	558	3572
		Anne mesleği içindeki %	7,4	38,1	38,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	30,2	38,8	39,8	39,1	38,4
		Toplam içindeki %	2,8	14,6	14,9	6,0	38,4
	Toplam	Frekans	871	3509	3498	1427	9305
		Anne mesleği içindeki %	9,4	37,7	37,6	15,3	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,4	37,7	37,6	15,3	100,0

Öğrencilerin baba mesleği ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=115,400$, sd.=24, p=0,000)

Tablo 131: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar				Toplam	
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok		
Baba mesleği	İşçi	Frekans	103	468	483	184	1238
		Baba mesleği içindeki %	8,3	37,8	39,0	14,9	100,0
		Haberdar içindeki %	11,8	13,3	13,5	12,5	13,1
		Toplam içindeki %	1,1	4,9	5,1	1,9	13,1
	Memur	Frekans	257	837	824	346	2264
		Baba mesleği içindeki %	11,4	37,0	36,4	15,3	100,0
		Haberdar içindeki %	29,4	23,7	23,0	23,5	23,9
		Toplam içindeki %	2,7	8,8	8,7	3,7	23,9
	Çiftçi	Frekans	56	199	272	97	624
		Baba mesleği içindeki %	9,0	31,9	43,6	15,5	100,0
		Haberdar içindeki %	6,4	5,6	7,6	6,6	6,6
		Toplam içindeki %	0,6	2,1	2,9	1,0	6,6
	Esnaf-sanatkar	Frekans	95	313	314	131	853
		Baba mesleği içindeki %	11,1	36,7	36,8	15,4	100,0
		Haberdar içindeki %	10,9	8,9	8,8	8,9	9,0
		Toplam içindeki %	1,0	3,3	3,3	1,4	9,0
	Tüccar-sanayici	Frekans	50	126	95	86	357
		Baba mesleği içindeki %	14,0	35,3	26,6	24,1	100,0
		Haberdar içindeki %	5,7	3,6	2,6	5,8	3,8
		Toplam içindeki %	0,5	1,3	1,0	0,9	3,8
	Serbest meslek	Frekans	102	453	455	238	1248
		Baba mesleği içindeki %	8,2	36,3	36,5	19,1	100,0
		Haberdar içindeki %	11,7	12,8	12,7	16,1	13,2
		Toplam içindeki %	1,1	4,8	4,8	2,5	13,2
	Emekli	Frekans	192	1068	1053	363	2676
		Baba mesleği içindeki %	7,2	39,9	39,3	13,6	100,0
		Haberdar içindeki %	22,0	30,3	29,3	24,6	28,3
		Toplam içindeki %	2,0	11,3	11,1	3,8	28,3
	İşsiz	Frekans	12	53	80	27	172
		Baba mesleği içindeki %	7,0	30,8	46,5	15,7	100,0
		Haberdar içindeki %	1,4	1,5	2,2	1,8	1,8
		Toplam içindeki %	0,1	0,6	0,8	0,3	1,8
	Diğer	Frekans	6	9	12	3	30
		Baba mesleği içindeki %	20,0	30,0	40,0	10,0	100,0
		Haberdar içindeki %	0,7	0,3	0,3	0,2	0,3
		Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,1	0,0	0,3
	Toplam	Frekans	873	3526	3588	1475	9462
		Baba mesleği içindeki %	9,2	37,3	37,9	15,6	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,2	37,3	37,9	15,6	100,0

Öğrencilerin ailelerinin sahip olduğu aylık ortalama gelir düzeyi ile burs/kredi sağlayan kurumların hizmetlerinden haberdar olmaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=156,900$, sd.,21, p=0,000)

Tablo 132: Ailenin Sahip Olduğu Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Burs/Kredi Sağlayan Kurumların Hizmetlerinden Haberdar Olma Durumu

		Haberdar				Toplam	
		Detaylı olarak biliyorum	Genel olarak biliyorum	Çok az bilgim var	Hiç bilgim yok		
Aile geliri (YTL)	0-400	Frekans	25	150	244	78	497
		Aile geliri içindeki %	5,0	30,2	49,1	15,7	100,0
		Haberdar içindeki %	2,7	4,1	6,6	5,1	5,1
		Toplam içindeki %	0,3	1,5	2,5	0,8	5,1
	401-800	Frekans	134	598	772	215	1719
		Aile geliri içindeki %	7,8	34,8	44,9	12,5	100,0
		Haberdar içindeki %	14,7	16,3	20,8	14,1	17,5
		Toplam içindeki %	1,4	6,1	7,9	2,2	17,5
	801-1200	Frekans	207	835	853	321	2216
		Aile geliri içindeki %	9,3	37,7	38,5	14,5	100,0
		Haberdar içindeki %	22,7	22,7	23,0	21,0	22,5
		Toplam içindeki %	2,1	8,5	8,7	3,3	22,5
	1201-1600	Frekans	167	710	676	252	1805
		Aile geliri içindeki %	9,3	39,3	37,5	14,0	100,0
		Haberdar içindeki %	18,4	19,3	18,2	16,5	18,4
		Toplam içindeki %	1,7	7,2	6,9	2,6	18,4
	1601-2000	Frekans	126	484	415	196	1221
		Aile geliri içindeki %	10,3	39,6	34,0	16,1	100,0
		Haberdar içindeki %	13,8	13,2	11,2	12,8	12,4
		Toplam içindeki %	1,3	4,9	4,2	2,0	12,4
	2001-2400	Frekans	113	399	307	170	989
		Aile geliri içindeki %	11,4	40,3	31,0	17,2	100,0
		Haberdar içindeki %	12,4	10,9	8,3	11,1	10,1
		Toplam içindeki %	1,1	4,1	3,1	1,7	10,1
	2401-2800	Frekans	40	156	131	71	398
		Aile geliri içindeki %	10,1	39,2	32,9	17,8	100,0
		Haberdar içindeki %	4,4	4,2	3,5	4,6	4,0
		Toplam içindeki %	0,4	1,6	1,3	0,7	4,0
	2801 ve üzeri	Frekans	98	343	318	224	983
		Aile geliri içindeki %	10,0	34,9	32,3	22,8	100,0
		Haberdar içindeki %	10,8	9,3	8,6	14,7	10,0
		Toplam içindeki %	1,0	3,5	3,2	2,3	10,0
	Toplam	Frekans	910	3675	3716	1527	9828
		Aile geliri içindeki %	9,3	37,4	37,8	15,5	100,0
		Haberdar içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	9,3	37,4	37,8	15,5	100,0

Öğrencilerin aylık ortalama harcama tutarları ile alışverişe çıkma zamanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=214,415$, sd.=18, p=0,000)

Tablo 133: Aylık Ortalama Harcama Tutarına Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Zamanı

		Alışverişe çıkılan zaman					
		Hafta içi gündüz	Hafta sonu gündüz	Hafta içi akşam	Hafta sonu akşam	Toplam	
Aylık ortalama harcama (YTL)	0-100	Frekans	80	252	27	25	384
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,8	65,6	7,0	6,5	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	4,1	4,7	2,1	2,2	3,9
		Toplam içindeki %	0,8	2,6	0,3	0,3	3,9
	101-200	Frekans	280	815	115	102	1312
		Aylık ortalama harcama içindeki %	21,3	62,1	8,8	7,8	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	14,3	15,3	8,8	9,0	13,5
		Toplam içindeki %	2,9	8,4	1,2	1,0	13,5
	201-300	Frekans	419	1192	238	207	2056
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,4	58,0	11,6	10,1	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	21,4	22,3	18,3	18,2	21,1
		Toplam içindeki %	4,3	12,2	2,4	2,1	21,1
	301-400	Frekans	416	1141	282	223	2062
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,2	55,3	13,7	10,8	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	21,3	21,4	21,7	19,6	21,2
		Toplam içindeki %	4,3	11,7	2,9	2,3	21,2
	401-500	Frekans	354	895	273	209	1731
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,5	51,7	15,8	12,1	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	18,1	16,8	21,0	18,4	17,8
		Toplam içindeki %	3,6	9,2	2,8	2,1	17,8
	501-600	Frekans	197	554	155	179	1085
		Aylık ortalama harcama içindeki %	18,2	51,1	14,3	16,5	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	10,1	10,4	11,9	15,7	11,1
		Toplam içindeki %	2,0	5,7	1,6	1,8	11,1
	601 ve üzeri	Frekans	209	491	211	193	1104
		Aylık ortalama harcama içindeki %	18,9	44,5	19,1	17,5	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	10,7	9,2	16,2	17,0	11,3
		Toplam içindeki %	2,1	5,0	2,2	2,0	11,3
	Toplam	Frekans	1955	5340	1301	1138	9734
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,1	54,9	13,4	11,7	100,0
		Alışveriş zamanı içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	20,1	54,9	13,4	11,7	100,0

Öğrencilerin aylık ortalama harcama tutarları ile alışverişte geçirdikleri süre arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=52,474$, sd.=18, p=0,000)

Tablo 134: Aylık Ortalama Harcama Tutarına Göre Öğrencilerin Alışverişte Geçirdikleri Süre

		Alışverişte geçirilen süre					
		1 saatten az	1-2 saat	3-4 saat	5-6 saat	Toplam	
Aylık ortalama harcama (YTL)	0-100	Frekans	112	157	94	21	384
		Aylık ortalama harcama içindeki %	29,2	40,9	24,5	5,5	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	5,3	3,6	3,5	3,1	3,9
		Toplam içindeki %	1,1	1,6	1,0	0,2	3,9
	101-200	Frekans	294	581	377	71	1323
		Aylık ortalama harcama içindeki %	22,2	43,9	28,5	5,4	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	14,0	13,4	14,0	10,6	13,5
		Toplam içindeki %	3,0	5,9	3,8	0,7	13,5
	201-300	Frekans	425	938	575	131	2069
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,5	45,3	27,8	6,3	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	20,3	21,6	21,3	19,5	21,1
		Toplam içindeki %	4,3	9,6	5,9	1,3	21,1
	301-400	Frekans	442	961	554	121	2078
		Aylık ortalama harcama içindeki %	21,3	46,2	26,7	5,8	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	21,1	22,1	20,5	18,0	21,2
		Toplam içindeki %	4,5	9,8	5,6	1,2	21,2
	401-500	Frekans	371	781	466	124	1742
		Aylık ortalama harcama içindeki %	21,3	44,8	26,8	7,1	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	17,7	18,0	17,3	18,5	17,8
		Toplam içindeki %	3,8	8,0	4,8	1,3	17,8
	501-600	Frekans	229	459	303	103	1094
		Aylık ortalama harcama içindeki %	20,9	42,0	27,7	9,4	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	10,9	10,6	11,2	15,3	11,2
		Toplam içindeki %	2,3	4,7	3,1	1,1	11,2
	601 ve üzeri	Frekans	221	465	331	101	1118
		Aylık ortalama harcama içindeki %	19,8	41,6	29,6	9,0	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	10,6	10,7	12,3	15,0	11,4
		Toplam içindeki %	2,3	4,7	3,4	1,0	11,4
	Toplam	Frekans	2094	4342	2700	672	9808
		Aylık ortalama harcama içindeki %	21,3	44,3	27,5	6,9	100,0
		Alışveriş süresi içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	21,3	44,3	27,5	6,9	100,0

Öğrencilerin aylık ortalama harcama tutarları ile alışverişe çıkma sıklıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=390,400$, sd.=30, p=0,000)

Tablo 135: Aylık Ortalama Harcama Tutarına Göre Öğrencilerin Alışverişe Çıkma Sıklıkları

		Alışverişe sıklığı						Toplam	
		Her gün	Haftada 2-3 defa	Haftada bir	15 günde bir	Ayda bir	Pek sık çıkmam		
Aylık ortalama harcama	0-100	Frekans	2	30	90	71	69	126	388
		Aylık ortalama harcama içindeki %	0,5	7,7	23,2	18,3	17,8	32,5	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	0,7	1,8	3,1	3,9	5,0	7,0	3,9
		Toplam içindeki %	0,0	0,3	0,9	0,7	0,7	1,3	3,9
	101-200	Frekans	21	132	335	231	240	368	1327
		Aylık ortalama harcama içindeki %	1,6	9,9	25,2	17,4	18,1	27,7	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	6,9	7,7	11,7	12,8	17,4	20,5	13,5
		Toplam içindeki %	0,2	1,3	3,4	2,3	2,4	3,7	13,5
	201-300	Frekans	50	308	606	378	315	421	2078
		Aylık ortalama harcama içindeki %	2,4	14,8	29,2	18,2	15,2	20,3	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	16,4	18,0	21,2	20,9	22,8	23,5	21,1
		Toplam içindeki %	0,5	3,1	6,1	3,8	3,2	4,3	21,1
	301-400	Frekans	54	392	641	399	265	338	2089
		Aylık ortalama harcama içindeki %	2,6	18,8	30,7	19,1	12,7	16,2	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	17,8	22,9	22,4	22,0	19,2	18,8	21,2
		Toplam içindeki %	0,5	4,0	6,5	4,0	2,7	3,4	21,2
	401-500	Frekans	67	357	550	318	203	260	1755
		Aylık ortalama harcama içindeki %	3,8	20,3	31,3	18,1	11,6	14,8	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	22,0	20,9	19,2	17,6	14,7	14,5	17,8
		Toplam içindeki %	0,7	3,6	5,6	3,2	2,1	2,6	17,8
	501-600	Frekans	53	217	325	211	141	154	1101
		Aylık ortalama harcama içindeki %	4,8	19,7	29,5	19,2	12,8	14,0	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	17,4	12,7	11,4	11,7	10,2	8,6	11,2
		Toplam içindeki %	0,5	2,2	3,3	2,1	1,4	1,6	11,2
	601 ve üzeri	Frekans	57	273	316	202	146	127	1121
		Aylık ortalama harcama içindeki %	5,1	24,4	28,2	18,0	13,0	11,3	100,0
		Alışveriş sıklığı içindeki %	18,8	16,0	11,0	11,2	10,6	7,1	11,4
		Toplam içindeki %	0,6	2,8	3,2	2,0			

Öğrencilerin giyim harcamalarını yaptıkları yerlere göre aylık ortalama gelirleri birbirinden farklıdır. ($\chi^2=778,700$, sd.=24, p=0,000)

Tablo 136: Giyim Harcamalarını Yaptıkları Yerlere Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)								
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam	
giyim yer	Giyim mağazalarından	Frekans	156	577	1180	1119	936	615	612	5195
		Giyim yeri içindeki %	3,0	11,1	22,7	21,5	18,0	11,8	11,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	45,1	51,7	57,5	58,6	52,8	53,1	41,9	52,9
		Toplam içindeki %	1,6	5,9	12,0	11,4	9,5	6,3	6,2	52,9
	Departmanlı mağazalardan	Frekans	11	39	85	97	138	100	137	607
		Giyim yeri içindeki %	1,8	6,4	14,0	16,0	22,7	16,5	22,6	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	3,2	3,5	4,1	5,1	7,8	8,6	9,4	6,2
		Toplam içindeki %	0,1	0,4	0,9	1,0	1,4	1,0	1,4	6,2
	Semt pazarlarından	Frekans	94	258	273	168	129	55	60	1037
		Giyim yeri içindeki %	9,1	24,9	26,3	16,2	12,4	5,3	5,8	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	27,2	23,1	13,3	8,8	7,3	4,7	4,1	10,6
		Toplam içindeki %	1,0	2,6	2,8	1,7	1,3	0,6	0,6	10,6
	Alışveriş merkezlerinden	Frekans	67	183	435	478	524	369	612	2668
		Giyim yeri içindeki %	2,5	6,9	16,3	17,9	19,6	13,8	22,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	19,4	16,4	21,2	25,0	29,5	31,8	41,9	27,2
		Toplam içindeki %	0,7	1,9	4,4	4,9	5,3	3,8	6,2	27,2
	Diğer	Frekans	18	60	79	49	47	20	38	311
		Giyim yeri içindeki %	5,8	19,3	25,4	15,8	15,1	6,4	12,2	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	5,2	5,4	3,8	2,6	2,6	1,7	2,6	3,2
		Toplam içindeki %	0,2	0,6	0,8	0,5	0,5	0,2	0,4	3,2
	Toplam	Frekans	346	1117	2052	1911	1774	1159	1459	9818
		Giyim yeri içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,5	18,1	11,8	14,9	100,0
		Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,5	18,1	11,8	14,9	100,0

Öğrencilerin gıda harcamalarını yaptıkları yerlere göre aylık ortalama gelirleri birbirinden farklıdır. ($\chi^2=239,200$, $sd=24$, $p=0,000$)

Tablo 137: Gıda Harcamalarını Yaptıkları Yerlere Göre Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirleri

		Aylık ortalama gelir (YTL)							
		0-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601 ve üzeri	Toplam
gıdayer	Frekans	61	208	355	307	263	176	181	1551
	Bakkal, Gıda yeri içindeki %	3,9	13,4	22,9	19,8	17,0	11,3	11,7	100,0
	manav vs... Aylık ortalama gelir içindeki %	17,6	18,5	17,2	16,0	14,7	15,0	12,4	15,7
	Toplam içindeki %	0,6	2,1	3,6	3,1	2,7	1,8	1,8	15,7
	Frekans	150	522	1094	1064	999	691	909	5429
	Süpermarket Gıda yeri içindeki %	2,8	9,6	20,2	19,6	18,4	12,7	16,7	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	43,4	46,4	53,0	55,3	55,7	59,0	62,1	54,9
	Toplam içindeki %	1,5	5,3	11,1	10,8	10,1	7,0	9,2	54,9
	Frekans	61	198	348	376	381	213	292	1869
	Alışveriş Gıda yeri içindeki %	3,3	10,6	18,6	20,1	20,4	11,4	15,6	100,0
	merkezleri Aylık ortalama gelir içindeki %	17,6	17,6	16,9	19,5	21,2	18,2	19,9	18,9
	Toplam içindeki %	0,6	2,0	3,5	3,8	3,9	2,2	3,0	18,9
	Frekans	60	157	208	139	117	71	53	805
	Semt Gıda yeri içindeki %	7,5	19,5	25,8	17,3	14,5	8,8	6,6	100,0
	pazarları Aylık ortalama gelir içindeki %	17,3	13,9	10,1	7,2	6,5	6,1	3,6	8,1
	Toplam içindeki %	0,6	1,6	2,1	1,4	1,2	0,7	0,5	8,1
	Frekans	14	41	58	38	33	20	29	233
	Diğer Gıda yeri içindeki %	6,0	17,6	24,9	16,3	14,2	8,6	12,4	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	4,0	3,6	2,8	2,0	1,8	1,7	2,0	2,4
	Toplam içindeki %	0,1	0,4	0,6	0,4	0,3	0,2	0,3	2,4
	Frekans	346	1126	2063	1924	1793	1171	1464	9887
	Toplam Gıda yeri içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,5	18,1	11,8	14,8	100,0
	Aylık ortalama gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	3,5	11,4	20,9	19,5	18,1	11,8	14,8	100,0

Öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma dereceleri ile okudukları sınıf arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($\chi^2=23,459$, sd.=12, p=0,024)

Tablo 138: Sosyal Ve Kültürel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Sınıf

		Sınıf					
		1	2	3	4	Toplam	
Sosyal faaliyetlere katılım	Çok az	Frekans	307	296	264	282	1149
		Sosyal faal. katılım içindeki %	26,7	25,8	23,0	24,5	100,0
		Sınıf içindeki %	13,3	12,4	10,6	10,8	11,7
		Toplam içindeki %	3,1	3,0	2,7	2,9	11,7
	Az	Frekans	575	557	583	609	2324
		Sosyal faal. katılım içindeki %	24,7	24,0	25,1	26,2	100,0
		Sınıf içindeki %	24,9	23,3	23,4	23,3	23,7
		Toplam içindeki %	5,9	5,7	5,9	6,2	23,7
	Orta	Frekans	1035	1115	1174	1274	4598
		Sosyal faal. katılım içindeki %	22,5	24,2	25,5	27,7	100,0
		Sınıf içindeki %	44,8	46,7	47,2	48,7	46,9
		Toplam içindeki %	10,6	11,4	12,0	13,0	46,9
	Fazla	Frekans	295	328	362	327	1312
		Sosyal faal. katılım içindeki %	22,5	25,0	27,6	24,9	100,0
		Sınıf içindeki %	12,8	13,7	14,5	12,5	13,4
		Toplam içindeki %	3,0	3,3	3,7	3,3	13,4
	Çok fazla	Frekans	99	91	105	123	418
		Sosyal faal. katılım içindeki %	23,7	21,8	25,1	29,4	100,0
		Sınıf içindeki %	4,3	3,8	4,2	4,7	4,3
		Toplam içindeki %	1,0	0,9	1,1	1,3	4,3
	Toplam	Frekans	2311	2387	2488	2615	9801
		Sosyal faal. katılım içindeki %	23,6	24,4	25,4	26,7	100,0
		Sınıf içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	23,6	24,4	25,4	26,7	100,0

Öğrenim türü ile öğrencilerin okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=298,100$, sd.=5, p=0,000)

Tablo 139: Öğrenim Türüne Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik- Mimarlık	Toplam	
Öğrenim türü	Gündüz	Frekans	1650	418	1946	1523	334	1361	7232
		Öğrenim türü içindeki %	22,8	5,8	26,9	21,1	4,6	18,8	100,0
		Fakülte içindeki %	72,9	92,9	71,9	63,2	97,1	72,7	72,0
		Toplam içindeki %	16,4	4,2	19,4	15,2	3,3	13,5	72,0
	Gece	Frekans	614	32	761	886	10	512	2815
		Öğrenim türü içindeki %	21,8	1,1	27,0	31,5	0,4	18,2	100,0
		Fakülte içindeki %	27,1	7,1	28,1	36,8	2,9	27,3	28,0
		Toplam içindeki %	6,1	0,3	7,6	8,8	0,1	5,1	28,0
	Toplam	Frekans	2264	450	2707	2409	344	1873	10047
		Öğrenim türü içindeki %	22,5	4,5	26,9	24,0	3,4	18,6	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,5	4,5	26,9	24,0	3,4	18,6	100,0

Öğrencilerin bulundukları sınıflar ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=78,648$, sd.=15, p=0,000)

Tablo 140: Bulundukları Sınıflara Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte						
Sınıf		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik- Mimarlık	Toplam
1	Frekans	455	94	730	570	56	467	2372
	Sınıf içindeki %	19,2	4,0	30,8	24,0	2,4	19,7	100,0
	Fakülte içindeki %	20,1	20,9	26,9	23,7	16,3	25,0	23,6
	Toplam içindeki %	4,5	0,9	7,3	5,7	0,6	4,7	23,6
2	Frekans	592	104	655	528	122	446	2447
	Sınıf içindeki %	24,2	4,3	26,8	21,6	5,0	18,2	100,0
	Fakülte içindeki %	26,2	23,1	24,2	21,9	35,5	23,9	24,4
	Toplam içindeki %	5,9	1,0	6,5	5,3	1,2	4,4	24,4
3	Frekans	581	116	662	630	79	490	2558
	Sınıf içindeki %	22,7	4,5	25,9	24,6	3,1	19,2	100,0
	Fakülte içindeki %	25,7	25,8	24,4	26,2	23,0	26,3	25,5
	Toplam içindeki %	5,8	1,2	6,6	6,3	0,8	4,9	25,5
4	Frekans	634	136	662	680	87	463	2662
	Sınıf içindeki %	23,8	5,1	24,9	25,5	3,3	17,4	100,0
	Fakülte içindeki %	28,0	30,2	24,4	28,2	25,3	24,8	26,5
	Toplam içindeki %	6,3	1,4	6,6	6,8	0,9	4,6	26,5
Toplam	Frekans	2262	450	2709	2408	344	1866	10039
	Sınıf içindeki %	22,5	4,5	27,0	24,0	3,4	18,6	100,0
	Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam içindeki %	22,5	4,5	27,0	24,0	3,4	18,6	100,0

Öğrencilerin cinsiyetleri ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=210,800$, sd.=5, p=0,000)

Tablo 141: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik- Mimarlık	Toplam	
Cinsiyet	Kız	Frekans	1091	213	1422	1279	182	625	4812
		Cinsiyet içindeki %	22,7	4,4	29,6	26,6	3,8	13,0	100,0
		Fakülte içindeki %	48,3	47,3	52,5	53,1	52,8	33,4	47,9
		Toplam içindeki %	10,9	2,1	14,2	12,7	1,8	6,2	47,9
	Erkek	Frekans	1170	237	1288	1129	163	1248	5235
		Cinsiyet içindeki %	22,3	4,5	24,6	21,6	3,1	23,8	100,0
		Fakülte içindeki %	51,7	52,7	47,5	46,9	47,2	66,6	52,1
		Toplam içindeki %	11,6	2,4	12,8	11,2	1,6	12,4	52,1
	Toplam	Frekans	2261	450	2710	2408	345	1873	10047
		Cinsiyet içindeki %	22,5	4,5	27,0	24,0	3,4	18,6	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,5	4,5	27,0	24,0	3,4	18,6	100,0

Öğrencilerin yaşları ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=78,430$, sd.=15, p=0,000)

Tablo 142: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte						
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik- Mimarlık	Toplam
Yaş	18den küçük	Frekans	14	0	17	24	4	63
		Yaş içindeki %	22,2	0,0	27,0	38,1	6,3	100,0
		Fakülte içindeki %	0,6	0,0	0,6	1,0	0,2	0,6
		Toplam içindeki %	0,1	0,0	0,2	0,2	0,0	0,6
	18-21	Frekans	1246	204	1554	1360	234	5611
		Yaş içindeki %	22,2	3,6	27,7	24,2	4,2	100,0
		Fakülte içindeki %	55,3	45,3	57,4	56,8	54,2	56,0
		Toplam içindeki %	12,4	2,0	15,5	13,6	2,3	56,0
	22-25	Frekans	946	240	1072	938	102	4106
		Yaş içindeki %	23,0	5,8	26,1	22,8	2,5	100,0
		Fakülte içindeki %	42,0	53,3	39,6	39,2	29,7	43,2
		Toplam içindeki %	9,4	2,4	10,7	9,4	1,0	41,0
	26 ve üzeri	Frekans	48	6	64	71	3	236
		Yaş içindeki %	20,3	2,5	27,1	30,1	1,3	100,0
		Fakülte içindeki %	2,1	1,3	2,4	3,0	0,9	2,4
		Toplam içindeki %	0,5	0,1	0,6	0,7	0,0	2,4
	Toplam	Frekans	2254	450	2707	2393	343	10016
		Yaş içindeki %	22,5	4,5	27,0	23,9	3,4	100,0
		Fakülte içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	22,5	4,5	27,0	23,9	3,4	100,0

Öğrencilerin anne mesleği ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=200,000$, sd.=40, p=0,000)

Tablo 143: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik-Mimarlık	Toplam	
Anne mesleği	İşçi	Frekans	95	20	106	67	11	78	377
		Anne mesleği içindeki %	25,2	5,3	28,1	17,8	2,9	20,7	100,0
		Fakülte içindeki %	4,5	4,8	4,2	3,0	3,4	4,5	4,0
		Toplam içindeki %	1,0	0,2	1,1	0,7	0,1	0,8	4,0
	Memur	Frekans	273	86	275	248	33	236	1151
		Anne mesleği içindeki %	23,7	7,5	23,9	21,5	2,9	20,5	100,0
		Fakülte içindeki %	13,0	20,5	11,0	11,0	10,2	13,5	12,3
		Toplam içindeki %	2,9	0,9	2,9	2,7	0,4	2,5	12,3
	Çiftçi	Frekans	29	8	47	58	2	21	165
		Anne mesleği içindeki %	17,6	4,8	28,5	35,2	1,2	12,7	100,0
		Fakülte içindeki %	1,4	1,9	1,9	2,6	0,6	1,2	1,8
		Toplam içindeki %	0,3	0,1	0,5	0,6	0,0	0,2	1,8
	Esnaf-sanatkar	Frekans	28	18	51	31	3	23	154
		Anne mesleği içindeki %	18,2	11,7	33,1	20,1	1,9	14,9	100,0
		Fakülte içindeki %	1,3	4,3	2,0	1,4	0,9	1,3	1,6
		Toplam içindeki %	0,3	0,2	0,5	0,3	0,0	0,2	1,6
	Tüccar-sanayici	Frekans	4	0	7	2	0	5	18
		Anne mesleği içindeki %	22,2	0,0	38,9	11,1	0,0	27,8	100,0
		Fakülte içindeki %	0,2	0,0	0,3	0,1	0,0	0,3	0,2
		Toplam içindeki %	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2
	Serbest meslek	Frekans	74	10	72	58	11	67	292
		Anne mesleği içindeki %	25,3	3,4	24,7	19,9	3,8	22,9	100,0
		Fakülte içindeki %	3,5	2,4	2,9	2,6	3,4	3,8	3,1
		Toplam içindeki %	0,8	0,1	0,8	0,6	0,1	0,7	3,1
	Emekli	Frekans	290	57	340	236	54	320	1297
		Anne mesleği içindeki %	22,4	4,4	26,2	18,2	4,2	24,7	100,0

Öğrencilerin baba mesleği ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=196,000$, sd.=40, p=0,000)

Tablo 144: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik-Mimarlık	Toplam	
Baba mesleği	İşçi	Frekans	271	42	393	279	44	214	1243
		Baba mesleği içindeki %	21,8	3,4	31,6	22,4	3,5	17,2	100,0
		Fakülte içindeki %	12,5	9,9	15,4	12,2	13,5	12,2	13,1
		Toplam içindeki %	2,8	0,4	4,1	2,9	0,5	2,2	13,1
	Memur	Frekans	512	141	530	561	87	447	2278
		Baba mesleği içindeki %	22,5	6,2	23,3	24,6	3,8	19,6	100,0
		Fakülte içindeki %	23,7	33,3	20,8	24,4	26,8	25,4	23,9
		Toplam içindeki %	5,4	1,5	5,6	5,9	0,9	4,7	23,9
	Çiftçi	Frekans	112	28	165	238	11	72	626
		Baba mesleği içindeki %	17,9	4,5	26,4	38,0	1,8	11,5	100,0
		Fakülte içindeki %	5,2	6,6	6,5	10,4	3,4	4,1	6,6
		Toplam içindeki %	1,2	0,3	1,7	2,5	0,1	0,8	6,6
	Esnaf-sanatkar	Frekans	179	38	243	230	25	143	858
		Baba mesleği içindeki %	20,9	4,4	28,3	26,8	2,9	16,7	100,0
		Fakülte içindeki %	8,3	9,0	9,5	10,0	7,7	8,1	9,0
		Toplam içindeki %	1,9	0,4	2,6	2,4	0,3	1,5	9,0
	Tüccar-sanayici	Frekans	99	21	83	63	9	83	358
		Baba mesleği içindeki %	27,7	5,9	23,2	17,6	2,5	23,2	100,0
		Fakülte içindeki %	4,6	5,0	3,3	2,7	2,8	4,7	3,8
		Toplam içindeki %	1,0	0,2	0,9	0,7	0,1	0,9	3,8
	Serbest meslek	Frekans	317	41	369	261	34	234	1256
		Baba mesleği içindeki %	25,2	3,3	29,4	20,8	2,7	18,6	100,0
		Fakülte içindeki %	14,6	9,7	14,5	11,4	10,5	13,3	13,2
		Toplam içindeki %	3,3						

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu ile okudukları fakülteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=387,700$, sd.=30, p=0,000)

Tablo 145: Annenin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

		Fakülte							
		İİBF	Ziraat	Fen Edebiyat	Eğitim	Hukuk	Mühendislik-Mimarlık	Toplam	
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	Frekans	138	19	249	238	20	64	728
		Anne eğitimi içindeki %	19,0	2,6	34,2	32,7	2,7	8,8	100,0
		Fakülte içindeki %	6,4	4,4	9,7	10,3	6,0	3,6	7,6
		Toplam içindeki %	1,4	0,2	2,6	2,5	0,2	0,7	7,6
	Okuryazar	Frekans	95	22	162	167	24	80	550
		Anne eğitimi içindeki %	17,3	4,0	29,5	30,4	4,4	14,5	100,0
		Fakülte içindeki %	4,4	5,0	6,3	7,2	7,2	4,5	5,8
		Toplam içindeki %	1,0	0,2	1,7	1,7	0,3	0,8	5,8
	İlkokul	Frekans	709	113	911	887	97	465	3182
		Anne eğitimi içindeki %	22,3	3,6	28,6	27,9	3,0	14,6	100,0
		Fakülte içindeki %	33,0	25,9	35,5	38,5	29,1	26,4	33,3
		Toplam içindeki %	7,4	1,2	9,5	9,3	1,0	4,9	33,3
	Ortaokul	Frekans	304	54	345	346	52	228	1329
		Anne eğitimi içindeki %	22,9	4,1	26,0	26,0	3,9	17,2	100,0
		Fakülte içindeki %	14,2	12,4	13,4	15,0	15,6	12,9	13,9
		Toplam içindeki %	3,2	0,6	3,6	3,6	0,5	2,4	13,9
	Lise	Frekans	610	132	614	460	84	557	2457
		Anne eğitimi içindeki %	24,8	5,4	25,0	18,7	3,4	22,7	100,0
		Fakülte içindeki %	28,4	30,3	23,9	20,0	25,2	31,6	25,7
		Toplam içindeki %	6,4	1,4	6,4	4,8	0,9	5,8	25,7
	Üniversite	Frekans	267	94	261	198	53	346	1219
		Anne eğitimi içindeki %	21,9	7,7	21,4	16,2	4,3	28,4	100,0
		Fakülte içindeki %	12,4	21,6	10,2	8,6	15,9	19,	

Kız ve erkek öğrencilerin bulundukları öğrenim türleri açısından aralarında bir farklılık yoktur. ($\chi^2=0,024$, sd.=1, p=0,876)

Tablo 146: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü

			Öğrenim türü		
			Gündüz	Gece	Toplam
Cinsiyet	Kız	Frekans	3460	1353	4813
		Cinsiyet içindeki %	71,9	28,1	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	47,9	48,0	47,9
		Toplam içindeki %	34,4	13,5	47,9
	Erkek	Frekans	3770	1464	5234
		Cinsiyet içindeki %	72,0	28,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	52,1	52,0	52,1
		Toplam içindeki %	37,5	14,6	52,1
	Toplam	Frekans	7230	2817	10047
		Cinsiyet içindeki %	72,0	28,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	72,0	28,0	100,0

Öğrencilerin yaşları ile bulundukları öğrenim türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($\chi^2=4,775$, sd.=3, p=0,189)

Tablo 147: Yaşlarına Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü

		Öğrenim türü			
		Gündüz	Gece	Toplam	
Yaş	18den küçük	Frekans	46	17	63
		Yaş içindeki %	73,0	27,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	0,6	0,6	0,6
		Toplam içindeki %	0,5	0,2	0,6
	18-21	Frekans	4075	1537	5612
		Yaş içindeki %	72,6	27,4	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	56,5	54,8	56,0
		Toplam içindeki %	40,7	15,3	56,0
	22-25	Frekans	2932	1174	4106
		Yaş içindeki %	71,4	28,6	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	40,7	41,8	41,0
		Toplam içindeki %	29,3	11,7	41,0
	26 ve üzeri	Frekans	158	78	236
		Yaş içindeki %	66,9	33,1	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	2,2	2,8	2,4
		Toplam içindeki %	1,6	0,8	2,4
	Toplam	Frekans	7211	2806	10017
		Yaş içindeki %	72,0	28,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	72,0	28,0	100,0

Öğrencilerin geldikleri yerleşim birimleri ile bulundukları öğrenim türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=22,642$, sd.4, p=0,000)

Tablo 148: Geldikleri Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü

		Öğrenim türü			
		Gündüz	Gece	Toplam	
Yerleşim birimi	Köy	Frekans	418	137	555
		Yerleşim birimi içindeki %	75,3	24,7	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	5,8	4,9	5,6
		Toplam içindeki %	4,2	1,4	5,6
	Belde	Frekans	320	123	443
		Yerleşim birimi içindeki %	72,2	27,8	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	4,5	4,4	4,5
		Toplam içindeki %	3,2	1,2	4,5
	İlçe	Frekans	1861	723	2584
		Yerleşim birimi içindeki %	72,0	28,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	26,0	26,1	26,0
		Toplam içindeki %	18,7	7,3	26,0
	Şehir	Frekans	1959	879	2838
		Yerleşim birimi içindeki %	69,0	31,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	27,4	31,7	28,6
		Toplam içindeki %	19,7	8,8	28,6
	Büyükşehir	Frekans	2602	913	3515
		Yerleşim birimi içindeki %	74,0	26,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	36,3	32,9	35,4
		Toplam içindeki %	26,2	9,2	35,4
	Toplam	Frekans	7160	2775	9935
		Yerleşim birimi içindeki %	72,1	27,9	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	100,0	100,0	100,0
		Toplam içindeki %	72,1	27,9	100,0

Öğrencilerin annelerinin meslekleri ile bulundukları öğrenim türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=33,671$, sd.=8, p=0,000)

Tablo 149: Annenin Mesleğine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü

		Öğrenim türü			
		Gündüz	Gece	Toplam	
Anne mesleği	İşçi	Frekans	283	94	377
		Anne mesleği içindeki %	75,1	24,9	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	4,2	3,6	4,0
		Toplam içindeki %	3,0	1,0	4,0
	Memur	Frekans	767	384	1151
		Anne mesleği içindeki %	66,6	33,4	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	11,4	14,6	12,3
		Toplam içindeki %	8,2	4,1	12,3
	Çiftçi	Frekans	112	53	165
		Anne mesleği içindeki %	67,9	32,1	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	1,7	2,0	1,8
		Toplam içindeki %	1,2	0,6	1,8
	Esnaf-sanatkar	Frekans	111	43	154
		Anne mesleği içindeki %	72,1	27,9	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	1,7	1,6	1,6
		Toplam içindeki %	1,2	0,5	1,6
	Tüccar-sanayici	Frekans	13	5	18
		Anne mesleği içindeki %	72,2	27,8	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	0,2	0,2	0,2
		Toplam içindeki %	0,1	0,1	0,2
	Serbest meslek	Frekans	208	83	291
		Anne mesleği içindeki %	71,5	28,5	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	3,1	3,1	3,1
		Toplam içindeki %	2,2	0,9	3,1
	Emekli	Frekans	983	312	1295
		Anne mesleği içindeki %	75,9	24,1	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	14,6	11,8	13,9
		Toplam içindeki %	10,5	3,3	13,9
	İşsiz	Frekans	1693	614	2307
		Anne mesleği içindeki %	73,4	26,6	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	25,2	23,3	24,7
		Toplam içindeki %	18,1	6,6	24,7
	Diğer	Frekans	2545	1047	3592
		Anne mesleği içindeki %	70,9	29,1	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	37,9	39,7	38,4
		Toplam içindeki %	27,2	11,2	38,4
	Toplam				

Öğrencilerin babalarının meslekleri ile bulundukları öğrenim türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($\chi^2=30,347$, sd.=8, p=0,000)

Tablo 150: Babanın Mesleğine Göre Öğrencilerin Bulundukları Öğrenim Türü

		Öğrenim türü			
		Gündüz	Gece	Toplam	
Baba mesleği	İşçi	Frekans	902	340	1242
		Baba mesleği içindeki %	72,6	27,4	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	13,2	12,7	13,1
		Toplam içindeki %	9,5	3,6	13,1
	Memur	Frekans	1564	717	2281
		Baba mesleği içindeki %	68,6	31,4	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	22,9	26,7	24,0
		Toplam içindeki %	16,4	7,5	24,0
	Çiftçi	Frekans	441	185	626
		Baba mesleği içindeki %	70,4	29,6	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	6,5	6,9	6,6
		Toplam içindeki %	4,6	1,9	6,6
	Esnaf-sanatkar	Frekans	600	257	857
		Baba mesleği içindeki %	70,0	30,0	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	8,8	9,6	9,0
		Toplam içindeki %	6,3	2,7	9,0
	Tüccar-sanayici	Frekans	257	101	358
		Baba mesleği içindeki %	71,8	28,2	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	3,8	3,8	3,8
		Toplam içindeki %	2,7	1,1	3,8
	Serbest meslek	Frekans	924	330	1254
		Baba mesleği içindeki %	73,7	26,3	100,0
		Öğrenim türü içindeki %	13,5	12,3	13,2
		Toplam içindeki %	9,7	3,5	13,2
	Emekli	Frekans	2002	689	2691
		Baba mesleği içindeki %	74,		

